This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

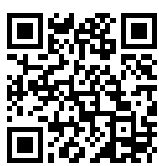

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SYDRAK

Digitized by Google

Digitized by Google

SYDRAK

EFTER HAANDSKRIFTET NY KGL. SAML. 236 4TO

UDGIVET FOR

UNIVERSITETSJUBILÆETS DANSKE SAMFUND

VED

GUNNAR KNUDSEN

KØBENHAVN

H. H. THIELES BOGTRYKKERI

1921—32

Digitized by Google

Digitized by Google

X51W
.SY2
784123

Haandskriftet *Ny Kgl. Saml. 236 4to*, som her for første Gang udgives, har ikke tidligere været kendt herhjemme. I Betragtning af vor Middelalderlitteraturs Fattigdom kan det maaske synes underligt, at et Værk som dette ikke før er blevet fremdraget og omtalt, da det jo dog har staaet over 100 Aar i det kongelige Bibliotek, men det har, som vi skal se, en særlig Forklaring.

Haandskriftet hører til den store Samling, som 1798 erhvervedes fra P. F. SUHM, og som udgør en større Del af „Ny Kgl. Samling". Suhm havde erhvervet Haandskriftet paa Auktionen efter Klevenfeld; i Kataloget over dennes Samling *„Museum Klevenfeldianum"*, Kbh. 1777, staar det opført paa Side 236 blandt „Manuscripta in Quarto" som Nr. 3 under Titel: „Codex chartaceus cui titulus: Shydrac, continens qvæstiones, qvas rex Bochtus proposuit sapientissimo Shydraco. Liber scriptus danice seculo circiter 15to tractansque res theologicas, morales, physicas etc." Suhm har i sit eget Haandeksemplar af dette Katalog, som findes paa det kgl. Bibliotek, noteret, at han har givet 5 Rigsdaler for Bogen.

Da WERLAUFF katalogiserede Ny kgl. Samlings Manuskripter, anbragte han Sydrak under Rubrikken Filosofi, og dette skal have været Grunden til, at Bogen fik Lov at staa upaaagtet saa længe — hverken N. M. PETERSEN, MOLBECH, BRANDT eller alle de fortjenstfulde Filologer, som saa flittigt opdyrkede Studiet af dansk Middelalderlitteratur, fik fat i Sydrak, for der var næppe nogen, der tænkte paa at søge under denne Rubrik.

Haandskriftet bestaar af 122 beskrevne Blade. Siden maaler 21 × 15½ cm og er inddelt i 2 Kolonner, som tilsammen optager 17 × 12 cm, saaledes at der er levnet en god Margen. Haandskriftet er helt igennem skrevet af samme Skriver; Skriften er let læselig, men dog noget flygtig, hvilket kunde tyde paa en ret hastig Tilblivelse, og at Skriveren mulig har haft Akkord paa Arbejdets Udførelse. De i vore middelalderlige Haandskrifter

Digitized by Google

sædvanligt brugte Forkortelser findes anvendte i fuldt Omfang; deres Opløsning har aldrig frembudt Vanskeligheder, og de supplerede Bogstaver er i Udgaven altid trykte med Kursiv. I Haandskriftet er rødt Blæk anvendt til Initialer ved alle Kapitlers Begyndelse; ogsaa disse bærer Præg af en lidt hastig Tilblivelse, om end de vidner om en vis Rutine. Det røde Blæk er endvidere brugt til Understregning af Kapitelsoverskrifterne samt til Gennemstrygning af en Del af de store Bogstaver i selve Teksten. I Udgavens typografiske Udstyr vil man genfinde lidt af Haandskriftets karakteristiske Opstilling: de fremhævede, indrykkede Overskrifter og de kraftige Initialer, men desværre var Siden for lille til en tospaltet Opstilling.

Skriverens Hastværk viser sig ikke alene i selve Skrifttrækkene, men ogsaa i Behandlingen af Teksten. Der er mange rene Afskriverfejl; nogle Eksempler vil belyse det. Saaledes 25[18] *komster* for *konster*, 4[30] *Døør* for *Dywr*, 8[2] *kenne* for *komme*, 35[6] *Ath* for *Alth*, 40[1] *oxæ* for *øxæ*, 67[7] *ælldleste* for *ædleste*, 80[5] *fornyger* for *formenger*, 100[6] *ma* for *pa*, 104[4] *jegh* for *ey*, 106[11] *lettege* for *lettelige*, 108[23] *bliffwe* for *kliffwe*, 108[28] *vnderwisæ* for *vndervinnæ*, 114[28] *forgifftilsæ* for *forgifftigsthe*, 115[16] *afftless* for *affless*, 123[6] *gordh* for *gaar*, 169[1] *armæ* for *ormæ*. Særdeles tit kludrer han med Smaaordene, som *thet* for *the*, 119[6] *Fforthii* i St. f. *Ffor the*, 21[23] *hans* for *han* o. s. v.

Skriveren har i et enkelt Tilfælde haft saa stort Hastværk, at han har glemt et helt Kapitel. Saaledes mangler det første af de i Registret som G 18 betegnede Kapitler, *„hwarleet skal man leffwe trooligh her j werden“*, en Fejl som er forstaaelig, da den skyldes Registrets fejlagtige Nummerering, hvorfor Skriveren har ment at kunne gaa ud fra, at efter Kap. 18 maa følge Kap. 19. En anden Nummereringsfejl er det, at Kap. D 27 mangler saavel i Registret som i Teksten, men her synes dog i Virkeligheden ikke at mangle noget, at dømme efter den nedertyske Tekst.

Mange Steder har han oversprunget Ord, som lader sig genindføje efter Sammenhængen, andre Steder er uden Tvivl hele Sætninger eller Sætningsdele oversprunget, saaledes at den foreliggende Tekst i Virkeligheden ikke giver nogen Mening. Paa alle disse Fejl har jeg dog søgt at raade Bod, især med Støtte af nedertyske Paralleltekster.

Digitized by Google

Et andet Tegn paa Hastværk er det, at Skriveren meget ofte glemmer Bindestregen ved Linieslutningen, naar et Ord er blevet delt; denne Fejl er saa gennemgaaende, at jeg har fundet det forsvarligt at rette den uden hver Gang at redegøre for det i Noterne.

Haandskriftet er ikke dateret, men en Bedømmelse af Skriftens Karakter fører til den Antagelse, at det maa være skrevet i anden Halvdel af 15. Aarhundrede. I Forbindelse hermed vilde det være af Betydning at komme til Klarhed over, om selve Papiret lod sig datere med nogen Sikkerhed.

Haandskriftet er helt igennem skrevet paa samme Papirsort, et svært, haandgjort Papir, som paa en fortrinlig Maade har bevist sin Holdbarhed, det er hverken skørnet eller gulnet, overhovedet er ikke et eneste af Bladene beskadiget eller defekt. Papiret bærer et karakteristisk Vandmærke, et Oksehoved med Horn og to store Øjne; mellem Hornene skyder en langstilket Blomst i Vejret, og fra Mulen udgaar i modsat Retning en Slags Pil, en Linie, som ender i en Trekantfigur, og som er krydset af to Tværstreger. Dette Vandmærke er velkendt og stammer oprindelig fra BARTHOLOMÆUS DE SCANTIO's Papirmølle i Brescia i Italien; han fik 9. April 1473 Eneret paa at bruge dette Mærke, og hans Bevilling herpaa fornyedes 1509—12. Papiret med dette Mærke kendes fra Tidsrummet 1424—1520; naar han søgte den omtalte Eneret, var Grunden den, at andre Fabrikker eftergjorde hans anerkendte Fabrikat. Disse Oksehoved-Vandmærker findes i noget varierende Størrelse og Tegning; Sydrak-Papirets svarer nærmest til det hos BRIQUET[1] som Nr. 14883 afbildede, om hvilket han udtaler, at det meget vel kunde hidrøre fra en anden Papirmølle end Scantio's og saaledes være en af de Efterligninger, som denne Fabrikant ved Indregistrering af sit Vandmærke vilde standse. Den omhandlede Papirsort er truffet anvendt i en Kopibog fra Lüneborg 1476 og i et Manuskript i Moskva fra 1481; Arkets Størrelse er 32,5 × 44 cm, hvilket stemmer udmærket med Bogens Format, idet der da ved Beskæring maa være fjernet $^1/_2$ cm ved hver Ende og $^3/_4$ cm foran.

Der skulde saaledes ikke være noget til Hinder for at datere denne Papirsort til ca. 1480, og dette vilde jo stemme særdeles godt med den palæografiske Datering. Naturligvis maa en Papir-

[1] C. M. BRIQUET, *Les Filigranes*. Genf 1907.

Digitized by Google

Datering anvendes med nogen Forsigtighed; dels kan den samme Vare jo have været fremstillet gennem en længere Tid end oplyst gennem Briquets Undersøgelser, og paa den anden Side var der jo Mulighed for, at Papiret kunde have været lagret en Tid forinden det toges i Brug. Men naar som her Papir-Dateringen stemmer saa godt med Skrift-Dateringen, kan det jo kun opfattes som en yderligere Bekræftelse af denne.

Haandskriftet bestaar som nævnt af 122 Blade. Men det har, som vi skal se, engang været større. De første 121 Blade indeholder Bogen Sydrak, der dog ikke er helt komplet; efter Blad 113 mangler der saaledes 2 Blade, og endelig mangler Slutningen af Bogen, 60 af dens 378 Kapitler, eller antagelig ca. 20 Blade. Den nuværende Foliering er foretaget i Anledning af Haandskriftets Trykning. Blad 122, der ses at være tilklæbet, men som er skrevet med samme Haand og paa samme Papir som alt det foregaaende, indeholder et Fragment af *„Priorens Disputats med Guidos Sjæl"*, om hvilket jeg kan henvise til en særlig Afhandling[1], hvor jeg har aftrykt Teksten og redegjort for dette middelalderlige Skrift, der har haft en betydelig Udbredelse, idet der foruden den latinske Tekst ogsaa kendes Oversættelser til Svensk, Tysk, Fransk, Engelsk og Hollandsk; det bevarede Blad er saavidt det kan ses det eneste Minde om, at Bogen ogsaa har været oversat til Dansk.

Det er saaledes fuldkommen sikkert, at Haandskriftet engang maa have været mere omfangsrigt, og at det foruden hele Sydrakteksten ogsaa maa have indeholdt det nævnte Skrift: *„Priorens Disputats med Guidos Sjæl"*. Der er selvfølgelig Mulighed for, at det kan have været endnu større og tillige have indeholdt andre Skrifter, saaledes som det saa ofte er Tilfældet med de middelalderlige Haandskrifter, men til at afgøre dette Spørgsmaal savner vi ethvert Holdepunkt.

Forklaringen paa Haandskriftets mangelfulde Tilstand maa utvivlsomt søges i Indbindingens Beskaffenhed. Haandskriftet foreligger nu indbundet i et Bind, hvis Sider er de aabenbart oprindelige læderbetrukne Træplader, medens Ryggen er nyere. Dette tyder afgjort paa, at den oprindelige Ryg maa være gaaet i Stykker og Hæftningen derefter delvis være gaaet i Opløsning, hvorved Bogens Slutning er gaaet tabt, medens dens første

[1] *Danske Studier* 1919 p. 49—60.

Digitized by Google

Del fremdeles er blevet hængende ved den forreste Træplade; en ny Indbinding er da blevet foretaget, efter Ryggens Karakter at dømme sikkert i 18. Aarhundrede (af Klevenfeld?), og herunder har man da tilklæbet et tilfældigt bevaret løst Blad, Fol. 122. De to Blade, som mangler efter Fol. 113, maa rimeligvis ogsaa være bortkommet under Bogens Opløsningstilstand. Iøvrigt er Haandskriftet ikke ved denne Nyindbinding kommet i Uorden, idet Kapitlernes Rækkefølge nøje svarer til den bevarede Indholdsfortegnelse.

SYDRAK er et middelalderligt populærvidenskabeligt Værk, en Encyklopædi i Dialogform, der i formel Henseende minder noget om den velkendte *Lucidarius*, uden dog, som vi senere skal se, i nogen Maade at staa i Afhængighedsforhold til denne Bog. Som Lucidarius er den imidlertid et Værk, som i sin Tid vandt Udbredelse over det meste af Europa, og som derfor ganske afgjort har haft stor kulturel Betydning.

De ældste kendte Haandskrifter af Sydrak er franske, og det er derfor naturligt, at man fra fransk Side har interesseret sig i særlig Grad for Værket og dets Historie; den eneste udførlige litteraturhistoriske Behandling af det, vi har, er derfor ogsaa den, som ERNEST RENAN og GASTON PARIS har givet i *Histoire littéraire de la France* 31. Bind, Paris 1893, p. 285—318. Bogen gøres til Genstand for en indgaaende Beskrivelse og Analyse, hvis Hovedtræk her skal refereres[1].

De franske Fyrstebiblioteker i 14. og 15. Aarhundrede havde jævnsides to Encyklopædier, *„Placide et Timeo“* og *„Sidrach“*. Begge var i Dialogform og bestemte til at tilfredsstille en ret naiv Nysgerrighed. Medens den førstnævnte dog bar Spor af sand videnskabelig Aand, var Sydrak blottet herfor; dens Videnskabelighed kendetegnes ved Rutine, Tautologi og Forvirring. I mere end 200 Aar havde Bogen imidlertid en enestaaende Succes i den ikke-gejstlige Verden. Karl den Femtes Bibliotek indeholdt ved Aar 1373 ialt fire Eksemplarer af Bogen, og alle fyrstelige Biblioteker i Slutningen af 14. Aarhundrede ejede den.

[1] Med Hensyn til ældre Litteratur om Sydrak skal henvises til *Hist. litt. de la France*, anførte Sted.

Digitized by Google

Talrige Manuskripter er bevarede. Bibliothèque Nationale har over 10 Eksemplarer, British Museum omtrent lige saa mange. Bogen oversattes til næsten alle europæiske Sprog. VÉRARD udgav den første franske Udgave i 1486, og i Paris kom der i de følgende Aar i det mindste 6 Udgaver; ogsaa i Valence og Rouen fremkom der Udgaver af den. Skønt de gejstlige Forfattere næsten oversaa Bogen, citeredes den af folkelige Skribenter paa Linie med Aristoteles og de mest berømte Autoriteter. Først ved Reformationstiden gik den ud af Kurs; Protestanterne syntes ikke om den, og Renaissancen vendte sig fra dette middelalderlige Sludder og slog ind paa en mere videnskabelig Metode.

Teksterne, blandt hvilke de ældste i Bibliothèque Nationale, Nr. fr. 24395 og fr. 1160, hidrører fra Slutningen af 13. eller Begyndelsen af 14. Aarhundrede, er indbyrdes forskellige med Hensyn til Omfang og Spørgsmaalenes Antal, men Rammen er næsten altid den samme, fraset Ændringer i Navnenes Stavemaade og lignende.

Bogen har paa en Maade to Prologer, den første omhandlende Bogens Historie[1] og den anden indeholdende den egentlige Ramme om Spørgsmaalene[2].

Sydraks Navn er sikkert taget fra Daniels Bog I, 7. Vor Sydrak har det tilfælles med sin Navnefælle, at han nægter at tilbede Afguderne, men stillet midt blandt de Vantro virker for Dyrkelsen af den sande Gud. Det er med Urette at man har villet sætte Navnet i Forbindelse med Jesus, Sirachs Søn, skønt det er en gammel Fejltagelse.

Naaman, den spedalske, genkendes uden Vanskelighed[3].

Emir-el-Momenin[4] maa antages at være Navn paa en arabisk Mester i Spanien. Den arabisk-kristne Skole i Toledo spillede en ikke ringe Rolle med Hensyn til Udveksling af Idéer mellem Latinere og Muselmænd; vi har endog bevaret Vidnesbyrd om, at der foregik filosofiske Korrespondancer mellem Kejser Frederik den Anden og de muhammedanske Fyrster og Lærde; vi

[1] vor Udgave p. 21—25[19]. [2] vor Udgave p. 25[20]—42. Det vil være overflødigt her at referere Prologernes Indhold, tilmed da der allerede i Noterne til vor Udgave i nogen Grad er taget Hensyn til Navnevarianter o. lign. [3] vor Udgave p. 23[6]. Jfr. 2. Kongernes Bog Kap. 5.
[4] vor Udgave p. 23[22], Ennoneus.

Digitized by Google

har saaledes paa Arabisk selve Teksten til nogle af de Spørgsmaal, som Kejseren stillede oplyste Muselmænd og disses Svar herpaa.

Thodre[1] er uden Tvivl den Theodorus philosophus, som hos Kejser Frederik den Anden spillede en Rolle som en Slags edfæstet Astrolog. Han tjente desuden ved Hoffet som arabisk Sekretær og havde faaet overdraget alt vedrørende Fremstillingen af Sirupper og Konfiturer og synes at have oversat arabiske Afhandlinger om Falkeopdræt; iøvrigt er han optaget af filosofiske Drøftelser og Disputter med Spørgsmaal og Svar, som fuldkommen minder om Sydraks.

Aubert eller *Albert*[2], en ghibellinsk Prælat, der først var Biskop af Brescia og siden latinsk Patriark i Antiochia (1226—46), var en betydelig Personlighed, som var til Stede ved det første Concil i Lyon 1245 og som gentagne Gange spillede en aktiv Rolle i de store Kampe mellem Kejserdømmet og Pavedømmet.

Jean Pierre de Lyon[3] er der nogen Grund til at anse for Bogens virkelige Forfatter, skønt dette ikke siges med rene Ord, og Dateringen 1243[4], som formelt kun gælder Indledningen, er der i Betragtning af Værkets Indhold og Struktur god Grund til at anse for Værkets virkelige Affattelsesaar. Det er med Rette blevet fremhævet af WARD og STEINSCHNEIDER, at Sydrak i Indhold har adskilligt tilfælles med *Merlins Spaadom*, et Værk som ogsaa antages at være forfattet efter Kejser Frederik den Andens Ordre[5]. Under alle Omstændigheder har WARD Ret i, at Spørgsmaalene, som danner Grundlaget for Bogen, netop er af en saadan Art, som man venter dem fra en Elev af Thodre. Ogsaa Bogens Overleveringsforhold tyder i denne Retning. Haandskrifter finder man først henimod Aar 1300, og ingen af 13. Aarhundredes Lærde citerer det[6].

[1] vor Udgave p. 24[15], Cordras; om Th. se ogsaa C. H. HASKINS, *Studies in the History of Mediaeval Science*, Cambr., Mass. 1924, p. 245 flg. [2] vor Udgave p. 24[28] Sybrecht, hvilken Læsemaade af Navnet er indsat efter N; i franske Haandskrifter kaldes han alm. Obert. [3] vor Udgave p. 24[35]; Navnet mangler i den danske Tekst. [4] vor Tekst p. 25[5] har 1248. [5] Da *Merlins Spaadom* er et ældre Værk, som allerede findes oversat til Islandsk af GUNNLAUGR LEIFSSON, † 1218, maa der sigtes til en af de senere franske Bearbejdelser heraf, hvilket WARD ogsaa gør. [6] Der findes dog i det Burgundiske Bibliotek i Bryssel et Haandskrift (Nr. 11,1113), som henføres til 2den Trediedel af 13. Aarhundrede (ifl. F. FROCHEUR, *Messager des Sciences Historiques de Belgique* 1842 p. 79),

Digitized by Google

Iøvrigt har Navnet *Sidrach* ogsaa tidligere været knyttet til lignende apokryfe Værker, hovedsagelig af astrologisk Indhold; hos Forfattere fra før Midten af 13. Aarhundrede citeres Navnet, og astrologiske Afhandlinger findes i græske Haandskrifter under Navnet *Σιρράχ*, hvilket synes at være en Omdannelse af *Σιδράχ*. I et Bodleiansk Manuskript (*Gr. Misc.* 56, fol. 92) findes under Navnet *Σιδράχ* en Prædiken om Barmhjertighed, Pønitens og Christi Genkomst, formentlig samme Værk som paa Latin findes i Vatikanet under Titel *Sirach, Enarratio pia.*

Med Hensyn til Værkets anden Prolog, Rammen om selve Spørgsmaalene, skal bemærkes følgende.

Erobringen af Bjærget[1] har i adskillige Enkeltheder fjerne Analogier med Alexander-Romanen[2]. Selve Kong Bochtus' Omvendelse minder om den bibelske Beretning om Elias og Baal-Præsterne[3], eller endnu mere om Apokryferne til Daniels Bog. Men det er Kristendommen, Treenighedsdogmet, hvortil Bochtus omvendes, og hvori Sydrak underviser, og ikke den gammeltestamentlige Tro paa den levende Gud.

Navnet *Bochtus* skal næppe opfattes, saaledes som STEINSCHNEIDER har villet det, som dannet af *Bokt-nasar*, den arabiske Form af *Nabuchodonosor, Nebukadneser*, idet denne Konge ikke tilhører Daniel-Sagnkredsen, hvortil Sydrak maa henregnes. Det er ikke ganske klart, hvilket Land Bochtus er Konge over, antagelig er det dog Baktrien.

Heller ikke kan det afgøres, hvilket Land Kong *Tractabar*[4] har hersket over, blot kan det siges, at Navnet synes at have gennemgaaet arabiske eller hebraiske Omskrivninger (jfr. Sendabar). Heller ikke om Kong *Gaarabs* Navn kan der siges noget[5].

og 1268 hentydes i Nordfrankrig til „fontaine de tote science", Sydrakbogens Undertitel (GRÖBER, *Rom. Philologie* p. 904). [1] vor Udgave p. 25 flg. [2] Historien om Taarnet, der ikke kunde færdigbygges, fordi alt, hvad der blev bygget om Dagen, blev brudt ned om Natten, der angives at være laant fra Historien om Wortigern-Taarnet i Merlin-Romanen, maa sikkert anses for at være et almindeligt Sagntræk, bl. a. ogsaa kendt fra vore egne Kirkebygninger. Ligeledes indeholder Prologen typiske Eventyrtræk, saaledes Løftet om „Prinsessen og det halve Kongerige" p. 29[1]. [3] vor Udgave p. 32[7] flg., jfr. 1. Kongernes Bog Kap. 18. [4] vor Udgave p. 29[15] Krakaber. [5] Prof. ARTHUR CHRISTENSEN har gjort mig opmærksom paa, at *Gaarab* kunde være Fejl for *Darab*, den persiske Form af Kong *Darius'* Navn.

Digitized by Google

Medens Rammen om Spørgsmaalene altid er fast, er Spørgsmaalenes Antal tilsyneladende meget varierende. Det beror paa den overordentlige Lethed, hvormed den Slags Arbejder lader sig udvide eller forkorte. Endvidere er Spørgsmaalenes Inddeling meget forskellig, ofte slaas flere Spørgsmaal sammen under samme Overskrift. I franske Haandskrifter svinger Antallet af Spørgsmaal mellem 1122 og 1208, i trykte Udgaver mellem 1073 og 1904. Spørgsmaalenes Rækkefølge er den i lignende middelalderlige Værker sædvanlige: Gud, Englene, Djævlene, Mennesket, Paradis, den bibelske Historie. Selv Kristendommen er, takket være Sydraks Synskhed, fuldkommen repræsenteret; Anakronismer søger Forfatteren ganske vist at undgaa, men ikke altid med Held, saaledes citeres Evangelierne. Forestillingerne om Antikrist er de fra Slutningen af 13. Aarhundrede gængse.

Efterhaanden stiger Uordenen og Gentagelsernes Tal, og Modsigelser forekommer stadig væk. For Eksempel ved Sydrak, at Jorden er rund, men han tror dog paa Firmamentet, den faste Hvælving, som uafladelig drejer sig og omslutter Jorden. Forplantningens Gaader beskæftiger ham stærkt; ofte virker det plat, aldrig er der Tale om virkelig videnskabelig Behandling. Læren om Temperamenter, Konstellationer, Stenes og Urters Kraft etc. er Gentagelser af et gammelt værdiløst System, for en stor Del af arabisk Oprindelse, som hørte med til Datidens almindelige Dannelse. Som Moralist staar Forfatteren ikke højere end som Fysiker, hans Meninger er i Almindelighed meget banale, men hans Syn paa Dannelse og paa Samfundet er dog bemærkelsesværdige; han er meget konservativ. Forholdet mellem de to Køn sysselsætter ham overordentlig stærkt, men han elsker ikke Kvinden, han bruger ofte stærkt nedsættende Udtryk om hendes Karakter. Han advarer mod at give sig Skinsygen i Vold, om ens Hustru skulde begaa Ægteskabsbrud. Paa den anden Side kan han i diskrete Udtryk skildre ømme Følelsers Opstaaen, men advarer dog mod at give sig dem i Vold.

Forfatteren er meget from, derimod er det paafaldende, hvor lidet patriotisk og hvor lidet krigersk han er; ifølge hans Opfattelse er vi alle fremmede i denne Verden, vi har hverken Land eller Bolig der. Hans Antipati mod Krigen spores gentagne Gange.

Digitized by Google

I de franske Tekster findes større Afsnit om Korstogene, fulde af Gaader, men de viser, at Korstogene vedvarede paa det Tidspunkt, da Bogen blev forfattet; der udtrykkes Haab om, at de kristne Fyrster maa kunne enes om en Aktion, at Paven og Kejseren vil drage til det hellige Land. Hohenstaufernes store Stridigheder har endnu ikke fundet Sted; Harmen over Tartarernes Indfald i det hellige Land er ganske frisk, Ludvig den Hellige er endnu ikke optraadt o. s. v., alt tyder paa, at 1243 kan være Bogens rette Affattelsesaar.

Sydraks Geografi synes at være gaaet igennem hebraiske og arabiske Omskrivninger; dette gælder saaledes Navnene paa Verdensdelene: *Saans* eller *Sanaaf*, *Carboham*, *Gramast* eller *Gramaf* eller *Triamaf* samt *Trobissamef* eller *Trochissamef*[1]. Endelsen *-issamef* er muligt Fejl for *-issames*, og den indeholder da et persisk Ord, som betyder „Solen", medens der i *Carboham* kan skjule sig Ordet *garb* „Vest".

Det er blevet formodet, at den virkelige Sydrak-Bog har haft en hebraisk eller arabisk Prototyp. Fabelen om hemmelige Bøger, som anvendtes af Folk, der bevarede Eneretten dertil, er hyppig i Orienten. Den jødiske middelalderlige Litteratur, som nu er velkendt, frembyder dog ingen Ramme af denne Slags. Imidlertid er der af ITALO PIZZI draget Sammenligning mellem Sydrak og et kendt Værk, som oprindelig var forfattet paa Pehlevisproget, men derefter oversat til Persisk og Arabisk, et Værk som bringer en Art moralsk Encyklopædi i Form af en Samtale mellem en Konge, *Chosroès Nouschirvan*, som stiller Spørgsmaalene, og en Filosof *Bûzurc Neihr* (paa Pehlevi *Vuzarg Neitro*), som afgiver Svarene. I formel Henseende kan denne Bog derfor meget vel have været Forbillede for Sydrak, medens der ikke hvad Indholdet angaar synes at være nogen Overensstemmelse tilstede. Bûzurc Neihr-Bogen har været kendt af Vestens Arabere, især paa Sicilien, og det er derfor tilladeligt at antage, at Idéen til denne filosofiske Dialog mellem en Konge og en Vismand er kommet fra dem til de kristne Forfattere af Sydrak og Timéo.

Som tidligere nævnt er der forskellige Omstændigheder som tyder paa, at Jean Pierre af Lyon kan være Bogens Forfatter,

[1] i den danske Tekst 49[3] *Consciam, Carboam, Gamaff, Trosiell* og *Damesis.*

Digitized by Google

og der er da Mulighed for, at Bogen oprindelig kan være skrevet paa Provençalsk. Der eksisterer virkelig et provençalsk Haandskrift, Bibl. Nation. fr. Nr. 1158; det er ganske vist ufuldstændigt og forkortet, stedvis forvansket, men har paa sine Steder bedre Tekst, og kunde derfor antages at gaa tilbage til et mere fuldstændigt provençalsk Haandskrift, som var Kilden til den franske Sydrak. En første Redaktion paa Provençalsk vilde ogsaa forklare, at Bogen, hvis den er fra 1243, ikke viste sig i Litteraturen og i de nordfranske Biblioteker før ved Slutningen af 13. Aarhundrede, efter at den var blevet oversat til Fransk.

Bogen vandt Udbredelse ogsaa udover Frankrigs Grænser. I 14. og 15. Aarhundrede vidner talrige Oversættelser om, at Værket endnu svarede fuldstændig til Tidens aandelige Tilstand. Der foreligger talrige italienske Oversættelser, men de første italienske Bogtrykkere vilde ikke trykke den, de havde udelukkende Smag for Oldtidens Værker. En af Oversættelserne, i Siena-Dialekt, er udgivet af A. BARTOLI i *„Opera inedite e rare dei primi tre secoli della lingua"*. Flere flamske eller hollandske Haandskrifter foreligger, og i det mindste 3 trykte Udgaver. I 15. Aarhundrede blev der foretaget en versificeret Oversættelse til Engelsk af HUGHE DE CAMPEDENE; Bogen tryktes 1510 i London af THOMAS GODFREY. Der findes ogsaa en forkortet Udgave heraf, ligeledes paa Vers.

Bogens Succes stod i Misforhold til dens virkelige Værdi. Sydrak indlader sig paa alle Spørgsmaal indenfor Etik og Naturvidenskab, men der er ikke et eneste, hvor Forfatteren viser Spor af Aand eller Originalitet; han har ikke nogen Anelse om den sande Videnskab, dens Genstand og dens Metoder. Af de talrige Spørgsmaal, han besvarer, er der maaske ikke et eneste, vi vilde besvare som han, eller rettere, stille som han. En fuldstændig Mangel paa Talent og Smag gør hans Bog til en af de daarligst forfattede paa en Tid, da Kunsten at skrive en Bog stod meget lavt.

Disse Fejl ødelægger naturligvis ikke Værkets historiske Betydning. Sydrak er, saavel ved det, som findes deri, som ved det, som mangler deri, et vigtigt Dokument i Idéernes og Videnskabens Historie.

Digitized by Google

Efter dette sammentrængte Referat af ERNEST RENAN og GASTON PARIS' udførlige, dokumenterede Redegørelse skal der gøres enkelte supplerende Tilføjelser, ligesom vi skal søge at følge de Veje, ad hvilke dette franske Værk er naaet frem til Norden.

De foran beskrevne franske Sydraktekster har det tilfælles, at de er meget omfangsrige, paa over 1000 Spørgsmaal. Men der foreligger dog ogsaa kortere Redaktioner paa Fransk, saaledes et fra 14. Aarhundrede i Bibl. Nationale i Paris (*Ms. nouv. acq. franç.* 10231), stammende fra SIR THOMAS PHILIPPS' Bibliotek[1], det omfatter kun 627 Kapitler. Et andet fransk Manuskript i forkortet Redaktion fra 14. Aarhundrede findes nu i Kgl. Bibliotek i København, Ny kgl. Saml. 2919 4to; det erhvervedes fra Udlandet for en halv Snes Aar siden. Det omfatter 90 Blade og indeholder ligeledes 627 Spørgsmaal, men mangler begge Prologerne. Ogsaa i Wien findes et fransk Haandskrift fra 14. Aarhundrede, som paa 95 Blade indeholder „*Sidrac sive Sydrac, Livre de la fontaine de toutes sciences*"[2]; Forskellen i Omfanget kunde muligvis skyldes, at Wien-Haandskriftet tillige indeholder Prologen.

British Museums 7 franske Haandskrifter indeholder 1225, 653, 644, 539, 517, 502 og 262 Spørgsmaal[3]; der har altsaa foreligget en Række franske Redaktioner af mindre Omfang end dem, Ernest Renan og Gaston Paris beskriver.

En stor Plads i de fremmede Haandskrifter optages af et Afsnit om Astrologi, Ædelstene og helsebringende Urter — i Ny kgl. Saml. 2919 4to saaledes Bladene 73—85; dette har ejendommeligt nok i flere af de franske Haandskrifter i British Museum sin egen Kapitelinddeling med særskilt Nummerering, ligesom det ogsaa i formel Henseende indtager en Særstilling, idet Oplysningerne saavidt det kan ses ikke her meddeles i den almindelige Form af Spørgsmaal og Svar, hvilket kunde tyde paa, at der her forelaa en Interpolation. Disse Afsnit mangler i de nedertyske og i den danske Tekst, og dette er naturligvis ogsaa en medvirkende Grund til, at disse Tekster har et lavere Kapitelantal.

[1] beskrevet i *Cat. des manuscr. de la Bibl. de Sir Thomas Philippe*, Paris 1903, p. 34. [2] *Tabulae cod. manuscriptorum in Bibl. Palatina Vindobonensi asservatorum*, 1868, Nr. 2590. [3] WARD, *Catalogue of Romances* I p. 903 flg.

Digitized by Google

Et Forbillede for Sydrak kunde muligt søges i *Lucidarius*, som allerede antydet af H. JELLINGHAUS[1]. Som det er blevet paavist af SCHORBACH, er denne Bog blevet til paa Foranledning af Henrik Löve af Brunsvig, som 1190 opfordrede sine Kapellaner til at forfatte et saadant Skrift til Oplysning for Lægfolk. Det vilde derfor ligge nær at antage, at dette kunde have tilskyndet Kejser Frederik den Anden til at rette en lignende Opfordring til sine Klerke, og at Sydrak var Resultatet heraf. Under alle Omstændigheder har Værkerne Dialogformen fælles.

De Overensstemmelser, der findes i de to Bøgers Indhold, saavel som i det mere formelle, de stillede Spørgsmaals Karakter, kan dog efter mit Skøn ikke berettige til at hævde, at Sydrak har laant noget fra Lucidarius. Idéerne maa jo til en vis Grad være de samme, som f. Eks. at Jorden er trind og flyder i Vandet, at Mennesket er skabt af fire Elementer, at Sjælen bor i Blodet, men det var jo Tidens Opfattelse af disse Problemer. C. J. BRANDT har paavist[2], at Stoffet til Lucidarius er hentet fra Værker af HONORIUS AUGUSTODUNENSIS, der levede c. 1125, og som ogsaa i sin *Elucidarium* brugte Dialogformen. Det vil derfor være ligesaa nærliggende at antage, at Sydrak bl. a. ogsaa har hentet Stof fra Honorius.

Til Nederlandsk er Bogen meget tidlig blevet oversat fra Fransk. Et Haandskrift i Königsberg (Nr. 903), fra 15. Aarhundrede, har rimet Fortale og Efterskrift, hvori det hedder, at Oversættelsen er sket i Antwerpen i Aaret 1318, andre Haandskrifter siger 1329[3]. Iøvrigt kendes mindst 7 nederlandske Haandskrifter, i Königsberg, Hamburg, Stuttgart, Brüssel, Delft, London og Oxford[4]. Om en ganske særlig Popularitet vidner de mange nederlandske Tryk: et fra Leyden 1495 uden Trykkernavn[5], et andet fra Leyden 1495, trykt af HUGO JANSSEN[6], et tredie fra Leyden 1496 af samme Bogtrykker[7], et fjerde fra Deventer 1496;

[1] i Indledningen til *„Das Buch Sidrach"*, Tübingen 1904 p. VIII. [2] *Lucidarius, en Folkebog fra Middelalderen*, Kbh. 1849, p. V. [3] *Zeitschr. für Deutsches Alterthum* 13, p. 528; F. J. MONE, *Übersicht der niederl. Volks-Litt.*, Tübingen 1838, p. 352. [4] H. JELLINGHAUS, anf. St. p. VIII. [5] CAMPBELL, *Annales de la typogr. Néerlandaise* Nr. 981. [6] PAULS *Grundrisz* II[2] p. 493. [7] MARAIS ET DUFRESNE DE ST. LÉON, *Catalogue des incunables de la bibl. Mazarine* Nr. 903.

Digitized by Google

fremdeles kendes en Udgave fra Leyden 1512 (?) ved JAN SEVERSOEN, og fra Antwerpen kendes Udgaver 1522, 1540 og 1564[1].

Tilsyneladende er de nederlandske Redaktioner kortere end de franske. Udgaven fra Deventer 1496 indeholder saaledes kun 421 Spørgsmaal[2], et Antwerpen-Tryk har 420 Spørgsmaal[3], og et Haandskrift i British Museum har 419 Spørgsmaal[4]. Jeg har desværre ikke haft Lejlighed til at undersøge dette Forhold i Enkelthederne, da saavidt jeg har kunnet spore ingen af de gamle Udgaver findes i vore Biblioteker. Men det er ikke uden Interesse, da man maa gaa ud fra, at de nedertyske Oversættelser er foretaget efter Nederlandsk; de nedertyske Tekster foreligger nemlig i en lignende forkortet Redaktion, og af afgørende Betydning er Jellinghaus' Paavisning af, at de nedertyske Oversættelser i sproglig Henseende viser talrige Spor af Middelnederlandsk[5].

Medens der ikke er fundet højtyske Oversættelser af Sydrak, eksisterer der to nedertyske, der begge findes i København; kun den ene af disse er fuldstændig, nemlig Haandskriftet *AM 807 4to*, i Universitetsbiblioteket, et Haandskrift som har tilhørt FR. ROSTGAARD. Det er dateret 1479, og nederst paa første Blad bærer det en Paategning med en Haand fra 16. Aarhundrede: *Anders Söffrenssön scripsit.* Haandskriftet er udgivet i sin Helhed af H. JELLINGHAUS som 235. Publication des litterarischen Vereins in Stuttgart under Titel: *„Das Buch Sidrach"*, Tübingen 1904, og det er denne Udgave, jeg under Udgivelsen af den danske Tekst har brugt som nedertysk Paralleltekst og i Noterne betegnet med *N.*

Den anden nedertyske Oversættelse findes i det kgl. Bibliotek, *Ny kgl. Saml. 285 Fol.*, den har tilhørt SUHM. Haandskriftet stammer fra 2den Halvdel af 16. Aarhundrede og indeholder foruden Begyndelsen af Sydrak — de første 74 Kapitler — tillige Afhandlinger om de vendiske Stæders og om Hamborgs Historie samt en Beretning om en mærkværdig Sild, som blev fanget den 28. November 1587 ved Marstrand. Dette Haandskrift har jeg i Noterne betegnet som *Suhms Haandskrift.*

Disse to nedertyske Oversættelser er indbyrdes saa forskel-

[1] PAULS *Grundrisz*, anf. St. [2] *Germania*, 31 p. 334. [3] H. JELLINGHAUS, anf. St. p. X. [4] *British Museum, Additional 10,286*, se WARD, *Catalogue of Romances* I. [5] H. JELLINGHAUS, anf. St. p. XI.

Digitized by Google

lige, at de efter Jellinghaus' Mening ikke kan gaa tilbage til samme Forlæg; Spørgsmaalenes Ordning er afvigende, enkelte Spørgsmaal mangler i den ene eller den anden af Teksterne, ligesom der findes Afvigelser saavel med Hensyn til enkelte Ord som med hele Sætninger og Afsnit. Oversætterne har derfor sandsynligvis benyttet middelnederlandske Tekster, som indbyrdes var væsentlig forskellige.

Haandskriftet AM 807 4to er forøvrigt ejendommeligt ved, at det middelnedertyske Sprog bærer Spor af dansk Paavirkning[1], saavel i Ord og Vendinger som i det rent fonetiske; saaledes forekommer ofte en Diftongering af $\bar{e}$, som er fremmed for Middelnedertysk, men som forklares ved, at Oversætteren kan have været Jyde. Der har uden Resultat været foretaget Efterforskninger for at faa oplyst, hvem den formodede Oversætter eller Afskriver Anders Söffrenssön kan have været. Jellinghaus gaar imidlertid ud fra, at Oversættelsen maa være foretaget i København af en dansk Skriver, og opfatter Sproget som en Prøve paa det Sprog, som var i Brug i det 14. Aarhundrede i de københavnske Kredse, som forstod Middelnedertysk, eller som var det gængse i „Nordalbingien".

En Undersøgelse af Sproget i den danske Sydrak fører til det Resultat, at Oversættelsen maa være foretaget fra Nedertysk. De mange Tyskheder, som Sproget indeholder, behøver naturligvis ikke alle at skyldes direkte Paavirkning fra Forlægget, men kan i mange Tilfælde forklares ved Sprogets almindelige Tilstand i det 15. Aarhundrede; det var jo en Sprogperiode, hvor nedertysk Indflydelse gjorde sig særlig stærkt gældende. Imidlertid forekommer der talrige Eksempler paa aabenbart mangelfuld Oversættelse, af hvilke jeg her skal anføre nogle.

I vor Udgave 51^{20} hedder det: *alto forstor misgerningh*, svarende til N: *alto grote messedaet*[2]. Den nedertyske Artikel gengives ofte ved demonstrativt Pronomen i Stedet for med efterhængt Artikel, f. Eks. 40^{16} *Tagh thet watn j thet jordkaar*, N: *Nym dat water in den erdenen vate*, 41^{9} *Thet kaar*, N: *dat vat*, og 43^{12} *thet tall*, N: *den tal*; Eksemplerne er talrige. Direkte over-

[1] H. JELLINGHAUS, anf. St. p. 226 flg. [2] Man tør her sikkert se bort fra Muligheden af, at der foreligger et nordisk Ord *alt of* (jfr. BRØNDUM-NIELSEN, *Sproglig Forfatterbestemmelse* p. 86 Note), da *for* i *forstor* i saa Fald maatte være en Pleonasme.

Digitized by Google

ført fra Tysk er f. Eks. ogsaa en Sætning som 36[27] *ok looth thet fult watn*, hvor en Præposition *med* eller *af* mangler, svarende til N: *unde dede dat vul waters*, samt 30[22] *Men han kunne ther ikke ower komme*, hvor N har: *Men he en konde des nicht overkomen*, eller 27[10] *koningh Garab, Som holder moot megh*, svarende til N: *jegen my holt*, med Verbet *holden* i nedertysk Betydning „lægge Baghold". Som en Tyskhed maa antagelig ogsaa regnes Anvendelsen af Formen *nyttrøfft*, nedertysk *nottroft*, som forekommer 129[24] og 138[7], og som jeg uden tilstrækkelig Grund har rettet til *nyttørfft*. Eftervokalisk *k* er i vort Haandskrift næsten altid, om end ikke undtagelsesløst, gaaet over til *g*, men der findes enkelte Eksempler med bevaret *k*, hvor man kunde være tilbøjelig til at antage tysk Paavirkning, et frisk Laan eller hvad man nu skal kalde det, f. Eks. 32[21] *qwek*, N: *queckes*, 50[29] *iordrike*, N: *ertryke* og 52[4] *girik*, N: *ghyrich*.

Den danske Tekst indeholder Mængder af direkte overførte tyske Ord, som det dog ikke lønner sig her at redegøre for, da det meste jo svarer til, hvad vi i øvrigt træffer i andre samtidige Tekster; af større Interesse kunde det maaske være at se paa, hvilke tyske Ord Oversætteren ikke har accepteret, som naar han gengiver *stempne* med *røsth*, *vorgift* med *edher*, *ghesellen* med *stalbrødhræ*, *knecht* med *swennen*, *vorlaten* med *ower giweth* o. s. v., men en saadan Undersøgelse vil ikke være paa sin Plads indenfor en Indledningens Rammer.

Uagtet Teksten bærer umiskendelige Spor af at være oversat fra Nedertysk, kan det dog fastslaas, at det ikke er den direkte oversatte Tekst, vi har for os, men at det maa være en Afskrift eller en Afskrifts Afskrift. Som foran paavist indeholder den nemlig grove Misforstaaelser i stort Omfang og talrige Overspringelser, alt af en saadan Art, at det ikke kunde tænkes at være begaaet af selve Oversætteren, som havde den tyske Tekst for Øje og som maatte have gjort et personligt Arbejde for at tilegne sig dens Indhold.

Hvorvidt Forlægget for Oversættelsen har været netop den i N foreliggende nedertyske Tekst, er ikke helt klart. Der er enkelte Forskelligheder i Spørgsmaalenes Orden, ligesom der i den danske Tekst mangler flere af de Spørgsmaal, som findes i N. Endvidere er Teksten i den danske Sydrak almindeligvis betydelig mere sammentrængt end i N; som jeg flere Gange har

Digitized by Google

gjort opmærksom paa i Noterne, er Sammendragningen ikke sjælden gjort saa ubehændigt, at noget af Meningen derved er gaaet tabt. Paa den anden Side indeholder vor danske Tekst saa godt som intet, der ikke er at finde i N. Vor Tekst maa derfor betragtes som en forkortet Oversættelse af N eller en beslægtet nedertysk Tekst; den uheldige Maade, hvorpaa Sammendragningen er foretaget, kunde tages som et Indicium for, at den var foretaget af en Person, som kun ufuldstændigt havde sat sig ind i Tekstens rette Mening, eller altsaa snarere af en senere Afskriver end af Bogens oprindelige Oversætter.

Spørgsmaalene i den danske Sydrak er inddelte paa en ejendommelig Maade, som ikke har noget tilsvarende i de bevarede nedertyske Tekster og heller ikke i de af WARD beskrevne 7 franske Haandskrifter. Alle disse har som Regel fortløbende Kapitelinddeling, idet dog Afsnittene om Astrologi, Ædelstene og Urter som tidligere nævnt undertiden har særlig Nummerering. Men den danske Sydrak danner en Dekade, en Inddeling i ti Afsnit paa hver 40 Kapitler, mærkede med Bogstaverne A—K. Sidste Afsnit er dog ufuldstændigt, idet det kun har 18 Kapitler. Hele Teksten skulde saaledes have omfattet 378 Kapitler, men der mangler i Teksten Kapitlerne A 39 og D 27, ligesom Registret rummer enkelte Unøjagtigheder. Det minder noget om Opstillingen i den tidligere omtalte engelske versificerede Oversættelse af Sydrak, der er inddelt i 4 Centurier paa hver 100 Kapitler, den sidste dog paa 108.

Da N-Teksten har 388 Spørgsmaal, skulde Forskellen mellem denne og den danske Sydrak indskrænke sig til 10 Spørgsmaal, men den er dog noget større, da man undertiden finder et N-Kapitel delt i to i den danske Tekst. Spørgsmaalenes Rækkefølge i de to Tekster er omtrent den samme for de første 198 Spørgsmaals Vedkommende, men derefter er der en Række Omstillinger, og først fra Nr. 315 til Slutningen følges de nogenlunde igen. Den danske Tekst svarer Kapitel for Kapitel til følgende Kapitler i N-Teksten: 1—71, 73—74, 72, 75—90, 92, 91, 93—101, 103—104, 107, 106, 108—125, 127, 126, 128—198, 259—268, 270—286, 288—299, 301—304, 306—313, 246—247, 252—258, 199—200, 202, 201, 203—216, 218—231, 233—245, 315—316, 318—321, 323—331, 333—341, 343—346, 349—352, 347?, 354—363, 365, 369, 368, 370—378, 380, 382, 379, 384—386, 388, 387.

Digitized by Google

Følgende Spørgsmaal i N mangler i den danske Sydrak:

102. Worumme hanghen de hunde vaster tosamende denn de anderen beesten?

105. Is dat gud, dat men antwordet sote unde valscheliken spreckt?

217. De wyve hebben see ok hoden ofte kullen?

232. Schal eyn mynsche gheloven, wat he dencket van den luden?

248. Is de sele ghewonnen in dat wyff alss de licham is?

249. Synt de selen ghemaket van dem anbeghynne der werlt?

250. De sele in dem licham des kindes, also dat is in der moder lyve, wo moghen twe selen syn in eynen licham?

251. Wo kumpt de sele in dat wyff, de dat kint drecht, unde wo gheit see uth, also dat kint stervet in der moder licham?

269. Mesdoen de lude ok icht, also see vordomen de lude?

287. Do Noe unde syne mans ghinghen in de arken, weren see vremede upp ertryke?

300. Isset gud, dat men et alle dink?

305. Worumme unde wor van richtet syk des mans middelste lyt unde wert styff, groet unde wedder kleyn?

314. Welk is de beste, de ryke off de arme?

317. Schalme de schuwen, de quaet spreken alle tyt?

322. Welk is meer to prysende, de schoenheit des wyves ofte dat ghelaet?

332. Welk is dat groneste dink in ertryke?

342. Wo ligghen de kinder in ere moder licham?

348. Datmen deit upp ertryken, weten dat de selen?

353. Welk is de sachtmodigeste beeste?

364. In der tyden des godes sones, schal de werlt dan drade mennichvoldich werden van luden?

366. Werden dar meer gheboren, edder sterven dar meer?

367. Welk is meer, godes gnade edder syn torn?

381. Wat schal god doen na dem ordele?

383. Wat lichames scholen dan hebben de guden mynschen?

Som det vil ses, ligger adskillige af de Spørgsmaal i N, som er udeladte i vor danske Sydrak, indenfor Kønslivets Omraade, og dette turde have været en medvirkende Grund til Over-

Digitized by Google

springelsen. Til Gengæld har den danske Tekst 5 Spørgsmaal, som mangler i N, nemlig C 22, C 25, E 6, F 20 og J 39, de er alle overvejende af teologisk Indhold og kan uden Tvivl betragtes som Interpolationer.

Det gammeldanske Sprog i Sydrak maa i alle afgørende Træk henføres til den sjællandske Dialekt; det er, for saa vidt det allerede paa et saa tidligt Tidspunkt kan være berettiget at anvende denne Terminologi, dansk Rigsmaal.

At det ikke er paavirket af Jysk, er meget iøjnefaldende; vi finder saaledes altid den trykløse Udlydsvokal bevaret, og den anvendes med stor Sikkerhed; der er vistnok ingen Eksempler paa tilføjede falske *e*-er i Endelserne. Heller ikke har vi alle de for Vestdansk saa karakteristiske *a*-omlydte Former, vestdansk *o* mod østdansk *u*; vi finder saaledes 120[13] *lwæ* „Lue" og 51[12] *bwæ* „Bue" og saaledes gennemgaaende; en Undtagelse danner dog 121[18] *fowle* „Fugle". Ligeledes anvendes gennemgaaende Intetkønsformen af Perfektum Participium, hvor Jysk regelmæssigt bruger Fælleskønsformen. Fremdeles har vi ikke den jyske Diftongering af $\bar{e}$ og $\bar{o}$, som vi ellers næsten altid finder i jysk-paavirkede Tekster fra den senere Middelalder, en Undtagelse er dog muligt 27[31], 31[19] *hwos* „hos". Og endelig er der ikke Spor af den Genusvaklen, som er saa karakteristisk for samtidige jyske Tekster.

Selv om Ortografien rummer store Inkonsekvenser, noget man altid er ude for, naar det gælder Skrifter fra denne Periode, og det i det enkelte Tilfælde kan være umuligt at fastslaa, om en foreliggende Form skyldes Skrifttradition eller Dialektpaavirkning, er der dog saa mange Omstændigheder, der viser, at Sproget maa være sjællandsk, at der ikke er Mulighed for at bestemme det paa anden Maade.

For det første stemmer Behandlingen af eftervokalisk *k* og *g* i det hele med Sjællandsk, f. Eks. 86[1] *drawer* „Drager", 184[10] *daw* „Dag", 119[23] *wæy* „Vej", 115[18] *reyn* „Regn", 110[9] *høw* „høj" o. s. v., men Former med *g*, *gh* er de sædvanlige; de enkeltvis forekommende Tilfælde af bevaret *k* skyldes, som foran paavist, ofte nedertysk Indflydelse.

Digitized by Google

Eftervokalisk $p > w$ findes ogsaa: 64[1] *skaffte* „skabte", 173[16] *røwer* „røber".

Gammeldansk *īu* gaar paa Sjællandsk og i Dyrslandsmaalene ofte over til *yw*, *iw*[1], og i Sydrak har vi en Række saadanne Former, f. Eks. 45[28] *bywdhe*, 49[29] *lywsœ*, 60[2] *sywdhœ* „syde", 49[31] *sywgh*, 146[25] *skywle*, 154[27] *jnskywdelsœ* „Indskydelse", 171[7] *dywr*, 152[3] *lyws*, 169[14] *sywn* „Syn", 154[2] *aasywn* „Aasyn". Disse Former, der har mange Paralleller i *Mariager-Legendehaandskriftet*[2], bør formentlig ogsaa her opfattes som dialektale Udviklinger, idet de ogsaa her ligesom i Mariager-Legendehaandskriftet veksler med y-Former og ikke med iu-Former, hvorved Sandsynligheden af en Forklaring ud fra rent grafiske Forhold bliver mindre.

Fremdeles foreligger Eksempler paa en Del af de i Gammeldansk forekommende for Sjællandsk karakteristiske Dialektejendommeligheder[3], saaledes som allerede nævnt Mangelen af *a*-omlydte Former, *i*-Vokalen i Verberne *sige* og *tie*, f. Eks. 38[31] *siœ*, 145[16] *tiœ*[4], Formen 163[20] *flwœ* „flyve", 91[13] *flwœr* „flyver", Præteritum 25[16] *sættœ*, 23[19], 24[11] *sætte* „satte", og Perfektum Participium *sœt* „sat", som i 24[26] *wtsœt* „oversat" og 31[17] *besœt* „besat", manglende Omlyd i Verb. *fylde*: 109[12] *vppfulle* „opfylde", Brugen af Formen *fran* „fra" (f. Eks. 21[9], 93[4]), der dog muligt har været udbredt over større Omraader, og endelig Tab af guttural Spirant i Verber som 26[27] *sadhœ* „sagde", 26[26] *ladhœ* „lagde", jfr. 27[9] *hadhe* „havde". Det vil med andre Ord sige, at der findes Eksempler paa de fleste af de for Dialektbestemmelsen mere afgørende Kriterier.

Adskilligt andet kunde nævnes: Tab af *g* i Ordet hellig: 37[2] *then helie andh* o. s. v. og 127[17] *aldri* „aldrig"[5], og Formen 185[22] *sømme* „svømme", der ligeledes antages at være sjællandsk[6]. Formen 85[2] *stertœ* „Stjerte, Haler" uden Brydning peger i Retning af østdansk[7], ligesom 171[0] *stielœ* „stjæle"; til Gengæld har vi 50[22] *sætte*, 152[18] *sættœ* „sjette", som peger i

[1] *Kort over danske Folkemaal* p. 51, jfr. *Glda. Gram.* I p. 332 flg. [2] se Indl. p. XXIV. [3] jfr. JOHS. BRØNDUM-NIELSEN, *Gammeldansk Grammatik* I § 15. [4] jfr. ogsaa *Glda. Gram.* I § 146,3. [5] jfr. LIS JACOBSEN, *Det danske Rigssprogs Hist.* p. 152. [6] JOHS. BRØNDUM-NIELSEN, *Sproglig Forfatterbestemmelse* p. 65. [7] *Kort over danske Folkemaal* p. 70.

Digitized by Google

modsat Retning, men ubrudte Former skal dog ogsaa forekomme stedvis i Sjælland (*Glda. Gram.* I p. 50). Endvidere bør man muligt henføre Formerne 86[9], 125[12] *nødh* „ned" til Sjælland (LIS JACOBSEN l. c. p. 116).

Den Omstændighed, at vi i et Par Tilfælde har bevaret *-a* som Udlydsvokal, berettiger næppe til at antage Indflydelse fra Skaansk, hvoraf der ellers ikke foreligger sikre Spor. Det drejer sig om Eksemplerne 152[8] *kulla* „Kulde" og 154[7] *wiidha* „vide"; det er ikke enestaaende, om end usædvanligt, at træffe dette udlydende *-a* i samtidige gammeldanske Kilder udenfor Skaane, men mere nærliggende er det sikkert at antage dem for Skrivefejl, fremkommet ved at Skriveren har glemt at tilføje den apostrofagtige Krølle, som forvandler et *a* til et *æ*, ganske paa samme Maade som han undertiden glemmer Stregen over *ø*'et.

Idet jeg nu afslutter dette Udgiverarbejde, som har staaet paa i en Aarrække, bringer jeg min ærbødige Tak til CARLSBERGFONDET, som har ydet sin Understøttelse hertil. Ligeledes takker jeg Bibliotekar, Dr. phil. ELLEN JØRGENSEN, som har gjort mig opmærksom paa dette ejendommelige Haandskrifts Eksistens og tilskyndet mig til at paatage mig dets Udgivelse og ved flere Lejligheder har ydet mig Bistand, og jeg takker Professor, Dr. phil. VERNER DAHLERUP, der som Tilsynsførende for Universitets-Jubilæets danske Samfund med stor Interesse har fulgt mit Arbejde og givet mig mange gode Raad.

Charlottenlund, i Februar 1932.

GUNNAR KNUDSEN.

Digitized by Google

RETTELSER

68[9] *Punktum efter* welie *rettes til Komma.*
142[11] ædhe, *læs*: aadhe; *Noten udgaar.*
168[3] Karskhee, *læs*: Karskheet.

Digitized by Google

HAANDSKRIFTET
NY KONGELIG SAMLING
236 4to

Digitized by Google

Digitized by Google

X51W
·SY2
1-2

Hær begynnes een taffle til thennæ bogh Ok til alle the spørsmaal, Som koning bochthws spurdæ aff then wisæ mestere Sydrak. 1 r. a

Hawer gudh weret alle tiidh ok skal fræmdeles alle tiidh bliffwe? A j. [N[1] 1].
kan gudh worde seeth? A ij. [N 2].
ær gudh j alle stædher? A iij. [N 3].
alle tingh gudh hawer skapt, lydhe the hanum? A iiij. [N 4].
hwat tingh giorde gudh første synne? A v. [N 5].
hwar snart worde[2] ænglenæ giorde? A vj. [N 6].
hwar aff tiænæ ænglenæ j hemmellen? A vij. [N 7]. 1 r. b
widhæ ænglenæ alle tingh? A viij. [N 8].
hwat skapneth hawe ænglene? A ix. [N 9].
Skapte gudh mennisken meth syn hand? A x. [N 10].
hwar war adam skapt? A xj. [N 11].
hwart gik adam, ther han war wt dreffwen? A xij. [N 12].
Giorde adam noghen annen syndh, æn ath han brødh gudhs budh? A xiij. [N 13].
hwat togh adam fra gudh, Ok hwat skulde han giffwe hanum igen? A xiiij. [N 14].
hwij bleff adam ekke fordømeth? A xv. [N 15].
Hwij skal gudh ekke sende een engell ath døø for mennisken? A xvj. [N 16]. 1 v. a
Ffor hwat sagh wil gudz søn fødhes aff een jomfrw? A xvij. [N 17].
hwar lenge leffde adam? A xviij. [N 18].

[1] *Ved N betegnes den nedertyske Sydraktekst fra 1479, A. M. 807, 4to, efter H. Jellinghaus' Udgave (Das Buch Sidrach; 235ste Publ. des Litterarischen Vereins in Stuttgart, Tübingen 1904), og Tallene her refererer sig til anførte Udgaves Kapitelnumre.* [2] *Teksten:* ware.

Digitized by Google

hwii kalles døden dødh? A xix. [N 19].
kommer thet mennisken fore[1], før en thet dør, hwat dødh thet skal fange? A xx. [N 20].
hwat madæ fare sielene aff legemmeth ok j then annen werden? A xxj. [N 21].
hwilke synder sware siælen eller legemmeth? A xxij. [N 22].
1 v. b Men sielen ekke kan føles eller | sees, hwar leet kan hwn tha tolæ pinæ eller glædhæ? A xxiij. [N 23].
hwar ær sielen j legemmeth, men thet leffwer? A xxiiij. [N 24].
kan sielen lenghær[2] bliffwe j legemmet, æn thet dør? A xxv. [N 25].
J hwat madæ døø mennisken aff werden? A xxvj. [N 26].
hwarleedh skulde wij widhe, ath gudh skaffte mennisken efter sith eyet beledhe? A xxvij. [N 27].
Men wii ære skapte efter gudh, hwij mwe wii ekke Tha gøre thet, som gudh gør? A xxviij. [N 28].
hwat worder aff blodhet, fførste mennesketh døør? A xxix. [N 29]. ||
2 r. a Første elden wthslykkes, hwar bliffwer han thaa? A xxx. [N 30].
fførste haldellen aff blodhet ær fortæreth, hwii dør man ekke tha? A xxxj. [N 31].
Aff hwat natwre eller komplex er legemmeth? A xxxij. [N 32].
ware sielenæ skapte pa een tiidh, eller skabes the æn hwer dagh? A xxxiij. [N 33].
Skule mennisken alle tiidh thienæ gudh? A xxxiiij. [N 34].
The menniske, Som ekke wiidhæ aff gudh, hawe the noghen orsaghe ther aff? A xxxv. [N 35].
kalles dødhen dødh aff alle menniske? A xix.[3] [N 36]. |
2 r. b Hwor mange werdenæ ære till? A xxxvj. [N 37].
Giffwer gudh them stoor løn, Som hanum tienæ? A xxxvij. [N 38].

[1] *tilf. efter Teksten.* [2] *rett. fra* lenghæ. [3] *Dette Kapitel findes ikke i Teksten.*

Digitized by Google

The slechte, som komme efter gudz søns tidh, Skule the alle tro pa gudh? A xxxviij. [N 39].
hwat budh skall gudh bywdhæ? A xl. [N 40].
hwat ær then werdigeste ok ædlestæ tingh pa jorden? b primo. [N 41].
hwat ær then ledeste ok w werdigeste tingh [1]pa jorden[1]? b ij. [N 42].
hawe the godhe siele ynk [2]eller sorg[2] ower then pine, Som the onde siele hawe? b iij. [N 43].
hwilket ær bædre, swndheet eller || sywgdom? b iiij. [N 44]. 2 v. a
hwar meth hawer gudh begaffweth sielen j thet ælende werden[3]? b v. [N 45].
nar gudz søn er vp faren til hemmellen, hwo skal sidhen lære[4] folketh [5]gudz tro[5]? b vj. [N 46].
hwo skall sidhen gømæ ok forsware gudz hws? b vij. [N 47].
Then, som ekke gør goth ok ey ont, ær thet wel giort eller illæ? b viij. [N 48].
The, som hawe herredom, skule the were strenggæ eller ok ey? b ix. [N 49].
Skal man gøre syne frender [6]ok swawere[6] til godhæ? b x. [N 50]. |
hwar aff er friiheet[7], ok hwor aff ær [8]hun kommen[8]? 2 v. b b xj. [N 51].
hwij ær wætheret stwndom klaart ok stwndom mørkt? b xij. [N 52].
hwar weth skall man kenne them, som godhe ære? b xiij. [N 53].
[9]Skal folket her efter ok troo pa affgudhæ, Som the giorde førræ? b xiiij[9]. [N 54].
hwii gaff gudh ekke mennisken then styrke, ath thet mattæ hawe hafft nogh j ottæ dawe j eet maaltiidh? b xv. [N 55].

[1-1] *indføjet under Lin.* [2-2] *indføjet i Randen.* [3] *tilf. af Udg.; Teksten:* j thette werden; *N:* in dit bedrovede ertryke. [4] *herefter to Bogstaver overstreget.* [5-5] *tilf. i Randen.* [6-6] *tilf. under Lin.* [7] *tilf. over Lin.* [8-8] *i Msk. rett. fra:* thet kommeth. [9-9] *tilf. i Randen forneden.*

Digitized by Google

hwij døør then righe sa snart Som then fatighæ? b xvj. [N 56].

Skal man rættæ sa strenggæ ower then righe Som ower then fatighæ? b xvij. [N 57].

Skal man göre miskund meth synæ fiendæ? b xviij. [N 58]. ||

3 r. a kan then onde fange gudz nadhe Sa wel som then godhe? b xjx. [N 59].

hwar mange børn ma een quinnæ fødhæ pa een tiidh? b xx. [N 60].

hwarleeth kan barn fødhes, moder vthen skadhæ? b xxj. [N 61].

[1]hwat ær thet bætztæ ok troeste tingh j werden? b xxij.[1] [N 62].

hwat er thet werstæ[2] mennisken kan hawæ? b xxiij.[3] [N 63].

hwat ær then werdigheste[4] ting, een man kan hawe? b xxiij.

hwarleet skal man were troo? b xxiiij. [N 64].

hwar aff kommer dristigheet? b xxv. [N 65].

Spettelskheet eller skorff, hwar aff komme the? b xxvj. [N 66]. |

3 r. b Giorde gudh alle ting aff werdens første begyndelsæ? b xxvij. [N 67].

hwo fødher fructhen pa jorden? b xxviij. [N 68].

hwij worde sommæ dywr galnæ? b xxix. [N 69].

hwat creatwr leffwer lengest? b xxx. [N 70].

The menniske, som ære j gudz søns tilkommelsæ, skule the leffwe ok sa lenge Som wii? b xxxj. [N 71].

The ting, som gudh hawer skapt, fødher han them? b xxxij. [N 73].

Dywr,[5] fuglæ och fiskæ, hawe the ok siæle? b xxxiij. [N 74].

3 v. a hwar lenge skal werden bliffwe be- || stannende? b xxxiiij. [N 72].

[1-1] *tilf. i Randen forneden, men egl. Dublet af følg. Post, som derefter er rettet.* [2] *i Msk. rett. fra* betzte. [3] *rett. fra* xxij. [4] *Fejl for* wærste, *men hele Posten overflødiggjort ved Rettelsen i foregaaende Post.* [5] *rett fra* Døør; *Teksten:* Dywr.

Digitized by Google

hwat folk boor pa the ølandh, Som ære j mæreth? b xxxv. [N 75].
hwii ære somme folk hwidæ, Somme brwnæ eller soorte? b xxxvj. [N 76].
Gør thet ont, ath man æder mere Æn man behøwer? b xxxvij. [N 77].
hwii ære somme dywr ath skilligh̃e till therræ lyyt? b xxxviij. [N 78].
hwat ær thet bæste eller werste [1]pa legemeth[1]? b xxxix. [N 79].
hwilket ær swndere[2], varm math eller kal[3]? b xl. [N 80].
hwar aff kommer hastigheet? C j. [N 81].
fførste man ær | hastigh, hworleth skal man thet fordriffwæ? 3 v. b C ij. [N 82].
hwat helder skal man elske quinner eller hadhe them? C iij. [N 83].
fførste eet menniske ær bliit ok gladh, hworleet kan thet strax worde wreth ok hastigh? C iiij. [N 84].
Skall mannen ælske quinnen, ok quinnen mannen? C v. [N 85].
Skal man sla quinnen for syne misgerninger? C vj. [N 86].
[4]hwat wey skal man ga till gudh[4]? C vij. [N 87].
Skal man ælske sin wen meth troscapp? C viij. [N 88].
kan man forwerffwe noghet godz for v- || den arbeyth? 4 r. a C ix. [N 89].
Skall man alle tiidh gøre goth [5]ok giwe then fatighæ[5]? C x. [N 90].
hworledhes skal man leffwe blandh folk? C xj. [N 92].
fforsmaas the righe, første the worde fattighæ, [6]Ok the fattighæ skule tha vp høwes, fførste the faa righedom[6]? C xij. [N 91].
hwar aff komme the onde sedher? C xiij. [N 93].

[1-1] N: van der werlt. [2] *Teksten:* bædhræ: N: Welk maket meer wisheit. [3] *herefter udraderet et Bogstav.* [4-4] N: Schal men gheloven edder nicht? [5-5] *tilf. under Linien.* [6-6] *tilf. i Randen foroven.*

Digitized by Google

Jerneth, som ær hart, hworledh[1] wordh thet første synne smedh j werden? C xiiij. [N 94].

The, som storlighæ sweriæ Ok næchte therræ gudh, ær thet illæ giort? C xv. [N 95].

hwat ting skal man fly [2]Ok holde segh aff[2]? C xvj. [N 96].

hwat ting skal man hawe omgengelsæ meth, Ok hwem skal man fly? C xvij. [N 97].

4 r. b Hwilket ær bædræ, rigdom eller ære? C xviij. [N 98].

Skal man gøre then fatighe ære ok hedher Sa wel som then righæ? C xix. [N 99].

℄ The fattighe, kunne the noghen tiidh glædhes [3]Sa wel som the righæ[3]? C xx. [N 100].

℄ hwat heller skal man talæ eller tyæ Om thet godhe, som man gør nogher? C xxj. [N 101].

J hwat madhe hadhæ diefflene Ath frestæ mennisken? C xxij.

Ær thet illæ giort at begære ander mandz høsfrwæ [4]eller godz[4]? C xxiij. [N 103].

℄ kan man engelunde fly [5]ok vndgaa[5] dødhen? C xxiiij. [N 104].

4 v. a ℄ hwii leffwe somme onde menniske len- || ge[6], Ok somme godhe menniske døø ganzæ snarlighæ? C xxv.

hwat ær then werdigheste ok subtileste kwnst [7]pa jorden[7]? C xxvj. [N 107].

The som meghet godz sammen komme Ok ekke wele haffwe ther gaffn aff, hwii gøre the thet? C xxvij. [N 106].

hwar aff forwandzkæ sommæ folk ok ga, som the wore halff dødhe? C xxviij. [N 108].

Ær thet swart, ath sielen ok legemmet skilies aath? C xxix. [N 109].

hwilket ær werræ, een vng daaræ eller een gammell? C xxx. [N 110].

[1] *rett. fra* hwor ledh. [2-2] *senere indføjet med Henvisningstegn* (b). [3-3] *tilf. under Lin. — I Randen:* nota bene. [4-4] *tilf. i Randen.* [5-5] *tilf. under Lin., men fejlagtigt anbragt efter Ordet* dødhen. [6] *herefter overstreget 3 Linier.* [7-7] *tilf. under Linien.*

Digitized by Google

hwar fore reyner | thet mere eet aar æn eet anneth? 4 v. b
C xxxj. [N 111].
hwar meth kan man frelses aff spytals sooth? C xxxij.
[N 112].
hwii giorde gudh ekke mennisken Saa, ath the ekke skulde
synde? C xxxiij. [N 113].
Skal man wnderwinde segh alle stykke? C xxxiiij. [N 114].
hwar fore skaffte gudh werden? C xxxv. [N 115].
hwar aff giorde gudh werden Ok hwor pa holdhes hwn?
C xxxvj. [N 116].
Ær her ok folk vnder oss, The som see hemmellens
claarheet, Som wii gøre? C xxxvij. [N 117].
hwor langh ok hwor breth ær werden ok jorden?
C xxxviij. [N 118].
hwij kunne fughlæ || flyæ j luchten? C xxxix. [N 119]. 5 r. a
hwar aff kommer reygn? C xl. [N 120].
hwar aff kommer hagell ok snee? d j. [N 121].
hwar aff kommer twrden? d ij. [N 122].
hwarleet kommer wathnet vpp aff the høyghe biergh?
d iij. [N 123].
hwar aff kommer wæthereth? d iiij. [N 124].
hweden kommer watneth? d v. [N 125].
hwii kommer heet wathn aff somme stædher? d vj. [N 127].
The store biergh ok daalæ, hawe the[1] weret aff werdens
begyndelsæ? d vij. [N 128].
hweden kom floo- | den j werden? d viij. [N 129]. 5 r. b
hwat giordes thet behoff, ath noe togh meth segh j arken
skaadheleghe dyyr? d ix. [N 130].
hwar aff kommer gulleth? d x. [N 131].
hwar aff kommer karbunckele stene ok pærler? d xj.
[N 132].
hwar mange land ær j werden? d xij. [N 133].
[2]kan man ekke ga omkring werden. Capitulum d xiij.
Sydrak swaredhe[2]. [N 134].

[1] *tilf. af Udg.* [2-2] *i Randen forneden, indføjet med Kryds.*

Digitized by Google

Matte noghen man faare sa lenge pa haffweth, ath han kunne komme[1] thit, Som firmament ændes? d xiijj. [N 135].

hwii skapte gudh ekke[2] mennisken Sa, ath the matte haffwe leffwet lenghæ ok wareth altiidh vngh ok karsk,
5 v. a Ok nar the hadhe || døth, Ath the strax matte haffwe faaret in j hemmellen? d xv[3]. [N 136].

hwat engele taghe[4] sielene, fførste mennisken døør? d xvj. [N 137].

hwilket ær bædræ, legems reenliffligheet wden godhe gerninger, Æller godhe gerninger vden reenlifflighet? d xvij. [N 138].

hwar aff kommer thet mørk, Som kalles Eclipsis? d xvjjj. [N 139].

Stiernenæ, falle the ok aff hemmellen, Som oss tykkes? d xix[5]. [N 140].

hwor mange hemmelle ære till? d xx[6]. [N 141].

5 v. b hwor høght ær hemmellen fraa jor- | den? d xxj. [N 142].

hwat krafft hawer firmamenteth? d xxij. [N 143].

hwat macht hawe stierner ok planeter? d xxiij. [N 144].

hwar mange hande[7] watn ære j werden? d xxiiij. [N 145].

hwor mange hande[8] syøør ære till? d xxv. [N 146].

hwor fore skapte gudh werden? d xxvjj[9]. [N 147].

hwor fore ær solen heeth? d xxvjjj. [N 148].

hwat helder ære flere sandz korn eller wandz drober j werden? d xxix. [N 149].

kan man ok widhæ tal pa sandz korn j werden? d xxx. [N 150]. ||

6 r. a hwor mange stierner ere pa hemmellen? d xxxj. [N 151].

[1] rett. fra kenne; N: dat he queme, dar dat firmament kert. [2] *tilf. af Udg.*, N: nicht. [3] *Skriveren har først skrevet* xiiij, *men overstreget det og skrevet* xv. [4] *rett. fra* taaghe. [5] *Skriveren har først skrevet* xviij, *men overstreget det og bag efter skrevet* xix. [6] *der har staaet* xix, *men* i *er udraderet.* [7] *tilf. af Udg.; saaledes Teksten.* [8] *tilf. af Udg.;* N: Wo vele maneren synt van seen? [9] *Skriveren har ved Numereringen oversprunget* xxvj, *men der mgl. intet Kapitel.*

Digitized by Google

hwor mange engelle skapte gudh? d xxxij. [N 152].
hwat helder ære flere menniske æn dywr i werden? d xxxiij. [N 153].
Men gudh ær alzting meghtigh, hwii skapte han ekke[1] andre[2] creatwre æn dywr, fughlæ ok fiske? d xxxiiij. [N 154].
hwor ær then lysteligste stedh pa jorden? d xxxv. [N 155].
Maa een man forwidæ een annen syn armooth, eller ath hans høsfrwæ ekke ær dandes? d xxxvj. [N 156].
[3]Skal man gøre alle til takke ok till | wiliæ? d xxxvij[3]. [N 157]. 6 r. b
Skal een[4] man forgløмæ then, som hanum gør noghet goth? d xxxviij. [N 158].
kan eet menniske ok holde segh aff wkyskheet, fførste man løster ther til? d xxxix. [N 159].
hwat ær then største glædhæ, j werden kan were? d xl. [N 160].
hworleedh skall man leffwe meth syn høsfrwe? E j. [N 161].
fførste[5] een hær kommer moth een annen, skal strax then ene sla til then annen hær? E ij. [N 162].
The menniske, Som fødhes døwe eller stwmmæ, hwat maal forsta the j therres hierte? Capitulum E iij. Sydrak swaredhe: [N 163]. ||
Kan noghet [6]menniske æller[6] creature pa jorden widhæ gudz wiliæ? E iiij. [N 164]. 6 v. a
Skal man altiidh bedhæ ok thiene gudh? E v. [N 165].
hwo fan først pa sangh? E vj.
hwem skal man mæst[7] ære ok hedher gøre? E vij. [N 166].
hwo ær mildeste ath giffwe her pa jorden? E viij. [N 167].
Skal then fattighæ alle tiidh ytmyge segh ffor then righe? E ix. [N 168].
Ma man ædæ al ting wden synde? E x. [N 169].
Skal man altiidh helse mennisken? E xj. [N 170].

[1] *herefter overstreget* d. [2] *herefter Rasur.* [3-3] *Det samme i Randen foroven, men overstreget.* [4] *tilf. efter Teksten.* [5] *rett. fra* fførster. [6-6] *tilf. efter Teksten.* [7] *tilf. efter Teksten.*

Digitized by Google

hwat skal man mest ælske pa jorden aff al ting? E xij. [N 171]. |

6 v. b Om myn fadher eller moder ekke hadhe weret, hworleth skulde iegh tha hadhe wordet? E xiij. [N 172].

Ære alle quinner eens godhe? E xiiij. [N 173].

Skal man waare sin wen aath, om man fornømmer, ath hans høsfrwe ær ekke ful dannes? E xv. [N 174].

fførste man skal gøre noghet, skal man thet gøre meth hast? E xvj. [N 175].

Skal man elske allæ men? E xvij. [N 176].

Gør man then fattighæ Sa stoor ære j then annen werden, Som then righe? E xviij. [N 177].

Skal fadheren bære sønsens byrde [1]j then annen werden[1] eller sønnen fadherens? E xix. [N 178]. ||

7 r. a Hwo som slaar annen j hiel, skal han sware hans synder, [2]som dødh bliffwer[2]? E xx. [N 179].

Ære noghet folk j werden, Som ædhæ annet folk? E xxj. [N 180].

hwo ær bedhre, een tyff eller een mordere? E xxij. [N 181].

Gutz barmhertighheet for giffwer hun alle synder, som mennesken gør? E xxiij. [N 182].

hwor fore arbeydhæ mennesken j thette werden? E xxiiij. [N 183].

hwat tingh ær thet, Som mest er skywld ok wkennelegxt er pa jorden? E xxv. [N 184].

Thet godhæ eller onde, som mennesken gør, kommer thet

7 r. b aff gudh | eller aff hanum sielff? E xxxvj. [N 185].

hwar bliffwer daghen, første natten kommer? E xxxvij. [N 186].

hwarleedh kan solen ok monen ok planeter holdes oppæ wdi firmamenteth? E xxxviij. [N 187].

Røres alle stierner Ok ga omkring meth firmamenteth? E xxxix. [N 188].

Skal orlogh ok stridh all tiidh were j werden? E xl. [N 189].

[1-1] *tilf. efter Teksten.* [2-2] *tilf. i Randen foroven.*

Digitized by Google

hwii sigher man, ath werden ær encthet? Ff primo. [N 190].
hwor fore skapte gudh søffn? Ff ij. [N 191].
hwor ær then swndeste stedh, paa || jorden kan were? 7 v. a
Ff iij. [N 192].
hwor mange hande folk holde werden vppæ? Ff iiij. [N 193].
Ær koningen mektighere en rætten? Ff v. [N 194].
kan man hawe righdom, Sa ath han ekke minskes? Ff vj.
[N 195].
hwor aff kommer thet stwndom man seer een quinnæ, ath
man tha begerer henne, Ok hun mannen? Ff vij. [N 196].
The menneske, som kenne andre j thennæ werden, ffange
the noghen løøn fore j then annen werden? Ff viij. [N 197].
hwor aff kommer tenckelsæ? Ff ix. [N 198]. |
Hworledes skal man elske syn wen? Ff x. [N 259]. 7 v. b
hwilketh ær bædre, ath tyæ eller ath talæ? Ff xj. [N 260].
Skal man fly all tiidh then, som ondh ær? Ff xij. [N 261].
hwo skal were wisere, then gamle eller then vnge? Ff xiij.
[N 262].
hwar fore skaffte gudh haar pa mennisken? Ff xiiij. [N 263].
hwat æble wor thet, som adam oodh i paradiis? Ff xv.
[N 264].
hwar fore fødhes somme menniske blynde ok somme døwe?
Ff xvj. [N 265].
Then almissæ, som man giwer j thenne werden[1], hielper
thet noghet j thet || anneth werden? Ff xvij. [N 266]. 8 r. a
Synder domeren ther j, ath han dømmer them, Som illæ
hawe giordh, eller synder ther nogher[2], Som pyne them?
Ff xviij. [N 267].
Skal man hedhræ ok ære werdsens høffdinge [3]ok dom-
mere[3]? Ff xix. [N 268].
kan ok noger godh gerninger hielpe, Om ekke synden ower-
giffwes? Ff xx.
[4]The menniske, Som enchtet kunne skøn, Skule the bliffwe
salighæ eller bliffwe fortabedhe[4]? Ff xxj. [N 270].

[1] *tilf. i Randen forneden.* [2] *herefter et overstreget* Som.
[3-3] *tilf. efter Teksten.* [4-4] *Overskriften er her stærkt forkortet.*

Digitized by Google

hworledhe kunne englene wiidhe all tingh? Ff xxij. [N 271]. |
8 r. b Ænglene gømme the mennesken pa jorden? Ff xxiij. [N 272].
hworledhe obenbare segh englene for mennesken? Ff xxiiij. [N 273].
widhæ diefflenæ alt thet[1] wij gøre j werden? Ff xxv. [N 274].
hwat stedh ær thet, som kalles skers yldh? Ff xxvj. [N 275].
hwat ting ær helwedhe, Ok hwat gøre sielene ther? Ff xxvij. [N 276].
[2]See the godhe, som j hemmeleen ære, them, som j helvedhe ære[2]? Ff xxviij. [N 277].
[2]The, som skule komme til hemmerighe, widhe the ok aff the gerninger, som skee j werden[2] Ff xxix. [N 278].
8 v. a Mwe sielene oben- || bare segh, nar the wele, for mennisken? Ff xxx. [N 279].
hwar aff komme drømæ? Ff xxxj. [N 280].
wil gudh forgiffwæ alle the synder, Som mennisken gør? Ff xxxij. [N 281].
The trææ, som gudh skaptæ j werdens begyndelsæ, bore the strax frucht? Ff xxxiij. [N 282].
pa hwat timæ wor adam skapt? Ff xxxiiij. [N 283].
hwo giorde then første wiin? Ff xxxv. [N 284].
Then tiidh adam war wt drewen aff paradiis, fand han strax frucht ath føde seg aff? Ff xxxvj. [N 285].
Skapte gudh nyy frucht pa iorden efter floden? Ff xxxvij. [N 286]. |
8 v. b Hwar steddes arken, ther floden wor forgangen? Ff xxxviij. [N 288].
hwar aff kommer barmhertigheet? Ff xxxix. [N 289].
Ær thet nyttelight ath hawe glædhscapp ok roo j werden? Ff xl. [N 290].
Skal man gøre miskundh meth them, som j pyne ære? g j. [N 291].
hwilketh ær nytteligh ath[3] drikke, watn eller win? G ij. [N 292].
Skal man hawe løst til noghen legh? g iij. [N 293].

[1] *tilf. over Linien.* [2-2] *stærkt forkortet Overskrift* [3] *rett. fra* ad.

Digitized by Google

Nar man ær rørdh til slaw eller kiiff, hwarleet skal man tha fly? g iiij. [N 294].
Ær thet illæ giort ath rosæ aff syne onde gerninger? g v. [N 295]. ||
kan noghet ont menniske hawe wiisdom? g vj. [N 296]. 9 r. a
hwor fore ære quinfolk Sa snare til gledscapp eller drøwelsæ? g vij. [N 297].
Skal man offte gaa til synæ frender æller syne wener? g viij. [N 298].
Om myn wen kommer til megh, nar ekke ær tiidh, skal iegh tha were wreedh? g ix. [N 299]. 10
hwar mange handæ[1] folk ære till, Som mest lywe? g x. [N 301].
hwor[2] fore ære smabørn sa wforstannyge ok skrøbelegere æn wskellighe dywr? g xj. [N 302].
hwar aff hawe somme menniske meer vnderstandelsæ æn somme hawæ? g xij. [N 303]. | 15
Hwar aff kommer thet man swkker? g xiij. [N 304]. 9 r. b
hwat elementæ kunne men bæst ombæræ? g xiiij. [N 306].
hwii fødhe ekke fughlæ wnger som andre dywr? g xv. [N 307]. 20
hwat helder hawer legemmeth meer pyne eller sielen, fførste mennisken døør? g xvj. [N 308].
hwar fore hawer quinner Sa stoor pynæ ath fødhæ børn, Ok sidhen framdeles Sa stoor sorgh, ath fødhæ them vpp, til thee worde storæ? g xvij. [N 309]. 25
[3]hwarleet skal man leffwe trooligh her j werden[3]? g xviij. [N 310].
Skal man rosæ ther aff, ath man owerwinner syne fiende? g xviij. [N 311]. ||
Skal man offte skempte meth syn wen? g xix. [N 312]. 9 v. a
hwarleeth skal man holde segh mooth synæ fiendæ? g xx. [N 313].
hwar fore kan man ekke see sielene? g xxj. [N 246].

[1] *tilf. over Linien.* [2] *rett. fra* hwo. [3-3] *Her findes 2 Kapitler g xviij; dette Kap. findes ikke i Teksten, hvorimod det følgende er der.*

Digitized by Google

hwilket skabes først j mennisken, sielen eller legemmeth? g xxij. [N 247].

Ther gudh hadhe skapt alle tingh, gaff han them tha naffn[1]? g xxiij. [N 252].

hwar aff kommer thet sa til, ath somme menniske ære store ok somme sma? g xxiiij. [N 253].

hwilket ær swarere, hedhe eller koldhe? g xxv. [N 254].

hwilket ær bædræ, ath elske werdens righdom eller forsmaa thet? g xxvj. [N 255]. |

9 v. b Ære menniske noghet werræ, ath the hawe onde forældræ? g xxvij. [N 256].

hwar aff kommer bliitscapp ok glædhe? g xxviij. [N 257].

hwat ær thet lystelighste tingh ath skudhe j werden? g xxix. [N 258].

hwar fore fallæ somme menniske nedher ok ligge som the skulde døø, Ok hwar aff fonge the thet? g xxx. [N 199].

hwat ær then farligste lyt, pa mennisken er? g xxxj. [N 200].

hwar aff kommer thet, Som kalles menniskens natwre? g xxxij[2]. [N 202].

hwilket ær then nytteligste kwnst? g xxxiij. [N 201].

hwarleet skal man elske syne børn? g xxxiiij. [N 203]. ||

10 r. a Hwat ær thet wænligste dywr aff wskelighe creatwre? g xxxv. [N 204].

hwilket ær høygere, jorden eller haffweth? g xxxvj. [N 205].

hwar aff ære ænglene skapte? g xxxvij. [N 206].

hwat helder skal man elske them, som oss elske, eller them, som oss hadher? g xxxviij. [N 207].

hwilket hawer større krafft[3] Ok macht, yrther eller stenæ? g xxxix. [N 208].

Skal man siæ sin ween all syne hemmeleghe ærende? g xl. [N 209].

Ær thet stoor syndh ath beware segh meth qwinner? h primo. [N 210].

10 r. b hwat hande maath | styrker leghemeth mesth? h ij. [N 211].

[1] *rett. fra* naaffn. [2] *Kap.* g xxxij *og* xxxiij *staar i omvendt Orden i Msk., er her byttede.* [3] *herefter 4 Ord overstreget.*

Digitized by Google

hwor fore hwngrer man mere om morgenen en om afftenen? h iij. [N 212].
J hwat made delæss then maadh j legemeth, som mennisket ædher? h iiij[1]. [N 213].
Fførste man slwgher eet been, thet som fast sidher j halsæ, hwarleet skal man fange thet ther wt? h v. [N 214].
hwor fore luchter thet illæ, thet som aff mennisketh ganger? h vj. [N 215].
hwii ær menniskens watn salter en annet watn? h vij. [N 216].
hwat æmbedhe ære j werden, The som man kunne ombæræ wærst? h viij. [N 218]. ||
Hwarleet kan man forwinnæ synden ok werdens lystelighet? h ix. [N 219]. 10 v. a
hwilke hawe større glædhscapp j then annen werden, smo børn som aldre giorde syndh, eller gamble menniske, Som forlodhe synden ffor gudz kerligheet? h x. [N 220].
hwar længe wor adam skapt æfter ænglene wore wtkast aff hemmelen? h xj. [N 221].
hwat ledemoth ær pa mennisketh, Thet som mæst prydher menniskens legeme? h xij. [N 222].
hwarleet kommer thet, Ath man kan føllæ wætheret, Ok ekke se thet? h xiij. [N 223].
hwor fore kan man see | elden ok ekke taghe hanum? h xiiij. [N 224]. 10 v. b
hwat ær een reen ok kysk iomfru? h xv. [N 225].
hwilket kan bædhræ holde segh ffor wkyskheet, Then som iomfru ær, Æller then, som smittigh ær? h xvj. [N 226].
hwo ær aff hedere natwre, een man eller een quinnæ? h xvij. [N 227].
Nar een quinnæ ær meth foster, hwarwedh fødhes thet j modhers liiff? h xviij. [N 228].
Skal een man sænnes pa syn høsfrwe Ok obenbare hennes misgerninger, Om han fornymmer nogher wtucht til hennæ? h xix. [N 229].

[1] *I Teksten mgl. Slutn. af Kap.* h iiij, *Kapp.* h v — h xj *samt Beg. af* h xij.

Digitized by Google

11 r. a Ær thet wel eller il- || læ giorth, ath man hawer til syn høsfrw mistroo? h xx. [N 230].

[1]Skal man straffæ sin høsfrw swarlighe, om hun brydher? h xxj[1]. [N 231].

hwar fore ære somme menniske athskalledhe, Ok somme ære ekke? h xxij. [N 233].

hwii ære somme menniske gwlæ ok somme hwiidhæ? h xxiij. [N 234].

hwarleeth hawæ planeter Ok the tolff teghn segh tilsammen? h xxiiij. [N 235].

Ær thet ænglene jmoth, ath menniske gøre synder? h xxv. [N 236].

The som ære wdj paradiis[2], mwe the komme wt, fførste them løster? h xxvj. [N 237].

11 r. b Ære sielene hwidæ, | Soortæ, tykke eller smaalæ? h xxvij. [N 238].

The sma børn, som enchtet widhæ, skule the fortabes eller frelses? h xxviij. [N 239].

Ær ther boolighe j then annen werden, Som her ær? h xxix. [N 240].

The som gøre meghet goth Ok lideth onth, hwar bliffwe the, fførste the døø? h xxx. [N 241].

Om adam ekke hadhe syndeth, skulde doch lighæ mange menniske wordhet føddæ j werden? h xxxj. [N 242].

Thentiidh flodhen gik ower all jorden, war hun ok tha j paradiis? h xxxij. [N 243].

11 v. a Thentiidh adam war skappt, hwat helder || syntes han gammel eller vng? h xxxiij. [N 244].

The børn, Som fødhes aff them, Som ekke throo pa gudh, skule the fortabes? h xxxiiij. [N 245].

Fførste een man ær pa een stedh, Som man kan[3] neræ segh, skal man ther stædight bliffwæ? h xxxv. [N 315].

Skal man lydhe hwer mandz raadh ath? h xxxvj. [N 316].

[1-1] *tilf. i Randen foroven.*

[2] *herefter et overstreget* w.

[3] *tilføjet over Linien.*

Digitized by Google

[1]Skal man ok ower giffwe thet landh, som man ær fødh wdi? h xxxvij. [N 318][1].
hwilketh ær bædhre, macht eller konst? h xxxviij. [N 319].
Om man spør noghet aff annen, skal han strax sware hanum? h xxxix. [N 320].
Ma man wel æske thet, Som hanum eer skyldigh? h xl. [N 321].
Om een[2] man finder annen pa syn konæ, hwat skal han gøre tha? J primo. [N 323]. 11 v. b
Skal een man hawe noghen annen mandz sorgh? J ij. [N 324].
Ma man forwidhæ gudh, om oss eer noghet amodh? J iij. [N 325].
hwat helder ær thet bædhræ Ath giwe then righæ eller then fatighæ man? J iiij. [N 326].
Skal man were thiænstactigh fore alle? J v. [N 327].
hwat ær then behendelighste tyng, Som ær pa mennisken? J vj[3]. [N 328].
The som ære landens herrer, hwarleeth skule the hawæ them? J vij. [N 329].
Llandens[4] herrer, skule the faaræ j stridh meth andre? J viij. [N 330]. ||
Hwat ær then bætzte klædhe farwæ? J ix. [N 331]. 12 r. a
hwat ær then fedestæ tingh? J x. [N 333].
hwat ær bædhræ j døtzens tymæ, hob eller rwelsæ? J xj. [N 334].
Skal man ok begrædhæ the, som døø? J xij. [N 335].
hwat skal man syæ, fførste thu ganger j sængh eller vpp stander? J xiij. [N 336].
Then man, som ekke hawer wden een steen, kan han afflæ børn? J xxiiij. [N 337].
The børn, som ære ti eller tolff aar gamblæ, hwj[5] kunnæ the ekke afflæ ffooster? J xv. [N 338].
hawe diæffle altiidh pinæ, hwar the æræ? J xvj. [N 339].

[1-1] *tilføjet i Randen forneden.* [2] *tilf. efter Teksten.* [3] *Af dette Kap. har Teksten et Par Linier, men alle de følgende mangler.* [4] *rett. fra* Llandes. [5] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

12 r. b Hwat ær then[1] græsæligheste striidh, Som her ær j werden? J xvij. [N 340].
hwat menniske skal man mest flyy? J xviij. [N 341].
hwar fore ære sommæ win rødh Ok sommæ[2] hwidh? J xix. [N 343].
Ffuglæ ok dywr, kunne the nogher mall, Sa ath the forstandæ hwer annen? J xx. [N 344].
hwilketh hielpper mere siælene, thet godhe, som the[3] sielffwæ giordhe, Men the leffde, Æller thet godhæ, Som gørs efter therres dødh? J xxj. [N 345].
hwo wor then forstannighstæ man pa jorden? J xxij. [N 346].
hwii kunnæ børn bædhræ mynnæs æn gamle menniske? J xxiij. [N 349]. ||
12 v. a hwilket ær then[4] æddeleste fugll pa jorden? J xxiiij. [N 350].
hwat ær thet køneste dywr, som mennisken hawer mest hielpp aff? J xxv. [N 351].
hwilketh ær then nyttelegheste fugl aff the, som wtamme ære? J xxvj. [N 352].
hwat ær thet ædeleste dyyr til maath? J xxvij[5]. [N 347].
hwat ær then wærste ok forbanneste tingh, Som liiff hawer? J xxviij. [N 354].
hwilke ære the forstannighste dywr? J xxix. [N 355].
The fughlæ, som fødhe them aff roff, hwii drikke the ekke? J xxx. [N 356].
Skule ok noger serdeles teghn skee, nar gudz søn skal fødhes? J xxxj. [N 357]. |
12 v. b The stiernæ Ok teghn, Som tha skee, hwat betydhe the? J xxxij. [N 358].
Fførste gudz søn ær fødh, weeth han tha mere æn eth anneth barn? J xxxiij. [N 359].
Skal han ok were gantzke skøn? J xxxiiij. [N 360].
Skal gudz søn hawe her noghet hws pa jorden? J xxxv. [N 361].

[1] *tilf. af Udg.* [2] *rett. fra* som. [3] *tilf. over Linien.* [4] *tilf. af Udg.* [5] *N 353 hedder:* Welk is de sachtmodigeste beeste; *det er snarere N 347, der hedder:* Welk is dat beste wol smakende vleisch.

Digitized by Google

hwarleet skal han døø Ok hwar bliffwer hans legemme, fførste han ær dødh? J xxxvj. [N 362].
Skule ondæ ok godhæ vntfange thet samme gudz legemme? J xxxvij. [N 363].
hwar stoor ær hemmelen ok hwar wiith? J xxxviij. [N 365].
The som komme j hemmelen, hwat gøre the, hwat ædhe the? J xxxix. ||
Ok hwat klæder hawe the? J xxxix. [N 369]. 13 r. a
The som salighe bliffwe, worde the ok gamle thær? J xl. [N 368].
hwilket ær thet werdigheste stedh paa jorden? k primo. [N 370].
hwarleet skal thet forstandes, Ath gudz søn skal dømæ lewendes ok dødhæ, Æffter sa ær, ath alle menniske skule døø? k ij. [N 371].
Then stadh iherusalem, skal han stande til ewigh tiidh, Men han ær sa helligh? k iij. [N 372].
Then falske prophetæ, hwar skal han fødhis, Ok aff hwat slæktæ skal han waræ? k iiij. [N 373].
Pa hwat tiidh skall[1] dommen wordæ ower werden? k quinto. [N 374]. |
J hwat madæ skal han kommæ til dommen? k vj. [N 375]. 13 r. b
J hwat stedh skal dommen worde? k vij. [N 376].
J hwordanæ madhæ ok skikkelssæ skal han synes pa dommen? k viij. [N 377].
Skal thet sammæ kors ware pa dommen, som han dødhe pa? k ix. [N 378].
hwat sier han til the godhe, Ok hwat til the ondæ? k x. [N 378].
hwat skeer ther nest, æffter ath han hawer sa saght? k xj. [N 380].
hwar mange hande folk saffnes pa dommen? k xiij. [N 379].
Minnes the salighe the synder, som the hawe till foren || giort? k xiiij. [N 384]. 13 v. a
hwat glædhe fange godhe menniske j hemmellen? k xv. [N 385].

[1] *herefter* skal, *slettet af Udg.*

Digitized by Google

hwat war th*et* første, adam talledhe j w*er*den? k xvj. [N 386].
hwar m*an*ge børn hadhe eua m*eth* adam? k xvjj. [N 388].
Fførste gudz søns modh*er* døør, hwar bliffw*er* tha h*e*nnes leg*e*mme? k etc. xviij. [N 387].
hwat word*er* sidh*e*n aff w*er*den ok [1]the godhe[1]? k xii. [N 382—83].

[1-1] *rett. fra* th*et* godz. *Kapitlet muligt sammenslaaet af N 382:* Wat schal dan werden van der werlt? *og N 383:* Wat lichames scholen dan hebben de guden mynschen?

Digitized by Google

Gudh fadhers allmeghtigst forsynlighet wor [1]fra werdens[1] begynnelssæ, Ok ær Ok skal were wden ændæ, Ath beware ok beholde[2] alle skellighe creature, hwilke han hawer wilkoreth at giwe sith hemerighe Ok j wærilsæ, som[3] bliffwer j hanum selff, Ok han wil wt gydhæ sith hellighe blodh Ok sin nadhe ok barmhertigheet ower all werden, weth hwilket folketh skulde wiidhe [4]Ath mwæ kommæ aff thenne werden Ok til then glædhæ[4], Som aldrigh ændes. Gudh aff syn barmhertigheet skikkedhe fran adams tiidh Ok in til moyses tiidh hellighe patriarcher, hwilkæ ther wiisde Ok kende | folketh Ath leffwe æfter lowen. Tha 14 r. b wiidher, Ath the, som leffde efter lowen, The blewe beholden, Ok the, som owertrædde gudhs budh, The skule alle pa then yderste vpstandelse bliffwe ok boo j helwedhe Ok aldrigh komme i gudz søns sælscapp, Fforthii ath the forsmadde hans budh. Tha wiidher, Ati noes tiidh gik floden ower werden Ffor syndzens mangfaldeligheet, Som tha war pa jorden, Ok effter floden Tha wanderde Noe ok hans høsfru ok therræ børn j werden, Ok begynte ath arbeydhe ok sætte them æfter gudz wilie. Ok gudh benedidhe them Ok gaff syn benedyelsæ Ath woxe ok formeres. Thet wor een aff noe søner, ok han heeth japheth, || han[5] ok hans[6] slechtæ ok affkomme leffde efter 14 v. a gudz wilie, Som noe, therræ fadher, giorde. Ok gudh for sin barmhertigheet ok then kerligheet, Som han hadhe til japhets slechte, Som war noes søøn, Tha wilde han ladhe fødhes aff thet samme slechtæ Een man, Som heet Sidrach.

[1-1] *rett. fra* for wden; N: van anbeghynne der werlt. [2] *rett. fra* forholde. [3] *tilf. af Udg.* — N: . . welken he vorwelkorde to synen hemelryke eyn wesent, dat bleve an eme sulven . . [4-4] N: to komende dink van desser werlt unde mochten komen to der ere . . . . [5] *rett. fra* hans. [6] *tilf. over Linien.*

Digitized by Google

Hanum forfylte gudh Meth wiisheet Ath wiidhe alle tingh, Som wore skedde fran werdens begyndelsæ Ok in til syn tiidh, Thet war fran noe viij C aar ok xlvii aar, ok wiste han thet, Som ske skulde ffran Sin tiidh Ok in til werdens ænde. Thennæ samme Sidrach werdedhes gudh aff sin nadhe Ath obenbare the helie trefaldighhets forme ok skik-
14 v. b kelsæ, weth hwelket | han war een pa wisere [1]for them[1], som efter hanum komme skulde. Thet war, ath han obenbaredhe een koning, Som heet bochtus, The heliæ trefaldighhets formæ, Thii then koningh hadhe ekke troen, Ok han wilde hanum omwende til troen, Som her efter screwet staar. Ok hadhe han Then nadhe aff gudh, Ath han wistæ, hwarleeth engelene ære j hemmelen Ok hwor aff hwer ængell tiener, [2]ok kunne then konst Astronomiam, aff firmamento, aff planeter, aff stierner Ok aff hemmellens lub, Ffran stundh ok puncte Ath wiidhe legemligh ok aandeligh j werden[2].

15 r. a Thet hændedhe sa j forscreffne tiidh, Ath een koning, Som heet bochtus, || han lodh ledhe ath thennæ Sidrak, Ffør æn han wor omwendh, Ffor nogre stykke, han hadhe ath gøre, hwilket j her efter fangæ ath høre J thennæ bogh. Thennæ koningh bochtws Spurde then wisæ mestere Sydrak mange spursmaal, hwilke han begæredhe[3] storlighe ath widhæ, Ok engen kunne[4] berættæ hannum. Men sydrak swaredhe hanum ret ok beskedheligh til alt, han spurdhæ. Thet behaghede thenne koning gantze wel ok han[5] loot hanum gøre een bogh aff alle the spørsmaal Ok kalledhe hennæ Sydrak. Ok then bogh Gik efter[6] koningh bochtus dødh Ffran eet folk ok til eet anneth Ok kom omsidher

[1-1] *rett. fra* The. [2-2] N: Unde he konde de konst van astronomyen, van den firmamenten, van den planeten, van den teykenen, van den sternen, van dem lope des firmamentes, van den stonden, van den ponten und vort an to tellende alle dink gheistlyk unde lichamlyk unde ok van aller wetenheit desser werlt. [3] *rett. fra* begærere. [4] *indføjet over Linien.* [5] *tilf. af Udg.* [6] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

wnder een mandz macht aff Caldea, Ok han wilde aff
diæwelsens macht | ok radh hawe brænt then bogh. Men 15 r. b
gudh han wilde ey til stedhe, Sa ath hun worde tabeth,
Ok kom ther effter Til een koninghs handh, han heet
Madyan. Ok fran hanum kom hun ok j een spedalsks
mandz handh, Som heet naaman patriarcha, Ok wor een
aff koningens[1] riddere, Ok han holt thenne bogh meghet
werdigh. Ok thennæ wort heel giordh aff syn sywghe j
jordans flodh. Ther effter j lang tiidh wor then bogh ekke
fwnnen ffør wor herres tilkommelsæ tiidh. pa thet ath gudh
ekke wilde, Ath hun skulde fortabes, Sa bleff hun fwnnen
igen Ok kom[2] wdi een greffwes macht, Som wor ærche-
biscopp aff Sabach, Hwilket i foordom tiidh heet samaria.
Ok thenne man hadhe een klærk, han heet deuittere[3], ||
han war cristen Ok war sendh til hispanien Ath predickæ 15 v. a
wars herre ihesu *christi* tro. Ok han bar then bogh meth
segh Ok wort martir j Collecten[4]. Ok then tiidh præster
ok klerke komme tiidh, Tha fwnne the thenne bogh Ok
sætte henne wth aff grekesk ok pa latinæ. Ok koningen
j hispannien hørde syghæ aff henne Ok fik henne Ok holt
henne langh tiidh J stoor werdigheet Ffor the skønæ
spørsmal, han fan i henne. Ennoneus[5], Som paa then-
tiidh wor herræ ower twnes[6], Hørde syghæ aff thennæ
bogh, Ok sende budh til koningen j hispanien, Ath han
skulde sende hanum then bogh. Ok looth koningen henne
wtsættæ aff latine ok pa Sarracenes | maall. Tha holt 15 v. b
ennoneus thenne bogh j stoor werdighet. Ok han[7] war
koning j twnes J keyser frederiks tiidh, Ok wor thennæ
koning aff twnes holden meghet wiis Ffor the skønæ
spørsmal, han giorde aff[8] thennæ bogh, Fforthii han kunne
spøryæ all tingh, Man tencke kunne, Saa ath keyser

[1] N: des konnighes van Syrien. [2] *tilf. af Udg.* [3] N: Dimittere; *ital. Hsk.:* Demetrio. [4] N: Collen; *Suhms Hsk.:* Tolleden; *franske og ital. Hskr.* Tolette, Tolletta, ɔ: Toledo. [5] *ældste franske Hsk. har* Emir el Momenim. N: Emmomeus. [6] *herefter 2 Ord, overstr. med rødt.* [7] *i N. er der Tale om en af hans Efterfølgere.* [8] ff *er, som af og til i det følg., f. Eks. 24,2, fejlagtigt illumineret.*

Digitized by Google

frederik sende budh ok begerede saræ ath wiidhæ, hwor aff han hadhe thenne store wiisdom. Tha lodh man hanum forsta, Ath koning aff twnes hadhe een bogh j sith træsill, hwilken koning aff hispanien sende hanum[1]. Ther keyseren thet forstodh, Tha sende han budh til koningen aff twnes, 16 r. a Ath || han skulde sende hanum thenne bogh. Tha bødh koningen aff twnes keyseren igen, ath han skulde sende hanum een klerk, Then som wel kunne sarracenes ok latine, Tha wilde han lade henne sette wth. Tha sende keyseren hanum een klerk, Som war [2]j grabrødhræ j palerne, han heet broder tøyger[2], han sætte henne wt pa latine Ok førde henne til keyseren. Tha hadhe keyseren stoor glædhe aff then bogh, Ok wor hun meghet werdigh holden j keyserens gardh. Sa war ther een man j keyserens gardh Aff antiochia, han heet Cordras[3] ok war een philosophus ok war wel kend meth keyseren. Thentidh 16 r. b han hørde tale om thennæ bogh, Tha | stodh han ther effter, Ath han matte fange henne, Ok gaff ok jættæ kamermesteren Sa meghet, ath han loot hanum scriwe een wtscrefft aff thenne bogh Ok lesde ther[4] hemmelegh wdi, Sa ath thet engen man wistæ wden han. Ther effter een lang tiidh Tha sende thennæ Cordras philosophus Thennæ bogh een patriarche Aff antiochia, Som heet Sybrecht[5] Ok han læsdæ j henne alle synæ dawe. Ok han hadhe een klerk hoos segh, han[6] screff henne ok wth, Ok han gik j scolæ j Collecten[7]. Sa ær hun wtsæt aff mange flere J mange bøgher, Sa ath wii widhæ ekke ydermere, till hwat henner hwn kommen ær. Men doch tro wii wel, ath aldrigh thennæ bogh kommer [8]i manghe[8] mandz ||

[1] N: synen vorvadere. [2] N: eyn mynre broder van Palerna unde he hiet broder Togygher; *Suhms Hskr.:* Rogyr; *gl. franske Hskr.* Rogier *og* Ogier. [3] N: Cordres; *franske Hsk.:* Thodre, Todre. [4] *herefter* ther, *slettet af Udg.* [5] *Hsk. har* Sidrak; N: Sybrecht, *Suhms Hsk.* Seybertt, *andre Hskr.* Obert. *I Randen:* nota. [6] *herefter et Ord overstr. med rødt.* N: de hete Jacupetret van Lyxeus; *franske Hsk. har Navnet* Jean Pierre de Lyons. [7] = *Toledo.* [8-8] *tilf. af Udg.* N: dat dat nummermeer en kumpt in de hande veler lude.

Digitized by Google

hender. Fforthii bidhiæ wii gudh, At hun mattæ komme 16 v. a
i godhe Ok wiisæ mentz hender, The som henne matte
forstaa Ok merke, hwat hun sier, Ok gøme henne badhe
til sielens gaffn ok legemens.

AAr[1] efter gudhs byrdh M C C xlviij[2] Tha wore ther 5
nogre Ok spurde efter thennæ bogh Ath besee
henne. Tha ware mange mæstere j Collecten[3], Ok sadhe
alle, Ath thennæ bogh war nytteligh ok gaffnligh badhe til[4]
siel ok liiff. Tha war hun lagdh for alle the philosophi,
Som wore j stadhen. Tha kunne the ekke fordrawes om 10
ath sættæ The capittele j thenne bogh, Ath then enæ ar-
tikell matte forfølie efter then annen, Men the[5] fordro-
wes sa thet siiste, Ath the Capittelle skule bliffwe 16 v. b
standende, Thet ene efter thet annet, Sa som the screffne
ære, efter Som koningh bochtws spurdhe them aff Thenne 15
wise mestere Sydrak, Ok som han sættæ them j thennæ
bogh, Ath man thes bæther skulde kennæ The tingh, Som
wereth hawe Ok skee skule, j konster[6], J astronomia, Som
han sigher J thennæ bogh, Som her efter følier.

NW skule i høre The skønæ tingh, Som skedhe moth 20
koningh bochtws Fformilddest Sydrak, thenne phi-
losopho, Ok aff the miracule, Som gudh[7] giorde ffor there
skyldh, hwarledh han wende koningh bochtus aff then on-
dæ low Ok til then rættæ low, Ok aff the wnder, Som 17 r. a
koningh bochtws spwrde aff Mester Sydrak. 25

JThen tiidh, ther koningh bochtws war koning j eet
stoort landh, Som ligger j mellem jndien ok thet store
persiam, Som kalles Satorien, Tha hendedhe thet sa, Ath
koningh bochtus efter noes dødh viij[c] aar ok xlvj aar[8]
willde gøre een stadh Ath inga aff jndiam ffor orlogh 30

[1] *rettet fra* AAAr. [2] N: dusent twe hundert unde vier unde vertich. [3] = *Toledo*. [4] *indf. over Linien.* [5] *herefter slettet* men the. [6] *rett. fra* komster. [7] *indføjet over Linien.* [8] N: VIII hundert jaer unde XLIIII jaer.

Digitized by Google

skyldh, Som han hadhe meth een koningh, Som war hans
fiende Ok hadhe eet stoort partiæ Aff jndia Ok heet
koningh Garab. Ok sa looth koningh bochtws begynnæ eet
torn Til then stadz begynnelsæ Ffore ingangen til koningh
17 r. b Garabs stadh. Ok thæt war | begynt Meth stoor frøgdh
ok styrke, ok the arbeydedhe ther vppa een stoor deel
fra om morgenen[1]. Ok ther the igen komme, Tha war thet
alsammen nedher brwdeth. Ther aff wor koningen meghet
sorgfuld ok bedrøweth, Ok looth thet igen begynnæ meth
10 stoor hast, Ok looth arbeydhæ ther vppa til natten, Ath
folketh skulde hwilæ. Ther the igen komme [2]om morghenen[2]
ther effter, [3]tha fundhe the alth ighen[3] nedher brwdeth.
Ok ther hadhe koningen stoor angest aff Ok wor meghet
bedrøweth. Ok thet skedhe hanum syw synne, [4]ath alt[4]
15 thet, som the byghde om daghen, Thet war altiidh om
morgenen nedher brwdeth. Tha looth koning bochtws
Sammen komme[5] siith[6] folk Ok spurdhe raadh, hwar
17 v. a thettæ sa war skapt, || Ok hwarleet han matte ath komme
Ath fulkomme thet torn. Her pa tha radde folket hanum,
20 Ath han skulde ladæ sammen komme Alle the wiise Astro-
nomi ok philosophj, Ther han finnæ kunne, Ok ath han
skulde taghe raadh aff them. Tha war thet sa giort, Ath
pa then fæmtænde dagh Skulde sammen komme alle the
mestere, ok koningen wntfik them meth stoor ære ok
25 stoor glædhæ Ok badh them hwilæ tree daghæ. Sa looth
han them komme for segh, Ok ladhæ them then sagh fore,
Ok sadhe: Herrer, J widhe well, Ath iegh then mektigeste
koningh ær j thet østen, Ok alle the koninge omkring megh
ære, ære[7] vnder mit budh, Vden een, han hedher koningh
17 v. b Garab, Ok | ær koning aff jndia, Ok han will megh ekke høre
æller lydhæ, Ok iegh kan ekke komme j hans landh, Vden j
giwe megh raadh til ath gøre een stadh J ingangen aff hans

[1] N: unde arbeyden dar ane eyn groet deil van deme daghe. Des morghens, do se wedder quemen . . . [2-2] *rett. fra* Tha. [3-3] *tilf. af Udg.* — N: Des morghens do se wedder quemen, do vonden se dat werk altomale wedder to broken. [4-4] *rett. fra* alt ath. [5] *rett. fra* kommen. [6] *herefter et Ord overstr. i Msk.* [7] *tilføjet over Linien.*

Digitized by Google

landh, Meth hwilken Jeg matte bestriidhe hanum. Ok then stadh hawer iegh[1] alle redhe syw synne begynt, Ok om natten worder thet alt sammen nedher brwdhet. Ther aff ær iegh ganze bedrøweth, Fforthii The tiende skulde komme, ok ære kompne, Ath iegh engen macht hawer ath gøre eet torn J hans landh. Ther fore hawer iegh ladeth bedhe Ath ether, Ati skule giwe megh raadh, Tha will iegh gøre ether meghet goth, Fforthii || wore all werden myn, Tha hadhe 18 r. a iek ekke sa stoor glædhæ, Som iegh hadhe, om iegh kunne ower winnæ then koningh Garab, Som holder moot megh. Thentiidh koningen hadhe saght syne ordh, Tha swaredhe the alle met een røsth: Herre, wii skule giwe ether godhæ raadh, The ether skal komme till stoor ære ok fromme, Ok i skule wel heffnne ether ower ether fiende. Men wii wele hawe xl daghe ath øwe war kwnst Ok were pa een seeligh[2] steedh. Thentidh koningen thet hørde, Tha war han meghet gladh, Ok badh, ath man skulde føre them j een grøøn steedh, Then som lystigh wore, ok fly them alt | thet, the begerde. 18 r. b

Thesse wiisæ astronomi The wore skikket J een skøn steedh, Æfter Som koningen hadhe befollet, Ok begyntæ ath arbeydhæ meth there kunst. Ok j then xl dagh bebudedhe the koningen, Ath the hadhe fulkommeth therres tieneste. Tha war koningen meghet gladh Ok lodh them komme fore segh [3]meghet ærlighæ[3], Ok spurde, hwat tidhende the førde. Ok the swaredhe alle meth een røst: herre, werer gladhe, Ok ether begeringh ær alt fulkommeth, Ok pa then dagh, Ther maanen ær xv dawe gammell, pa then stundh ok punct, Som wij bedhie, Tha skule j ladhe begynnæ ath arbeydhe, Ok wij wele were ther || hwos. Ther koningen thet forstodh, Tha hadhæ han stoor 18 v. a glædhæ ther til Ok takkedhæ them stoorlighæ Ok ther thet[4]

[1] *tilføjet over Linien.* [2] N: in eyner stede der salicheit. [3-3] N: in groten eren. [4] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

kom til then dagh, Som saght war, [1]Tha wore the pa then gerningh, Ok thet wort begynt Meth stoor frøgdh Ok meth stoor begeringh, Ok the[2] arbeydhe ther pa all then dagh[1] Ok ther thet kom til natten, Tha badhe the Astronomi, Ath man skulde sættæ lyws pa then gerningh. Ok thet war sa giort. Strax om morgenen giorde koningen segh redhe meth megeth folk Ath gaa ok besee sith torn, Ok tha han ther kom, Tha fan han thet alt sammen nedher brwdeth. Tha war han ganze hastigh ower madhæ ok
18 v. b bedrøwet aff hierte, Ok looth the Astronomj komme | for segh Ok sadhe: Ær thette thet godhe løffte, thet j megh lowedhe? ok the wiiste ey hwat[3] the skulde sware. Tha sadhe koningen: wedh myne gudhe, Jegh skal sende ether j then stedh, Ther skal were ether ganze ondh, Ok ther skule j aldrigh aff komme[4]. Ok han bødh, Ath man skulde først gøme them, Ath the ekke wntkomme. Ok thet war thet første fangelsæ, thentiidh skedde j werden.

Thesse ord komme til koningh garaab, Ath koningh bochtus entich meth godz eller kwnst kunne gøre eet
19 r. a torn. Ok koning Gaarab war ganzæ || gladh Ok looth gøre eet breff til koningh bochtus, Sa ludendes: wii koning Garaab hawe wel fornwmmeth Ati hawe weliæ[5] [6]at gøre[6] een staadh J ingangen aff wort landh, Ok j hawe meghet tabeth ok spylt aff ethert godz. Men wii bedhe ether til, ath welæ j giwe oss ether dotter til høsfrwe, Tha wil iegh ladæ byggæ Ok fulkomme ether thet torn ok staadh. Thette breff worth redhe giort Ok send koningh bochtus. Ok ther han thettæ breff hørde, Thaa wort han saaræ bedrøweth ok ærræt, Ok looth then ridder, Som breffwet fræm førde,
19 r. b halsshuggæ, Ok loth kreygere j alle syne landh, | Ath hwo

[1-1] N: so weren se upp dem werke unde wachteden der stonde unde dat punt unde de tyt unde heten do arbeyden unde dat werk wart do wedder begont myd groter vroude unde begheringhe unde arbeyden alle den dach. [2] *tilf. af Udg.* [3] *herefter Rasur.* [4] *tilf. af Udg.* [5] N: dat ghi willen hebben. [6] *rett. fra* atgøre.

Digitized by Google

hanum kunne giwe thet raadh At fulkommæ thet torn Ok then stadh, Hanum wilde han giwe syn dotter Til høsfrwe, [1]Ok halff syn skath[1], Ok wilde sweriæ wedh sin gudh, Ath han thet holde wildæ.

Nij[2] dawe efter thenne kreyeringh[8] wor giorth, Tha kom til hanum een gamel man ok sadhe: herre, iegh ær kommen til ether ath giwe raadh til ath fulkomme then stadh, Som j begynnet hawe. Men ekke begerer iegh Ath hawe ether dotter, ok ekke ether skat, Men j skule sweriæ, Ati wele gøre megh til godhe. Tha koningen thet hørde, Tha wort han ganze gladh ok bliidh Ok swoor || wedh 19 v. a sin gudh, At han wilde giwe hanum meghet, pa thet Ath thenne stadh matte worde redhe ok fulkommeth. Tha sadhe then [4]gamle man[4]: herre, Sa lader wt bedhe, Ok bedher pa ether wegnæ koning krakaber[5], Thet han ether lææ then bogh Astronomie, Som noe[6] hadhe. Ther ær j screweth Then wiisdom ok læræ, Som engelen bebudhedhe hanum fra sin gudh. Fforthii then bogh wort forladen aff[7] een aff[8] noes søner, Thii han hadhe tree søner. Een heet sem, Then annen heet japhet, Then tredhie ær ekke neffnnendes, Fforthii hans fadher formalediedhe hanum[9]. Ok sa kom thenne bogh Ffra een til annen ok j koningh krakabers macht. Ok bedher hanum sænde ether meth | sin astronomum, Thii ath han ær een ganzæ wiis man, Ok 19 v. b hedher Sydrak, Ok han weeth meghet aff astronomia. Ok thenne Sydrak skal wel giffwe ether raadh Ath hæffne ether ower ether fiende, Ok ath fulkomme ethers torn Ok then stadh, Ath thet worder giort Æfter ethers raadh ok wiliæ.

[1-1] N: halff syn konnigryk unde halff synen ligghenden schat. [2] N: X daghe. [3] *første r i Ordet indføjet over Linien.* [4-4] *i Hsk. er Ordene ombyttede med b og a.* [5] N: Krakabar; *vist opr.* Trachabar. *Ital. Hsk.* Tractabar. [6] N: Noes sone. [7] ff *illumineret.* [8] *tilf. af Udg.* [9] N *tilf.* unde keerde ene van den witten to den swarten.

Digitized by Google

Ther koningh bochtus thettæ hadhe hørt, Tha war han gandze gladh, Ok loot redhe een meghet skøn gaffwe, Ok lodh gøre eet breff, Sa lludendes ℭ wij koning bochtws bywdhe ether, koning krakeber, wor behageligh[1] helsen, Ok bedhie wij ether, ati wel gøre Ffor wor skyldh, Som
20 r. a j ‖ wele, Ath wij skule for ether skyldh gøre, Ok lææ oss then bogh Aff astronomia, [2]Som noe hadhe, Fforthii wii hawe meghet ath gøre[2], Ok bedhie wij ether kerlighe, Ati sende oss meth ether Astronomum Sydrak. Tha anamedhe budhet breffweth Ok kom ther, som koningen wor, ok antwordhe hanum Thet breff Ok the skønæ gaffwer, Som koningh bochttus hanum sende. Tha vntfik koning krakaber the gaffwer meth stoor glætscapp ok meth stoor æræ, Ok loodh the breff læsæ, Ok ther han them forstodh, Tha sadhe han til koning bochtus budh: Jegh hawer stoor glædhe Aff,
20 r. b thet Min herre koningh bochtus sen- | der megh syne breff, Ok bedher megh Om een bogh, Som iegh hawer[3] forlath ok myn forefadher fik henne æfter noes tiidh, Ok ther staar j then bogh Aff nogle tingh[4], Som ære paa j biergh. hwo them kunne fa, han skulde fange, hwat han wilde hawe. Ok myn fadher hadhe gerne wereth pa thet bierg, Men han kunne ther ekke ower komme. Men megh hobbes, Ath myn herre koning bochtus skal wel komme ther ower, Fforthii han hawer stoor macht. Ok sende han hanum Then bogh Ok Sydrak, syn Astronomum, Ok sende eet breff meth, sa ludendes: ℭ wij koningh krakaber takke ether stoorleghe for then ære, ther j moth oss bewist hawe.
20 v. a ‖ Ok wiither, Thet wii ok wors landh Ok alt thet wii hawe, thet staar efter ethers budh, Ok wii sende ether wor bogh ok wor mestere Sydrak. [5]Sa ginge the hædhen, then wiisæ mæstere Sydrak[5] ok koningh bochtus budh til sammen, Sa lenge the komme for koning bochtws. Ok han wntfik

[1] *rett. fra* behaigeligh. [2-2] N: dat Noes sone horde, wente wy hebben des groet behoff . . . [3] *tilf. af Udg.;* N: dat ik langhe hebbe vorlaten. [4] *tilf. af Udg.;* N: unde sede van dinghen, de syn upp eynen berghe. [5-5] *tilf. paa Foden af Bladet.*

Digitized by Google

them meth stoor glædhe, Ok Sydrak antwordæ hanum the breff ok then bogh pa Sin herres wegne, Ok koning bochtws loot læsæ the breff Ok war ganze mildh ok gladh. Ok ther effter Sydrak hadhe skikket sin tingh, Som hanum hørde, Tha begyntæ kongen Ath forklare hanum alle stykke, the hanum skeet ware. Sydrak swaredhe Ok sadhe, Ath man enchtet feste eller | stadh kan bygge j thet landh wden thet sa ær, Ath then troldom Først worder fordreffwen. Ok wele j hawe raadh at fordriwe hanum, Thet wele wii wel fynnæ. Ther aff wort kongen meghet gladh Ok badh, ath han[1] ther vppa skulde tencke. Sydrak swaredhe: Herre, wii fynne j thennæ bogh, Som myn herre sende ether, hwilken bogh engelen førde [2]Thenne godhe[2] helie man noe, Ath noe wiste eet biergh, Som then raffn, ther noe sende wth aff arken, fandh landh, Ok fall vppa eet aass, Ok thet bierg ær fiiræ[3] dages færdh langht Ok tree breet, Ok thet ær besæt meth folk, Som || hawe legem Som wii hawe, Ok the hawe howeth efter hwndæ, Ok thet biergh ær hwos Thet qwinne landh, ther engen man ma were.

20 v. b

21 r. a

PA thet biergh ær xiiij hande yrter, [4]Aff hwilke The fiiræ gaffnæ Ok fiiræ skadhæ[4], Ok the andre hwerken gaffnæ eller skadhe. Ok ther ær syw hande wadn. The saffnæ them j een stedh xii synnæ om aareth, Ok the ferske ok wetherqweghe The yrter[5]. Tha skule j Ok mwe gøre meth ether fiende, hwat j wele, Ok fulkomme ether wilie ok begæring. Tha kongen thet forstandeth hadhe, Tha war han meghet bliidh, Ok sa- | dhe: Skulde thet ok koste alt hans godz, han skulde hawe Aff the yrter. Ok strax giorde han segh redhe, Ath pa then trediæ dagh Sath

21 r. b

[1] *tilf. af Udg.*; N: dat he darupp dencken scholde. [2-2] N: van gode. [3] N. XL dachvart. [4-4] N: dar van vele profytes were to doende unde ok vele schaden. [5] *Herefter mgl. en Sætn.: Og vil I rejse til dette Bjærg for at faa disse Urter* — (N: Unde wille ghi reysen to dessen berghe umme desse krude to wynnende).

Digitized by Google

han vpp ok hans folk, ok fore aff stedh. Ok pa[1] xiij dagh Tha ware the nædhen for bierghet. Ok the, pa bierghet wore, worde them war, Ok[2] lube nedher aff bierghet Ath fange ok gribæ them, Ok sa worde the sielffue slagnæ Ok skamfereth Ffor the lube aff bierghet, Ok the andre kommæ ther vpp Ok woræ ther vppa viij dawe.

KOningh bochtws hadhe ekke then rættæ troo, Men han hadhe ok badh til affgudhæ. Sydrak trode pa
21 v. a gudh, Ok badh till syn skabere, || Ok holt hans budh. Koningh bochtws looth føre syne affgudhe meth segh J alle stedher, Hwort han foor, Ok the wore giorde aff guldh ok aff sølff. Ok bland alle the andre wor een meghet større ok kosteligh giordh, Ok hanum loot han sættæ ower the andre. Aff[3] thesse affgudhe hadhe han wel xxx. Ok koningen looth meghet qwek redhe Ath offre synæ affgudhe. Tha looth koningh bochtus hente Sydrak til segh, Ok togh hanum weet handen Ok ledde hanum meth meghet folk til thet paulwn, Som the affgudhe stodhe inne. Tha eskede koningen eet lamb, Ok han togh een[4] kniff Ok
21 v. b hug howedhet aff Ffor then store gudh, Ok hwer | aff hans folk, Som ther omkring wore, Sloæ eet qwek j hell Ok kaste omkringh pawlwneth, Som affgudhene stodhe inne. Tha Sydrak thet sa, Tha holt han thet for stort vnder ok ganze w werdight. Tha Sadhe koningen: Sydrak, offrer nw myne gudher, Som æræ alzmeghtigh! Sydrak swaredhe meth stoor hastighet: herre, thet wil iegh ekke gøre, Men iegh wil offre myn gudh, Som allzmeghtigh ær ower alle, Ok hemeriges ok iorderiges skabere, Ok alt thet j ær, Thet skapte han, Adam ok eua ok andre creatwre. Tha koningen hørde, Ath Sydrak sa sadhe, Sa wort han hastigh, Ok sadhe:
22 r. a hwat[5] || sigher thu aff myne gudhe? Sydrak swaredhe: thin gudh ær ondh, Ok ær een diewell aff helwede, Som

[1] *herefter overstreget* tred. [2] *herefter overstreget* b. [3] *I Randen:* nota. [4] *herefter overstreget* k. [5] *Paa Foden af Siden med yngre Haand:* Sandhet er Jlde hørtt.

Digitized by Google

hawer grebeth tegh Ok alt thit folk, Ok han holder meth tegh, Ath han ma forderffwe tegh. Ok wele j lydhæ megh, Tha skule i ekke mere troo pa hanum, Men lader hanum sønder brydhe, Thii ath han ær engen gudh, Men han ær giordh meth menniskens hender, Ok ær ekke werdigh Ath bedhe till. Ok[1] wiith thet, Ath iegh helder wilde døø, Æn iegh wilde bedhe til nogle aff ethre gudhe. Som koningen thet hørde, Tha war han fulnær Aff synne komen for synæ gudhe, Ther han sa kæær hadhe, Ok | loth syn gudh bære 22 r. b for segh meth stoor høghtiidh, Ok saadhe til Sydrak: Sa riigh een gudh ok sa skøøn een gudh skal man aff rættæ tilbedhe. Sydrak swaredhe: wel ær han riigh, Men engen dygdh hawer han meth segh, Ath man skal bedhe til hanum. Tha koningen hørde Sydrak sa taale om hans gudh, tha war han wreedh Ok spwrde: hwo ær thin gudh? Sydrak swaredhe: Min gudh ær een aandeligh substancia Ok ær aff sa stoor skønheet, At engelene, Som ære syw synne skønere Æn solen, The atthra all tiidh Ath see ok skudhe hanum. Tha koningen thet foorstodh, Tha war han ganze wreeth Ok looth || komme too aff syne wiiseste 22 v. a mestere Ath disputere moot sydrak, Ok the begynte ok forsware ok bewiise therres troo. Sydrak swaredhe them Ok forwan them strax. Tha spurdhe the hanum: See j ether gudh, Som wii gøre ware? Sydrak swaredhe: [2]Ja wii wele! nw bethe til thin gudh, wii wele bedhe ware[2]! Tha lode the hænte røgelsæ Ok offrede[3] therre gudher Ok sadhe: wii bedhe tegh, At thu ekke lenger liidher thennæ trolkarll sydrak Ath forwinnæ wore troo. Tha taledhe dieffwelen j affguden Ok sadhe meth høw røsth: Tagher Sydrak, then trollkarll, ok skærer hanum j fiiræ stykke Ffor alt folket, ok skilier ether weder hanum. Sydrak | sa 22 v. b til hemmelen Ok badh thesse ord: herre gudh, tw som est adams ok eues ok noes gudh ok hawer skapt hemmell ok

[1] *I Randen:* nota. [2-2] N: Ja wy wol! Unde sede: Nu biddet juwen god unde ik wil bidden mynen god. [3] *rett. fra* aff redhe; N: bewyrokeden.

Digitized by Google

iordh, Jegh troor pa tegh Ok pa thin mektigheet, Ok bether tegh, Ath tw werdes Ath bewiise thin macht, hwor man kaller paa thin macht ok naffn. Ther folket hadhe hørt diewelsens ordh, Tha komme ther omkringh Sydrak Meer æn xl [1]At fange[1] hanum. Tha kom torden ok liwffneth aff hemmelen Ok sloo the affgudhe synder Ok brænde them til askæ, Ok thet folk meth, Som hanum fange wilde, Ok thertil wel hundredhe ok xx, the ther alle dødhe bleffwe. Ok then dieffwell foor bort meth stoor skreeg, Sa ath the
23 r. a alle || bleffwe ganzæ forfereth, Som ther wore, Ok koningen war ful nær selff brænder. Tha koningen thette saa, Tha war han meghet hastigh ok wreedh for syne gudhe Ok for sith folk, han tabeth hadhe, Ok lodh Sydrak fange ok binde hans hender ok føder, ok loodh hanum leggæ j gømæ. Ok koningen bleff pa then stedh meth sith folk j syw dawe Ok wiiste ekke, hwat the gøre æller ladæ skulde. Ok ther koningen fik betencht segh, hwat han ok hans folk skulde gøre, Tha kunne han enchte fulkomme vden Sydraks radh. Tha looth han sammen komme The wiiseste aff
23 r. b hans folk Ok spurde raadh, hwat han | gøre skulde, Fforthii ath han, som oss hawer leideth hiit, Ok meth hwes radh wii ære hiit kompne, han hawer illæ giort mooth wor gudh, Fforthij ath formildelsth hanum Tha ær wor gudh vpbrendh ok skendh, Ok wii[2] wiidhe ekke, om thet skeer meth hans troldom æller meth hans gudh. Men hwat madæ thet ær sketh, Tha hawe wii[3] fortabet wor gudh ok hans riigdom, Ok forthii bedhe wii, thet j forsee, hwat wij gøre skule, Ath wii mattæ komme aff thette fræmmedhe landh, Som wii nw wdi æræ.

Tha koningen hadhe thettæ saght, Tha sa een pa then annen. Tha sadhe een aff them: lader oss smeghere
23 v. a meth thennæ wiisæ mesteræ, || Æn toch han hawer for-

[1-1] *rett. fra* Atfange. [2] *tilf. af Udg.;* N: Unde wy en weten nicht. [3] *indf. over Linien.*

Digitized by Google

derffweth wor gudh, Sa lenge wii fange giort wor frommæ
Ok faa ower wnneth wore fiende, Fforthii wden hanum
kunne wij enchtet gøræ. Siden wilde wii ladæ hanum
brænnæ Ok døø een wdødh, Som han hawer weedh wore
gudhe giorth. The andre swaredhe: llater hanum nw døø
een wdødh, Ok sa wele wii faare till ware landæ. Alth[1]
sa ware the twedrachtigh J there raadh. Tha sende
koningen thi[2] kloghe men til Sydrak, ther han laa fangen,
Ok the[3] sadhe: wilde han wilkore segh [4]at gøre[4], hwat
koningen badh[5] hanum, Tha wilde han forgiffwe hanum,
hwat han hadhe illæ giort. Tha badh Sydrak koningen
igen, Ath han skulde ower giffwe then hastigheet ok wre- |
dhe, Som han hadhe ther aff, Ath hans gudh war brendh, 23 v. b
Ok wilde koningen, ath han skulde fulkommæ then tieneste,
han hadhe begynneth, Tha skulde han troo pa then gudh,
Som hadhe skapt hemmel ok jordh, Ok holde hans budh,
Tha wilde han wiisæ koningen openbare gudz nadhæ aff
hemmellen. Tha komme budhene igen til koningen Ok
sadhe hanum thessæ swar. Tha wort koningen sa wredh,
Ath han loot Sydrak æn bliffwe ther j x dawe fangen.
Sa bødh koningen hanum till, Som han giorde førræ, Ok
sydrak swaredhe, Som han hadhe til foren swareth. Ther
koningen thet sa, Ath han ok alt hans radh, Som ther
wore, ekke kunne anneth || fræm komme, Tha sænde han 24 r. a
budh ath sydrak Ok looth hanum løses aff the bandh, 25
Som han j war. Tha Sydrak kom for koningen, Tha sadhe
han til hanum: J hawe lathet megh hente til ether, Men
ethers gaffn fulkommes aldrigh aff megh, wden sa ær, Atj
troo pa gudh j hemmellen ok pa hans budh. Ok iegh wil
wiisæ ether hanum obenbare. Som koningen thet forstodh,
Tha sadhe han meth stoor grymheet: nw wiis megh hanum,
Tha wil iegh gøre, Som thu sigher, Ok wil troo paa thin
gudh. Tha gik Sydrak lideth tillbaghe Ok sa vp til
hemmelen, Ok badh thennæ bøn: herre! barmhertighe

[1] *rett. fra* Ath; N: Aldus weren see tweedrachtich. [2] *rett. fra* the; N: X wyse lude. [3] *tilf. af Udg.* [4–4] *rett. fra* atgøre. [5] *rett. fra* badhe.

Digitized by Google

24 r. b gudh, hemmelss ok iordhs | skabere, Thu som skaptæ engelene Ok gafft them skønheet ok klaarheet ok wiisheet! herræ! the høyferdæ them ok begeredhe them Ath hawe mechtigheet, Ok thu nether støttæ them j affgrwnden Ok there methføliere, Ok thu skiilde jordrighe aff wadneth ok ytmygedhe tegh ath komme j jordherighe, Ok skapte alle legemlighe tingh, Ok sidhen skapte thu Adam ok gaff hanum liiffsens aandh, Sidhen skapte thu euam aff hans riibbeen! herre fadher! Som tw sanneleghe giorde thesse tingh, Sa bedher iegh tegh, Ath thu sender megh thin nadhe, Thet iegh matte forwinnæ then fiende Ok omwendæ
24 v. a thette folk til || thin troo Ok thit hellighe naffn!

Ther han hadhe ændh Synæ bedher, Tha kom een engell aff hemmelen ok sadhæ: Gudh hawer hørt thinæ bether, Ok thu skalt forwinnæ diefflenæ Ok alle hans makt, ok gudz nadhe ær neder kommeth j tegh, Ok thu skalt wiise thennæ wantroo koning een deeld aff gudz nadhe. Tagh eet kaar aff jordh Ok sæt thet pa try træ J the hellighe treefoldighets naffn meth fadhers ok søns ok then helie aandz Ok giiff thet kaar fult aff watn, Tha skalt tw se gudz macht J thet watn. Thet skalt tw wiise folket! Ok sa[1] foor engelen theden, Ok then wiise Sidrak
24 v. b gik for koningen ok sadhe: herre koningh, jegh | wil wiise ether myn gudh, hwo han ær. koningen swaredhe meth stoor wredhe: Thá wiis meg hanum! Jegh wil see, Om han ær bædhre æn myn gudh. Sidrak looth strax hæntæ eet kaar aff jordh [2]ok loot thet fult watn[2] Ok sættæ thet pa try sma trææ ok saa j watneth J gudz ok[3] the hellige treefoldighets naffn Ok begyntæ ath tale meth høgh røst: herre, koningh bochtus, skudher j thettæ watn, Ok beseer thet wadns skikkelsæ, ther skulæ j see gudh ok myn herre. Tha kom koningen meth stoor hastigheet Ok sa j

[1] *herefter overstreget 4 Bogstaver.* [2-2] N: unde dede dat vul waters. [3] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

watnneth, Ok sa the hellighe trefaldighets skikkelsæ, Ffadher, Søns ok then helie andh j hemmellen pa een stool, Ok then enæ wor lighæ then annen, Ok || engelene 25 r. a
the swnge ok loffwedhæ the helie treefolddighet. Tha koningen thette saa, Tha hadhe han stoor frygdh, Ath hanum toottæ, Ath han war j glædhen, Ok sadhe han til Sydrak: Jegh troor pa thin gudh Ok alt thet hans ær ok hawer wereth ok skal worde, Men iegh bether tegh, Ath tw sier megh, hwarleet thet ære tree. Sydrak swaredhe hanum: Hærræ, thet ere the hellighæ treefolddighet, Som ære ok altiidh skal bliffwe: Gudh fadher ok søn ok then hellighe aandh, Tree personer ok een gudh[1]. Nw sigh megh, sadhe koningen, hwarleth the ære tree. Ok een Sydrak swaredhe: Som solen giffwer try ting j een substancia[2], | Thet ær substancia, Claarheet ok hedhe. Then 25 r. b
substancia lighes gudh fadher, Ok then klaarheet gudz søn, Ok heden liighes then helie andh. Thette ære tree ting j een sool. Sa ære tree personer ok een gudh.

Tha koningen hørde thessæ ordh, Tha hadhe han Sa stoor glædhe Ok ropte meth stoor ok høgh røst Ok sadhe: Jegh troor ok till bedher Sydrachs gudh, fadher ok søn ok then helie aandh, tree personer ok een gudh. Ok iegh fortyer myn fadhers gudh ok myne gwdhæ, The som iegh hadhe kieer. Tha hans folk thette hørde, Tha worde the gantze hastighe Ok swore tha allæ Sydraks dødh, [3]Ok redde them then eenæ meth then || annen[3] Ok sadhe: wor 25 v. a
koningh hawer tabeth syt sin, Ok sydrak then trolkarl hawer trylleth hanum ok hawer hanum [4]befaleth ath fortye[4] ok offwer giffwe sin faders gudh Ok synæ forældres. Ok ther meth komme the til koningh bochtws Ok sadhe hanum thesse ordh: J hawe ganze illæ giordh, Ok ethers folk ere

[1] N: eyn ware god. [2] *mgl. N.* [3-3] N: Do bereden syk de eyne myd dem anderen. [4-4] *rett. fra* fortyet; N: unde heft ene heyten vortyen den guden god synes vaders unde syner oltvedere.

Digitized by Google

gantze wredhe pa ether, Ffor j hawe troot thennæ trolkarll sydrak, Som hawer trølleth ether meth syn troldom, Ati hawe forsaghet ether godhe gwdhæ. Koningen swaredhe sit folk: Jegh hawer ower giweth all fwlheet, Ok hawer ther foræ wtwoldh thet, som got ær. Fforthii then wiisæ Sydrak hawer obenbareth megh then rætte sandheet ok
25 v. b klaarheet, Thet | som enchtet øwe hawer seth[1] Ok alle myne gwdhe hawe wereth onde. Ok iegh hadhe engen godh gudh, før æn nw, Ok iegh wil aldrigh hawe annen gudh wden then, som skapte hemmel ok iordh, Ok i hans naffn ok i hans troo tha wil iegh døø, Ok fræmdelis lleffue meth hanum ewinnelighe. amen.

KOningens folk hørde meghet, thet som illæ behagedhe them, Ok thet, som them war omodh. Tha lodhe the[2] fræm komme fiiræ aff the wiiseste men, Som wore j koningens her, Ath disputere mooth thenne wiisæ Sydrak. Ok koningh bochtus gaff sit orloff ther till[3]. Ok then
26 r. a wiisæ || Sydrak bewisedhe them gudz macht Ok forwan them meth gudz macht. Tha han hadhe forwynneth them, Tha wiisdæ the ekke meer, hwat the skulde siæ. Tha lodhe the hæntæ eet kaar meth stercht edher, Ok sydrak togh thet kaar wdj syn handh Ok sadhe: Jegh wil drikke thet sterke edher J gudh fadher, Søns ok then[4] helie aandz naffn, Min gudhs, hemmels ok iords skabere. Ok sa drak han thet edher wt ok war ther effter sterkere ok swndere, æn han war til foren. Thet vndredhe them alle sammen storligh, Ok koningen hadhe ther aff stoor glædhe ok wor
26 r. b meghet sterkere j gudz troo, æn han førræ war. | Ok strax ther æfter kom eet toorden [5]ok eet[5] lyffneth Ok sloo j hæll the fiiræ wiisæ men. Tha thet anneth folk thettæ sowæ, Tha begynte the ath siæ then ene til then annen:

[1] *rett. fra* falseth; N: des nyie oghen en seghen. [2] *rett. fra* them.
[3] *N. tilf.:* unde se begunden to disputeren van eren ungheloven
[4] *rett. fra* thet. [5-5] *tilf. af Udg.;* N: eyn donre unde eyn blixem.

Digitized by Google

ware thennæ mandz gudh ekke godh ok troo, Tha hadhe han ekke vntganghet[1] thettæ sterke edher, Thet han drucket hawer, Ok thesse iiij wise wore ekke sa bleffweth dødh, hadhe the ekke taleth ont om hans gudh, hwilken som dødhede them, Ffor the forsmadde hanum.

Then tiidh gudh giorde thettæ store jerteghn Ffor Sydraks skyldh, Tha wende segh om thet mæstæ deell folk Ok trodhe pa gudh meth stoor glæ- || dhæ. Tha 26 v. a diæfflen[2] thet soo, Tha angredhe hanum storligh sin skadhe. Tha foor han ok hans stolbrødhræ J the andræ affgudhæ, The som ekke æn tha wore sønderslagnæ, Ok ropte meth stoor røst: Koningh bochtws, tw ondæ man, hwat hawer thu giort? Thu hawer troot pa Sydraks ordh ok pa hans troldom, Ok hawer fortyet oss. ok wii fortye tegh, tiit offer wille wii aldri anname, Ok thit fææ wele wii lade døø, Ok lade thine fyende worde meghtigh ower tegh ok ower thit guldh. Ok wii wele sættæ tegh aff thit koningx righe, Ok thinæ børn ok wener wele wii forderffwe, Ok tegh sielff wele wii ladæ døø meth stoor skam. Men | 26 v. b wiltu vngaa alle thessæ stykke, tha skaltw wedher siæ Thet, thu hawer sagt, Ok ladh sønderbrydhæ thet jordkaar Ok kast thet vnder thinæ fødher, Fforthii thet ær trølleth[3] Aff then trolkarll Sydrak. Ok laath then trolkarls howeth aff slaa Ok brænt hanum, Som tegh hawer kast aff thin fadhers godhe tro ok thine forældres.

Ther koningen ok hans folk thet hørde, Tha ware the saare ærreth ok frychtighe. Tha Sydrak thet saa, Tha war han ganze wreedh Ok sadhe: bochtus, holt hart thit hierte ok thin troo till gudh, Ok ware tegh, || ath 27 r. a diæwelsens behennigheet ekke forwinner tegh, Fforthii ath meth gudz macht aff hemmellen wil iegh ower wynnæ

[1] *rett. fra* vnt gaffnet; N: entghaen. [2] *rett. fra* diæfflene.
[3] *rett. fra* trølløth.

Digitized by Google

diæwelen ok hans macht. ok han togh een øxæ[1] Ok gik thiit, Som affgudene stodhe, Ther[2] diefflene wore inne, Ok sadhe: J gudz naffn skal iek brydhe ether! strax diefflene thet sowæ, Tha mattæ the fare bort meth een grweligh røst, Sa ath alle the, ther wore, worde storlighe forfærdæ. Ther effter kom stoor faarligh lwkt aff jorden meth diewelsens behennicheet, Ath them thottæ, Ath alt thet landh wildæ forgaa Aff thet stoore lyffneth ok thorden. [3]Ok them thottæ ok, at alt thet landh wildæ nedhersænckes
27 r. b meth folketh[3], Som ther war. Som koningen thet sa, | Tha hadhe han stoor frycht Ok alle hans. Tha sadhe Sydrak til them: Fforsygher ekke gudh, Thii hans macht ær meghet større[4] een dieffwelsens oogh. werer trøste, Fforthij j skule j stedh ffa gudz nadhe, Ok alle the, pa gudh troo, æller skulæ troo. Tha kom een engell aff hemmellen meth stoor skin Ok sadhe til Sydrak: Tagh thet watn j thet[5] jordkaar Ok stænk thet j fiiræ hyrnæ pa bierreth J gudz naffn, hemmels ok iordhs skabere, Ok tagh tw[6] aff the trææ, Ok slaa thet eenæ pa thet anneth J then alzmeghtiste gudz naffn, Tha ær dieffwelen ok hans macht for-
27 v. a wonneth. Sa foor engelen bort, ok Sydrak giorde, Som ‖ han badh, Ok then storm forgik all sammen.

Jnnen then samme tidh kom een engell aff hemmellen meth eth swerdh [7]aff eldh[7], Ok sloo[8] diefflene Ok gende them langht bort Ok forbrændæ affguden. Tha the andre, Som ekke æn tha trodhæ, Sowæ thettæ storæ vnder, Tha omwendæ the them alle ok trodhe pa then sannæ gudh, hemmels ok iordhs skabere, Ok ower gaffue menligh there affgudher.

[1] *rett. fra* oxæ; N: eyn byll. [2] *rett. fra* Tha. [3-8] *den mgl. Sætn. tilf. af Udg. efter N:* Unde en dochte ok, dat alle dat lant vorsenken scholde myd dem volke, dat in der stede was. [4] *tilf. af Udg.;* N: wente godes macht is groter dan de macht des duvels. [5] *rett. fra* thit; N: in den erdenen vate. [6] *rett. fra* till; N: twee van den holteren. [7-7] *mgl. N.* [8] *herefter* the, *slett. af Udg.;* N: unde sloch de duvele.

Digitized by Google

Koningh bochtus hadhe ther stoor fryghd, Ath thet saa skedhe aff gudhs macht, Ok spurdhæ Sydrak om then betydingh aff the try trææ, Ok aff[1] thet jordhkaar, Ok aff thet watn, han hadhe | stencketh, Ok thet han hadhe 27 v. b
slaghet thet eenæ trææ pa thet anneth. Tha Sadhe Sydrak: herræ, thet wil iegh gernæ berættæ ether aff gudz godheet. The try trææ betydhe the hellighe trefoldigheet, Gudh fader ok søn ok then heliæ aandh, Tree personer ok een gudh. Thet kaar betydher werden. The hellighe treefoldighets beledæ, Som tedhes j watneth, Thet betydher, Ath gudz søn skal sielff tilkommæ j een jomfrw, Ok skal taghe pa segh menniskes skikkelse, Ok skal were werdens frelsere, Ok skal forwinnæ ok forderffue diewelsens macht ok al hans krafft. Ok thet werdighe legemme, Som skal fødhes Aff een møø, Thet || skal worde hengt pa eet kors, 28 r. a
Ok sidhen worde lagt wdi eet kaar aff steen, Sa som thet watn war j eet kaar aff jordh. Ok meth sin pinæ ok dødh skal han wt løsæ Adam ok euam ok syne wener aff dieffwelsens macht, Ok thet watn, iegh slo wdi fiiræ hyrner, betydher fyræ godhe menniske, Som skule were fyræ ewangeliste, Ok skule were i then [2]sanne prophetes tiidh ok skule were hans disciple[2]. The skule kundgøre hans naffn Ok hans budh, Ok skule [3]meth therres scrępth[3] moot sta dieffwelen ok hans macht. Ok thet iegh slo Thet eenæ træ pa thet anneth, Thet betydher, ath the godhe menniske, Som skule were gudhs søns disciplæ, The skule wandere | ok predicke folket gudz troo Ok omwende them ath bliffwe 28 r. b
behollene, Som ællers skulde bliwe fortabethæ for then wrættæ ok falskæ troo, Som the hawæ.

[1] *indføjet over Linien.* [2-2] *rett. fra* tiidh sanne prophetes disciple; N: unde scholen syn to den tyden des waren propheten, des sones godes, unde scholen syn syne junghere. [3-3] N: myd der krafft godes.

Digitized by Google

J Then tiidh konningen hørde then wiisæ Sydrak[1] sye thessæ ordh, Thet behawedhe hanum gantze well, Ok han hadhe ther aff stoor glædhe, Ok warth[2] sterker j gudhs glædhæ ok troo, Ok til badh ok trode thes faster pa then, Som hemmell ok iordh hadhe skabeth, Ok begyntæ tha framdeles Ath spøriæ Then wiisæ Sydrak Thesse spørsmaal Ok Capittele, Som her æfter følier j thennæ bogh, lyghæ Som her æfter stander, hworleth koning bochtus spurdhe, Ok hworleet Sydrak berættæ hanum. ||

[1] *rett. fra* Sydraks. [2] *tilf. af Udg.;* N: unde wart des to starker.

Digitized by Google

her begynnes thet første aff thennæ bogh, 28 v. a
Som koning bochtws spurdhe then wiisæ
mestere Sydrak.

Ath thet første synnæ spurdhe koning bochtws Sydrak,
Som gudh hadhe meghet kiær, J sadanæ made:

hawer gudh weret alltiidh ok skal fræm-
deles bliwæ? Sydrak swaredhe hanum: A j.

Gvdh hadhe engen begynnelsæ ok ey hawe skall [1]noghen ændæ[1]. han giorde hemmell ok jordh, Ok før han giorde thet, Tha wiiste han well, hwarleet han skulde gøre thet Ok alle andre tingh, Ok han wiistæ engelens tal, Ffør han giorde them, Ok thet tall aff personer ok dyyr ok fuglæ ok[2] Aff fiske, Ok hwat dødh hwert skulde døø. Ok han wiiste | them, som saligh skulde bliwe, 28 v. b ok therræ tancke ok taalæ ok wiliæ ok gerninger. Ok [3]hadhe han thet ekke west Tha[3] hadhe han ekke weret gudh. Ok aff alle thessæ stykker, Tha war han ekke bedher, Ok hadhe han thet ekke giort, han hadhe weret j segh allige godh. Then ewighe gudh hawer altiidh wareth wden begynnelsæ ok skal ware ewigh wden ændæ, Ok hans macht Ok allæ hans substancie ær wdi tree hemmele, aff[4] hwilke hemmele een[5] ær legomlegh, then som wii see, Then annen ær aandeligh, ther ær ængle ii, Then trediæ ær ther, som gudh selff ær, Ok the see hans rættæ klaarheet. Jtem koningen spurdæ Saa: ||

[1-1] *tilf. af Udg.*; N: unde he en schal ok gheyn ende hebben.
[2] *tilf. af Udg.* [3-3] *tilføjet i Randen.* [4] *tilf. af Udg.* [5] *rett. fra* æn.

Digitized by Google

29 r. a kan gudh worde seeth? Sydrak swaredhe: A ij.

Gvdh ær wsynligh, Fforthii han seer alle tingh, ok han kan ekke wordhe seeth, Fforthii enchtet jorderiges legemme kan see andeligh ting. Men een andh kan see annen. Ok første thet kommer til then tiidh, Ath gudz søn wil komme j een jomfrw Ok taghe køth ok haar, Tha skal han sees vng, Ok han skall gøre[1] alle stykke, Som eet dødheligt menniske, Ffor vden synden. Ok han ær doch gudh j hemmelen ok paa jorden, Ok then iomfrw skal were hans moder Ok lighæ wel bliffwe iomfrw. Ok toghe han ekke legemmæ, Tha kunne engen legemligh
29 r. b tingh see hanum. | Jtem kongen spurdhe:

Ær gudh j alle stæther til lighæ? A iij. *Sydrak swaredhe:*

Gvdh ær j alle stæther til lighæ, fforthii ær han ok allighæ mechtigh j hemmelen, pa jorden ok j helwedhe. Fforthii ath han ær j allæ stæther, Som fore saght ær, Tha styrer han alle tingh. Ok saa ær thet obenbareth, ath han ær j alle stæther. Jtem koningen spwrde:

Alle tingh, Som gudh hawer skapt, lydhe thee ok føliæ hanum? A iiij. *Sydrak swaredhe:*

Gvdh han skapte eller giorde aldrig then tingh, Som ey fornymmer eller besynnæ[2] hanum, Fforthii ath
29 v. a the tingh, Som æn ære dødheligh vden siell, || the leffwe ok bekennæ therres skabere. hemmelen kenner[3] hanum. Fforthij Som gudh hawer budhet hanum, Sa gør han, ok aldrigh afflader ath wændes ok ga[4] omkringh Solen. Monen

[1] *rett. fra gøres*; N: He schal doen, wat eyn sterfflyk mynsche doen schal sunder sunde. [2] *rett. fra* forsynnæ; N: se en vorsynnen syk unde entsien syk. [3] *tilf. i Randen.* N: De hemmel bekennet ene. [4] *herefter slettet Bindestreg.*

Digitized by Google

ok stierner besynne hanum, thi[1] alle tiidh ga the igen j the stedher, som the affgingæ. Jorden besynner hanum, Thij ath hwert aar giffwer hun syn frucht. wædhret besynner hanum[2], Ok haffweth, thii ath the sakte them Aff there storm, Nar han thet bywdher. wathnet besynner hanum, Thii ath thet løber igen J the stedher, Som thet aff kom. dødhen besynner hanum, Thij ath the, som dødhe, skule igen vp | sta, Nar han wil. Dagh ok nat skule be- 29 v. b
synne hanum, Fforthij the hollæ wel the budh, som gudh them giffwet hawer. Jtem koningen Spurde:

hwat ting giorde gudh første synne? Capitulum A v. Sydrak Swaredhe:

Første synne giorde gudh eet skønt palatz, J hwilket han wilde sætte syne wener, Ok sa giorde han helwedhe til eet fongæ torn, J hwilket han will[3] settæ syne wwenner. Sidhen skapte han mennisken [4]ok englene[4] formilddest sin øthmygd gothheet, pa thet ath mennisken Ok || englene skulde til bedhe een gudh, the helie trefoldig- 30 r. a
het, Ffader, Søn ok then hellighe andh. Jtem koningen spwrde:

hwore snart ware engelene giorde? A vj. *Sydrak swaredhe:*

Strax som gudh sadhe: Jegh wil, Ath thet skall were, Tha ware the skapte, lucifer ok alle ænglæ Ok ower ænglæ[5] Ok cherubin ok seraphin. Ok ther lucifer sa, Ath gudh hadhe giffwet hanum ære ower alle the andre, Tha wilde han were lighæ wedh gudh Ok ower then, Som hanum hadhe skapt, Ok wilde hawe | annen skikkelsæ æn 30 r. b
gudh hadhe hanum giweth, Ok han wilde bywdhe ower alle the andre. Tha worde the wtkast ok sæt j helwedhe, Ok som han war til foren skøn ok fawer, Sa wor han

[1] *rett. fra* the; N: Wente. [2] *herefter slettet* Thij ath thet løber. *Ordene hører til flg. Punktum.* [3] *Mskr.* willde, *med* de *overstr.* [4-4] *tilf. af Udg.;* N: So wolde he maken mynschen also de enghelen vormiddelst syner oetmodicheit. [5] N: erdessche enghele.

Digitized by Google

ther effter leth. Ok han wiiste ekke, Ath han skulde fallæ, Ok han war ekke meer Æn een stwndh j hemmelen J then ewighe ære, fforthii strax han war skapt, Sa fal han, Fforthii thet wor ekke ræt, ath han skulde smaghe then ære, Then som segh sa forhøyde moot sin herre. The andre som syndedhe meth hanum, The wore forstøtte meth hanum, fforthii the gaffwe samtykke til then homoth Ok
30 r. a meente, ath the || skulde hawe kommet sa høght, Ath the skulde hawe kommet ower the andre englene. Ok sa worde the wtkast Ok j then wrene lucht, Ther brennæ the som yldh, Ok ther kommer aldrigh ænde pa therre pinæ. Jtem koningen spwrdæ:

hwor aff thiene ængelene j hemmellen? Capitulum A vij. Sydrak swaredhæ:

The ængle, i hemmelen ære, the haffwe aldrigh wilie til ath gøre illæ mooth therres skabere, Fforthii fulle the ekke meth the andre, Men the bleffwe j æren. Ok gudh gaff hwert sælskaff aff ænglene eth serdeles embedhe.
30 v. b Thet[1] ær somme ænglæ, the bebudhe | mennisken store ærende. [2]Ther ær andre ænglæ[2], The hawe macht ath bywdhe the onde aande, Ath the aldrigh mwe mere gøre mennisken wællæ[3]. The[1] andre ænglæ, thet ær aff eet anneth partie, The som bebudhe mennisken synæ ærende[4]. Ther[1] ær andre ænglæ, Hwilke som regere serdeles jertegn[5] ok vnderleghe tegn. Thet[1] ær ok andre ænglæ, Som ær øwermeer, The hawe macht ower the andræ. Thet[1] ær andre ænglæ, Som hedher principatus, Ok the ære[6] mere fremturende j gudz tieneste. Ther[1] ær æn eet annet partie, Som hedhe thronus, Ok wedh them øffwer
31 r. a gudh syne domme ok sin || rætwiisheet. Ther[1] ær æn eet annet slæktæ ænglæ, Som hedhe Cherubin, The ære wiisæ

[1] *I Randen*: nota. [2-2] *tilf. af Udg.*; N: Dar synt enghele, de macht hebben . . . . [3] N: ghewalt. [4] N: Dar synt ander enghele, de van eyner anderen wyse van enghelen vormanet werden van kleynen dinghen. [5] *rettet fra* jerntegn. [6] *indføjet over Linien.*

Digitized by Google

ower alle the andre Ok ower alle skellighe creaturæ. Sa meghet som the nermeer see gudhs klaarheetz spegel, Sa meghet ære the ydermere wiise, ok the wiidhe ok see j therres skaabers anledhe alle tingh. Thet[1] ær æn andre ængle, The som hedhe Seraphin, ok ære brænnendæ J kerlighet ower alle andre skellighæ creatwræ, Ok the ower gaa Alle the andræ, Fforthii mellom gudh ok them ære ænge andræ. Jtem koningen spwrdæ:

wiidhæ ænglæne alle † tingh? Capitulum A viij. Sydrak swaredhe: 31 r. b

Thet ath the haffwe ængelens natwræ, Tha haffwe the stoor wiisheet. Men ekke wiidhe the Fforthii alle tingh, Men saa meghet, Som there natwr er meer andeligh en menniskens natwre, Sa meghet ære the mere konstighe ok wisere æn mennisken. Men aff the stykke, Som skule skee, widhæ the ekke meer, Æn gudh wil obenbare them. Men menniskens tancke ok welie weet engen wden gudh ok the, som han thet wil obenbare. Men diefflene wele enchtet goth ok[2] kunne enchtet got gøre. Men ont wille the, Ok thet gøre the, thet || mestæ them til stedes Aff the 31 v. a godhe ængle At øffwe therres ontscapp. ℂ Jtem koningen spwrdhæ:

hwat skabnæt hawæ ænglenæ? Capitulum A ix. *Sydrak swaredhe*:

The hawe skabnet effter gudh[3] ok endoch Ath diefflene[4] ære nw ledhe ok grwmmæ, Tha wore the førræ gantze skønæ. Ok the wiidhæ aff gudh alle stykke ok kunne gøre Alt thet, the begeræ, vden arbeydhe. [5]Ok pa thet Ath thet tall som forfallet war[5], Tha skapte gudh mennisken aff legemmeligh ok aandelighæ materia. Fforthii

[1] *I Randen:* nota. [2] *herefter slettet* ey. [3] N: De eyne manere hebben de staltenisse van gode. [4] *rett. fra* englenæ; N: de duvelen. [5-5] N: Unde darumme dat de tall van den enghelen vorvullet worde. *Den danske Tekst giver næppe nogen Mening.*

Digitized by Google

legemmeth ær giort aff fiiræ elementæ, Fforthii mennisken
31 v. b hawer kiødh aff jorden, | ok blodhet aff wanneth, ok sielen aff luchten, ok hedhen aff elden. Ok menniskens howeth ær trint, Som firmamentet ær, ok hawer thu øwen, Som firmamentet hawer thu lyws, Thet ær soolen ok monen. Ok sasom pa hemmelen ære vii planeter, sa hawer ok mennisken [1]j segh vii tingh[1]. Ok sasom j wædhereth ær toorden ok blest, Sa hawer mennisken j sith bryst hoste ok ande. Ok sa som [2]hemmelsens eldh[2] fortærer all ting, Sa forthæres ok j menniskens bwgh hwat som thet ædher.
32 r. a Ok sasom iorden hwn vppe holder[3] alle tingh, || Sa vpp holler føderne alle menniskens swarheet. Ok aff hemmelens eldh hawer mennisken syth sywn, Ok aff then owerste lucht han hawer syn luchtelsæ, ok aanden aff wædheret, [4]Ok aff wanneth hawer han wætelssæ j sith blodh[4], ok aff gudz krafft hawer han sielen, Ffor thii[5] ther staar screffweth, Ath gudh giorde mennisken aff sith eyghet beledhe. ok sielen hawer j segh trennæ stykke effter the heliæ treefaldighets beledhe, Som ær ammynnelse, vnderstandelsæ ok wilie. Ok effter sin eyen wiliæ Tha forsmaar hwn thet onde, Ok begerer thet, som got ær, Ok
32 r. b godhe siele ære j gudh, ok gudh ær | j them. Jtem koningen spwrdæ:

Skapte gudh mennisken meth sin handh? Capitulum A x. Sydrak swaredhe:

Gudh giorde mennisken aleniste meth eet ordh, J hwilket wii mwe forstaa, Ath mennisken ær een gantze vnderligh tingh. Ok till atskilligheet fran diewelen Tha skapte gudh mennisketh aff thet w werdigheste materie, pa thet ath diewelen skulde thes meer skæmmes,

[1-1] N: soven ghate in synen hovede. [2-2] N: de sele. [3] *herefter et Ord, overstreget med rødt.* [4-4] N: van dem watere eyn deil van der hartheit de heft en eme; *Suhms Hskr.:* van dem watere den smake unde ein deil van der hartheit van den steynen heft he in den knoken. [5] *tilføjet over Linien.*

Digitized by Google

Ath sa w werdigh tingh skal komme j then ære, Som han hadhe tabeth for sith howmooth. Ok sa sætte han werden thessæ naffn: [1]Consciam, Carboam, gamaff, Trosiell, Damesis[1], pa thet Ath fæm twngæ maal skulde || opfyllæ fiiræ 32 v. a partæ j werden. Ok en hawer mennisket lignelsæ meth gudh J then madhe, Ath som gudh ær een herre ower alle tingh ok serdeles j hemmellen, Sa ær mennisketh ower alle tingh pa jorden. Ok forthii han wiiste, Ath mennisketh skulde fallæ, Tha skapte han legemmelighæ tingh, Som han skulde gøre. Ok[2] skaptæ gudh myrer ok flwær ok andre orme, Som mennisket gøre wmaghæ, pa thet Ath han skal besynnæ, Thet han ær skrøbeligh[3], Ok ekke høwferde segh. ok myrer ok ederkoppæ arbeydhe, pa thet Ath the skule giwe oss exempell, Ath wii ok sa gøre. Ok nar wii betencke, ath gudh hawer all tingh skappth | for wort behoff, Thet ær oss stoor glædhe, Thii han skapte 32 v. b blomster meth skønheet ok yrter til læghædom Ok fructen pa iorden, Som mennisketh skal fødhe segh aff, Ok solen ok monen, Som oss skulde lywsæ, Ok alle tingh æræ skapth gudh til loff ok mennisketh til trøst. Jtem koningen spurdæ:

hwar war adam skapt? Capitulum A xj. Sydrak swarede:

Adam han wor giordh j ebron, Ther dødhe han Ok wor ther jordeth igen. Ok ther han war skapt, Tha war han sæth j paradiis, Fforthii thet ær een lystigh stedh || J 33 r. a thet østen, Ok ther ær mange hande frucht[4], Som nyttelighe ære. Fforthii Ther ær frucht, hwilketh menniske odhe ther aff, Hanum hwngrede aldrigh, Ok odhe noghen aff een annen, Som hedher liiffsens frucht, Han worder ekke gamell eller sywgh, Ok han dødhe ekke. J thet paradiis wor adam sæth, ok eua wor ther jnne skapt aff Adams reeffbeen, Medhen han sow. Ok sasom the wore badhe

[1-1] N: Consaam, Corboam, Gumaf, Corthiel, Samesis. [2] *I Randen: nota.* [3] *rett. fra* skrøbelight. [4] N: bome.

Digitized by Google

aff eth legeme, Ok sa ware the badhe aff een wiliæ. Gudh wilde gøre adam lighe segh J saadan[1] made, Thii som aff gudh ær al tingh, Sa skulle ok komme aff adam alt folk.
33 r. b Ok forthii | worth eua giordh aff adam, ok adam war sa skapt, Ath han matte synde for then store løøn, han skulde hawe fongeth, Om han ekke hadhe syndeth. Ok ther the worde freysteth aff dieffwelen, hadhe the ekke samtykketh, Tha hadhe the sidhen bleffwet sa sterkke, Ath the aldrigh kunne hawe syndeth. Ok tha[2] the synnedhe, wore the nøgne ok hadhe engen skemmelse aff there lemmer Meer æn aff therræ øghnæ. Men strax the hadhe syndeth Ok brwdeth therræ skabers budh, Tha wore the [3]nøgnæ pa naadens wegnæ[3], Sa ath the strax skammede them, then ene for then annen. Ther weedt[4] vnderstandes, Ath alle
33 v. a there slechtæ skullæ || were deelachtigh J therræ syndh. Ffør the synnedhe, tha sowæ the gudh j paradiis, Ffor hwilket dieffwelen hadhe stoor haath til them, Ok skapte segh j een hugorm Ok taledhe til quinnen, Ok hun lydde hans raadh, Ok sa snart Som hwn war skapth[5], Tha syndedhe hun. Ok adam war j paradiis syw stwnder. pa then tredhie stundh gaaff han alle dyyr naffn, Ok pa then sætte stwndh aath eua ebleth Ok gaff syn man, Ok han ooth meth for then kerligheet, han hadhe til henne. Ok til none tiidh wore thee wt dreffwen aff paradiis. Tha kom cherubin aff hemmelen ok førde eet gløyende swerdh J sin
33 v. b handh, Ok ther meth giorde | han een mwr aff eldh omkringh paradiis, Ok sa dreff han them wt aff paradiis, Ok ther skall engen mwe komme jn, Ffør gudz søn skal komme til iordrike ok worde hengdh pa korsseth Ok døø Ffor then wlydelse, Som adam giorde syn skabere, Ok meth hans dødh skal then mwr brydes, Som gaar om paradiis, Ok han skal bryde helwedhe Ok wth taghe adam ok syne wenner, Ok skal sætte them j thet hemmelske paradiis, Ok ther skule the bliffwe till ewiigh tiidh. Jtem koningen spwrdæ:

[1] dan *tilføjet over Linien.* [2] *tilf. af Udg.* [3-3] N: naket . . . . van der gnade godes. [4] *rett. fra* verdt. [5] *herefter* sa, *slettet af Udg.*

Digitized by Google

hwart gik adam, tha han war wt dreffwen? A xii. Sydrak *swaredhe:* ||

Han gik igen j ebron, Ther som han war skapt, Ok 34 r. a
sidhen affledhe han døttre ok sønner. Ok ther be-
grædh han abell, Sin søn, Som Cayn j hiell sloo. Ok ther
effter j langh tiidh wilde han[1] ekke beware segh meth sin
høsfrwe. Men forthii ath gudh ekke wilde worde fødh aff
Cayns[2] sæth, Tha bødh han adam meth engelen, Ath han
skulde beware segh meth syn høsfrwe Ok afflæ thet barn,
aff hwes slæctæ gudz søn skulde fødhes. Ok ær thet
witherlight, Ath fran adams tiidh ok til noe, Tha regnedhe
thet[3] aldrigh, Ok teddes ekke regn bwæ pa | hemmelen, 34 r. b
Ok folket ooth ekke kiødh ok ey drak wiin, Ok i al hans
tiidh war thet skønt, som thet all tiidh hadhe wereth
sommer. Men thet worth al syden omwænth Ffor folkens
synder skyldh. Jtem koningen spurde:

Giorde adam noghen annen syndh, æn ath han brødh gudhs budh? A xiij. *Sydrak swaredhe:*

NEygh, Men thet wor alto[4] forstor misgerningh, Fforthii
han begærdæ Ath were sa wiis som gudh. Ok forthii
ooth han æbleth ok brøth Sin skabers budh, Hwilket han
skulde hawe holleth. Nw[5] merke: Om thu stodhe nw
Ffor gudh, ok noghen sadhe til || tegh: See til baghæ, Æller 34 v. a
thu skalt dø, ok werden skall forgaa, Men gudh han sadhe:
See stedegt pa megh! Tha skulde thu holde Thin skabers
budh, Skulde thu ok døø, Ok all werden skulde forgaa.
Men adam, sa snart Som dieffwelen forwan[6] hanum, Tha
sa han til baghe, Ok ther meth giorde han større syndh
æn all werden. Ok j then syndh giordhe han syw howeth
synder, Meth hwilke han beswaredhe[7] alle the, Som effter

[1] *indføjet i Randen.* [2] N: dem ssnade sade. [3] *tilf. af Udg.*
[4] N: alto grote messedaet. [5] *I Randen:* nota. [6] N: vornam *(Fejl?)*
[7] N: beswarede.

Digitized by Google

hanum komme. Thii han brødh gudz budh. Først war han høfferdigh, Ath han wilde were lighæ syn skabere j wiisdom. Annen tiidh war han wlydigh, Ath han brødh gudz budh. Tredie tiidh war han girik, Fforthii han be-
34 v. b gerde | meer, æn gudh wilde hanum giwe. Ffiærdæ tiidh giorde han tywærij, Ath [1]han thogh the[1] tingh, Som gudh forbødh hanum. Ffæmtæ tiidh wor han troobrydher, Fforthii hans siell wor troo loffweth meth gudh, Men thet giorde han, ther han giorde diewelsens wilie, Tha brødh sielen Sin tro moth syn brwdegom ok forkaste syn æræ. Thet sættæ war manssleth, Thii han dødhedhe segh sielff[2] Ok alle the, som effter hanum komme. Thet sywende war forsmædhelsæ, Ath han meer troddæ pa dieffwelen[3] æn gudh Ok ath aff then frucht, Som gudh hadhe forbudhet.
35 r. a Nw hwilken som annen || bryder j moth, Tha ær han[4] skylligh Ath bædhræ mooth hanum, Æffter Som brøden ær stoor, Tha kommer han til wenscapp igen. ok forthii Ath adam brødh mooth gudh, Tha ær han [5]j hellwedes før mørk[5] ok skal ther bliffwe, Sa lenge til then sanne prophete, gudz søn, kommer til iordrighe ath frelse hanum Aff then pinæ. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat toogh adam fran gudh, ok hwat skal han giffwe igen? Capitulum A xiiij. Sydrak swaredhe:

Adam togh fran gudh all then hedher ok æræ, Som han
35 r. b ok hans | effterkommere ware skylligh ath [6]gøre godh[6], Om synden ekke hadhe skeeth. Ok ther fore war hans syndh større [7]æn all werden[7], Tha skulde han igen giwe ther fore Thet, som meer wore [8]æn all werden[8]. Ok thet kunne han ekke gøre, Fforthii bleff han j skylden. Jtem koningen spurdhæ:

[1-1] *Hsk.:* thogh han the, *men ombyttede ved Bogstaver b—a—c.* [2] *indføjet over Linien.* [3] N: dem wyve. [4] *indføjet over Linien.* [5-5] N: in der dusternisse van der helle. [6-6] *rett. fra* gøre gudh; N: to beterende unde wedder to doende. [7-7] N: dan alle der werlt sunde is. [8-8] N: dan alle der werlt sunde.

Digitized by Google

hwii bleff Adam ekke fordømmeth? A xv. Sydrak Swaredhe:

Thet matte ekke were, Ffor gudh hadhe forseeth, ath han wilde vpfyllæ engelens tall aff adams slechtæ. Ok wiidher, Ath gudz barmhertigheet wilde ekke forgiffwæ hanum Ok ey || lade hanum komme wdi sith righe, Som 35 v. a han war førre[1]. haffde gudh forgiffwet adam synden, Ffore han ekke gøre kunne ther fulth fore, Tha hadhe gudh ekke wereth alzmeghtigh. Ok hadhe then, Som sa meghet hadhe syndeth, sæth[2] j then ære, Som han kaste engelen aff for een tankke, Tha hadhe han ekke wereth ræt dommere. Ok for thii skall man prise rætwiisheet. Ok finner een man een dyyr steen j træk, Tha legger han hanum ekke j syn kiiste, Ffør han worder reenseth. Ok forthii ath swennen hadhe syndeth mooth syn herre, Tha matte han ekke komme j then ære, Men han skulde reenses, førre han matte komme Ffor | syn skabere ok syn herre. Jtem 35 v. b koningen spwrde:

hwii skal ekke gudh sende een engel ath døø for mennisken?[3] Capitulum A xvi. Sydrak swaredhe:

Skulde ængelen igen købe mennisken, Tha skulde mennisketh hawe wereth hans tienere. Men thet matte ekke were, Thii ath mennisketh skall were liighæ engellen. Ok ængelen ær subtiil ok behendigh aff natwræ. Ok hadhe gudh giort eet menniske aff noghen ængell Ok sendh ath[4] forløse mennisketh, Tha hadhe hans subtiilheet Ok || macht 36 r. a wordeth formyndzketh. Ok forthij ey engelen Æller noghet menniske matte løsæ mennisken, Tha skal gudz søn taghe legemme aff een jomfrw J twenne natwre. Een[5] ær thet,

[1] *tilf. af Udg.* N: also he tovoren was. [2] N: ghesat. [3] N: Worumme schal god nicht senden eynen mynschen edder eynen engel vor eme to stervende? [4] *rett. fra* aff. [5] N: Eyn nature is.

Digitized by Google

ath han skal were sandh gudh[1] Ok owerwinnæ diewelen. Ok for han ær. sandh gudh, Tha skal han vpladhe therres øwen Ok hierte, Som hans wenner skule were. Then annen natwre ær[2], Ath han skall were sandh man Ok gøre alle stykke, them mennisken gøre, wden synden. Jtem koningen spurde:

36 r. b ffor hwat sagh, wil gudhs | søn fødhes aff een jomfrw?[3] Capitulum A xvij. Sydrak swaredhe:

FOr fiiræ saagher, Som han skapte mennisketh. Først forthii Ath ther Adam wor skapt, Tha hadhe han engen fadher vden gudh. Sa skall ok gudh worde fød aff een iomfrw Ok skal were gudz faders søn[4]. Anneth for hans mektigheet, Ath som han skapte adam vden menniske sæth, Sa skal ok hans legemme were wden all smitte. Tredie ær, ath som adam war ower wunnen formyddelst qwinnen, Sa skal ok diewelen ower wynnes weth een jom-
36 v. a frwe. Ffiærde skæll ær, || Ath som han ær alsom ædleste ower alle ok clareste, Sa hørde hanum ok then ædleste ok clareste fødhzell, Som ær reen ok claar Ffor all smittæ ok syndh, Ok blomsterende J alle dygder. Ok han skall boo J hennes ærlighe ok benedidhe legemme ny monedhe, Ffor han skal vpfyllæ the ny ængle koor meth mennisken, Ther han igen løser. Ok then iomfrw bliffwer wskadh ok wsmitteth, Llighe Som eet klart glaas, som solsens skin Gømen gaar, Ok thet bliffwer togh wsmitteth J alle made. Ok han skal were alzmeghtigh Ath gøre alle thyng, Men
36 v. b togh skal han efterfølie Menniskens | natwre wden synde. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *herefter* ok man, *slett. af Udg.;* N: dat he schal wesen god unde vorwynnen den duvel. [2] *tilf. af Udg.;* N: De ander nature is. [3] *N. tilføjer:* na dem male dat he van eme sulven wolde geboren werden. [4] *N. tilføjer:* unde des gheistes unde he schal syn mynsche. *I øvrigt afviger Stoffets Ordning i dette Kap. betydeligt fra N.*

Digitized by Google

hwor lenge leffde Adam? Capitulum A xviij. Sydrak swaredhe:

Adam leffde j ny hwndrede aar ok xxx aar. Ok tha han skulde døø, Tha sende han een aff syne søner til eengelen, Ath han skulde forwerffwe hanum swndhet aff then sywghe, som han j war. Hans søn gik til engelen for paradiis porth Ok wilde hawe wereth jnladeth, Men engelen han stodh omoth. Tha spwrde han om sin fadhers swndhet. Tha gaff engelen hanum tree kerne Ok sadhe: fa thin father them, ok stik || them j hans mwndh, Ok sigh 37 r. a hanum: [1]aff the kerne skall han fa swndheet[2] Aff sin drøwelse[1], Ok thet skeer æfter fæm dawe ok een halff. Tha wændæ han segh heem til sin fadher Ok gaff hanum the tree[3] kernæ j syn mwndh, Ok sadhe hanum, hwat engelen hadhe saght, Ok badh hanum ekke drøwes, Thii ath æfter v daghe ok een halff Tha skulde han fa booth aff[4] syn sywgdom. Tha sukkedhe Adam ok sadhe: een dagh Ffor gudh ær twsende aar, ok sa dødhe han. ok diefflene toghæ hans siell[5] Ok kaste henne j helwedhe. The[6] ny hwndredhe aar bety- | dhe then wlydelsæ, Som 37 r. b han giorde gudh, Ath han forsmadde the ni engle koor. Ok[7] the tree kernæ betegne, Ath ther skulde woxæ aff try tree, ok gudh skal worde korssfest Ok døø pa eet aff them. Ok meth syn dødh skal han[8] swndgøre adam aff sin sywghe, Thet ær ath han skall frelse hanum aff helwedhe[9], Ok[7] the fæm dawe[10] betegne fæm twsende aar. Jtem koningen spwrdhæ:

[1-1] N: dat eme eyn van dessen dree kernen schal ghesont maken van synen groten qualen unde unghemake. [2] *herefter overstr.:* Tha skal han fa swndheet. [3] *tilf. af Udg.* N: de dree kernen. [4] *ff er fejlagtig illumineret.* [5] N *tilf.:* myd groter vroude. [6] *rett. fra* Thy; N: Unde de neghen hundert jaer beduden de unhorsamkeit, de he gode dede unde dat he vorsmade de neghen orden der engele. [7] *I Randen:* nota. [8] N: Unde myde dem dode schal de sone godes Adam ghesont maken van syner quale. [9] *N. tilføjer:* unde alle de vrunde godes. [10] *N. tilføjer:* unde de halve.

Digitized by Google

hwii kalles dødhen dødh? Capitulum A xix. Sydrak swaredhe:

FOrthii ath døden betegner bitterheet. Ok ther adam
37 v. a aath thet æblæ, Som forbudhet || ware, Ther fore
bleffwe wii alle dødhelighe. Ok dødhen ær j trænne
madhæ. Een ær wtydigh[1], Som ær sma børn. Een annen
ær ganze bitter, Som ær meth vngæ mennisken. Then tredie
ær natwrligh, Som ær meth gamle mennische. Men hadhe
adam ekke syndeth, Tha hadhe ekke mennisken døth.
Ok sasom nw thet ene slæchte kommer effter thet annet
weth dødhen, [2]Saa skule the j alleren hawe wordeth om-
skiptæ, Then enæ effter then annen, Ok strax wereth liighæ
englene[2]. Jtem koningen spwrdhe:

Om thet ok kommer mennisken ekke fore,
38 v. b førre æn the døø, hwat dødh | the skule
fongæ, ondh æller godh? Capitulum A xx.
Sydrak Swaredhe:

NEygh, gør thet eygh, hwat helder han ær stoor eller
liidhen. The menniske, som alt achte ok tænchke,
Ath the skule døø, Therre dødh ær ekke brath æller ondh.
Thet ære the godhe, Som paa gudh troo, Ok hworleet the
døø æller worde slagnæ[3] æller drukneth æller brænt æller
hænght, ee hwat dødh the faa, Tha ær thet goth dødh ok
tækkelight j gudz aasyen, Fforthii hans rætwiisheet lather
38 r. a enchtet got bliffwe fortabeth. Ok hawe the noghet || illæ
giorth j thennæ werden Aff legemsens scrøbeligheet, Thet
worder affthoweth[4] meth døtzens bitterheet. Men eeth
ont menniskæ, Som pa gudh trooer[5] Ok ekke holder hans
budh, [6]Tha gaffner enchtet[6], Ath thee ligge længæ j sootte-

[1] N: de noch nicht rype en is. *I N er der kun Tale om to Slags Død, unge og gamles.* [2-2] N: Also vorwandelt de mynsche in synen oldere unde in dat ende syn ghelyk den engelen. [3] N: vorslaghen werden van biesten. [4] N: aff ghewassen. [5] *rett. fra* troo. [6-6] dat is eme eyn grot profyt.

Digitized by Google

sængh, eller ath døø skellighe. Men the menniske, Som langh[1] tiidh komme effter oss, Them skal gudh giwe stoor troo Ok thi[2] budh, som the skule holde[3]. Ok ær thet sa, Ath the them ekke holde, Tha skule the døø w dødh. Ok gudz søn skall tha komme j jordrighe, Ok pa hanum skule the troo, Ath han ær sandh prophe- | tæ, Ok the, som thet 38 r. b ekke gøre, The forfares, badhe vngææ ok gamle. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat madhe faare sielene aff legemmeth Ok j[4] then annen werden? Capitulum A xx primo. Sydrak Swaredhe:

Ighe Som man leyder een wgerninghs man for rættæ meth mange aff dommerens thienere[5] Ther effter, Som han fortient hawer[5], liighe Sa strax sielen skils aff legemmeth, Sa ær ther een stoor skaare meth diefflæ Ok føre hennæ til helwedhes. Ok hawer hwn trooth pa syn skabere, Tha føres hun til adams sælscapp, till Saa || længe, 38 v. a Ath gudz søn skall brydhe helffwedhe Ok løsæ syne wenner. Men hawer sielen ekke trooth pa syn skabere, Tha skal hwn till ewigh tiidh bliffwe ther. Men effter gudz søn thiit Tha worder ther trenne modher pa siælsens wtgangh. Fførste om mennisket j liiffwe hawer holdet gudz budh Ok giort hans wilie, Tha skal ther komme J sielsens wtgangh een stoor skaare Meth ængle, Som skule beware ok beskerme henne fran dieffuelnæ. Then annen modhe ær, om the menniske, Som ekke hawe bewareth them for synden, Ok ekke holdet gudz budh, Men the betænckæ them doch Ok acthæ ath bædhre them, før æn the døø, Nar therres siele wtgaar aff legemmeth, | Tha aname gudz 38 v. b ænglæ them[6] ok befaler them diefflenæ Ath føres j skæres- ildh, Til sa længe the worde reensedhe aff alle synder. Ok

[1] *rett. fra* langht. [2] *rett. fra* the. [3] *herefter en Linie overstreget.* [4] *herefter overstreget:* thet anneth. [5-5] N: de eme anders nicht en doen dan de scholt, de he heft vordenet. *Her mgl. noget i Oversættelsen.* [6] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

diefflene mwe ekke gøre sielene ydermere ont, Æn ænglene hawe befaleth them. Ok nar the hawe fulgiort for synden, Tha taghe ængle them ok sætter them j paradiis. Then tredie ær, Ath the, som alle tiidh hawe illegiort j werden Ok affga j ondhscapp vden syndebooth, Til them kommer een stoor dieffle skaare Ok anname the sielæ Ok kaste them meth stoor skendzell ok drøwelse j helwedes
39 r. a yldh, Ther the aldrigh skulde wth kommæ. || Jtem koningen spwrdhæ:

hwilke[1] synder sware[2] Sielen æller legemmeth? Capitulum A xxii. Sydrak swaredhe:

LEgemeth taler ekke, Men sielen hun taler aff legemmeth. Llighe som man toghe een dødh kropp Ok ladhe pa eet dyyr, Ok thet[3] baare kroppen, hwart thet wilde, Sa ær thet om legemmeth ok sielen. Hwat legemmeth gør Æller taler, Thet ær aff sielen. Hwat legemmeth begærær, Ther kan thet ekke sta omodh, wden sielen stoor omodh. [4]Fforthii hawer sielen meer skyldh æn legemmeth[4],
39 r. b Ffor legemmeth ær aff iorden, Som thet skall | igen worde, Fførste thet døør, Men sielen kan ekke døø, ee hwat pyne hun lidher. Fforthii bær sielen legemmeth Ok kommer thet till [5]at gøre[5] ok taalæ, Ok hwn ær wsynneligh[6] ok wdødheligh. Naar hun skils aff legemmet, Tha wntfanger hwn, hwat hun hawer fortient J all then tiidh, hwn war j werden. Fforthii bliffwer hwn lewende. Ok gaffwe hun ekke samtykke til legoms synder, Tha bleffwe hun ekke fordømth ther fore. Ekke bleffwe hun ok saligt for legems godhgerninger, wden hwn thet samtykkedhe meth legemmeth. Jtem koningen[7] spwrdhæ[8]: ||

[1] *rett. i Msk. fra* hwilket. [2] *rett. i Msk. fra* swarere. *Hele Overskriften lyder i N:* We was eer, de sele ofte de licham? [3] *tilf. af Udg.* [4-4] *N har urigtigt:* Darumme heft de licham meer schult dan de sele. [5-5] *rett. fra* atgøre. [6] N: Unde de sele licht unde bedecket syk sulven, datmen se nicht sien en kan. [7] *rett. fra* koninge. [8] *herefter overstr.:* Men sielen ær aandh ok men kan ekke følæ eller see henne.

Digitized by Google

Men sielen ær aandh ok man kan ekke følæ eller see henne, kan hun dogh følæ glædhe eller pynæ? Capitulum A xxiij. Sydrak swaredhe: 39 v. a

Weest ær sielen een andh, Ok sa behendigh ær hun, Ath hun ekke kan føles eller sees. Ok hun kan ekke døø, Ok ey kan hun ædhæ eller drikke. Ok saadhe twsende siele pa eet haar, som wore wtracht, Tha skulde thet hwerken bryste eller bugnæ. Ok the, som salighe bliffwe, hawe sa stoor ære, Ath thet ær wsighelight, Ok the, som fortabeth bliffwe, hawe sa stoor drøwelse ok sorg ther jmodh, Ath wsie- | light ær. Ok strax sielene ga aff legemmet, tha wntfange the pyne ok glædhe, efter som the forskyldeth hawe, Mædhen the leffdæ. Jtem koningen spurdhe: 39 v. b

hwar ær sieelen j legemmeth, [1]men thet lewer[1]? Capitulum A xxiiij. Sydrak swaredhe:

Sjælen boor i leghemet, Ther som blodhet ær, ok ther blodhet ekke ær, Ther ær ekke sielen inne. Thet forstandes sa, atj tænder eller neglæ eller haar, Ther ær ekke sielen j, [2]Ok forthii gør ekke wee, Ath man skær neylene eller haareth[2], Æn dogh Ath tænnernæ stundom werke; thet kommer aff roden, Som the || ære wdi. Jtem koningen spwrdhæ: 40 r. a

kan sielen ekke ydermere bliffwe j legemeth, æn thet døør? Capitulum A xxv. Sydrak swaredhe:

Thet ær som eth dighe, thet ther ær fult aff fisk, Ok nar watnet ær lidhet aff dygeth, Tha ær fisken igen, Ok kunne ther ekke lenger leffwe, Men tha komme the,

[1-1] *indføjet i Randen. Mgl. N.* [2-2] *mgl. N.*

Digitized by Google

Som fiskene tilhøre, ok gribæ them. Ok sommæ ladæ the stegæ Ok somme sywdhæ, Sa lenge the dwæ ath ædhæ. Sa ær thet om siælene ok legemmeth. Nar som forlubet ær bloodhet aff legemeth, Tha ær sielen Som een fisk
40 r. b wden watn ok nødhes til ath | forladhe legemmeth. Sa komme siælens fiskere, Som ære engelen ok dieffwelen, ok annamme sielen Ok giwe henne løn Æffter syn forthieneste. Jtem koningen spwrdhe:

wdi hwat made døø mennisken aff werden? Capitulum A xxvi. Sydrak swaredhe:

Jmange made døø mennisken. Sommæ[1] døø, fforthii the hawe leweth therræ tiidh, Som them ær skikketh aff gudh ath leffwe. Somme[1] døø for therres mange ok onde gerninger skyldh, Som the gøre mooth therre skabere, Llighæ Som een swen worder offtæ wth dreffwen Aff syn
40 v. a herres hws Ffor syn forsømelsæ, Ffør æn hans || rættæ tiidh kommer. Somme døø aff stoor sywghe, Som the hawe pa them. Somme døø for stoort arbeydhe ok stoor sorg, Som the hawe for timeligh gotz. Somme døø j striidh ok somme druknæ, Ok j mange andre made døø mennisken. Ok enchtet menniske ma bliffwe ower sin tiidh eeth øwebleck Meer, æn gudh hawer sæth hans tiidh. Men for syn ondhscapp døø mennisken offtæ, Ffør sin rættæ tiidh kommer[2], Sa, som saght ær, Ath een swen wdh driffwes offtæ Ffør sin tiidh ffor syne wgerninger. Jtem koningen spurde:

hworleth skule wii widhæ, ath gudh skaptæ
40 v. b mennisken efter sith eyeth[3] be- | ledhe? Capitulum A xxvii. Sydrak swaredhe:

Wii fynne thet screffwet J then bogh, Som moyses sammen sættæ, Ath then tiidh gudh wilde skabe mennisketh, Som wor adam, Tha sadhe han: wii wele

[1] *I Randen:* nota. [2] *indføjet i Randen.* [3] *indføjet i Randen.*

Digitized by Google

gøre mennisketh effter wort beledhe. Ok aff thesse ordh widhe wii, Ath gudh skapte mennisken effter sith eyet beledhe. Ok j thet han sadhe: wij wele gøre mennisken, Tha vnderstandes, Ath han ær tree personer ok een gudh. Ok han giorde oss effter syn lignelse J sadan made, Ath wii skule kunne gøre skel mellom ont || ok goth. Ok thet weeth 41 r. a enchtet creatwre pa jorden vden mennisken. Fforthii ær thet then ædleste ok werdigste tingh, pa jorden ær. Jtem koningen spwrde:

Men wij ære skapte effter gudh, hwij mwe wii ekke Tha gøre thet, som gudh gør? Capitulum A xxviii. Sydrak swaredhe:

JSandheet hawer han skapt oss effter syn lignelse. Ok wii hawe macht ower alle creatwre, Som gudh hawer skapt pa jorden, Ok alle tingh pa jorden frychtæ[1] oss ok sta effter wort budh. Ok for wii ære skapte æffter | gudz 41 r. b lignelse, Ther kenne wii thet, som hawer wereth, Ok thet, som ær, ok thet, som skal worde, Ok wii bekenne thet, som oss ær nyttelight ok skadhelight, Ok wii Kunne arbeydhe ok for werwæ thet, som oss ær gaffnlight, ok wiidhe alle ting, Som andre creatwre ekke widhe, the Som ekke ær skapte effter gudhs lignelse. Ok æn dogh Ath wii ære skapte effter gudh, Toch ære wii ekke sterke eller saa wiise Som gudh, fforthij han ær wor skabere, Ok wij æræ hans creatwre. Ok han ær herre, Meghtigh ower alleting, Ok wii ære hans tienere, Ok han ær meghet werdighere æn hemmelen ok || jordrike 41 v. a Ok alt thet, ther j ær, Ok han hadhe engen begynnelsæ Ok aldrigh skall fangæ ændæ. Ok forthij han wildæ vpfyllæ then stædh[2], Som ænglene aff fullæ, Tha skapte han oss Æffter segh sielff, Æller hadhe wii ekke wereth werdighe ath komme j hans righe. Men tiidh kommer ekke wden the, som werdighe ære, Ok the, som holde hans budh. Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *rett. fra* frichtæ; N: Wente se doen uns alle ere. [2] N: den stoel in dem paradyse.

Digitized by Google

hwat worder aff blodhet, fførste[1] mennisketh dør? Capitulum A xxix. Sydrak Swaredhe:

41 v. b Gwdh giorde blodhet j legemmet aff watn, Ok legemmeth aff jorden, Fforthij Ath sasom wath- | neth drikkes j jorden, Sa drikkes blodeth j legemeth. Ok blodhet ok sielen holde liiffweth j legemmeth, ok sielen holder wermæ j blodeth. Ok nar blodeth tabær sin wermæ, Tha wændes blodhet om til[2] sin[3] natwre igen ok worder til watn. Ok første blodhet sa omskifftes, Tha kan sielen ekke længer bliffwe j legemmeth wden blodhet. Jtem koningen spwrdhe:

fførste elden wt slykkes, hwar bliwer han tha? Capitulum A xxx. Sydrak swaredhe: |

42 r. a Aff solen ær elden, ok nar han slykkes, Tha kommer han till solen igen. Sa som wii see, Ath solen gaar om hemmelen, Ok os tykkes, Ath hun staar stillæ, Ok hun spredher syn wermæ ok sith skin ower jorden, doch taber hwn enchteth aff sith skin eller aff sin wermæ, Ok all[4] then eldh, pa jorden ær, hawer sin natwre aff solen, ok tiith kommer han igen. Jtem koningen spwrdhe:

Fførste halffdelen aff blodhet ær fortææreth,
42 r. b hwii døør mennisken ekke tha? | Capitulum A xxxj. Sydrak swaredhe:

Saa snart som legemeth mister halffdelen aff sith blodh, Tha ær then natwrliighe[5] hedhe ekke æn strax[6] wtslucht. Men j the[7] stædher, ther som noghet[6] werme ær j blodhet, ther[6] vntholdes sielen j legemmeth, Llighe

[1] *r indføjet over Linien (rett. fra* fføste). [2] *indføjet over Linien.* [3] *rett. fra* thin; N: so keret dat wedder to syner nature. [4] *rett. fra* aff; N: Wente alle dat vur van ertryke. [5] *rett. fra* natwr liighe. [6] *herefter Rasur.* [7] *indføjet over Linien.*

Digitized by Google

Som een brandh wntholder eldh j segh, Ok strax branden ær fortæret, Sa wtslykkes elden. Sa lighes blodhet wedh branden, Ok sielen weth elden. Ok strax legemeth mester syn natwrlighe wermæ, Sa faar sielen aff legemeth, || Llighe 42 v. a
Som een eldh wtgaar, Fførste branden ær fortæreth. Ok 5
som elden vp faar til solen æffter syn natwr, Sa faar sielen igen til gudh Ok faar løøn æffter[1] sin werdhskyldh. Jtem koningen spwrde:

Aff hwat natwr eller complex ær legemeth? Capitulum A xxxij. Sydrak swaredhe:

LEgemeth ær aff jorden, Ok hun ær koldh aff sin complex, Ok legemeth ær sammen sæth ok giort aff fiiræ elemente. Ok kiødeth ær aff jorden, Ok j syn natwr ær hun koldh, Ok bloodhet ær aff wathneth, ok sielen ær aff luchten, Ok | heeden ær aff elden. Ok sielen, som ær aff 42 v. b
lukten, ær warm. [2]Ok then werme ær j aanden[2] Ok meth then wermæ qwegher sielen legemeth. Ok anden haver j segh twenne tingh, Som ær lukten ok wermen. Ok tha haver sielen aff gudz andhe[3]. Ok sa regerer sielen legemeth Ok gør thet bøyelight. Ok forthii ær legemeth meer 20
røth j syne buchter aff elden, æn thet ær annen stedh, Som thet ekke bøyes[4]. Jtem koningen spurdhe:

worde sielene skapte pa een tiidh, æller skaabes the[5] æn[6] hwer dagh? Capitulum || A xxxiij. Sydrak swaredhe: 43 r. a

GVdh giorde pa een tiidh alle tingh, The som were skulde, Ok thet giorde han alt sammen til hoppæ, Fforthii ther staar sa screffweth, Ath pa een tiidh giorde han alle tingh, Fforthii han wiiste alle tingh til foren. Ok han wiiste, hwor mange menniske her skulde komme pa 30

[1] *herefter overstreget* sith. [2-3] N: Unde de hitte komet van dem adame godes. [3] *rett. fra* nadhe; N: van dem adame godes. [4] *Sidste Punktum mgl. i N.* [5] *tilf. over Linien.* [6] *synes i Msk. rett. fra* om.

Digitized by Google

jorden. Ok forthij ær thet troelicht, ath han skaffte tha sielene til sammen pa een stwndh, Fforthii Sa snart han bødh, Ath thet skulde were, Tha wore alle tingh fulkompne.
43 r. b Ok nar nw noghet creatwr fødhes, ekke byw- | dher gudh hwer tiidh therræ fødelsæ, Men han hawer thet bwdhet j werdens begynnelsæ. Jtem koningen spurdhe:

Skulle mennisken alle tiidh thiene gudh? Capitulum A xxxiiij. Sydrak swaredhe:

Gvdh hawer skapt mennisken naturligh ther fore, Ath thet skal thiene hanum Ok holde hans budh Ok hadhæ gudz fiendæ och wor, thet ær dieffwelen ok hans gerninger. Sa fræmt som wii wele hawe herredom ower andre creatwre Ok tieneste aff them, Saa fræmt skule wij tiene ok lydhe gudz budh ok hawe kerligheet til hanum
43 v. a ok hade dieffwelen[1]. || Jtem koningen spurdhe:

The menniske, som ekke widhæ aff gudh eller aff hans gerninger, hawe the noghen orsaghe ther aff? A xxxv. Sydrak swaredhe:

The menniske, som ekke wiidhe aff gudh Ok ey aff hans gerninger eller tro, Them[2] skal gudh ekke kienne, Ok the fordømes aff hanum til ewigh tiidh. Men the menniske[3], som aff ræt wanwittigheet eller eenfoldigheet ekke bekenne gudh, om the fordømes, doch fa the ey sa swar pine Som andre, Ok søghe the nadhe ok affløsningh, før æn the døø, Ok aldrigh wilde synde meer,
43 v. b Tha skule the bli- | wæ behollen til ewigh tiidh. Jtem koningen spurdhe:

[1] *rett. fra* hanum; N: to hebbende grote leve to gode unde groten hat to dem duvele. [2] *rett. fra* Then. [3] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

hwor mange werdenne ære til? A xxxvj. Sydrak swaredhe:

Twennæ werdennæ ere till. Then ene werden ær, ther gudh ær inne meth sin ære ok syne ænglæ, ok godhe menniske aff adams slechte skule alle komme tiidh[1]. Then annen werden ær pa iorden, Som menniske leffwe inne, ok alle legemlighe tingh skule forgaa, The som j thenne werden ære. Fforthii ær thenne werden meghet skrøbelik ok stakket Ffor then annen werden, Som engen ændæ fonger. Jtem koningen spurdhe: ||

Giffwer gudh them stoor løn, Som hanum thiene? Capitulum A xxxvij. Sydrak swaredhe: 44 r. a

Ther kan enchtet menniske sie eller wiidhe æller tencke, hwor stoor løn ok ære gudh wil giwe them, Som tro pa hanum Ok holde hans budh. Gudh bødh ekke meer æn thettæ lillæ, [2]at gøre[2] thet godhe ok lade thet ondæ, Ok the godhe menniske fange størræ løøn ok æræ æn ængelen J sadan madæ, Ffor ænglene ære aleniste andæ, Men godhe menniske skule komme[3] j hemmelen meth legemme ok siell. Ok gudh skal sende syn eneste søn | j dødhen for menni- 44 r. b sken. Thet ær een stoor gawe ok ære, Som han giwer syne wener[4]. Sa kan engen tæncke eller besynne Then storæ løøn, the fonge, Som gudh tiene Ok holde hans budh. Jtem koningen spurdhe:

[1] *Et Stykke oversprunget i Oversættelsen:* De andere werelt dat is de helle, darinne de dusternisse unde de duvele syn. De eyne van den werelden is gheheyten de sonne, de mane, dach unde nacht unde de anderen gheistliken dinghe, de wy seen unde de uns de klarheit gheven unde uns denen in desser werlt. *Derefter fortsætter N:* De andere werlt is, dar wy inne wonen unde leven lichameliken. Unde de erde, de dat all vorswelghet, dat is unse buck, de dat all vorteret. Dar is de werlt lichameliken, dar de guden unde de quaden syn. [2-2] *rett. fra* atgøre. [3] *tilf. af Udg.* [4] *N tilf.:* Also off eyn gheve eyn grote ghave vor eyn kleyne dink.

Digitized by Google

The slecthæ, som skule komme effter gudz søns tiidh, skule the alle tro pa gudh? Capitulum A xxxviij. Sydrak swaredhe:

HAns troo ok hans budh skule kundgøres[1] ower alle slechtæ. Thet vnderstandes sa, Ath the, som skule tro pa hanum, The skule were aff atskillige twngæmaall, Ok eet partie skal meer hawe aff troen æn eet annet, Ok
44 v. a holder nøwere gudz budh || æn eet anneth. Men the folk, Som gudz søn skal selff læræ troen, Thet kalles hans eyghet folk. Ok aff thet folk skal gudz søn wtwelie segh tolff tienere, Som skule predicke ok kenne alt folketh The samme budh, Som gudh bødh selff. Men the, som komme effter them ok skule were j the tolff tieneres stedh, The see ok bekenne menniskens skrøbeligheet. The skule meghet[2] sachte ok lættæ gøre the samme budh, Ffor the skule hawe then samme macht aff gudh, Som the xii hadhe. Ok hwert slæctæ mener, ath therres troo ær bædhræ,
44 v. b Æn | eet annet slæchtes, Men thet ær ther om, som een man, ther hawer een æblægardh, ok mange trææ ære j; hwilketh trææ bæst frucht bær, thet ælsker mannen mæst, Ok mæst gømer then frucht. Sa ær thet ok meth menniskен. Hwilket som bæst troor ok mest goth gør, han hawer gudh kiereste, ok han fanger bæst løøn j hemmelen. Jtem koningen spurdhe:

hwat budh skall gudh bywdhe?[3] A xl. Sydrak swaredhe:

THet skal were kerligheet, affhold ok syndebooth, Ok ath engen skal gøre annen thet, som han ekke wildæ
45 r. a ha- || we. Ok for then kerligheet, Som gudh hawer til adam ok hans slechtæ, Tha giwer han segh[4] j dødhen ffor hanum. Ok ther efter fanger folket Sa stoor kerligheet til gudh,

[1] *rett. fra* kundgøre. [2] *rett. fra* meghe. [3] *N tilføjer:* synen volke. [4] N: so schal he senden synen sone in ertryke unde gheven ene in den doet.

Digitized by Google

ath mange ladhe them affliiffwæ for gudz kerlighet Ok komme strax j gudz søns sælscap j hemmelen. Ok aff thesse fiiræ dygder, Som ær kerligheet, Affholdh, rætwisheet, fredh, komme alle andre dygder. Ok hoo them hawer j segh, han hawer gudh kiær, Ok gudh ælsker hanum igen. Jtem koningen spwrdhe:

hwat ær then werdigste tingh ok ædleste[1] pa jorden? | Capitulum b j. Sydrak swaredhe: 45 r. b

SJælen ær then aller ædleste tingh ok werdigste, pa jorden ær, Fforthii hun ær skøøn ok meghet clarere æn solen. Ok hwn ær giordh aff gudz aande, Ok englene gømme ok beware henne, Ok hun skal see gudz claræ aasyen, Om hun leffwer æfter gudz wiliæ. Ok hun skal were j ewinneligh æræ meth gudh, Ok aldri fanger hun[2] hungær æller tørst, Æy kulle eller hedhe, ok engen sorgh[3] eller drøwelssæ, ok engen brøsth, Men ewigh glædhe. Ok altingh ære skapte for henne skyldh, Ok hwn ær[4] sa benediet aff || gudh, Ath wore hun lucht wdj een steen, dogh 45 v. a kunne hun talle Ok gange j gemmen steenen. Ok hun skal worde meghet meer benediet pa then yderste dagh, Nar gudz søn skal komme ath døme werden. Jtem koningen spurdhe:

hwat ær then ledheste ok w werdigste tingh pa jorden? Capitulum b ij. Sydrak swaredhe:

Thet ær een ond siell, thet ær then ledeste tingh, gudh hawer skapt. Ok hoo som henne sowe, han skulde storlighe forfæres. ok hun ær diewelsens hws. Ok hun lucter sa illæ, Ath ænglene kunne ekke lidhe then stanck. ok alltiidh ær hwn | j pine, Ok skal pines aff diefflene. Ok 45 v. b

[1] *rett. fra* ælldleste. [2] *tilf. af Udg.* [3] *muligt skal der læses* sorigh. [4] *tilføjet i Randen.*

Digitized by Google

ær hun meer forbanneth Æn noghen tingh pa jorden. Ok hun skal ydermere worde forbanneth pa gudz søns dommæ dagh J alle ængless ok alle helligens nerwerelsæ, Ok the glædhes alle wedh therres forbannelsæ. Jtem koningen spurdhe:

hawe the godhe siele ynk eller sorg ower then pyne, som the oonde siele hawe? Capitulum b iij. Sydrak Swaredhe:

The godhe sielæ ære aff then sammæ welie. Som gudh ær ok alle hans dommæ[1] behawer them[2] wæll. Ok
46 r. a them skal tykkæ, ath the hæffnes || ower gudhs ok therres fyende. Ffor gudz dommæ ære alle godhe ok rætwisæ. ok the godhe siele begære Ath see the ondhæ j pynen Ok hawe sa stoor glædhæ ther aff, Llighæ som wij hawe, Ath wii see fiske leghe[3] Ok swømme j watneth. Jtem koningen spurdhe:

hwat ær bædræ, swndhheet eller sywghdom? Capitulum b iiij. Sydrak swaredhe:

SJælens swndheet ær meghet godh. Fforthij nar hwn ær vden synde, Tha ær hwn swndh ok klaar ok sterk. Llighæ som een gingæ ok sowæ een riddere, Som ware
46 r. b meghet sterk | ok skøn, Tha wilde j, ath han ware j ethers sælscapp. Saa wil ok gudh hawe then siell j sith sælskapp, then ther swndh ær ok klar ffor synden, Ok ær sterk ath striidhe moth diewelen ok hans freestelsæ. Men then siell, som syndigh ær, hun ær gandzæ sywgh, ok hwn ær aff dieffwelsens selscapp. Men legemmeligh swndhet ære bædhræ them[4] som godhe ære, æn sywghdom, Fforthii the gøre gerne thet, som got ær. Ok nar the ære swnde, Tha hawe the makt Ath fulkomme theres godhe gerninger. Men

[1] *rett. fra* dom. [2] *rett. fra* hanum; N: unde alle syn gherichte dat schal en wol behaghen va synen vyanden. [3] *herefter overstreget j.* [4] *rett. fra* the.

Digitized by Google

sywghdom ær meghet bædre Æn swndhet them som ondæ
ære, Ok enchte wele gøre goth, Men the øwe || them j 46 v. a
ondhscapp, fforthii the bæddhres somme j therres sywghdom
ok forlade sidhen ath gøre illæ. Ok ær thet æn sa, Ath
the ekke bædhræs, doch affholdes the[1] meth sywghdom-
men. Jtem koningen spurdhe:

hwar meth hawer gudh begaffweth sielen j thette werden?[2] Capitulum b v. Sydrak swaredhe:

Gudh hawer giwet hwer siell eet koningriighe Ath gøme
ok forware, Ok ær thet sa, Ath hwn thet wel be-
warer ok regerer, Tha skal hun kronæs ok sættes j een
konningeligh stool for gudh meth stoor glædhæ. Ok gudh
sigher till | henne: Min brudh, kom j mit sælskap ok anam- 46 v. b
mæ then kronæ aff thet koningriighe, Som tegh war be-
falet, Fforthii thu hawer trolighe bewareth thet. Thette
koningriighe ær thit legemmæ, ok thit legems macht j
thenne werden, Ok then regerelssæ, Thet skal hawe, ær[3]
ath troo pa gudh Ok holdæ hans budh, Ok legemmet
skall gøre æffter siælens wiliæ, Fforthii sielen ær koningen,
ok regerer sielen ekke legemmeth wæll, Tha skal hun wt-
kastes aff sith righe meth stoor skam ok sorgh, Ok skal
kastes j [4]thet grymme torn[4], Som ær helwedhe. Fforthij
skule wii ladæ thet || ondæ, Ok holdæ gudz budh, Fforthii 47 r. a
hwo som hadhe een godh ween, Ok han hadhæ giorth
mange welgerninger moth[5] hanum, Ok han badhe hanum
noghet gøre for syn skyldh, Tha skulde han thet gerne
gøre Ffor the welgerninger, han hadhe hanum giort. Sa
ær thet wæll ræt, Ath wii troo pa waar skabere, Fforthii
han hawer giweth oss macht ower alle tingh pa jorden.
Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *rett. fra* thet. [2] N: Wat macht gaff god der selen, also see hyr in dit bedrovede ertryke quam? [3] *tilf. af Udg.* [4-4] N: dat quade vur. [5] *rettet fra* meth.

Digitized by Google

naar gudhs søn ær vp faaren till hemmelen, ho skall Sidhen læræ gudhs troo? Capitulum b vi. Sydrak swaredhe:

47 r. b Nar gudz søn ær vpfaaren till hemmelen, Tha skal han giffwe the xij apostelæ sin macht, ok the skule bygge eet hws[1]. Ok effter them skule komme andre, Som ok skule holdæ ok læræ guds budh. Ok the skule were aff stoor macht Ok aff stoor wiisdom ok riigdom ok herredom, Ok the skule paa thet siiste formiddelst there store riigdom falle j stoor syndh Ok krencke gudhs budh, Ok the skule[2] ey nær halde sa strengæ gudhs budh, Som therræ forfædhere hawe giorth. Jtem koningen spwrdhe:

hwo skal sidhen gømæ ok forsware gudz[3] hws? || Capitulum b vij. Sydrak swaredhe:

47 v. a

HØffdingæ ok første, Som tro pa gudh, the skule beskermæ ok beware gudz hws. Ok ower thet samme gudz hws skall were een høffding, han kalles fadher ower alle, Ok hawer macht pa jorden aff gudhs søn Ath løsæ ok bindæ. Ok sa skal een ware effter[4] annen, Sa lenge til then falske prophete skal komme j werden, Ok han skal were diæwelens søøn, Ok skal kenne ok læræ een falsk troo J moth gudhs søns tro. Men æffter gudz søns fødhelsæ
47 v. b wel twsendeaar, Tha skule ther were mange ondæ || menniske j werden, Ok the skule skywles blandh the godhe, Llighe som tyzell woxer ok skywles bland korneth. Men lit ther effter skule twenne suler komme j gudz hws. Then ene skal hedhe[5] thet mindre orden, Ok thet annet skal hedhe predicker orden. The skule were fattighe j werden, Ok the skule meghet vphøygæ gudz tro, Ok nether trykke

[1] N: . . . unde see scholen maken eyn hillich huus. Dat schal gheheyten syn dat hus des godes sones. [2] *herefter et Ord overstreget.* [3] N: Dat huus des godes sones. [4] *tilf. af Udg.;* N: Unde also schal dat syn van den eynen uppe den anderen. [5] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

ondhscapp ok synden [1]Ffor then pyne, the ondæ skule fange[1]. Ok folket skal ære them Ffor therre lærdom Ok for then macht, Som the hawe aff gudh. Ok the skule were gudhs kæmper ok dieffwelsens fyendæ. || Jtem kon- 48 r. a
ingen spurdhe: 5

Then, som ekke gør goth ok ey onth, ær thet goth eller onth? Capitulum b viij. Sydrak swaredhe:

Then, som ekke gør goth eller ont, han hawer segh som eet dywr Ok en[2] werræ [3]en eet[3] wskellight dywr. 10
Ffor hadhe thet vnderstandelsæ j segh, Tha skulde thet gøre goth. hoo som synden gør[4], han gør illæ. Ok hwo som forlader ath gøre goth, han synder. liighæ som eet menniske, thet gantze hwngricht ær, ok begærer ath ædhæ, Ok thet gaar[5] gømmen[6] een gordh, som meghell frucht | ær 48 r. b
inne, Tha gør han illæ, Ath han ekke brydher aff then fruct ok edher, føør han døør. Ffor thet ær meer syndh At smectæ segh j hiell, Æn thet ær ath ædhæ aff then. Jtem koningen spwrdhe:

The, som hawe herredom, skule the were strengæ eller miskundeligh? Capitulum b ix. Sydrak swarede: 20

HErredom ok macht ær aff gudz budh Ffor ath holdæ ræt ok skæll pa jorden. Fforthii ath ware[7] ekke retten sa sæth, Tha skulde folk leffwe som wskellighe dywr. 25

[1-1] *disse Ord danner i N. Slutningen af en ellers udeladt Sætning:* Wente de lude van dessen tween sulen scholen maken, dat dar vele boesheit schal na blyven to doende vor den angest unde de pyne, de de quaden hebben scholen. [2] *rettet fra* ey; N: unde eyn argher leven dat de beesten hebben. [3-3] *rettet fra* een. [4] *Hsk. har* hawer eller gør, *med sidste Ord overstreget*; N: Unde de sunde deit, de deit quatliken. *Skriveren har sagtens skrevet* hawer, *men opdaget Fejlen og tilføjet:* eller gør, *og senere er fejlagtigt det sidste Ord overstreget.* [5] *rett. fra* gør; N: gheit. [6] *rett. fra* gommen. [7] *rettet fra* were; N: Unde were dar gheyn recht.

Digitized by Google

Fforthii skal rætten were sterk ath rættæ ower the ondæ
48 v. a Ok giffwæ them ræt efter therres || fortieneste[1]. Ær thet sa, Ath een man worder greben j ondhscapp ok skal dømes efter syne gerninger, Tha ma dommeren forgiffwe hanum thet, om han will. Men faller han meer j ondhscapp, Tha ær han wærdh Ath fangæ sin løn. Jtem koningen spurdhe:

Skal man gøræ syne swawere æller frender til godhe? Capitulum b x. Sydrak swaredhe:

Thet ær badhe ont ok goth. Ær thet swa, Ath wore swawere ok frender ere godhe ok erlighe, ok fortabe
48 v. b therres godz aff onth lykke Ok ey aff[2] forsømelssæ, | Tha skule wii gerne gøre them til godhe ok hielpæ them. Men ære the ondæ ok forkaste therres godhs meth welie ok forsømelsæ, Tha ær thet illæ giorth Ath hielpe them. liighæ Som man[3] tende eeth skønt blwss Ffor een blind man, Æller om middaghen j klart soolskyn, Tha ær thet wnytte ok fortabeth arbeydh. Sa ær thet ok alt thet, man gør een daare, Then som ondh ær, for jo thess meer goth man gør them, Thes mere ær fortabeth. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff ær friiheet, Ok hwar aff ær hun kommen? Capitulum b xj. | Sydrak swaredhe:

49 r. a

Friiheet ok ædelheet, thet ær mechtigheet, Som ær kommen j foordom dawe aff riigdom. Men thet ær annen æddelheet ok fromheet, Som een man hawer pa sith legems weyne. Ath han ær stoor ok sterk ok riigh. Men doch ær han ekke ædlæ. Men then, som mechtigh ær ok klogh, ærligh, dannes ok høwesk, Thet ær een from man ok edellæ. Fforthii wii ære alle kommen aff adam

[1] *rettet fra* tieneste; N: vordienste. [2] *tilf. af Udg.* [3] *herefter et Ord overstreget.*

Digitized by Google

ok eua, ok armæ ok nøgnæ ære wij kompne til werden. Fforthij then, som dyghdelighst[1] ok wiisesth ær, thet ær sa, han | ær then ædlestæ ok then frommeste. Jtem koningen 49 r. b spurdhe:

hwii ær wædhereth stundom myrcht, ok stundom klaart? Capitulum b xij[2]. Sydrak swaredhe:

Thet kommer ther aff, ath fuchtigheet aff watneth ok aff jorden slas stundom meer vpp j wædhereth æn stundom. Ok thet kommer aff planethers ok hemelsens lub ok skikkelsæ. Ok nar then fuchtigheet ær vpp j wædheret, Tha hindrer then fuchtigheet soolsens skyn ok gisler, Ath the ekke kunnæ skyne pa jorden. Jtem koningen spwrdhe:

hwar weedh skal man kienne the, Som godhe ære? Capitulum b xiij. Sydrak Swaredhæ: ‖

The menniske, Som godhe ære ok dygdeleghe, The 49 v. a hawe skønæ ok lywsæ andledhe[3] ok asywn, ok bliidhæ ok milde øwen. Thet kommer ther aff, Ath therræ hiertæ ok samweth ær blygt ok got. Ok forthii ære the godhe j taalæ ok gerninger. Men ondæ ok grwmmæ menniske, Ffor therræ onde meningh ok hiertæ, Tha ære therræ andledhe mørkt ok grwmth, Ok the[4] ære wstadighæ J therre gerninger, Som the ære wstadighæ j therræ sywn. Ok som the ære j therræ hiertæ, Sa ære therræ andledhe ok skikketh effther. [5]Jtem koningen spurdhe[5]:

[1] *rett. fra* dyghdeligh. [2] *Kapitlets Indhold afviger helt fra N, uagtet det handler om samme Æmne som N 52.* [3] *Suhms Haandskr.* gude angesichte, *mgl. N.* [4] *tilf. af Udg.* [5-5] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

Skal folketh ok her efter tro pa affgudhe, Som the giorde førre? Capitulum b xiiij. Sydrak swaredhe Saa: |

49 v. b The børn, Som efter oss komme, the skule troo pa gudh fadher. Men[1] the børn, som fødhes pa then tidh, Som the storæ reser ok kæmper skule komme, [2]skule komme[2] igen j[3] wantroo Ok troo paa affgudhe. Ok the reser skule byggæ een stadh ok eet høght torn, Som skal hedhe babell[4]. Ok j then stadh skal komme een mechtigh koningh, Ok han skall j synæ[5] dawe ladhe gøre eet beledhe Æfter sin fadher, ok han twingher alle mennisker Ath bedhe ther till. Jtem koningen spurdhe:

hwii gaff ekke gudh mennisken then styrkæ, ath thet mottæ hawe nogh ‖ j otte dawe j eet maaltiidh[6]? Capitulum b xv. Sydrak swaredhe: 50 r. a

Hwnger ær then pynæ[7] ffor then syndh, Som Adam giorde. Fforthii hadhe han ekke syndeth, Tha hadhe mennisken fongeth engen pyne, hwerken hedhe eller kullæ, ok ey hwngher eller tørst, ok enchte brøst. Men for synden gaff gudh hwngher pa mennisken, Ath thet hwer dagh skal hwngræ, Ok ther aff nødhes dagæligh, ok ath bekennæ syn eyen skrøbeligheet, Ok ath thiene gudh, Fforthii ath thet dagælighæ behøwer maath ok wedherqwegelsæ. Jtem koningen[8] spwrdhæ: |

[1] *herefter slettet* Men. [2-2] *tilf. af Udg.;* N: de scholen wedder komen to der vorghanghenen quaetheit in der to kumpst der resen. [3] *herefter Rasur.* [4] *N tilf.:* de hoch schal syn XLIIII elen. [5] *rettet fra* syna. [6] N: Worumme en ghelovede god nicht den mynschen, also he ghegheten hadde eynwerff, dat he ene entholden hadde eyn weke offte twee? [7] N: eyn van den pynen. [8] *rett. fra* koninge.

Digitized by Google

hwii døør then righe sa snart Som then fattighæ? Capitulum b xvi. Sydrak swaredhe: 50 r. b

Gudh hawer giort then riighæ ok then fattighæ Aff een natwre, Ok aff the fiiræ elementær. Sa ær then righæ ok then fattighe J then made allighe eens. lighe Som eet kar meth iiij tappæ, Thet giwer eens win aff hwer tapp, Sa hawer ok then fatighæ siel Sa wel som then righe, Ok han affler børn Ok sower ok wogher Som then righe, Men han hawer meer hwngher ok tørst ok arbeydhæ æn then righæ. Men j dødhen ære the al eens, Ffor then righæ døør sa snart Ok aff saa føye Som then fatighe. Ok riigdom hielper hanum ekke een dagh eller een puncht[1] lenger. || Jtem koningen spurdhe: 50 v. a

Skal man rætte sa strenge ower then riighe, Som ower then fattighe? Capitulum b xvii. Sydrak swaredhe:[2]

Man ær meer plichtigh ath rettæ[3] ower then righe æn ower then fattighe, Ok meer ath pyne hanum, ffor-thii Ath nar man rætter strenge ower then righæ, Tha fruchter then fatighæ man. Thet man rætter strengæ ower then fatighæ, Thet acter then righæ enchtet[4]. Fforthii skal man strengelighere rætte ower then righæ æn ower then fattighe. Ffor hans macht er meer [5]at gøre[5] got, Ok hanum trenger ekke till ath gøre illæ, Som then fatighe. Llighe som the menniske, som gudh | giffwer meer aff wiisdom ok 50 v. b riighdom, Therre misgerninger ære størræ Ffor gudh æn the, som myndre hawe aff wiisdom ok riighdom. Jtem koningen spurdhe:

[1] N: offte eyn kleyne punt van eynen daghe. [2] *herefter to Linier overstreget.* [3] *rett. fra* rethæ. [4] *N tilf.:* Men he denket an sik sulven: Aldusdane gherichte also de arme heft, en mochte my nicht werden bewyset in der wyse. [5-5] *rett. fra* atgøre.

Digitized by Google

Skal man gøre miskund met syne fyende? Capitulum b xviij. Sidrak swaredhe:

Man skal hawe miskundh ower synæ fyende Ok ower them, Som hawe giort hanum omoth, Sa som man will hawe nadhe aff syne misgerninger. for aff gudz søns mwndh skal sies: Sa som j forlade, Sa skal ether forlades. Fforthii gudh hawer makt Ath hæffne strax ower syne w
51 r. a wener. Men nar man be- || dhes nadhe, Tha wil han forgiwe oss synden, Som wii forgiffwe them, som[1] mooth oss brydhe. Fforthii skule wii gernæ Fforgiffwæ wore w wenner therræ brødhe. Jtem koningen spurdhe:

kan then ondæ fange gudz nadhe, Sa wel som then godhæ? Capitulum b xix. Sydrak swaredhe:

Then ondæ kan fa gudz nadhe Sa wel som then godhe, Nar gudh wil. Gudh han ær som then man, Then som hawer fortabeth een godh tingh, Ok nar han finner then tingh j gen, Tha hawer han[2] sa stoor glædhæ ther aff, Som han ekke thet hadhe tabeth. Ok gudh han kaller |
51 r. b almynneligh sa wel the ondæ Som the godhe. liighe Som folket wore pa haffweth, Ok aff then sorgh the hawe fore therre skib wor synder støth pa een steen, Ok fore the skulde sænckes, tha hadhe the klædh them aff therres klæder, Ok springe aff skibeth ok pa steenen, Ok sidhen sowæ the thu broer gange ower watneth, een pa then ene sidhæ, Ok hun war gantze sterk Ok gik til een skøn abelgardh, Ok ther sadh een gamel man hoos broen, Ok hadhe mange skønæ klædher hoos segh. Ok han ropte til them, Som nøgnæ wore: kommer aff skibeth! Ok sadhe: kommer ower thennæ broo till megh, Fforthii hun ær sterk,
51 v. a Tha skal iek klædhe ether, Ok || sættæ ether j thenne gardh, Ok ther skule j hawe alt, thet j begere. Ok een annen broo gik pa then annen sydhæ, Fforthii hun ær falsk, ok

[1] *senere tilføjet.* [2] *tilføjet over Linien.*

Digitized by Google

hoo som pa henne gaar, Han faller nedher Ok fortabæs. Ok ther ær ildh omkringh ok onth ok græsælight folk[1], som them pyner, Som ganger ower then falske broo. Men hoo som ganger ower then sterke broo, han skall klædhes j thesse skønæ klædher Ok fange, hwat [2]han begærer[2]. That skibh betydher werden. stormen ok haffweth ær menniskens leffneth. then affklædhingh ær ath forstaa, nar mennisketh ladher that godhe Ok gør that ondæ. ath man ower giwer skibeth ok kommer pa steenen, That ær[3] menniskens dødh. | Then godhe man, som siidher hoos broon, 51 v. b That ær gudh. The klædher han wil giffwe mennisken, That ær hans nadhe. Fforthii ær that raadh, Ath wii worde klædh j hans nadhe ok komme j that ewighe paradiis. Jtem koningen spurdhe:

hwar mange børn Ma een quinnæ fødhe pa een tiidh? Capitulum b xx.[4] Sydrak swarede:

Een quinnæ matte bæræ vii børn pa een tiidh til sammen, [5]Fforthii hwer quinnæ hawer vii naturlighe stæther j segh, J hwilke hun matte vntfa[5], Om that ware gudz wilie, om hun wore ther efter skikketh. [6]Fforthii quinnen ær koldh aff komplexie, Fforthii begerer || hun 52 r. a meghet mandz hielpp, Ok sa meghet eet barn afflæss æfter, sa lang tiidh fødhes thet ok Æfter[6]. ok at[7] quinnen

[1] *tilf. af Udg.;* N: greyselike lude. [2-2] *rettet fra* the begære. *N har Subjektet i Flertal i hele Perioden.* [3] *herefter slettet* j. [4] *N har Overskriften:* Mach dat wyff meer dreghen dan twe kindere in eren lichame? [5-5] N: Wente de moder des wyves heft soven kameren unde in isliker kameren mach see dreghen eyn kint. [6-6] *stærkt forkortet og uden Sammenhæng;* N: Unde ok by der naturen des wyves, wente see van heyter complexien is unde is seer begherende eynen man offte twee edder dree unde de kameren open syk unde also de man myd eer is des sulven nachtes offte des sulven daghes unde dat saet valt to isliken male dar in unde see syk donne to slut dar upp unde dat saet blyft dar in, so werden see gheformet unde also langhe also de eyne entfanghen is vor dem anderen, also langhe wert de eyne gheboren vor dem anderen. [7] *indføjet over Lin.*

Digitized by Google

ekke vntfanger, sa snart hun fonger hielpp, Thet hender j sa madhe, Ath mandsens sæth ær ekke natwrligh. Ok nar een man j lang tiidh ekke hawer wereth hoos nogher quinnæ Ok slipper tha till, Tha ær hans sæth Sa ower-flødigh, Ath thet fortæres j segh selff. Sa ær thet ok om quinnen J sammæ madæ. Men ære the badhe aff godh[1] wilie Ok well skikketh ok bliidhæ, Tha afflæ the, Ok barneth[2] bliffwer skønt, bliith ok glath. [3]Jtem koningen spurdhe[3]:

52 r. b

hworledh kan barn fø- | dhes modher vden ffor stoor skadhe? Capitulum b xxi[4]. Sydrak swaredhe:

Then almechtigste gudh hawer thet sa skikketh, Fforthii ath som han hawer macht, Ath eet legem afflæss aff anneth, Sa hawer han meth natwren Fforseet ok skikketh, hwor leth the skule skilies ath. Ok eet fooster, før thet fødhes, Tha ære thess been ekke horde. Men nar thet[5] fangher aff jordsens lucht, Tha begynnæ the ath worde haarde[6], Ok forthii ath thes been ekke ære haarde, Fforthii kan thet fødhes modher Ffor vden for stoor skadhe ok wee. Jtem koningen spwrdhæ:

52 v. a

hwat ær then bætztæ ok troste tingh j werden? ‖ Capitulum b xxij. Sydrak swaredhæ:

Troskabh[7] ær then bætztæ tingh, Som eet menniske kan hawe. Fforthii bleffwe englene behollene j hemmelen, Ok worde ekke wt kast meth the, som wthroo

[1] *rett. fra* gudz; N: van eynsamen guden willen. [2] *tilf. af Udg.* [3-3] *tilf. af Udg.* [4] *N har Overskriften:* Wo mach dat kint komen uth der moder licham, de doch vul knoken is? [5] *tilf. af Udg.* [6] *rett. fra* hanum; N: so werden en de knoken hart ghelyk den unsen. [7] *rett. fra* Ttrosbh.

Digitized by Google

wore. Ok[1] for trooskapp[1] Tha forgiks noe ekke j flodhen. Ok wedh troscapp skal gudh[2] giffwe segh j døden Ath forløsæ mennisken. Ok for troscapp skule mange godhe menniske lidhe stoor pynæ[3] Ffor gudz skyldh. [4]ok trooscapp Ffor syn edhelhet Maa lighes wedh solen[4]. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat ær then wærste tingh, mennisken kan hawe? Capitulum b xxiij. Sydrak swaredhe:

SAnneligh, thet ær haath ok awendh, Fforthii ther aff kommer alt ont, Girichet ok forrædhelsæ. Engellene folle af hemmelen Ffor awendh, the hadhe til there skabere. Ok for Awendh ok giricheet, Som mennisken hawer til ath gøre illæ, Tha gik flodhen ower werden. Ok giricheet fødes aff awendh. Ok mange menniske myste therre liiff Ffor giricheet ok Awendh. Ok store stædher[5] forderffwes ok fordriwes Ffor awendh[6] ok giricheet. Jtem koningen spwrdhe: 52 v. b

hworleth skal man were troo? Capitulum b xxiiij. Sydrak swaredhe:

MAn skal ware troo j mange madæ. Først skal man troo[7] pa gudh, syn skabere, Som hawer giort mennisken, Ok man skal troo ok holde hans budh[8]. Ok hwo thesse stykke hawer, han ær troo, Ok skall krones j hemmelen J then glædhe, som alldri forganger. Jtem koningen spurdhe: 53 r. a

[1-1] *rett. fra* fortrooskapp. [2] N: godes sone. [3] *N tilf.:* na dem dode des godes sones. [4-4] N: Truwe is also werdich unde suver, pur unde klaer also de sonne. [5] N: Dre grote stede. [6] *rett. fra* awndh. [7] *rett. fra* ware troo. [8] *herefter opregner N flere andre Ting, man skal tro paa.*

Digitized by Google

hwar aff kommer dristighet eller rætzlæ? *Capitulum* b xxv°. Sydrak swaredhe:

Dristighet ok rædheet komme aff legemmes complexie. Fforthii ær legemmeth aff goth natwre, Sa ath eet elementæ formengher[1] segh meth thet anneth, Tha ær mennisketh hwerken meghet dristight ok ey meghet blyth[2], 53 r. b ffor- | thii thet hedhe forwynner ekke thet kolde, Ok thet kolde ower winner ekke thet hedhe. Men the menniske, Som hawe meghet aff elden, The ære hastighe ok dristighe, Sa ath the ekke fly for slaw eller støth. Men the som kolldæ ære aff natwr, The ære blywæ ok reddæ, Fforthii the hawe ekke sa warmt blodh, Ath thet kan fullelicht wermæ ok styrke hierteth. Jtem koningen spurdhe:

Spittelsheet eller skorff, hwar aff komme the? Capitulum b xxvi. Sydrak Swaredhe:

Thesse ting komme mesten aff quinne, Fforthii ath quinnen hawer stundom om manedhen meghet owerflødight blodh j segh, Ok hwat barn afflæss j then tiidh, 53 v. a the || worde aff ræt natwr spetelst eller skorweth. Ok sier man sa, Ath mannen ekke noghen tiidh skulde were hoos quinnen, wden meth sadan wiliæ, ath han acter ath afflæ fooster, Gudh til tieneste ok til loff, ok naar[3] han kiennер[4], ath hun hawer vntfangeth, Tha skal han ey beware segh meth henne, Ffør barneth fødh ær, Ok sidhen ther effter xl dawe. Ok thet samme budh bødh gudh meth engellen noe ath holde ok ath gemme. Jtem koningen spurdhe:

[1] *rett. fra* fornyger. N: Wente is de licham van guder naturen unde vormenghinge heft van den vier complexien, de eyne myd den anderen. [2] N: blode noch kone. *N fortsætter:* Wente wanner de vier complexien synt dar ghemeyne unde ghelyk, de kulde en vorwynnet dar nicht de hitte, noch de hitte de kulde. Unde so vorwermet syk de licham unde de hertsenen beroren syk, doende unde to bestaende alle dink, also dat see nicht en vlien slach noch stoet, men de minsche wert kone. [3] *tilf. af Udg.*; N: Unde wanner dat he weit. [4] *rett. fra* kienne.

Digitized by Google

Giorde gudh alle ting aff werdens fførste begynnelsæ? Capitulum b xxvii. Sydrak swaredhe:

Gudh giorde alle tingh. somme ting ære sidhen worden[1] giort Ok skapte, the som ekke wore skapte | j wer- 53 v. b
dens begynnelsæ, Sasom mwlæ, myg, lwss ok mange andre ting, badhe fuglæ ok ormæ ok andræ creatwræ, Som sidhen ære skapte aff natwrens lubh Ok effter gudz wiliæ. Jtem koningen spurde:

hwo fødher fructen pa jorden? Capitulum b xxviij. Sydrak swaredhe:

Gudh fødher them ok holler them pa jorden, ok hawer skikketh the iiij elemente Ath thiene ok fødhe fruchten pa jorden[2]. Ok luchten giwer them ath woxæ ok ath moes. Sa som nar man skal syde noger maath, Tha skal man hawe iiij tingh ther till, Som ær gryden, eldh, watn ok luchten, || ællers kunne thet ekke sywdhæ. Jtem koningen 54 r. a
spwrde:

hwii worde somme diwr galnæ? Capitulum b xxix. Sydrak swarede:

JThen syw ok tywende dagh i then maanæ junius tha obenbares een stiernæ hoos solen østen pa hemmelen, Ok [3]hwelket dywr[3] som seer then stiernæ Æller henne skygge j watneth pa then dagh ok nat, Thet worder galeth. Ok thet, som the[4] bidhe, folk æller fææ, Thet worder ok sa. Ok tha skall man wel wochtæ segh for [5]rytter ok andre skadhelighe dywr[5]. Ok tha skal man ware segh[6] Ffor groff spiisæ Ok for then maadh, Som ekke | ær wel 54 r. b

[1] *rett. fra* worde. [2] *herefter har N:* De erde entholt see unde bewart see. [3-3] *rett. fra* hwelken; N: welke beesten. [4] *tilf. af Udg.;* N: Unde de ghene, de see byten, dat synt lude ofte beesten, de werden ok dorde. [5-5] N: vor der rotten pissen. [6] N *tilf.:* XL daghe.

Digitized by Google

sodhen. Ok om noghet menniske worder galeth aff noghet dyyr bith, Som saght ær, Tha skall man holde thet menniske woghet om natten, Som man bæst kan. Ok kan thet ekke fange booth, Tha skal man taghe een sæk, Ok ladhe ther noghet aske j, Ok bredhe then sek pa then menniske, Tha løsæs thes pynæ, ok thet døør strax, for thet matte gøre mange menniske stoor skadhe. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat creatwr leffwer længst? Capitulum b xxx. Sydrak swaredhe:

Een ørn leffwer længst, ffor thii ath ørnen flywer høgst i lukten, Ok luchten holder hanum færsk ok swndh,
54 v. a Fforthii[1] kan han lenge leffwe. Ok een || hug orm kan ok lenge leffwe, Fforthii han ær altiidh j[2] jorden ok pa stene, Ther som kalt ær, Ok forthii bliffwer han ok lenge færsk ok leffwer æn længer æn ørnen. Ok han leffwer æn længer æn twsinde aar, Ok j hwert hundreth aar woxer hanum eet horn j howedhet Sa stort som een bøøn[3] æller størræ, Ok nar han ær twsinde aar gammel, sidhen worder han til een draghe. Jtem koningen spurdhe:

The menniske, som leffwe j gudz søns tilkommelsæ, skule the ok leffwe sa længe som wii? Capitulum b xxxi. Sydrak swarede:

Liighæ som wii æræ størræ aff legemmæ Æn the skule were, Sa skule wii ok lenger leffwe æn the, Fforthii
54 v. b werden ær | meghet sterkere j wor tiidh, [4]æn hun tha skal gøre Æller were[4], Ok wadneth ær hardher j wor tiidh, Æn thet tha ær. [5]Ok hwilken tha leffwer j syw synne tywe aar, han syes tha ath were gantze gammell[5]. Ok altiidh skal mennisken mynskes pa therres legoms wegnæ ok pa aller ok pa there krafft, ok alle dywr skule tha ware krenkker, Æn the nw ære. Jtem koningen spurdhe:

[1] *herefter* ieg, *overstr. i Hsk.* [2] N: upp der erden. [3] N: eyn erte. [4-4] N: dan see dan syn schal. [5-5] N: Wente de dan leven scholen hundert jaer unde veftigch jaer, de synt alto olt.

Digitized by Google

The tingh, som gudh hawer skapt, ffødher han them? Capitulum b xxxii. Sydrak Swaredhe:

Alle tingh som gudh hawer skapt, them fødher han Ok hawer begaffweth hwert creatwræ serdeles. falketh gaff han || konst Ath arbeydhæ ok afflæ godz, som the kunne 55 r. a
ffødhe them aff, Ok andre dywr hawe annen madhæ vppa Ath fødhæ them aff. [1]Somme fødhæ them aff[1] fruchten. Somme fødhæ them aff there[2] lighe, sa ath the storæ fortære the sma, badhe fugle, dywr ok fiske, Ok sa worde the alle fødde. Jtem koningen spurdhe:

Dywr, fugle ok fiske, hawe the ok siele? Capitulum b xxxiij. Sydrak swaredhe:

Gudh gaff enchtet creatwræ siell ok[3] skell vden menni-
sketh, som[4] ær herre ower alle creatwræ. Ok forthii
sømmer thet well, Ath herren skal hawe meer werdigheet
ok meghtigheet Æn the, som vnderdanæ | ære. Ok andre 55 r. b
creatwræ, Som gudh hawer skapt, The hawe ekke siell,
Men the hawe een liiffligh aande, Ok nar the døø, Tha
worder there[5] ande til enchteth Som thet wædhereth, wii
blæsæ wt aff wor mwndh. Jtem koningen spurdhe:

hwor lenge skal werden bliffwe bestannendæ? Capitulum b xxxiiij. Sydrak swaredhe:

Gudz lønlighe domæ ære sa hemeligh ok sa dybæ, Ath
enchtet menniske ma them begribæ[6], llighe som engen
kan widhæ ether[4] hemelighæ ærende wden ether kereste wen,

[1-1] *tilf. af Udg.; noget maa være udfaldet;* N: Den anderen creaturen heft he ghegheven eyn ander wyse van levende, van etende unde van drinkende. Wente de dere levende van den deren, de voghele van den vogelen, de vische van den vischen, wente de eyne de eten de anderen. . . . . Unde de voghele de hebben den syn, dat see eten de vrucht van der erden sunder pyne unde arbeyt. [2] *rett. fra* trææ. [3] *herefter Rasur.* [4] *tilf. af Udg.* [5] *rett. fra* the. [6] *mgl. 1 Sætn.: undtagen dem, som Gud elsker højest;* N: sunder de ghene, de he meist leff hebben schal.

Digitized by Google

Som j wele thet obenbare, ok obenbare j hanum noger hemelighe stykke, Ok han hadhe sidhen een annen godh wen,
55 v. a Tha burdhæ || hanum ekke ath obenbare thet ydermere, vden han giorde thet meth sa dybæ ordh, Ath engen kunne them forstaa. Sa ær thet ok meth gudz hemelighe ærende, Them kan engen wiidhe vden gudz søn. Ok[1] wii fynnæ, ath gudh hawer skikketh vii planeter, Ok hwer aff the syw skal regere werden j twsende aar, Ok nar the vii twsinde aar ære fram gangne, Sidhen staar thet til gudz wiliæ, hwar lenge werden skal sidhen sta. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat folk boor pa the ølandh, Som ligge ok ære j mæræreth? Capitulum b xxxv. Sydrak swaredhe:

55 v. b That ær twsende ok syw hwndredhe ølandh, Ok | pa sommæ boor folk, Ok sommæ ære ødhæ. Ok[2] pa een øø ære dywr Skapt som folk, Men the ære ekke men tree spanne lange, Ok somme the ære myndre. Ok the hawe skeg til therres knææ Ok haar til therræ fødher. Ok the leffwe aff yrter ok wedh kødh[3], Ok the hawe eet twngæ maal meth them selff[4]. Ok the wiidhæ aff engen troo Men the leffwe som dywr. Ther[5] ær een annen øø j mæreth, Ther ær folk vppa, The som ekke ære vden een span langh[6], Ok the leffwe aff fiske, Ok om dawen ære the pa landeth, Ok om natten ære the pa watneth Som fiske. Ther[5] ær
56 r. a een annen øø pa mæræreth, J henne ære || folk Sa skaptæ som wii, Men the hawe ekke vden eet øwe j therres howeth, Ok the kunne ok taalæ vnder them selff, Ok the ære ganze lodhnæ. Ok the hadhe oss gantze meghet, for wii hawe tw øwen. Ok the leffwe wedh kiødh[7] Ok klædhe them j dywr skin. Ther[5] ær een annen øø, Ther ær folk vpa, Ok the hawe horn Som gedebukkæ, ok the leffwe

[1] *i Randen* nota bene. [2] *i Randen* nota. [3] *herefter Suhms Haandskr.:* unde ok syndt ere beste kleine. [4] N: *tilføjer:* Unde see synt depe in der see, wol eyn myle. [5] *i Randen:* nota. [6] N. *tilf.* offte myn. [7] N: visschen, *Suhms Haandskr.:* vleysche.

Digitized by Google

weth fiske. Ther[1] ær een øø, Ther ær folk vppa, The haffwe stertæ, harde som horn, Ok the kunne ekke syde vden pa stolæ, Ther ær hwl vppa, Sa ath sterten ganger gemmen hwleth, Ok the ære lodhnæ Som gedebuk- | kæ, ok 56 r. b
hawe enge klædher Ok æde ekke vden krager[2], Ffor the
hawe ekke anneth. Jtem[3] ther ær een annen øø, Ther ær
folk vppa, Sa skapte Som wii, Ok the striidhe moot store
fugle Om sommeren, Ath[4] fugle skulde ekke fortære them,
Men om winteren Tha ower winne the fuglene[5], Ok gømme
them[6] Ok fortære om sommeren. Jtem[1] Ther ære anneth
folk, The ære paa eet fast landh, ok the troo pa solen ok
maanen Ok andre affgudhe, Ok the offre diewelen therres
eyeth legemme. Ok nar nogher wil offre segh, Tha bedher
han alle syne wener til sammen Ok holder stoor høghtiidh
meth them wel j viij dawe. pa then niende dagh Tha hawer
han ladeth gøre een stoor eldh || Ok ladeth sættæ eet bordh 56 v. a
hoos elden, thet ær fiiræ treen høgt ok sa breet, ath ther
matte hundredhe men sidhæ vppa. Ok sa gaar han ath
sta pa bordeth Ok alle hans wenner meth hanum, [7]Sasom
skulde hielpe ath offres[7]. Ok the[8] andræ folk holder
stoor høghtiidh omkring Thet bordh, Ok sa rætter han segh
vpp ok rober til folketh Ok sier: Jegh springer j thenne
eldh wdi myn gudz naffn. Ok sa springer han j elden.
Ok the andre robe ok sa Ok springe meth hanum j elden,
Ok brænnæ the[8] for hans skyldh. Ok sa faare the hædhen
all wlykke j woldh alle sammen. Ther[1] ær eet annet landh,
Som the offrer them wlykke j woldh. Ok the lade gøre
eet krooghet jærn Som een | segell, Ok saa skafft som een 56 v. b
raghe kniff, Ok pa hwer ændæ eet hæfftæ. Ok sa lade
the binde therræ haar weth een green wel høght fra jorden,
Ok sa sætte the thet jærn pa halsen, Fførste the hængge,
Ok holde om badhe hæfftenæ, Ok sa rober han, Som han

[1] *i Randen:* nota. [2] *rett. fra* kragen; N: kreyen. [3] *i Randen* nota, *understr. med rødt.* [4] *herefter et Ord, overstreget med rødt.* [5] N *tilf.:* umme der groten kulde willen. [6] *rett. fra* the. [7-7] N: de eme willen helpen doen syn offer. [8] *rett. fra* thet.

Digitized by Google

henger: Jegh offrer megh myn gudh til loff! Ok sa drawer han pa jærneth Ok skæær sith howeth aff, Ok kroppen faller strax neder. Ok sa taghe the howedhet nedher ok legge hoos kroppen, Ok saa skæære the kroppen vpp Ok kaste bort thet, ther wdi ær, Ok sættæ kroppen hoos then
57 r. a gudh, Som han hawer || offreth segh, Ok the faare ok wlykke j woldh. Ther[1] ær æn annet folk, Som ok offræ them til wlykkes. Ok første the wele offre them, tha lade the sættæ iiij swerdh j jorden[2], handh fanghet nødh Ok odden vpp, Ok then[3], som wel offræs, han lader binde synæ hender ok fødher, Ok sa lader han binde segh mit j liffweth Meth een linæ, Ok lader segh winde vp fran jordén. Ok første han ær høght nogh, Tha rober han: Jegh offrer megh j myn gudz naffn ok ære! Ok sa slippe the linen, Ok han faller nedh pa swerdene Ok bliffwer dødh. Ok the, ther
57 r. b omkringh ære, holde | [4]stoor høghtiidh[4] Ok taghe hans kropp ok lægge pa een skøn stedh, Ok bliffwe sa hoos hanum j to dawe Meth stoor frygd, ok ther redher allt folket segh til ath komme Ok bedhe til hanum, hwat the wele, Ok sa kommer dieffwelen meth syn behendigheet j then dødhe kropp Ok swarær, Ath han[5] gerne wil høre therræ bøøn, Ok han gør thet sa, Ath the fange tha somme, thet the bedhes, ok sa jordhe the kroppen, Ok qwinnenæ offræ them ok sa. Ther[6] ær eet annet landh, nar mannen dør, Tha lader quinnen segh strax jordhe meth hanum. Ok nar quinnen dør[7], tha skal han jordes meth hennæ[8]. Ok[6] ther ær eet landh, Ath the myrde alle the børn, Som fødhes
57 v. a om || natten, Ok siæ, ath the dwæ enchtet. Thet[1] ær eet annet landh, Ath thet folk, ther ær, nar the wilde ædhæ kosteligh herreligh maath, Tha ædhæ the hwndæ ok kattæ, Ok ladæ them først fastæ j fiiræ eller fæm dawe, Ok saa hachke the spech eller kiødh Ok giwe them ath ædhæ, ee

[1] *i Randen nota.* [2] N *tilf.:* under eynen boem. [3] *rett. fra* them. [4-4] *Ordene ombyttede ved* b *og* a *over Linien.* [5] *tilf. af Udg.* [6] *i Randen nota, understreget med rødt.* [7] *indføjet i Randen.* [8] *i Haandskr. rett. fra* hanum.

Digitized by Google

medhen the giidhæ ææth, Ok sa dødhe the[1] them Ok sywdhe them, Ok sa taghe the Jnwollen wt ath ædhe then meth[2] pwder ok andre kostelighe wrter, Ok ædhæ meth stoor werdigheet, Fforthij sadanæ rætter ær werdighere meth them, æn noghen wilbradh ær meth oss. Ok nar een man fanger een høsfrw J thet landh, Tha giwer han een annen stoor løøn, Ath han | ligger første nat hoos henne. 57 v. b Ther[3] ær annet folk, Ath nar the hawe een dotter, Tha fødhe the henne, til hun ær xv aar gamell, Ok sa driwe the henne wt Ath søghe segh een man. Ther[3] ær eet annet landh, Ther ær mennene skyld fran quinnenæ Ok æræ j eth stedh[4] serdeles fra quinnene, Ok the sawnes ekke wden iiij synnæ om aareth J een stedh, Ok tha hawe the stoor høghtiidh sammen, ok thet waarer j otte dawe, Ok tha ære the sa til sammen, Ath the ey spaare fadher æller moder, Søster eller broder. Ok siden skilies the aath, Ok hwilken quinnæ een dotter fødher, Tha bliffwer hun j thet | 58 r. a landh meth syn modher, Men fødhes ther een søn, Tha sende the hanum fran them, Sa snart Som han ær fæm aar gamel. Ok the kunne stridhe offte meth the men, Ok the tabæ offtæ, Ffore therræ wapn ok harnæsk ære alle aff sølff, Ok the hawe encthet jærn. Ok the arbeydhæ ok gøre kosteligh tingh aff sølff, Ffor hwilketh the fa there fødhe. Ok the hawe een drotningh ower them, Ok mennene hawe een koningh ower them. Ok ther ær mange andre landh ok folk, meghet vnderlight ær vppa, thet ware langht ath syæ aff. Men the folk, Som nw ær saght aff[1], The skule alle bliffwe | j langh tiidh[5]. Men een koningh 58 r. b fødhes ok heder alexander, Han betwinger al werden[6] vnder segh, Ok han skal fordriffwe mange aff them. Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *tilf. af Udg.* [2] *tilf. af Udg.*; N: unde strouwen dar puder upp. [3] *i Randen* nota. [4] *tilf. af Udg.*; N: in eyner stede alleyne. [5] N: *tilf.*: to der tokumpst des waren propheten. [6] N: De schal bedwinghe de meiste partye van der werlt unde dat meiste deil van den luden vorstoren unde vormynren unde vorbringhen.

Digitized by Google

hwij ære somme folk hwidhæ, Somme brwnæ æller soortæ? *Capitulum* [1]b xxxvj[1] *Sydrak swaredhe:*

Thet kommer ther aff, Ath the ære athskillighe j therræ natwræ Ok complex, fforthii ath the, som hedhe ære aff natwræ, The ære soorte, Ok the, som kolde ære aff natwræ, The ære hwidhæ, Ok the som ære athskillighe j therræ natwræ ok complex, The ære ok atskillighe lydæ. Ok kommer thet somt theraff, Ath the ædhæ then frucht, Som hedh ær eller koldh ær, Ok ther fange the ok lydh
58 v. a effter. Ok || hwert dyyr, Som wtammeth ær, Som gudh hawer seth ok skikket therræ natwre, Sa ære the ok lydhæ, Somme hwidhæ, Somme soort Ok annerledh, Som gudz wilie ær. Jtem koningen *spurdhe:*

Gør thet ont, ath man æder meer æn man behøffwer? Capitulum b xxxvjj. Sydrak Swaredhe:

The som meer ædæ eller drikkæ, æn the behøwæ, The gøre therræ legeme stoor skadhæ ok there siell meth, Ok gøre the skadhæ til maaden, Ath the fortære wnyttæ thet, som een annen matte fødhe segh aff, then som enchtet hawer, Ok gøre the mooth gudz budh, Fforthii gudh hawer
58 v. b giweth mennisken maaden Ther fore, | Ath the skule fortæræ effter therre behoff. Thet, som ther ower ær, Thet skal man gøme til[2] them, Som thet behøffwæ. *Jtem koningen spurdhe:*

hwii ære somme dywr sa atskillige lydhæ? Capitulum b xxxviij. *Sydrak swaredhe:*

Thet kommer til j sa madæ, Ath fader ok moder ære sa lydhæ, hwidæ eller brwnæ eller soortæ, Ok tha slecter barnet effter them Ok worder ok sa lydhæ, Som

[1-1] *tilf. i Randen.* [2] *tilf. i Randen med sort Blæk.*

Digitized by Google

the. æller ok een aff them ær hwiit ok annen ær soort eller brwn, Tha slecter barneth stundom effter moder. Men thet kommer mest aff the landz natwre, Som the folk ære, ok aff then lucht, || Som ær j the lande, Ther worde the 59 r. a lydeth effter. Jtem koningen spurde:

hwat ær thet bæstæ eller thet werstæ pa legemet? Capitulum b xxxix. Sydrak swarede:

MEnniskens twngæ ær thet bæstæ, pa legemet ær, Fforthii ath formiddelst twngen ma mennisken fa stoor ære, riigdom, kerligheet, wiisdom, loff ok gaffn, badhe til siel ok liiff, Ok aff twngen ma mennisken faa stoor skam, laast, skadhe ok wan ære, badhe til siel ok liiff, Fforthii mennisken ma talæ the ordh, som thet ma fangæ stoor skam ok skadhæ | fore, Ok twngen hawer enge been 59 r. b j segh, Men hun flyyr tha offtæ sa, Ath badhe been ok armæ brydes sønder. Jtem koningen spurdhe:

hwilket ær bædhræ, heet maat eller koldh? Capitulum b xl. Sydrak swaredhe:

Heet maat wermer legemet ok aaderer ok hierteth ok styrker mennisken wnderstandelsæ, Ok then kolde maat kolner legemet ok hierteth ok giffwer ont fuchtigheet ok gør mennisken groff Ok hardh i syn vnderstandelsæ. Jtem koningen spurdhæ:

hwar aff kommer hastigheet? Capitulum C primo. Sydrak swarede:

Thet kommer aff ont fuchtighet, wdj || mennisket ær. nar 59 v. a then[1] fuchtighet worder ærræt, Tha giwer hun segh til hierteth, Ok nar mennisketh worder wret, Tha mørkner hierteth aff then fuchtigheet, Ok then mørken giwer segh framdeles vp vnder menniskens aasywn, Ok the menniskæ,

[1] *herefter 2—3 Bogstaver overstreget.*

Digitized by Google

Som ære aff the complex, Som heder melancolia, The ære natwrlighe wredhe Ok grwmmæ, Ffor the hawæ meghen ond fucthighet, Som fore ær saght[1]. Ok nar then fuchtighet giwer segh fran hiertet, Tha worder mennisketh bliith ok gladh igen. Jtem koningen spwrdhæ:

Fførstæ een man ær hastigh, hwarleth skal han thet fordriffwæ? | Capitulum C ij. Sydrak swaredhæ:

59 v. b

Først skal man tencke pa syn skabere ok takkæ hanum ok tencke gudz store welgerninger, Ath han hawer skapt oss æfter segh sælff, Ok skal man tænckе pa dødhen, Ath engen kan fly hanum, Ok man skal bort ga ok spassere ok tale wedh syn godhe wen lystigh snak, Ok thet som got ær ok gudh til hører, Ok man skal ower giwæ the tancke ok talæ, Som man kan fortørnes aff, ok skal man forwinne hastighet ok grymheet ok fordriffwe thet, fforthii ath thet stærker[2] meghet menniskens hierte. Jtem koningen spwrdhæ: ||

60 r. a

hwat hælder skal man ælskæ quinner[3] eller skal man them hadæ? Capitulum C iij. Sydrak Swaredhe[4]:

GOdhe quinner skal man ælske, lowæ ok hedhre, fforthii aff them kommer meghet got ok ære, Ok the holde troskaff moth[5] therres man, Ok forthii fanger man enchtet aff them wden got. Men The quinne, Som ondæ ære, them skal man hadæ ok fly, Llighæ som een eldh, Ath man ekke brenner segh, Fforthii[6] alt som ont ær, Thet ær altiidh aff een ondh wiliæ, Ok ath man them elsker

[1] *herefter ær, slettet af Udg.* [2] *saal. Hsk.; Fejl for* stæcker? [3] *rett. fra* quinnen. [3] *i Randen udfor Overskriften med Haand fra 16. Aarh.:* Er itt rett artigt stycke och Suar der till, huad løn du faaer aff en onnd quinde Wed en Lignelse om itt Wasdyr. [5] *tilf. af Udg.* [6] *herefter overstreget* alsom.

Digitized by Google

ok ærer, Ther fore gør man ekke for vden skadhe, | skam 60 r. b
ok wanhether, fforthij the holde engen troo, Men[1] eet dywr,
Som heder Cocratis[2], ær eet dywr, som hawer eet langt
howet, Ok thet hawer mange tænner Ok ær mesten j wat-
neth, Ok hans tender woxe twennæ tiidh om aareth fullæ
aff ormæ, Ok sa gaar han pa landeth ok lægger segh ok
lader sin mwndh wiith vpp, Ok sa kommer een liden fugll,
ok han hawer eet skarpt næb, Ok han renser hanum alle
syne tenner The orme wt, Ok nar dywreth fornymmer,
ath thet ær qwit wedh the oormæ, Sa lykker thet sin mwndh
ok wil fortære then fugll, som hanum swndh hawer giort
ok til godhæ, Ok sa stinger fuglen meth sit næb Thet dywr,
Sa ath thet vplader syn mwndh, || ok fuglen flwær bort. 60 v. a
Sadan løøn giwer ok een ond quinnæ Then, som henne
ælskær[3]. Fforthii skal man fly them Ok forsma them ok
therræ wiliæ. Jtem koningen spurde:

Fførste eet menniske ær bliit ok gladh, hwii kan thet sa snart worde wreth ok hastight? Capitulum C iiij. Sydrak swarede:

HJærtet ær som een herre, Ther fult swene hawer, Ok
nar then herres budh fortørnes, Ok herren fanger
thet ath wiidhæ, Tha fortørnes ok herren. Sa ær ok hier-
teth, Sa ath thet hawer fult swene ok thienere, Som ære
øwene, mwndh, hender ok fødher ok andre lemmer, ok
serdelis howedhet Ær then ypperste thienere ok radh giff-
were. | ok thet hawer større makt Æn noghen aff[4] the andræ. 60 v. b
Ok nar then herre, Som ær hierteth, ath han ær gladh,
Ok alle swene ære ok gladhæ, Tha staar thet ganzæ well,
Men nar herren fortørnes, Som ær hierthet, Tha fortørnes
ok alle lemmer. Ok nar lemmernæ fortørnes, Tha fortørnes
ok hierteth. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *i Randen:* nota. [2] N: tocratis. [3] *rett. fra* ælskæ. [4] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

Skal mannen ælskæ quinnen Ok quinnen mannen? Capitulum C v°. Sydrak swaredhe:

Mannen skall ælske quinnen, Fforthii gudh hawer thet sa føweth, ath the skule sammen were ok lidhe
61 r. a ont ok got til sammen, Ok afflæ frucht, || Tha skal mannen ælske quinnen J ære ok j dygdh Ffor quinnens skønheet, trooskapp, æddelicheet, welwillichheet ok godheet. Then som ælsker quinnen J thesse made, han gør well. Ok qwinnen skal ok ælske mannen J ære ok tucht, høweskheet[1] ok tienafftughet. Ok ath the sa ælske hwer andre, Thet ær loffwelicht Ok got, Men ælskes the j andre madæ Ffor noghen wdygdh, Tha ær thet lastelicht ok meghet ont. Jtem koningen spurdhe:

Skal man sla quinnen ffor syn misgerninger? Capitulum C vj. Sydrak swaredhe: |
61 r. b

Then quinnæ, som goth ok dandes ær, henne misgerninger ære ganze føwæ. Men hænder thet segh sa, Ath hun somme synne bryder, Tha skal man straffæ ok siæ henne sin brødæ meth godhe ordh. Tha bekenner hwn well syn skyldh Ok bædhrer segh ok wochter segh fore [2]at gøre[2] meer illæ. Hwn skammer segh enchtet, Men thes meer man straffer henne, thes werræ ær hwn. Thog[3] skal man straffæ henne meth ordh een tiidh ok annen tiidh ok tredhiæ tiidh, Men bædhres hun enchtet, Tha skal man owergiwe hennæ Ok fly henne, Fforthii then quinnæ, som ekke wel selff ære segh ok kienne segh, henne kan
61 v. a engen man thiene. Jtem koningen spwrdhæ Sydrak aat: ||

hwat wey skal man gaa till gudh? Capitulum C vij. Sydrak swaredhe:

Ther ær een wey, som ledher till gudh, Thet ær troen, Ath man skal henne holde ok gømæ, ok forswaræ syn low ok syn troo. Ok om noger wore, ther wilde tale mooth

[1] *rett. fra* weskheet. [2-2] *rett. fra* atgøre. [3] g *tilføjet over Linien.*

Digitized by Google

troen, Tha skal man forsware henne stærkeligh. Skule men ok tolæ ther stoor pinæ fore eller dødh ther fore. Ok hwo thenne wæy holder, Han kommer til gudh Ok fanger godh løøn. Thet ær een annen wey, Som ledher fran gudh, Ok thet ær syndsens wey ok ontscapps. Ok then wey kommer aff wkyskhet Ok andre grenæ, som ther aff gaa. Ok then syndh fortærer | hierteth, Ok then fuchtigheet, Som 61 v. b hiertet skulde leffwe aff, worder sa forbrænt aff then syndh Ok aff sadan wquemligh kerligheet, Ath mennisken fortaber syn lyst ath ædhæ ok drikke, Ok syn lystigheet. Men hwo som then synd wil flyy, Han skal først wochte segh for onde tancke[1], Ok nar mennisken fanger the tancke, Ther kan draghe pa then syndh, Tha skal man them strax ower giwe ok tencke, hwar skammelege han fordærffwer badhe syn siel ok sit legeme meth then syndh. Ok sa skall man tænckе thet, som got ær, Tha fordriffwes the || ondæ 62 r. a tanckæ. Jtem koningen spurdhe:

Skal man ælske sin wen meth trooscapp? Capitulum C viij. Sydrak swaredhe:

MAn skal ælske sin wen meth troscapp aff sith hierte Ok gøre hanum til godhe, hwat man kan effter sin formwe. Men thet skal man ekke gøre wedh alle wener, Fforthii ther ær stoor skell pa wener. The ære somme wener, The som ekke ære wener vden for therræ badæ, Ath the mwe fangæ therræ wiliæ ok thet, som the[2] begære. The[3] ære ok andre, som kalles wener | Aff sælskapp, 62 r. b Ath the ædhæ ok drikke sammen, Ok the ære ok wener, ee mædhen the kunne nydhæ thet noghet eller hawe ther noghen frommæ aff, Ok the loffwæ ok samtykke een mandz ordh ok wiliæ Sa snart j the stykke, Ther hanum komme til skadhe som til gaffn. Thesse twennæ wener skal man ekke achte, Men man skall gøre them, effter Som the fortiene. Men thet ær Æn andre wener, The som ekke radhe

[1] *rett. fra* tencke. [2] *indføjet over Linien.* [3] *i Randen nota.*

Digitized by Google

eller samtykke vden thet, som kan komme syn wen til gaffn, Ath the straffæ therræ wen for sin daarskapp, Ok j thet hanum kan komme til skadhe, Ok the begære, Ath
62 v. a therræ wen skal alle tidhe lidhe well. Thessæ || wener skal
5 man ælske aff hierte Ok gøre them til godhe aff all sin macht ok formwæ. Jtem koningen spwrdhæ:

kan man forwerffwæ noghet godz eller badhæ vden arbeydhæ ok pynæ? Capitulum C ix. Sydrak Swaredhæ:

10 SJdhen adam brøt gudz budh, mattæ enchtet menniske afflæ godz vden arbeydhæ. Men hadhe han ekke brwdhet gudz budh, Tha hadhe thet wel kunnet skee. Men j skule widhæ, Ath thette werdens godz ok badæ æræ ganzæ fafængeligæ ok falsk, Ok han[1] ær meghet daarsk,
15 Som segh forlader ther vppa. Men then fattighæ skall
62 v. b thog | arbeydhæ meth legemet, Ok then righe meth sin siel ok synæ tancke, Ok æn stundom badhe meth legeme ok siell Ffor syn fødhæ. Men for alt Tha hører oss ath tencke Ok ath arbeydhæ, ath wii matte komme j then ewighe
20 glædhe, Fforthii thet ær bædhre ath arbeydhæ først ok fange sidhen godh løøn, Æn ath fange først liden løøn ok hawe sidhen stoort arbeydhæ Ok swart. llighe som too stolbrødhre gange samen, Ok the komme til too[2] wæyæ. Then ene wæy war ganzæ lystigh ok ræt ok slæt, Ok then
63 r. a ene stolbrodher gik ath || then wæy, Ok kom then[3] første dagh, Annen, tredhiæ, J godhe herbergh, Ok han fik ther all sin liffs begærelsæ. Ther effter kom han j bland een hoob røwæræ. The toghæ fran hanum Alt thet, han hadhe, Ok sidhen sloæ the hanum, Ok giorde hanum meghen stoor
30 pinæ, Ok hengde hanum vp meth synæ fødher. Then annen wæy war ganzæ hard ok v løsteligh ok tung, Ok then annen

[1] *tilf. af Udg.* N: Na der werlt lopp so is dat profyt kleyne, ydel unde valsch unde he is doll, de syk dar upp vorleet. [2] *tilf. af Udg.* N: Dit is also twe ghinghen twe weghe. [3] *tilføjet i Randen.*

Digitized by Google

stolbroder gik ath then wey Ok kom første dagh, Annen dagh, Ok trediæ J the herbergh, Ther han leedh stoor hwnger ok tørst Ok meghet wethermooth. Sidhen kom han til een ganzæ | lystigh stadh, Ther fan han got folk. 63 r. b
The fangnedhe hanum ganze kerlige Ok giorde hanum stoor ære Ok meghet got. The sættæ hanum j eet hedherlight sædæ ok sættæ een kongelik kronæ pa hans howeth. Sa ær thet om them, Som her wele hawe alt therres legemes løst ok thet, som the begæræ. The fangæ sidhen æfter therræ dødh Sorg ok drøwelsæ Ok ewigh pynæ. Men the, som leffwæ her j sorg ok arbeydhæ Ok hwnger ok tørst Ffor gudz[1] skyldh, The fange sidhen ewigh glædhe ok frygdh. Jtem koningen spwrdhæ:

Skal man al tiidh gøre goth ok giwe the fattighe? Capitulum || C x. Sydrak swaredhe: 63 v. a

SAnneligh, man skal altiidh gøre got ok giwe then fattighæ Aff thet, som gudh hawer oss giwet, Fforthii gudh hawer giwet the righe riighdom j thenne werden, Ath the skule the fattighæ ære, Som ekke sælffwe hawe. Ok the righe skule tæncke wedh segh, Ath han ær sa well fød aff adams slechtæ, Som then fatighæ Ær, ok gudh hawer skapt then fattighe, sa wel som then righe. Ok han skal tencke, Ath han ekke fanger meer aff sin riigdom Æn thet, som han nyder j werden, Fforthii naar han døør, Tha skall han[2] encthet føre meth segh vden syne gerninger, Men han skal faræ[3] nøghen hædhen, Ffor han kom hiit nø- | ghen. 63 v. b
Fforthii skal man all tiidh gøre got Ok giwe then fattighæ, Tha fanger man ewicht godz ffor thette forgengelighæ godz. Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *rett. fra* godz; N: umme gode to denende. [2] *tilføjet i Randen med mere sort Blæk.* [3] *tilf. af Udg.*; N: Wente wanner dat he stervet, so en schal he nicht meer myd syk ewech nemen dan also de arme, also he in de werlt quam unde schal also van hyr scheyden.

Digitized by Google

hwarledh skal man leffwe j bland folket? Capitulum C xj. Sydrak swarede:

NAr man ær j blandh folket, Tha skal man holde segh wiisligh Ok høweskligh ok [1]tale til made Om[2] thet, som merkelight ær Ther,[1] effter som han seer tiid Ær, ok han skal wiisligh høre andre mændz ordh, wore thet æn sa, Ath thee ordh ekke[3] behaghedhe hanum, Doch skal han høre them, Æn doch Ath man wore meghet mecthig, Ffor-
64 r. a thii Sa meghet som een man || ær mechtigere æn[4] andræ,
Sa meghet skal man ware øthmyghere ok høwiskere Æn andræ. Ok nar man skal tale meth them, Som meghtighere ære, Tha skal man tale syne ordh høwiskligh Meth stoort hiertæ, Sa ath man ekke fructer for saare, æller Ath man ekke skal skamme segh. Fforthii thet kommer, ath man stundom gløмer synæ ordh for rætzlæ. Ok nar man ær blandh daarer, Tha skal man holdæ segh wiisligh ok høweskligh, Ok wochte segh wel, ath man ekke fanger skadhe aff them. Ok seer han, Ath wiisdom ok høwiskheet ekke
64 r. b kan hielpe, Tha skal man holde segh | daarsk meth them,
Ok gøre, som the gøre. Sa skal man were godh meth the godhe Ok ond meth the onde, Sa framt som hans wiisheet ok dygdh ekke kan hielpe hanum. Jtem koningen spurdhæ:

fforsmas the righæ, første the worde fattighæ, Ok the fattige skule tha vpphøwess, fførste the faa riighdom? Capitulum C xii. Sydrak swaredhe[5]:

FØrste then righæ mester sin righdom ok syn ære, Tha taber han ok sin wiisdom Ok kalles sidhen een daare, Ok han kalles sidhen ekke till raadh, Som han giorde til

[1-1] N: spreken to mate unde myd redelicheit. [2] *rett. fra* Ok. [3] *tilf. af Udg.;* N: all en weren see eme nicht to willen. [4] *herefter* een, *overstreget i Haandskriftet.* [5] *i Randen et Par ulæselige Ord, vistnok med en Haand fra 16. Aarh.*

Digitized by Google

faaren, Ok hwer man flyr hanum Ok hans tale, ok hans snak regnes alt for[1] dorskapp.[2] || Then fattighæ, nar han 64 v. a fanger riigdom, Tha ær han wiis ok høwisk, ok hans ordh ære wel hørde, ok han fynner mange wener, ee hwar han kommer. Ok alle men hedhre hanum, Ok han[3] kalles til raadh ok gæstæbudh meth the righæ. Een riighman j thennæ werden ær som een køpman, Ther faar om landeth meth een annen mandz godz, ok nar then man esker sith godz igen, Tha hawer han ther ekke meer aff æn thet, som han hawer leffwet wel aff, Ok hwat han hawer fortæreth wnyttelighe, Ther skal han gøre reghenscapp aff. Sa ær thet ok[4] Om them[5], som righe ære. Nar the døø, hawe the ther enchtet meer aff, Fforthii the[6] skule hædhen fattighe, Som | the ære kompne hiit. Jtem koningen spurde: 64 v. b

hwar aff kommer the onde sedher? Capitulum C xiij. Sydrak swaredhe:

The komme aff the menniske, Som wstadhige ok løsæ ære J therres sin. Ok nar eet menniske fornymmer segh ath hawe onde sedher pa segh, Tha skal han them owergiwe, ok fylie the sedher, Som godhe ære Ok dygdelighe, ok wændæ segh aff them, Æller han hawer ther wanhedher ok skadhe aff. [7]Ok han gør som een man, ther matte ga ath een slæth wæy, Ok han giwer ower then slettæ wey[8] ok tagher een kroghet stij gømen toornæ ok titzlæ[7]. Sa ær thet meth them, Som ower giwe segh || j 64 r. a onde sedher, Then[9] stundh han matte hawe godhe sedher. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *indføjet under Linien.* [2] *Hsk. har* dorsks, *og i Randen er med senere Haand og mørkere Blæk tilføjet Rettelsen* skapp. [3] *tilf. af Udg.* [4] *herefter* ath th, *overstreget i Haandskr.* [5] *rett. fra* the. [6] *indføjet over Linien.* [7-7] N: Also de mynsche, de ghaen mochte sekerliken eynen slechten wech to eyner schonen stede unde klemmet dan over hoghe berghe unde dor bussche myd groten vordrete unde unghemake. [8] *tilføjet i Randen.* [9] *rett. fra* The.

Digitized by Google

Jærneth, som ær hart, hworleth wordh thet første synne smedh j werden? Capitulum C xiiij. Sydrak swarede:

Gudh wiste alle tingh, Som mennisketh giordes behoff. Fforthii loot han thet worde j jorden, Ok loot een ængell wisæ thet Adam, Ath han thet skulde taghe ok gøre segh redhscap aff ath arbeydhe meth. Men then tiidh flodhen gik ower al werden, Tha gemde noe the redhscap j archen, Ok sidhen worde ther andre redhscap giorde
65 r. b meth the samme. | Ok sa skal thet nw[1] gøres her effter, [2]Saa lenge Som werden staar[2]. Jtem koningen spurdhe:

The, som stoorlighe swæriæ Ok nechtæ therræ gudh, ær thet illæ giort? Capitulum C xv. Sydrak swarede:

The menniske, Som sweriæ falskelighæ om gudh, The gøre storlighe illæ, ffor the gøre moet gudz budh, Som gudh skal giwe moyses. J thet budh fforbywdher gudh alle ether, Ok serdeles Ath sweriæ om gudh. hwo som swær falskelighe om gudh Ok weet thet well, han lignes wedh dieffwelen, Ok han kommer j hans sælscapp, Fforthii han ær falsk ok achter ath swiighæ alle. Sa achter
65 v. a han ok, || som falskeleghe swær om sin gudh. Men nar eet menniske swær om thet, ther makt ligger pa, rætwiseleghæ, Tha ær thet nadheligh syndh. Ok nar eet menniske swær, thet ekke trengger, Tha ær thet stoor syndh. Men hwo som trenger een man til at swæriæ, Ok han weeth thet weest, Ath han svær falskeligh, han ær werræ æn een mandræpere, Fforthii een mandræpere slaar ekke vden legemet j hell, Ok thenne slaar too siele j hæll, badhe syn eyen ok then mandz, som swær. Men weedh han ekke, ok[3] sier ther vppa, Ath iegh ma thro, Ath thet ær santh,

[1] *herefter thet, slettet af Udg.* [2-2] *Hdsk.:* Som werden staar Saa lenge; *ved et Mærke er Ordenes rigtige Rækkefølge angivet.* [3] *herefter i Haandskr. overstreget* ½ Linie.

Digitized by Google

thu syer, Tha ær thet føyæ syndh. Ok hwo som helst ther swer meth | behændigheeth Ok hawer annen meningh æn 65 v. b
the ordh lydhæ, Som han swær, han ær meen edher for gudh, Fforthii gudh tagher mennisken*s* eedh,[1] Sa som then man forstander hennæ, Then som henne hører, Ok ekke
effter Som han,[2] ther[3] swær. Jtem koningen spwrdhe:

Hwat tingh skal man fly ok holde segh aff? Capitulum C xvj. Sydrak swaredhe:

MAn skal holde segh aff wkyskheet pa sith legemes wegnæ ok aff owerflødighet, Ath talæ æller swæriæ
thet, som ont ær, Ok ath høre, See eller følæ, radæ eller tæncke thet, som || wnyttelight ær. Aff thesse stykke skal 66 r. a
man holde segh[4], ok æfftер føliæ siith skell Ok samwittigheet, ffor thet giwer mennisken At forsta, hwat nyttelight ær ok skadhelight ær, Ok leffwer man ther effter, Tha
kommer han j then ewighæ æræ. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat ting skal man hawe omgengelsæ meth, Ok hwem skal man fly? Capitulum C xvij. Sydrak Swaredhe:

MAn skal hawe omgengelsæ meth them, som godhæ,
ærlighæ ok wiisæ ære, Tha nymmer man aff them, Ok sa regnes man Ath were godh[5] meth them. Men hawer man | omgengelsæ meth the ondæ ok meth daarer Ok 66 r. b
skalke, Tha nymmer man aff them Ok regnes ath were sadan, Som the ære, wore han æn sielffwer godh ok dandes,
doch sier man om hanum: [6]wore han ekke sadan som[7] them, sa[8] hadhe han ekke omgengelsæ meth them[6]. Fforthii skal man fly them. Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *tilføjet i Randen med mørkere Blæk.* [2] *tilføjet over Linien, ligeledes med mørkere Blæk.* [3] *tilf. af Udg.* [4] *herefter* aff, *slettet af Udg.* [5] *Haandskr.* godhe, *men* e *er vistnok overstreget.* [6-6] N: en weren see nicht so quaet also de anderen, see en ghinghen nicht myd en umme. [7] *rett. fra* hoos. [8] *rett. fra* Ok.

Digitized by Google

hwilket ær bædræ, riigdom eller ære? Capitulum xviij. Sydrak Swaredhe:

Riigdom ær timeligh ok legemligh, ok hwo hanum hawer, hanum hedhrer ok ærer man[1]. Fforthij ær riigdom godh pa legemmens wegnæ. Men thet een man ær ærligh
66 v. a ok dyghdeligh, Thet ær bædhre pa[2] sielsens || wegnæ. Men hwo them badhe kan hawe, Tha ær thet bæsth, badhe til legemmet ok til[3] siell. Jtem koningen spwrdhæ:

Skal man gøre then fattighæ ære ok hedher ok ræt, Sa well som then righæ? Capitulum C xix. Sydrak Swaredhe:

Hwo som rættelighe skal rætte eller dømæ, Han skal dømæ sa rættelighæ ower then fattighæ, Som ower then righæ. [4]Ok sa wel skal man høre then fattighæ till rættæ, Som then righæ[4]. Thet skal man gøre meth rætwiisheths skyldh Ok for gudz skyldh, Fforthii gudh ælsker meghet rætwiisheet, Ok then, som hanum efter følier. Man
66 v. b skal were ræt- | wiis Ok tencke pa then dom, Som gudh skal giwe ower alle menniske. Jtem koningen spurdhe:

The fattighe, kunne the noghen tiidh glædhes, Sa wel som the righæ? Capitulum C xx. Sydrak swarede:

The fattighe the ære gladhere j therræ armooth, Æn the righe j therræ riigdom, Fforthii the righe ære meere girighe ok hawe størræ akt, Tancke ok omsorg Ffor therræ godz ok penninge, Æn the fattighæ, Ffor the tæncke alle tiidh, hwarleth the skule formere therres godz. Men the

[1] *rett. fra* ma. [2] *i Hskr. rett. fra* for. [3] *tilf. over Linien.* [4-4] N: Unde isset dat see beyde komen in dem gherichte, so en schalmen den armen nicht laten togheren unde den ryken vorderen. Men men schal den armen staen heyten umme to horende syne rede, also wol also des ryken.

Digitized by Google

fattighe hawe ekke teligh sorgh, Men || the ære wel sa[1] 67 r. a
gladhe Aff[2] een penningh, Som the righe aff hundredhe[3].
The righe hawe stoort arbeydhæ, førre the fange sankket
godz, ok nar the haweth, Tha hawe the stoor frycht, Ath
the skule wedh thet[4] skilies. Ok naar the skilies ther wedh,
Tha hawe the ok stoor sorgh. Ffor thii hawer then fattighæ
sin leffneth rolighere æn then righe. Jtem koningen spurdhe:

hwat helder skal man talæ eller tyæ Om thet godhe, Som man gør nogher? Capitulum C xxj. Sydrak Swarede:

MAn skal ekke rosæ aff thet godhe, man gør, ok ey
aff sin fromheet eller wiisheet. | Fforthii ær man 67 r. b
wiis ok from, Tha kan andre folk thet wel forstaa Ok merke,
Ok skal han ladæ syæ ok rosæ aff syn fromhet ok godhet,
Tha ær thet hanum stoor hedher. Men han forsmaas aff
andre, om han roser ok lower segh selff. Ok thet pleye
the ath gøre, Som ekke meghet dwæ, The rosæ them sælff,
paa thet ath the skule frychtes ok hedhres aff andre. Men
the, som rosæ ok syæ aff therres ondæ gerninger, Thet ær
meghet werræ giort, Ok the synde ther storligh wdi, Ok
gøre therre eyen skam ok wanhedher twæfolth. Jtem ko-
ningen spurdhe:

J hwat made hadhe diefflene Ath frestæ mennisken? Capitulum C xxii[5]. Sydrak swarede: ||

67 v. a

JAlle made the kunnæ, ok j alle synder ok ondæ ger-
ninger. Ok j hwer syndh ær een diæffwell, Som skal
freeste mennisken j then syndh. Ok then dieffwell hawer

[1] *indføjet over Lin.* [2] *herefter et Ord overstreget.* [3] N: Also vrouwet syk de arme meer van hundert pennighen dan de ryke in alle synen rykedom. [4] *tilf. af Udg.* [5] N *har her et andet Kap., betitlet:* Worumme hanghen de hunde vaster tosamende denn de anderen beesten?

Digitized by Google

mange dieffle vnder segh, Som ok freste mennisken j then samme syndh. Ok naar the ower winne mennisken meth noghen frestelsæ, Tha bebudhæ the thet therres mestere meth stoor skraall ok glædhe. Ok ær thet sa, Ath mennisken staar haart moot dieffwelsens æggelssæ Ok ower winnær diæwelen, Tha kommer strax then engel, Som ær sæt aff gudh ath[1] beware ok gøme thet menniske, Ok then engill driwer strax dieffwelen bort til helwides, Ok han
67 v. b ma aldri fange | macht ath freste mennisken meer j then syndh, Men een annen sættes j hans stedh Ath freeste mennisken j een annen syndh. Jtem koningen spurdhe:

Ær thet illæ giort ath begære annen mandz høsfrwe eller godz? Capitulum C xxiij. Sydrak swarede:

Then man, Som begærer een annen mandz høsfrue eller godz, Thet ær stoor syndh Ok meghet illæ giort, Ffor thii man skal alle tiidh gøre een annen thet, som man[2] hawe wil aff hanum. Nw ær ther engen, Som wilde hawe[3]
68 r. a thet Aff nogher. Fforthii skal man ekke || gøre thet, Ok thet[4] ær stoorligh mooth gudz budh. Jtem koningen spwrdhæ:

kan man engelunde fly ok vndgaa dødhen? Capitulum C xxiiij. Sydrak swarede:

Dødhen skal lignes wedh luchten, Fforthij enchtet creatwræ kan leffwe wden lucht. Ok naar thet ekke hawer lucht, Tha døør thet. Sa ær thet ok, Ath alle creatwre[5], Som liiff haffwe, The skule dø, Ok engen kan sa saare fly, Ath han kan vnfly dødhen. Men ee hwort man flyr, høght eller siith, stakketh eller langht, Tha fylier dødhen
68 r. b meghet nærmere Æn noghet aff | hans legems ledhemoth. Fforthij man matte æn huggæ arm ok handh aff Ok kaste

[1] *rett. fra* Ok. [2] *herefter* ekke, *slettet af Udg.*; N: Wente eyn islyk scholde dem anderen doen, also he wolde, dat men eme dede. [3] *rett. fra* aff. [4] *tilf. af Udg.* [5] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

bort, Men dødhen kan man ekke bort kastæ, Sa ath han ekke kommer igen. Ok alt werdens godz ok righdom ok wiisdom kan ekke hielpe eet øwe blik. Fforthij skullæ alle menniske døø, Ffattighæ ok righæ, Gamell ok vngh, Godhe ok ondæ, Sterke ok sywghe, wiisæ ok daarske, alle skule the døø, Ok engen kan fly[1]. Jtem koningen spurdhe:

hwii leffwe sommæ onde menniske lenge, Ok somme godhe menniske døø gantzæ snarlighe? Capitulum C xxv. Sydrak Swaredhe: ||

68 v. a

SOmmæ ondæ menniske ladher gudh lenge leffwe, Ffor the skulde omwendes, Æller ok ther fore, ath the skulde fange thes størræ pinæ, Fførste the døø, Ok forthii Ath godhe menniske skulde pines ok drøffwes aff them. Ther twert jmoth Somme godhe menniske taghes snarlighe aff thennæ werden, pa thet Ath the ekke skulde smittes meth synden, Ok ath the ekke lidhe thenne werdens drøwelsæ[2]. her twert jmoth leffwe somme godhe menniske lengæ, pa thet Ath the skule gøre thes mere goth, Ok somme onde menniske døø snarligh, pa thet Ath the skule snarligh komme til pynæ, Ok ath | the ekke mere skulde gøre ont. Jtem koningen spurdhe:

68 v. b

hwat ær then werdigheste ok subtileste konst pa iorden? Capitulum C xxvj. Sydrak swarede:

Then swareste ok subtileste konst j werden thet ær screfft. Thet ær then reenligste ok ærligste konst pa jorden. Ok then konst ær mæster ower[3] alle konster. Ok engen konst eller arbeydhe ær til, Ath man jo kan noghet gøre meth thet arbeydhæ, Som han gør, Sta eller gaa, Talæ

[1] *rett. i Randen fra* døø. [2] *i Randen* nota. [3] *herefter overstreget* andre.

Digitized by Google

ok høre, Llee eller grædæ. Men j then stundh, Man scri-
69 r. a wer, Tha kan man enchtet annet achte, skø- || dhæ eller
gøre, Fforthii ther arbeydhæ alle menniskens fæm sindh.
Men then, som ekke kan scriwe, hanum tykkes thet were
enchtet arbeydhe. Doch ær engen konst eller arbeydhe,
Ther menniskens fæm sindh meer fortære ok wanmechtæ,
æn screfft. Jtem koningen spurdhe:

The, som meghet godz sammen komme ok peninge, Ok ekke wele hawe ther gaffn aff, hwij gøre the thet? Capitulum Cxxvij. Sydrak Swaredhe:

Then man, som affler godz ok penninge ok will ey hawe
69 r. b ther gaffn aff, han ær een daaræ ok[1] ey[2] een | herre
ower sit godz æller ower synæ penningæ, Men han ær ther
een swen Ok een træel til. Fforthii skal man nytte sith
godz til nytteligheet, roo ok gaffn, Ok gøre ther andre til
godhe meth, Som thet behøwe. Jtem koningen spurdhe:

hwor aff forwandzke sommæ folk Ok ga, som the wore dødhæ? Capitulum Cxxviij. Sydrak swarede:

The menniske, som ekke skøde ont æller got, Men ga,
som the wore dødhe, Tha hawe somme thet[3] ther aff,
Ath the ære sa vpfødde[4], Ok sommæ faa thet aff sywkdom,
Ok somme aff stoor tenckelse[5] och sorgh, Somme aff
69 v. a stoor wecht eller fastæ, eller[3] Ther aff, || Ath therræ blodh
ær forlubeth[6], Ok j mange andre made fanger man thet.
Jtem koningen spwrdhe:

[1] *indføjet over Linien.* [2] *rett. fra* Jegh. [3] *tilf. af Udg.* [4] N: Etlyke synt eynvoldich gheboren also dulle. [5] *rett. fra* tencke; N, *der anfører 9 forskellige Aarsager, har dog intet Udtryk, som dækker dette Ord:* de negende van schaden, den se nemen, dar see aff dreghen grote rouwe. [6] N: De vefte dar umme dat see vele blodes vorlesen.

Digitized by Google

Ær thet swart, Ath[1] sielen ok legemeth skilies ath? Capitulum C xxix. Sydrak swaredhe:

JA, thet ær ganzæ swart, ok ær them meghet leeth, ath the skule skilies aath. Ok engen skyldhmysse Ær swarere[2]. Æn nw merk: Ther[3] ær trenne sware ok sorghfulle athskillielsæ. Then første, Nar tho fuldh godhe wener[4] skilies aath[5], Ok the skule ekke mere saffnes. Then annen ær meghet sorgfullere, Nar sielen ok legemeth skilies ath. Then tredie ær alth som swaarest, nar sielen | skyls fran 69 v. b gudh ok skal til ewigh pynæ. Thet forbywdhe gudh. Jtem koningen spwrdhe:

hwilket ær werræ, een vng daare eller een gamell? Capitulum C xxx. Sydrak swarede:

EEn vng daare ær godh ath kiennæ ok ath fly, Fforthii hans natwræ ær warm ok rører hanum altidh, sa Ath han ekke kan dylie sin daarskap, Ok ma han ok sa læres, Ath [6]han ma[6] worde wiis. Men een gamel daare staar ekke ath lære, Ok han kan bædher forware segh æn een vngh daare, Ath hans daarskap ekkė sa snart kiennes. Ok nar han tagher pa ath øffwe sin daarskapp, Tha || kan 70 r. a hanum engen stillæ. Fforthii ær gammell daaræ meghet werræ Æn then vngæ, Ok man skall gernæ fly hanum. Jtem koningen spurdhe:

hwar fore reyner thet meer eeth aar æn thet anneth? Capitulum C xxxj. *Sydrak swaredhe:*

THet rægner stundom ok somme aar meer æn somme. Thet kommer først æfter gudz wiliæ, Ok sidhen æfter planeterns[7] lubh, ath the somme aar annerledh skikkes

[1] *herefter overstreget* le. [2] *herefter overstreget* wden. [3] *i Randen:* nota. [4] *herefter overstreget* th. [5] *det ene* a *er tilføjet over Linien.* [6] *i Haandskr.* ma han, *ombyttet ved* b *og* a *over Linien.* [7] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

æfft*er* gudz wilie Æn so*m*me aar. Ok nar th*et* ekke rægner, Tha forbræ*n*ner iorden, Sa ath hu*n* ekke ka*n* giwe sin frucht,
70 r. b Ffor hu*n* haw*er* ekke syn fuchtigheet. Ok nar th*er* rægner | for saar*e*, Tha drukner rød*er*ne j jorden, Sa ath the for-
5 driffwes[1]. thet skeer alt effter gudz wiliæ Ok for me*n*niskens syndh skyld. J*tem* koni*n*gen spu*r*dhe:

hwar m*eth* kan man frelses aff spetelsk sooth? Ca*pitulu*m xxxij. Sydrak swa*r*ede:

10 Aff spitalsk soot ma ma*n* frelses m*eth* een smørilsæ, Som kalles vngentu*m* de philosophia. Hwo th*en* smørilsæ haffdhe, Han matte lettelige[2] læges aff th*en* sywghe. Man skulde først badhe th*en* sywghe j warmt watn, Ok sidh*en* skulde ma*n* tørræ ha*n*u*m* m*eth* eet klædhe, Ok smøriæ ha*n*u*m* sidh*en* m*eth* th*en* smørilsæ wedh een eldh
70 v. a eller ok j solen. Th*et* skulde ma*n* gøre j xv || dawe, hwer dagh syw synnæ, Tha skulde ha*n* pa th*en* xvj dagh fange een sleth ok ny hwdh jgen Ok bliwe renseth aff th*en* sywghæ. Th*en* smørilsæ haw*er* meghet stoor makt ok ær th*em* meghet godh, So*m* he*n*ne nytte. Men the ær*e* ekke
20 alle, So*m* he*n*ne kan fange eller kie*n*ne. Th*en* smørilsæ haw*er* th*en* makt, ath hwn lægher spittalsk soot, Ok hu*n* fordriffwer all troldom. Thii hwo so*m*[3] lith aff th*en* smørilsæ kast*er* j elden, Sa langt som th*en* døn eller røgh ko*m*m*er*, th*er* fordriffwes all troldom. Ok[4] hwo so*m* skulde
25 wtj een striidh, Ok ha*n* toghe aff th*en* smørilsæ ok smorde j sith ænledhe J*tem* j the helie treefaldighetz naffn, Tha
70 v. b skulde ha*n* wi*n*ne stoor priis. J*tem*[4] hwo so*m* adhæ nogh*et* | aff th*en* smørilse j the helie treefaldigheets naffn, Tha skulde han tækkes alle[5], So*m* ha*n*u*m* sowe, Ok ha*n*s ordh skulde
30 w*er*e wel hørde Ok taghes til takkæ aff[6] allæ. Ok[4] wa*r*e

[1] *herefter* ath, *slettet af Udg.* [2] *rett. fra* lettege; N: lichtliken. [3] *herefter* henne, *slettet af Udg.* [4] *i Randen:* no*t*a. [5] *herefter en Gentagelse i Haandskr.:* som hanum sowe Ok hans ordh skulde were wel hørde Ok taghes til takke alle. [6] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

een man fangen ok skulde affliffwes, ok finge han aff then smørilsæ ath ædhæ, Tha skulde engen man kunne [1]dømæ hanum til dødhe[1]. Ok[2] een quinne, Som ær wfruchtsammeligh, ædhæ hwn aff then smørelsæ, Tha worde hwn fruchtsammeligh. Thennæ smørelse skal gøres effter gudz wiliæ, Sa lenge som werden hun staar, Ok hun kan ekke gøres wdi the første ottæ dawe j aprilis maaneth. Ok hun || skal gøres effter then kwnst, som kalles astronomia, Ok effter stierneres ok planeters løbh. Ok hun gørs j thet store jndia J then stadh, som heder stranon[3], Ok then stadh bygde een koningh mellom tw biergh, Ok han heet stranon[4] Ok war een aff noes slechtæ, Som heet seem. Ok then koningh war then største[5] Astronomus ok philosophus, Som pa then tiidh war j werden, Ok han lodh bygge then stadh, Ok ther skal then smørelsæ gøres, Ok hun spredhes ower all werden, Ok ære fa som henne kenne. Thennæ smørilsæ gørs aff hwndredhe[6] ok too ok haltfierdesyns tywæ yrter, the ædleste pa jorden ære, Ok aff thet fedhæ aff een draghe, Som the | finne jn jndia. Ok thenne smørilsæ skal were ower eldh j sex eller ottæ dawe, Ok then eldh skal were aff kostelighæ yrter[7]. Ok then smørilsæ ær somme brwn [8]eller ok røth som bloeth[8], Ok then ene er sa goth Som then anden, Fforthii ath ær thet klart wædher, nar hun gørs, Tha worder hun brwn, Ok nar man forsøgher henne, Om hun ær godh, Tha[9] strygher man lydeth innen[9] handen Ok wridher thet sidhen j handen. Ok ganger sidhen henne lucht gømen handen, Ok hun synes pa then annen sydhe pa handen, Tha ær hwn godh. Thenne smørilsæ ær then kostelighste salue j werden. Jtem koningen spwrdhe:

71 r. a

71 r. b

[1-1] N: vorrichten noch doden. [2] *i Randen:* nota. [3] N: Stravon. [4] N: Stravon. [5] *rett. fra* første: N: de groteste astronomus. [6] N: dreen hunderten. [7] N: unde dat vur wert ghemaket van wortelen unde van eddelen kruden, de men bewart van dem eynen jaer to dem anderen. [8-8] *Haandskr.:* ok som bloeth eller røth; N: Desse salve is eyn luttik rot offte brun. [9] *herefter overstreget et Ord.*

Digitized by Google

71 v. a

Hwi giorde gudh || ekke mennisken Sa[1], Ath the ekke skulde synde? Capitulum C xxxiij. Sydrak swarede:

Hadhe gudh giort mennisken Sa, ath thet ekke kunne gøre syndh, Tha hadhe thet mennisken[2] weret føyæ hedher, Ath thet giorde goth, Fforthii thet kunne ekke gøre ont, Ok kunne han hawe fanget liden løøn Ffor syne godhgerninger. Fforthii thet godhe, man gør, thet giorde man ekke aff segh selff, Men fforthii Ath man ekke kunnæ annet gøre æn goth, Ok the hadhe mennisken føwe ære eller løøn kunneth fangeth ther fore. Men gudh gaff mennisken sindh Ok skell Ok frii weliæ ath gøre ont eller
71 v. b goth, pa thet ath menniskens | ære ok løøn skal were thes meere, Ffor thet giorde[3] goth Ok lodh thet ondæ, vppa thet, ath diefflene skulde thes mere skendes ther aff, thet sa skrøbelight een tingh skulde meth syne godhgerninger ok meth frii wilie fortiene then ære, Ther diefflene myste for sin ondscapp, Som han giorde meth sin wilie. Jtem koningen spurdhe:

Skal man vnderwinnæ segh alle stykke? Capitulum C xxxiiij. Sydrak swaredhe:

MAn skal bliffwe ok holde wedh thet trææ, Man kan faa frucht aff, Ok ekke kliffwe[4] høghre j trææth,
72 r. a æn grenene forma Ath bæræ. || hwo som høgre kliffwer, han faller nedh Ok fanger skadhe. Sa ær thet ok om folketh; hwer skal vnderwinnæ segh the stykke, Som man forma ath komme aff stedh Ok fram meth[5]. Mektighe men ok righe skulde vnderwinnæ[6] them kostelighe ok meghtighe tingh, Ok the fattighæ skulde achte therræ formwe Ok vnderwinnæ them thet, them ær mwelight Ok the[7]

[1] *indføjet over Linien.* [2] *rett. fra* menniske. [3] *herefter* gudh, *overstreget i Haandskr.* [4] *rett. fra* bliffwe. [5] *tilf. i Randen.* [6] *rett. fra* vnderwisæ. [7] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

kunne fulkomme. Ok the skule ekke achte eller vnderwinne them Sadan stykke, Som the righe. Fforthii then righæ achter enchtet pa then fattighæ, The wilde nøwe wiidhæ, Ath han ær till, Ok han [1]kalles ey[1] til therres radh. | Ffor thii skule the fattighe leffwe saktere, deylighæ 72 r. b
ok wisligh j therre fattighdom. Ok ær thet æn sa, Ath the noghen tiidh kalles til raadh, Tha skule the radhe, Som engen kan were moot, Ok thet, som the ekke kunne straffes fore aff the righe. Jtem koningen spurdhe:

hwar fore skapte gudh werden? Capitulum C xxxv. Sydrak swaredhe:

FOrthij skapte gudh werden, Ath han wilde vppfulle then stedh meth menniskens slechte, Ther engelen wtfall, Ok for hans godheet, loff ok meghtigheet skulde formeres Ok kennes, Ffor thet ath han skapte mennisken til Sa stoor ære. Men j then || ære komme ekke vden the, som leffwe 72 v. a
effter gudz budh ok wilie. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff giorde gudh werden, ok hwar pa holdes hwn? Capitulum C xxxvj. Sydrak Swaredhe:

GUdh giorde først hemmelen ok watneth, Ok effter thet the ondæ ænglæ wore vskapte, Tha skapte han werden meth eet ordh, J thet han sadhe: thet skee. Sa strax war werden skappt pa watneth, Ok watneth ær vnder jorden Ok vpholder jorden effter gudhs wilie. Ok vnder watneth ær firmamentet. Ok watnet ær alle sidher omkringh werden, owen ok nædhen, ok firmamentet[2] ær trint omkringh watneth. Ok sa ær werden ther mit innen. | Ok thet ær wedh een 72 v. b
lignelse effter eet ægh, skallen Aff æggeth llighnes wedh firmamenteth, Thet hwidæ aff æggeth lignes wedh watneth,

[1-1] *rett. fra* kaller segh; N: unde weit kume, dat he to is unde he en ropet ene nicht to synen rade noch to syner hulpe. [2] *rett. fra* firmament.

Digitized by Google

ok sasom blommen ligger mit j ægget J thet hwidhæ, Sa ligger werden mit j watneth Ok ær trint Som een æggæblommæ eller eet æblæ. Jtem koningen spurdhe:

Ær hær ok folk vnder oss, The som see hemmelens klaarheet som wii gøre? Capitulum C xxxvij. Sydrak swaredhe:

Hær ær folk vnder oss, ok therre fødher ære moot wore fødher. Ok thet kommer sa till, Ffor iorden ær ræt
73 r. a trindh || om, Somme stedhe høw ok somme stedhe siidh,
Ok som solen vpgaar[1], Ther ær nat, fførste hun gaar vpp. Thet kommer ther aff, ath jorden ær trindh ok høw. ok første hun ær een span høwth fran jorden, Tha hawer hun j firmamentet well twsende milæ. Ok nar hun synes eet stedh pa jorden, Ekke synes hwn tha ower alt iorden, Fforthii ath iorden ær sommestedz[2] sa[3] høw, Ath henne skin kan ekke komme ther owen. Fforthii ære somme landh, Ther see the ekke solen vden een tymæ, Ok somme landh ære thel, Ther altiidh ær natt. Ok førstæ thet ær
73 r. b sommer J somme landh, Tha | ær ther winter J somme.
Ok thet kommer alt effter soolsens lubh ok gudz wilie. Jtem koningen spurdhe:

hwor langh ok hwar breet ær werden ok jorden? Capitulum C xxxviij. Sydrak Swaredhe:

Wærden ær lighæ breet ok lighæ lang, Fforthii hwn ær ræt trind Som eet æblæ. Ok hwo som gingæ hwer dagh Ffra sool gaar vpp Ok til hun ganger nedher, Ok haffweth ware sleth, Ath man kunne gange ther ower, Ok iorden wore alle stedhe sleth, Tha mattæ man gange j twsende dawe. Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *herefter* ther, *overstreget i Haandskr. Noget maa være udfaldet her;* N: Wente dat is syder, dar de sonne up gheit, so isset noch nacht, dar see undergheit. Unde also see undergheit, so isset nacht, dar see uppgheit. [2] stedz *tilf. i Randen.* [3] *herefter* s, *overstreget i Haandskr.*

Digitized by Google

hwij kunne fuglænæ[1] flyæ j luch-||ten[2]? Ca- 73 v. a
pitulum C xxxix. Sydrak swaredhe:

Fvglene fly j luchten Serdeles aff gudz macht ok wiliæ, Ok holde them j luchten pa therre fyedhræ, Ok the ære natturlighe lettæ, fforthii the kunne wel giffwe them[3] fraa jorden, Ok the haffwe meer aff luchten, Æn noghet annet creatwr. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff kommer reghn? *Capitulum* C lx. Sydrak Swaredhe:

Reghen kommer aff watneth ok aff syøn, Fforthii solen ok luchten draghe watnæth vpp lighæ som een røgh, ok sa sawnes watneth vp i luchten ok blandes meth skyernæ Sa lenge, ath skyernæ | ære sa forswaret, Ath hun ekke 73 v. b kan bære meer. Tha brøster skyn sønder, ok sa faller wathnet nedher ok worder til reghn. Ok nar sadan skyr kommer ræt vnder solen, Tha taber solen sit skin ok kan ekke skyne pa jorden. Jtem koningen spurdhæ:

hwar aff kommer hagel ok snøø? Capitu-
lum D primo. Sydrak swaredhe:

Hagel ok snø kommer aff then fuctighet ok aff thet watn, Som drawes vp j luchten j tynnæ skyyr. Ok the skyyr frysæ j luchten ok then kuldh, Som j luchten ær. Ok the skyyr, som ganzæ tykke ære aff watn, The || 74 r. a kunne ekke sa wel frysæ j gemen, Ok the worde thil hagel ok snøø. Jtem koningen spwrdhe:

hwar aff kommer twrden? Capitulum D ij.
Sydrak swarede:

TOrden kommer aff luchten, Sa gør ok lywneth, Fforthii ath wetheret ok skyerne the mødes j luchten[4], Ok then ene kommer moot then annen. Ok ther aff kommer

[1] *Hsk.* fuglæ, *efterfulgt af æ over Linien.* [2] *foran* ten *er skrevet* tens, *overstreget i Haandskr.* [3] *tilf. over Linien.* [4] *herefter overstreget i Haandskr.:* Fforthii ath wædheret ok skyerne the mødes j luchten.

Digitized by Google

toorden Aff the slaw, Som skyerne sloo til hobæ. Ok j the samme slaw kommer een klaarhet aff elden, Ok then samme synes før æn torden høres. Jtem koningen spwrdhæ
74 r. b mesteren: ||

hwarleet kommer wathnet vp aff the høwe biergh? Capitulum D iij. Sydrak swaredhe:

JOrden hawer mange aadher liighe som mennisketh hawer j sith legemme. Ok wore thet sa, Ath eet menniske lodhe ladhe een aadhre oben J sith howeth, Tha ginge blodhet ther wt. Sa ær thet ok om jorden, Fforthii the ære mange aadhre j jorden, Som[1] watneth løber wt vnder jorden, bort ok igen, Ok hwar thet fynner een adhre oben, Tha løber thet wt. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff kommer wæthereth? Capitulum
74 v. a D iiij. Sydrak Swaredhæ: ||

Wætheret kommer aff haffwet ok blæss sa ower allt iorden. Ok thet ene wæther møter[2] offte thet anneth, Ok møthes hardelighe, Ok aff then samme mødelsæ ganger stoor lyth, Ok spredhes wædheret ower all jorden Ok giwer alle dyyr wetherqwegelsæ Ok all frucht. Jtem koningen spwrdhæ:

hwedhen kommer wathnet? Capitulum D v°. Sydrak swarede:

Alt thet watn, pa jorden ær, Thet kommer aff haffweth ok løber igen til haweth, Sompt pa jorden Ok sompt vnder jorden, Ok mødhes somme strøme, fforthii ath som wij see Ath somme løbe j wester ok somme j øster. Ok
74 v. b jorden | drikker watnet j segh[3] Ok giwer thet fra segh igen, Som man øser watn j een brøn meth een span Ok øser thet saa Aff[4] spannen igen. Jtem koningen spurdhe:

[1] *herefter Rasur.* [2] *i Randen.* [3] *rett. fra sæk.* [4] *i Hsk. rett. fra* Ath.

Digitized by Google

hwij kommer heet watn aff somme stæther? Capitulum d vj. Sydrak swaredhe:

Thet watn, som heet ær, thet løber gømen store bierg, Som ære fulle aff swawell ok brennesteen, ok thet watn, Som løber gømen Sadan bierg, Thet ær heet aff syn natwræ Ok hawer lucht æffter begh ok effter swawell. Jtem koningen spurdhe:[1] Thet haffweth ær salt, Thet kommer ther aff, ath solen skyn || altiidh j watnet, Ok aff then 75 r. a hedhe worder haffweth salt. Ok thet ma ok were, Fforthii ath ther løbæ mange strømmæ gømen the biergh, Som saltæ ære, Ok ther worder thet ok salt aff. Ok serdeles hawer gudh sæth thet sa, fforthij Ath ware thet ekke salt, Tha skulde ther komme for meghet wreenligheet aff ok stoor stank. Jtem koningen spurde:

The store bergh ok daale, hawe the[2] wereth aff werdens begyndelsæ? Capitulum d vij. Sydrak Swaredhe:

Fra noes tiidh sydhen floden gik ower werden, Tha ære byergh ok daale worthen. | Men før noes tiidh war 75 r. b jorden gantzæ slæth, Ok thet regnedhe ekke fore hans tiidh. Ok jorden gaff sin frucht før meer æn nw, Ok folk adhe ekke kiødh Ok drukke ekke win. Men fforthii Ath folketh syndeth stoorligh ok wilde ekke wende segh om, Tha skikkedhe gudh thet saa, Ath floden gik ower werden Ffor folkens syndh skyldh, Ath jorden skulde reenses aff synden. Ok then flodh wor pa jorden j[3] fyrretywe dawe Ok gik fyrretywe alne høgt ower jorden. Ok før han wilde sa forderffwe werden, Tha sende han sin helie engell Til noe Ok bath hanum pa gudz wegne, Ath || han skulde 75 v. a bygge archen Ok gange ther j meth syne wenner ok syn høsfrw Ok therræ børn, Ok ath han skulde taghe meth

[1] *Herefter er i Hsk. glemt en Overskrift:* Hwii ær haffweth salt? *og Ordene:* Sydrak swaredhe; N: Worumme is de see ghesolten. (N 126).
[2] *tilf. af Udg.* [3] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

segh aff alle creatwre eet par, badhe ondæ ok godhe. Ok noe giorde ok saa. Ok then tiidh flodhen kom, Tha kom hun sa sterk Ok meth sa stoor hastigheet, ath hun brøth jorden sønder Ok kaste henne vpp, Ok ther aff komme førsth biergh ok daalæ. Jtem koningen spurdhe:

hwedhen kom flodhen j werden? Capitulum d viij. Sydrak swaredhe:

Flodhen kom aff jorden aff thet østen, Fforthii tædhen
75 v. b kommer allt thet kostelighe, pa jorden ær. Ok | j thet østen ær then werdigste stedh, pa iorden ær. Men for jordens trindheet ok for flodhens hastighet Tha kunne man ekke well kenne, hwedhen hun kom. *Jtem koningen spurdhe:*

hwat giordes thet behoff, ath noe togh meth segh j arken skadhelighe dyyr? Capitulum d ix. Sydrak swaredhe:

Han togh meth segh aff the skadhelighe creatwre Ffor twenne saagher skyld. Een sagh wor forthij Ath gudh hadhe sa budhet hanum, Ath han skulde taghe meth segh aff alle creatwre. Then annen sagh ær, Ath ware
76 r. a ekke the forgifftighe creatwræ pa || jorden, Tha skulde iorden were sa ful aff ether ok forgifftillsæ, ath hwo som adhæ aff then frucht, Som woxtæ pa jorden, Tha skulde han strax døø Aff forgifftillsæ. Men the forgifftighe creatwræ, Som pa jorden ære, The leffwe aff enchtet annet Æn wedh ether ok forgifftilsæ, Som gudh hawer thet skikketh, Ok the rensæ iorden aff then forgifftelsæ. Thet ma man sa forsta, Ath hwo som toghe een hugorm, Then forgifftigsthe[1] man kunne fynne pa jorden, Ok man luchte then samme orm j eet kaar, Ther som han engen jord kunne fa
76 r. b ath ædhæ, Men ath | han adhe kiødh ok brødh, Tha skulde han fortabæ al syn forgifftelsæ, Sa ath man matte taghe

[1] *rett. fra* forgifftilsæ; N: de meist ghefenynet were upp erden.

Digitized by Google

hanum meth bare hender, Ok han kunne engen skadhe gøre, Om han ekke fynge jordh Ath ædhæ innen xv dawe. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar aff kommer gulleth? Capitulum d x. Sydrak Swarede:

Gullet ok sølffweth kommer aff serdeles aderer, Som ær j jorden J the landh, som gantze puræ ok reenlighe ære, Ther fynner man guldh ok sølff j jorden, Ok forklare thet sidhen meth sadan konst, Som ther till hører. Men togh fynnes thet ekke j || alle landæ, vden serdeles j 76 v. a thet østen, Ther fynnes thet mest, Ok j then righe mandz kiste. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff kommer karbunckele stene ok pærlær? Capitulum d xi. Sydrak swaredhe:

Ther ær een søø, Som hedher thet soorte haff, J thet haff ære mange karbunckele ok pærlær. Tha affless[1] ther aff een handæ materia, Som hedher kockylia, Ok thet flyder j thet sammæ haff, Ok sa kommer reyn ok haff ok luchten Ok faller pa then samme materia, Ok sa lykkes thet til hobæ Ok sivnckes till grunden, Ok ligger pa grwnden wel hundrede aar eller meer. | Ok the folk, Som pleye 76 v. b ath thaghe the samme vp aff grwnden, The pleye ath skiwle therre howeth meth een nødhe bledhræ, Ok the gøre then blædhre soort, Ath fiskene skule forfæres ffor them. Ok nar the fynne karbunckele, Tha ære the blødhe[2], Ok nar the komme vp aff watneth, Tha worde the strax harde. Ok ær thet sa, ath the taghes vpp aff grwnden, Ffør æn therres rættæ tiidh, Tha ære the blødhe ok luchte illæ Ok dwe encteth. Ok then samme materia, Som kalles kockylia, Ther the karbunckel ok pærlær komme aff, thet fødes j luchten Blandh || reghn ok hagel. Men dock fødes thet 77 r. a ekke aff all reghn, Men serdeles aff then regn, Som faller

[1] *rett. fra* afftless. [2] *rett. fra* bledhe.

Digitized by Google

then første dagh j then manæ, Som hedher Junius, Ther fødhes pærlær aff, Ok aff then reghn, som faller then trettende dagh J then samme manæ, Ther fødes karbunckel aff, Fførste monen ær j thet teghen, Som hedher cancer. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar mange landh ær til j werden? Capitulum d xii. Sydrak Swaredhe:

77 r. b Thet ær ekke vden eet land, Fforthii gudh han skapte aff werdens begyndelsæ ekke vden eet landh. Men | Fforthii Ath wathnet skyldt iorden ath, Tha fynnæs oss nw mange land. Men serdeles ær werden skifft J trennæ parthiæ, Som hedhe Jndia, Affrica, Asya. Men doch ær ekke vden eet landh, Fforthij ath haffwet ær ekke sa dypt, ath ther [1]jo ær[1] jordh vnder, Ok sydhen ydermere watn, thet Som vpholdher[2] jorden. Jtem koningen spwrdhæ:

kan man ekke ga omkring werden? Capitulum d xiij. Sydrak Swaredhe:

77 v. a Engen man ma gaa omkring werden. øffereth matte han[3] leffwe Sa lengæ Ok lenger, æn man matte gange omkring werden. || Men hwo som thet wilde gøre, han skulde fynne sa mange store biergh Ok store wfføre skowe, Ok sa mange orme Ok ytken, Ath han engelunde skulde komme fram, kunnæ han ok flywe Som een fugll, Thog kunne han thet ekke gøre Ffor[4] tørst ok hunger, Fforthii han skulde fynne mange store ytken skowe, Som han hwerken kunne fange ædhæ ok ey watn at drikke. Jtem koningen spurde:

[1-1] *tilf. af Udg.;* N: Wente de see en mach nicht so depe wesen, see en heft jaa lant under syk unde dat sulve lant heft ander water under syk, dat syk dat lant upp enthelt. [2] *rett. fra* vphøwer. [3] *Hsk. har* han man, *og* han *er overstreget.* N: He mochte wol also langhe leven, dat he de werlt umme ghinghe. [4] *rett. fra* Ffør.

Digitized by Google

Matte noger man faare Sa lenge om pa haffweth, ath han kunne komme[1] thiit, Som firmamentet ændes? Capitulum d xiiij. Sydrak swarede:

Hwo som wore paa eet sterkt skib ok hadhe alle tiidh | godh[2] bør, Ath han kunne al tiidh faare ræt fræm, han skulde kunne faare j eet aar aff thet wæsten ok til thet østen ok igen aff thet østen ok til wæsten, Ok hwar nær han komme, Tha kunne han ekke komme til firmamentet. Ok kunne thet were, ath een man wore sa stoor som al iorden, Ok ware han pa twsinde milæ nær firmamentet, Tha skulde han dø aff then hedhe, Som ær j firmamentet, fforthii thet ladher aldri aff ath røres ok løbæ, hwerken[3] dagh eller nat. Jtem koningen spwrdhe: 77 v. b

hwii skapte gudh ekke[4] mennisken Sa, ath the matte hawe leffweth || lenge ok waret altidh vng ok karsk, Ok nar the hadhe døth, ath the strax matte hawe faareth in j hemmelen? Capitulum d xv. Sydrak Swaredhe: 78 r. a

Tha hadhe gudh giort diewelen wreth[5]. Doch mwe j wiidhe, ath gudh hawer giffwet mennisken riighdom, karskheet ok glædhe, Ok the, som godhe ære, strax the døø, Tha ær therres siell J then ewighæ glædhæ. Ok al then glædhæ, J thenne werden kan were, kunne hwn ware j twsindæ aar, Toch ware hun ekke wden som eet øwe blik Ffor then ewighe glædhe. Ok sa ær thet ok om thenne | werdens pynæ Ok then ewighæ pynæ. Jtem koningen spurdhe: 78 r. b

[1] *rett. fra* kenne. [2] *herefter Rasur.* [3] *rett. fra* hwerke. [4] *tilf. af Udg.;* N: Worumme en makede god nicht den mynschen etc. [5] *rett. fra* wreedh; N: unrecht.

Digitized by Google

hwat engele taghe sielene, fførste mennisken døør? Capitulum d xvj. Sydrak swarede:

The menniske, som godhe ære, Nar the døø, Tha kommer strax then engel, som then menniske wor befaleth, meth een stoor skaaræ engele ok meth stoor glædhæ Ok taghe then siel ok føre henne meth stoor loff ok sang j then ewighe glædhæ. Ok nar the ondæ menniske døø, Tha owergiwer[1] engelen them, ok then dieffwell, Som thet menniske hawer effterfult, han kommer meth een stoor skaare dieffwele ok anamer strax then siell Ok fører henne
78 v. a meth stoor skraal || J then ewighe pyne. Ok the siæ sa til henne: Thu hawer hafft al thin wilie j werden æffter wart raadh. fforthii skule wii nw giffwe tegh sa stoor pynæ, Ath ther aldri skal kommæ ænde pa. Men thette skeer ekke før æn gudz søn hawer tolt sin dødh, Fforthii at til then tiidh skule alle, badhe ondæ ok godhæ[2], komme til helwides, Ok the godhe skulde bliffwe j helwidhes[3] forburgh, Ok enchtet hawe ther annet æn mørken, Til sa lenge, At gudz søn skal løsæ them meth syn dødh. Jtem koningen spwrdhæ:

hwilket ær bædhræ, legems reenliifflighheet
78 v. b vden godhe gerninger, | æller godhe gerninger vden reenliifflighheet? Capitulum d xvij. Sydrak swarede:

Godhe gerninger ære bædhræ vden reenlifflighet Æn reenliffligheet ær for vden godhe gerninger. Om sa ær, ath j ære reenliffligh, Ok ethre gerninger ære ondæ, Then reenlifflighet[4] gaffner ether lideth, Fforthii Then reenliffligheet ær ekke aldeles aff gwd, Men the godhe gerninger, Som man gør vden reenlifflighheet, The skadhe

[1] *rett. fra* owergiwet. [2] *herefter* skulle, *slettet af Udg.* [3] *slutnings -s illumineret.* [4] *rett. fra* reenliffligh.

Digitized by Google

enge man. Ok ær han ekke reenliffligh, Thet kommer pa hanum sielffwer, fforthii hwer skall bæræ sielff Synæ eyne synders byrde. Men godhe gerninger, || Som man gør vden 79 r. a
reenlifflighet, ok ath man gør fattigt folk til godhe, Thet ma man forwerffwe[1] Sadan nadhe meth, Ath gudh ma æn forgiwe synden [2]Ffor the[2] godhe gerninger. Fforthii syæ wii sa, Ath reenlifflighet ær ey sa godh som godhe gerninger. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar aff kommer thet mørk, Som kalles eclipsis? Capitulum d xviij. Sydrak swarede:

Ther skulde ekke vden try eclipsis worde. Then ene hawer wæreth, The tw skule æn komme. Then første war thentidh flodhen gik ower werden. Then annen skal ware, nar gudz søn dør pa korseth. Thet tredie skal wor- | de, 79 r. b
Nar then falske prophete skal fødhes, Then som skal omwændæ all werden. Thesse try ære wnatturlighe. Men The andre, Som hawe wereth Ok skulde komme wedh solen ok weedt monen, The komme aff jorden. Ok thet kommer sa till, fførste monen skal taghe sith skyn aff solen, Ok solen[3] ær sa siith pa firmamentet, Sa ath iorden skugger mellom solen ok monen. Thet skeer j then tiidh, Fførste solen ok monen gange badhe een wæy j atskillighe hemmele, Tha kan monen enchtet skyn giwe aff segh, Fforthii han ær som een spegel, Hwilket som ær mørkt j segh, Men j nar ther kommer lywsen til, Tha kan man kænne allæ || stykkæ j spegelen ok sa ær thet meth manen; Nar 79 v. a
som han ekke kan fange lywsen aff solen, Tha ær han mørk, Fforthii ath iorden skygger mellom solen ok manen. Men nar solen ær omkringh iorden kommen, Tha fanger manen sit skin igen jo lenger ok meer. Men thet, ath solen fanger eclipsis, Thet kommer sa til, Ath solen ok manen ære badhe jeffne hwer andre, Ok manen ær mellom solen

[1] ff *illumineret.* [2-2] *rett. fra* Fforthii. [3] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

ok iorden. Sa tagher monen soolsens skyn bort, Sa ath solen ekke kan skyne pa jorden, Fforthii ær thet mørk pa jorden, Sa lenge Solen kommer omkring monen, Ok manens eclipsis thet kommer altiidh om natten, Ok soolsens
79 v. b eclipsis thet kommer | altiidh om dawen. Jtem koningen spurdhe:

Stiernerne[1], falle the ok nedh aff hemelen, Som oss tykkes? Capitulum d xix. Sydrak swarede:

Then klarheet, som wii se j luchten, thet ær ekke stierner, Men andre ting. Thet ær noghen fuchtighet, Som vp draghes j luchten, Ok nar thet kommer sa høght vpp, Sa tændes thet lidhen stwndh som een lwæ. Æller ok stundom ær thet aff the ængle, Som worde wtkaste aff hemmellen, Fforthii somme bleffwe J luchten, Somme pa Jorden, Somme j jorden, Ok somme j helwidhæ. Ok the som
80 r. a j luchten bleffwe, The wilde stundom meth therræ fuchtig- || heet faare j firmamentet. Ok sa kommer een[2] ængel Ok slaar them meth eldh nedher j affgrwnden, Ok thet[2] skeer Sa well om dawen Som om natten. Men thet kan doch ekke fynnes for soolsens klaarheet. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar mange hemmelle ære till? Capitulum d xx. Sydrak swaredhe:

Tree hemmelle ære till. Een ær then, som wii[3] see, Ok han løber om Ok ær legomligh, Ok ær lydeth Som laswr, Ok han kalles firmamentet. Then annen ær then, som godhe siele ære j Ok ænglene, Ok han ær lydeth som cristallæ. Then trediæ ær then, som gudh ær j Meth syn
80 r. b eyen | werelsæ, Ok han ær skapt som gull. Ok hwer hemmell Ær sa langh Ffra hwer annen Som fra jorden ok til

[1] *rett. fra* Stiernene. [2] *herefter Rasur.* [3] *herefter* see, *overstreget i Haandskr.*

Digitized by Google

thet første firmament. Men somme mene, Ath ther ær syw hemmele Æffter the syw planeters skikkelsæ. Jtem koningen spurdhe:

hwor høght ær hemmelen fra jorden? Capitulum d xxj. Sydrak Swaredhe:

HEmmelen ær sa høght fra jorden, Ath wore een steen j hemmelen sa swar som C men kunne løffte fran iorden, Ok then steen fulle aff hemmelen, Tha skulde hundredhe aar Nær forgaa, Før æn then steen komme til jorden. Men englene fare nether ok vp j eet øyue blik. Jtem koningen spwrdhæ mester Sydrak: ||

80 v. a

hwat krafft hawer firmamentet? Capitulum d xxii. Sydrak swaredhe:

FJrmamentet hawer sa stoor macht ok dygdh, ath enchtet menniske kan thet begribæ. Ok thet ær trinth Ok stedhes aldrigh ath løbe om werden. Ok wore thet sa, ath thet ekke Sa rørdes, Tha kunne engen tingh leffwe, hwerken folk, fowle, fiske eller dyyr, Men thet skulle altiidh were som thet wore døth. Men gudh hawer thet gantzæ wel skapt, Fforthii han wiiste wel, hwat alle tingh giordes behoff. Jtem koningen spurdhe:

hwat macht hawe stierner ok planeter? Capitulum d xxiij. Sydrak Swarede:

PLanetær ok stiernær hawe stoor macht ok dygdh. | The syw planeter gøre kornet ath woxæ Ok yrter, ok the styrke jorden, watn ok wædher ok alle hande tingh. ℂ Then første hedher saturnus. Hun ær ower the andre Ok sterker, ok ganger gømmen the xii teghen Ok bliffwer fiiræ aar j hwert teghen ok hun ær aff sadan macht, Ath nar hun gaar nether ath hemmelen, Hwo tha fødhes, han worder

80 v. b

Digitized by Google

fornedhret j werden, Ok hwo som fødhes, Fførste hun vp gaar, Han skal forhøghes ok worde mechtig. ℂ Then annen hedher jupiter Ok ær aff stoor makt, riigdom ok godz Ok aff stoor kwnstigheet, Ok hun gaar j gømmen the xii teghen ok bliffwer j hwert teghn eet aar; hwo som ther
81 r. a fødhes innen, || The worde kloghe ok kwnstighe. ℂ Then trediæ planeta hedher Mars, ok hwn ær aff stoor orloff ok striidh Ok blodhspillæ. Hwn løber gømmen the xii teghen Ok bliwer j hwert tegn xl dawe. ℂ Then fiærde planetæ hun hedher Sol Ok ær aff stoor macht Ok herredømme j konger ok herrer. Ok hwn gaar gømmen the xii teghen Ok bliwer j hwert tegn j maneth[1]. ℂ Then fæmtæ planeta hedher venus. Hwo som fødhes j henne, han worder lywfsaligh Ok kerligh ok vkysk, Ok hwn[2] gaar gømen the xii tegn [3]ok bliwer[3] J hwert teghen wdi xvij
81 r. b. dawe[4]. ℂ Then siættæ planeta hedher | mercurius, Ok hwn ær aff kwnst Ok læghædom Ok købenscapp, Ok gaar gømmen the xii teghn [5]ok bliwer[5] J xvj dawe J hwert teeghn. ℂ Then sywndæ planeta hedher luna, Ok hun ær aff stoor wanderingh ok pelegrimsfærdh ok wstadhigheet, Ok hun gaar j gemmen the xii tegn Ok bliffwer j hwert tegn ij eller tree dawe. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar mange hande watn ære j werden? Capitulum d xxiiij. Sydrak Swaredhe:

Ther ær mange hande watn til. Fførst thet saltæ haff, Ther alle watn komme aff. Sidhen ær een hande watn, Som skiiffther[6] farwe fiiræ synne om aareth, Stundom ær thet soort ok stundom røth, Stundom ær thet blecht, Stun-
81 v. a dom || ær thet klaart Ok skønt. Ther ære ok kelder, Som løber fiiræ dawe om wgen, Ok three dawe stande the stillæ. Ok ære somme strømme til, Som sta om natten, Som the wore frossne, Om dawen tha løbæ the. Ther ær

[1] N: eyn nacht. [2] *tilf. af Udg.* [3-3] *tilf. af Udg.* [4] *tilf. af Udg.*; N: xxiiii daghe. [5-5] *tilf. af Udg.* [6] *rett. fra* skiiff Ther.

Digitized by Google

eet handæ watn, j hwo ther aff drikker, han worder wiis. Ok ær eet hande watn, Hwilken quinne ther aff drikker, hun fanger mange børn. Ther er eet hande watn, som ær sa tycht, Ath engen fisk kan swømme[1] ther j. Ok somme watn ære hedhe, Ok somme kolde, Somme swræ ok somme Sødhæ, Somme saltæ, Somme færske, Ok kommer thet[2] alt aff iordens natwræ Ok effter gudz wiliæ. Jtem koningen spwrdhe:

hwar mange hande[3] syøør ær till? Capitulum d xxv°. Sydrak swarede: | 81 v. b

Tree hande syør ære. æn gaar[4] om alt werden Ok ær salt. Een annen ær soort ok kalles thet soorte mæær. Then tredie luchter gantzke yllæ[5], Ath hwo som luchter[6], han skal døø, Ok thet kalles thet dødhe haff. *Jtem koningen spurdhe:*

hwar fore skapte gudh werden? Capitulum d xxvij. Sydrak Swaredh:

FOr trennæ sagher. Ath bewisæ syn mechtighet, fforthii han ær alle tingh mechtigh, ok ath han hawer engen begyndelse eller ænde. Annen sagh ær, ath han wilde ladæ sin stoore godheet kenne. Tredie æær, Ath hans loff ok ære skuldæ for- || meres, Ok ath mennisken skulde 82 r. a komme til then ewighe ære. Jtem koningen spwrdhæ:

hwor fore ær solen heedh? Capitulum d xxviij. Sydrak swaredhe:

Ware solen ekke heedh ok manen kold, Tha kunne enchtet creatwre leffwe pa iorden, Ok kunne jorden engen grødhe giffwe aff segh. Men gudh hawer thet sa

[1] *rett. fra* swomme. [2] *tilf. af Udg.;* N: unde dat kumpt all van der naturen der erden unde na godes wille. [3] *tilf. af Udg.* [4] *rett. fra* gordh. [5] *herefter flg. Ord, der er overstreget i Haandskr.:* Sa ath hwo som y luchter. [6] N: We darin queme, de moste starven van groten stanke.

Digitized by Google

skikket, Ath solen meth syn wermæ qwegher alle creatwræ ok all frucht. Ok wore then hedhe sa[1] om natten som om dawen, Tha bleffwe engen[2] leffwende pa jorden. Men
82 r. b om natten kommer kuldh aff manen ok tem- | pererer then
5 hedhe, Sa ath alle tingh bliffwe wedh therre macht. Ok ware solen ekke warm, tha forginges alle ting pa jorden aff kuld. Jtem koningen spurdhe:

hwat ære hælder flere saandzkorn æller watndz drober j werden? Capitulum d xxix.
10 Sydrak swaredhe:

Flere ære sandzkorn j werden æn watns drober, Ffor-thii ath alt watneth vpholdes pa sandith. Ok mange stædhe ære j werden, ther som meghen sandh ær ok enchtæt watn, Men engenstedh ær watn, Vden ther ær sandh ok
15 iordh vnder. Sa dypt som watnet ær, Sa dypt [3]ær ok[3] jord ok sandh[4] ther vnder, Ok forthii ære sandz korn flere
82 v. a æn || wadns[5] drobæ. Jtem koningen spurdhe:

kan man ok wiidhæ tall paa sandz korn j werden? Capitulum d xxx. Sydrak Swa-
20 redhæ:

Ware werden twsinde synne mere æn hun nw ær, Ok alt iorden ware slæt ok all ful aff folk, ok hwert menniske lewedhe j twsinde aar, Ok hwer stund[6] kunne fødes twsinde men Ok twsinde quinnæ, Ok hwert legomme

[1] *i Haandskr. rett. fra* som. [2] *herefter* vp, *overstr. i Hskr.* [3-3] *tilf. af Udg.; Hskr. har her et overstreget* ok. [4] *herefter* ær, *slettet af Udg.* N: gheyn water unde de dupe van der see en mach nummermeer so depe syn, der under en sy erde unde sant, also dick unde also depp, also dat water is. [5] wadns *synes i Hskr. at være rettet til* watns. [6] *N er her udførligere:* unde eyn ewelike stonde were also lank also eyn dach is unde eyn nacht unde in eynen eweliken daghe weren du sent stonden unde in isliker stonden weren gheboren du sent man unde vrowen unde van eyner eweliken vrowen worden geboren du sent kindere . . .

Digitized by Google

ware beseth meth haar alle stedhæ, Doch wore twsinde[1] synne flere watns drober j werden ok wtalighe flere sandzkorn, Ok wsieligh mere ær gudz nadhe ok barmhertigheet[2]. Jtem koningen spurdhæ:

hwar mangæ stierner ære | pa hemmelen? 82 v. b
Capitulum d xxxj. Sydrak swaredhe:

Ware all werden slæt ok ful aff dywr[3], Ok alle the, ther[4] hawe wereth ok ære ok skule worde, ware the alle pa een stedh, Æn ære stierner meghet flere. Men for hemmelens[5] høwheet kan man ekke wel see them. Ok som een gaar op[4], Sa gaar een annen nødh, Fforthii the[4] røres altiidh meth firmamentet, som gudh hawer thet skikketh. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar mange ænglæ skapte gudh? Capitulum d xxxii. Sydrak swaredhe hanum: || 83 r. a

Gudh skapte nj ænglæ koor, Ath the skulde alle tiidh lowe ok takke gudh. Ok ther worde mange wt støt ffor therres syndh skyldh, Ok j therres stedh skulde mennisken komme. Men tiit komme ekke flere æn the, som tienæ gudh, The skulle besidæ meth hanum ewigh glædhæ. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat helder[4] ær flere menniske j werden æn dywr? Capitulum d xxxiij. Sydrak swaredhe:

Gudh hawer skapt mennisken ath were een herre ower alle tingh, Ok ath thes mere een hawer ath wolde ower, Thes større ær hans herredom. | Fforthij hawer gudh 83 r. b thet sa skapt, ath moth hwert menniske pa iorden ære

[1] N: hundert dusent. [2] *herefter* ok nadhe, *slettet af Udg.* [3] N: luden. [4] *tilf. af Udg.* [5] *rett. fra* hemmels.

Digitized by Google

hwndredhe dywr Ffor vden ormæ, ok moth hwert dywr ær hundredhe fuglæ, Ok moth hwer fugll ær hundredhe fiske. Jtem koningen spwrdhæ:

Men gudh[1] ær alz ting meghtigh, hwii skapte han ekke andre creatwre æn dywr, fiske ok fugle? Capitulum d xxxiiij. Sydrak swaredhe:

Gudh hawer werden ok altingh skapt aff fiiræ elementæ, Ok mennisken ær sammensæt aff fiiræ hande complex, heet ok kalt, waat ok tywrt, ok menniskens legom ær skapt mæst aff jorden, Ok dyyrs legomme aff elden, 83 v. a Ok fuglene || aff luchten, Ok fiskene aff watneth[2]. Jtem koningen spurdhæ:

hwar ær then løsteligeste stedh pa jorden? Capitulum d xxxv. Sydrak swaredhe:

Then løstelighste stedh ær ther, som menniskens hierte ok wiliæ ær. Ffor ware mennisken j then løstelighste stedh pa iorden ok hadhe han wilie ath were j een annen stedh helder, Tha ware then stedh løsteliger til thet menniske, Æn doch ath then stedh ware wreen Ok fwll. Ffor-thii sier iegh, ath ther ær løstelight, Som man løster mæst ath were. Jtem koningen spurdhe:

Ma een man forwiidhæ een[3] annen syn armoot, æller ath hans | høsfrw ær ekke dandes? Capitulum d xxxvj. Sydrak swaredhe: 83 v. b

Een skal ekke forwiidhæ annen, ær thet saa, Ath hans høsfrw ær ekke dandes, sachte thin maa ok sa ware. Æn hawer tw [4]weret hoos[4] hans høsfrv, Sachte han ma

[1] *herefter* skapte, *overstr. i Hskr.* [2] *N. tilf.* Unde hadde he ere lichame ghemaket vander erden, so hadden se uppghestaen to dem jungesten daghe ghelyk den mynschen. Darumme dat see gheynen licham van der erden nicht en hebben, so werden see to nichte. [3] *tilf. over Linien.* [4-4] N: ghelegen by.

Digitized by Google

komme Hoos thiin igen. Æn ær han fattigh ok forwiidher thu hanum thet, Sachte thu matte æn worde fattighere, Fforthii engen weeth, hwat hanum kan hænde. Jtem koningen spurde:

Skal man gøre alle til takke ok til wiliæ? Capitulum d xxxvij. Sydrak swaredhæ: ‖ 84 r. a

Ja, hwo som thet kan gøre. Men thet kan engen gøre j werden, Ath han tækkes alle[1]. Men them, som godhe ære, Them skal man were til takke ok tieneste, hwat man kan. ok alle skal man giffwe godhe ordh, godhe raadh ok godh trøst, Ok tha worder man priseth ok æreth. Jtem koningen spwrdhe:

Skal een man forgløмæ then, som hanum gør noghet got? Capitulum d xxxviij. Sydrak swarede:

Næy, aldrigh een dagh. [2]Ath thet wore fult føyæ, doch skal man thet aldri forgædhe[2]. Ffor hwo megh gør til godhæ | æfter syn formwe Meth ordh eller gerninger, 84 r. b Tha ær iegh plightigh thet aldri ath forgløмæ. Jtem koningen spurdhe:

kan[3] eet menniske ok holde segh aff wkyskheet, fførste man løster ther till? Capitulum d xxxix. Sydrak svaredhe:

Saa snart som thet kommer[4] mennisken j sin eller[5] wiliæ, Tha skal han tencke pa sin skabere, Som hanum hawer skapt efter sit eyet belede, Ath han ekke ma smitte gudz belede, Men han skal holde segh reenligh ok kysk, Ok skal framdeles tencke, ath han skal døø, Ok ath han skal

[1] *herefter Rasur.* [2-2] N: all isset dat de denst ghans kleyn is, nochtant schalmen des nummer vorgheten. [3] *herefter* ma, *overstr. i Hskr.* [4] *rett. fra* komme. [5] *rett. fra* efter.

Digitized by Google

sidhen Ffa sadant løøn, Som han fortient hawer, Medhen
84 v. a han leffde. Ok nar wij || sa tencke, Tha forgaar[1] then fwlæ tancke ok wiliæ, Ok wii skule besynne, Ath eldh, thes mere ther kommer trææ til, Thes større worder han. Sa ær thet ok ther meth. Thes mere man thet øwer, Thes mere begærer man thet, Ok thes meer man staar jmoth, Thes meer forgaar thet. Jtem koningen spurdhe:

hwat ær then største glædhe, j werden kan were? Capitulum D xl[2]. Sydrak swaredhæ:

Twennæ hande glædhæ ær j werden. Een ær legomlegh, ok hun ær gantze stakketh. Men aandeligh glædhæ Thet ær ath glædhes J gudh Ok holde hans budh, Ok acthe
84 v. b then store glædhe, Som ther efter kommer. The, | som sa glædhes, Therres glædhe fanger ekke ændæ, Men worder altiidh mere. Jtem koningen spurdhe:

hwarledh skal man leffwe meth sin høsfrv? Capitulum E j. Sydrak swarede:

Man skall were hoos sin høsfrv J gudz rætzle ok j then acht ath[3] Affle frucht, gudh til loff, Ok fra thentidh mannen fornymmer syn høsfrwæ ath hawe ont fanget Ok sa xl dawe efter barneth ær fødh, Ath han ekke bewarer segh legomligh meth hennæ. Men somme ære til, The som ekke skødhæ therres høsfrw for fuster Ath afflæ, gudh til loff, Men for therre eygen fwle legem-
85 r. a ligh begæringh, Ok || the mwe liighes wedh hwndæ eller wedh andre wkyskelighe dyyr, Som enchtet wiidh hawe eller synne. Jtem koningen spurdhe:

[1] *rett. fra* fanger; N: de unkusche wille schal dy vorghaen. [2] *rett. i Randen fra* d xxxix *(med mørkere Blæk).* [3] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

Fførste een hær kommer moot een annen, Skal strax then enæ sla til[1] then annen hær? Capitulum E ij. Sydrak swarede:

Naar een hær kommer mooth een annen, Tha skal høwitzmannen were from ok forsynlik ok klogh ok achte ok skødhe then hær[2], Som mooth hanum kommer, Ok skal wisligh skikke ok fly sith folk. Ok kan han besynnæ, ath han ær sterker æn then annen, Tha skal han ga fore fromlighæ | Ok slaa til the andre. kan han ok for- 85 r. b
nymmæ, ath the andre ære sterkere ok flere, Tha skal han thes mere trøste ok styrke sin[3] hær Ok forware sith spets, Som han bæst kan, Ok achte syn fordeeldh, Fforthii han ma were sa from Ok sa manneligh meth sin lillæ hær[4], ath han ower winner then[5] store. Jtem koningen spurdhe:

The menniske, som fødhes døwe eller stwmmæ, hwat maal forsta the J therres hiertæ? Capitulum E iij. Sydrak swaredhe:

Thet[6] menniske, som fødhes stwm eller døff, han tencker ok forstaar J sith hierte Syn første forældres maall, Adams, Ok hans maal war hebrayske. Thet samme maal nwm- || mæ the menniske Aff ræt natwræ. lighe[7] som[8] 85 v. a
hwo som toghe eet barn, [9]xl Dawe gamelt[9] eller meer, Ok sættæ thet j een stedh, ther som thet engen man sowæ eller hørde talæ, Ok gaffwe thet samme barn syn nyttørfft[10], Tha skulde thet barn talæ syn første fadhers[11] maal Adams, Nar [12]then tiidh[12] komme, Ath thet skulde talæ. Jtem koningen spurdhe:

[1] *tilf. over Linien.* [2] *rett. fra* hedher. [3] *rett. fra* sith. [4] *tilf. af Udg.* [5] *rett. fra* the. [6] *rett. fra* The. [7] *herefter Rasur.* [8] *tilf. af Udg.* [9-9] *i Haandskr. er Ordene ombyttede ved* a b c *over Linien; efter* xl *et overstreget Ord.* [10] *rett. fra* nyttrøfft. [11] *rett. fra* fødhes; N: synes eersten vaders Adams. [12-12] *rett. fra* thentiidh.

Digitized by Google

kan noghet menniske æller creatwre pa jorden wiidhæ gudz wiliæ æller tankke? Capitulum E iiij. Sydrak Swaredhe:

Gudz wilie æller tankke ære større æn hemmelen ok iordh, Ok hwat han wil ath skee Skall, thet skeer J
85 v. b then[1] samme stundh, Fførste han thet | tæncker. Ok[2] engen weedh hans wilie eller tancke, wden hwat som han lader syne englæ vndersta, ok[2] han lader them sidhen bebudhe[3] mennisken[4]. Jtem koningen spurdhe:

Skal man al tiidh bedhe ok thiene gudh? Capitulum E[5] v. Sydrak swarede:

Ja, hwo som thet kan gøre. Men legommeth ær skrøbelight ok wedhtorff roo ok hwile[6]; [7]ok fangher thet ey roo ok hwile[7], tha forfares thet. fforthii skal man tiene ok bedhe til gudh een stundh om daghen ok een stund om natten, Ok stundom[8] skal man hwile Ok stundom arbeydhe for syn
86 r. a fødhæ. Men nar man bedher til gudh, Tha || skal man til bedhe hanum aff alt sit hierte meth stoor øthmyghdom ok kerligheet Ok meth stoor attraa ok acht. hwo som ekke sa bedher, han bedher ekke rættelighæ, som han skulde. Jtem koningen spwrdhæ:

hwo pa fan først sang? Capitulum E vj. Sydrak Swarede:

Then første, sang pa fand, thet wor noes søn Sem, han paa fan hanum aff then ludh, Som gik aff wantzens løbh, Ok aff then lydh, Som gik aff thræ[9], første thet blestæ

[1] *rett. fra* thet. [2] *rett. fra* Ath. [3] *herefter* syne engle, *slettet af Udg.*; N: Unde schal jemant icht weten van dem willen godes, dat leet he eme to wetende werden by synen hillighen enghele. [4] *rett. fra* menninsken. [5] *herefter* iiij, *overstreget i Hsk.* [6] *rett. fra* wilde. [7-7] *tilf. af Udg.*; N: Unde weret dat eyn mynsche nicht en rouwede, he en scholde nicht moghen leven noch beden. [8] N: de anderen stonden. [9] *rett. fra* the.

Digitized by Google

pa them, Ok aff then ludh, Som gik aff hammars slaw, hwilke slaw Som gaffwe atskillighe lydh, | Ok ther sammen 86 r. b sættæ han noder effter aff stoor klogheet ok aff gudz wiliæ. Jtem koningen spurdhe:

hwem skal man mæst hedher ok ære gøre? Capitulum E vij. Sydrak swaredhe:

Man skal først ære gudh j hemmelen, ok ther nest fader ok moder, Ok were them tro Ok hielpe them j therræ nødh. Ther nest skal man ære them, som man hawer noghet got aff. Jtem koningen spurde:

hwo ær mildeste ath giwe her pa jorden? Capitulum E viij. Sydrak swarede:

J thenne werden ær engen stoor mildhet ath giwe, Ffor alt thet, Man hawer, Thet hawer man aff gudh, Ok gudh ær aller mildeste, Fforthii han giwer all ting, || som 86 v. a her i werden ær. Ok j thet annet leffneth giffwer han meghet meer them, Som thet fortiene. Ok engen man kan føre thet godz hedhen meth segh, Som han hawer her j werden. Fforthii ma man merke, Ath thet engen tilhører Vden gudh Ok hwem han thet wil giffwæ Til een tiidh. Jtem koningen spurdhe:

Skal then fattighæ alle tiidh giffwe Ok ythmyghe segh for then righe? Capitulum E nono. Sydrak Swaredhe:

Then fattighe man, gaar han aat een wey, Ok kommer then, som mechtighere ær, Tha skal han gaa aff wæyen Ok ladæ hanum ga fore segh. Ok hwar then fattighæ kommer j eet herberghe, Tha skal han sætte segh næther- | ligh 86 v. b Ok skal segh ekke høwferde, Ther til ath een annen, som mechtigere ær, skal ey syæ til hanum: Stat vp ok lath megh sidæ. Jtem koningen spurdhe:

Digitized by Google

Ma man ædhæ al tingh vden synde? Capitulum E x. Sydrak swaredhe:

Gudh skapte alle ting for mennisken*s* skyldh. Somme creatwræ skapte han mennisken til fødhe, Ok them som han ther til skapte, them ma man ædhæ for wetherkwegelsæ skyldh Ok ey til owerflødigheet Vden syndh. Somme skapte han mennisken Till hielpp, Som ær hæstæ, asnæ ok mwlæ. Them skal man ekke ædhæ. Somme
87 r. a skapte han mennisken till || lysth, Ok sommæ for vnder skyldh, ath mennisken skal skødæ ok bekende ok betænkiæ gudz store mektigheet ok takke ok loffwe hanum. Jtem koningen spwrdhe:

Skal man al tiidh helse mennisken? Capitulum E xj. Sydrak swaredhe:

Man skal ekke altiidh helse, ffor estu j hwsæ meth thin wen, Thaa ær thet nogh ath helse hanum tree synne[1] om dawen, Om morgen, om daghen ok om affthen. Ok mødher thu thin wen pa noghen wey, Tha ær thet nogh Ath thu eet synne helser hanum[2], Ok thet were [3]effter
87 r. b som[3] tiidh ær pa daghen. Ok helser | tegh noghen, Tha skalt thu øthmygelighe ok kerlighæ sware hanum. Jtem koningen spurdhe:

hwat skal man mest ælskæ pa jorden aff all tingh? Capitulum E xii. Sydrak swaredh:

En man skal ælske sin høsfrwe meer æn noghen annen tingh, Fforthii han skal ælske henne næst syn gudh ok segh sielff, Fforthii ath mannen ok qwinnen ære bodhe som eet legomme. Ok then tiidh gudh skaptæ adam Ok eua, Tha badh han, Ath the skulde badhe hawe een wiliæ

[1] N: du en schalt ene boven twye nicht groten, men des avendes unde des morghens. [2] *herefter et Bogstav overstreget i Hskr.* [3-3] *rett. fra* som effter.

Digitized by Google

Ok were lighe hwer andre. Fforthii hadhe gudh willeth, Ath eua skulde hawe wareth forsmádh aff adam, Tha hadhe han skapt hen- || ne aff hans fødher. Hadhe han 87 v. a ok wilt, ath hun skulde weret ower hanum, Tha hadhe han wel skappt henne aff hans howet. Men han wilde, ath hun skulde were lighe wedh hanum, Ok han skulde doch hawe herredom ower hennæ, Fforthii skapte han hennæ aff hans høywere ræffbeen. Fforthii sier iegh, Ath man skal elske sin høsfrw nest gudh Ok segh sælff, Ok hun thesligest[1] skall ælske mannen ower al tingh pa jorden, Ok ther nest synæ forældhre Ok syne børn. Jtem koningen spurdhe:

> Om myn fader ok myn moder hadhe ekke wereth, hwarleth skulde iegh tha hawe wordeth? Capitulum E xiij. | Sydrak swa- 87 v. b redhe:

Fra then tiidh gudh skapte hemmel ok iordh, Tha wastu fød for gudh Ok j hans aasywn. førre gudh skapte mennisken, Tha wistæ han tall pa sa mange menniske, Som j werden skulde komme, ok wiste therre taale ok therræ tancke, therre gerninger ok therre naffn, Therre saligheet ok therre fortabelsæ, Ok dywr, fugle ok fiske, Alle som skulde komme j werden. Ok hadhe[2] han thet ekke wist, Tha hadhe han ekke wareth all meghtigh. Ok hadhe ekke thin fadher ok moder[3] wareth, Tha hadhe gudh skikketh tegh andre || forældre ath fødhes aff. Jtem koningen spurdhe: 88 r. a

> Alle quinner ære thee alt eens godhe? Capitulum E xiiij. Sydrak swarede:

Alle quinne ære eens jnwordes, Sa ære ok alle men. Men somme ære meghet growere Ok sterkere aff komplex, Men pa natwrens gerningers weghnæ ære the

[1] *rett. fra* thesliges. [2] *herefter* th, *overstreget i Hsk.* [3] *herefter* ekke, *slettet af Udg.*

Digitized by Google

alle eens[1] godhe. Men man hawer doch meere lyst til then ene æn til then annen, Ok thet kommer aff trenne tingh. Thet første ær deyligheet, Som een quinnæ hawer, [2]Thet ath een man meer behawer henne æn een annen[2]. Thet annet
88 r. b ær skønæ | klædher, Som een quinnæ hawer pa, Ther fore ær hun mere behageligh Æn then, som onde klædher hawer. Thet trediæ ær, ath een man tagher een quinnæ Ok the lewæ[3] sammen j ræt kerligheet, Tha tekkes hanum then quinne meer Æn noghen annen. Ok thet ær bædhræ æn the andre twennæ. Jtem koningen spurdhe:

Skal man waare sin wen ath, Om man fornømmer, Ath hans høsfrw ær ekke fuldannes? Capitulum E xv. Sydrak swaredhe:

Er thet sa, ath thin wens høsfrw ekke ær sa trofast, Som henne hørde, Ok thin wen kan fange ther ower
88 v. a noghen skadhe, Tha || hører tegh ath ware thin wen ath, Om thu fornømmer[4] thet j sandheet, Sa ath han ma wochte segh Ffor sadan skadhe. Jtem koningen spwrdhe:

fførste man skal noghet gøre, Skal man thet meth hast gøre? Capitulum E xvj. Sydrak swaredhe:

Nar man skal gøre noghet, thet som got ok nyttelikt ær, Thet skal man gøre snart. Men thet som ont ær, Thet skal man seenligh gøre Ok tøffwe ther meth, Fforthij gør man thet j hastighet, Tha matte man komme ath[5] fange skam eller skadhe æfter, thet man kunne sent eller aldri
88 v. b forwinnæ. Jtem koningen spwrdhæ Sydrak aath: |

[1] *tilf. af Udg.* [2-2] N: Wente dar heft he meer ghenochte to unde beheghelicheit dan to eyner eisliken. [3] *rett. fra* løbæ. [4] *rett. fra* fornwmmer. [5] *rett. fra* ok.

Digitized by Google

Skal man ælske alle men? Capitulum E xvij. Sydrak swarede:

Man skal ælske the, Som godhe ære, Ok the, som tegh ælske Ok gøre til godhe, Them estu plichtig ath ælske Ok gøre them got igen. Men the, som ondæ ære ok tegh mooth gøre, Them mattw gøre thet samme igen. Jtem koningen spurdhe:

Gør man then fattighæ sa stoor ære j then annen werden, som then righe? Capitulum E xviij. Sydrak swaredhe:

Sanneligh sigher iegh tegh, ath meghet meer ære Gør man then fattighæ J then annen werden æn then righæ. || Fforthii the[1], som her ær fattighæ ok owergiffwe 89 r. a werdens godz for gudz kerlighet, The fa twsinde synne meer jgen. Men the, som her ære righe ok gøre gudh loff aff Ok hielppe them, som tørfftighe ære, The[2] fange ok stoor glædhe Ok ære j then annen werden. Ok the, som gøre thet godhe ok lader thet ondæ, The fange ewicht got ok glædhæ. Jtem koningen spurdhe:

Skal fadheren bære sønsens byrde j then annen werden, æller sønnen fadherens? Capitulum E xix. Sydrak swarede:

Fadheren skal ey bæræ sønsens byrdæ Ok | sønen fa- 89 r. b dherens j then annen werden. Men engen ær[3] sa retferdig, Ath han jo skal skodhe[4] ok see helwedes pynæ, Ffør æn han kommer j then annen werden. Men hoo som illæ giør, han skall sielff bære sin byrde, Som han hawer syndeth efter. Men ær thet sa, Ath fadheren seer sønsens ondgerninger, Ok han straffer ok ræffser[5] barneth Ekke,

[1] *tilf. af Udg.* [2] *rett. fra* Tha. [3] *tilf. over Linien.* [4] *rett. fra* skødhe; N: he moet eersten dorch de gloet des veghevures. [5] *rett. fra* rætsler; N: straffet offte vormanet.

Digitized by Google

sa ath thet forlader sin ondscapp, Tha synder fadheren ther inne. Men doch ær han ekke skyldigh J then syndh, Mæn synder doch stoorligh, Ath han ekke aff holder barneth Ffor synden. Men doch gaar ekke then eenes syndh pa then annen. Jtem koningen spwrdhe:

89 v. a

hwo som slaar annen j hiell, skal han swaare hans ‖ synder, som dødh bliffwer? Capitulum E xx. Sydrak swaredhe:

Thu skalt widhæ j sanningen, han vntfaar ekke hans synder, Fforthii hwer skal sware syn eyen syndh. Ok hwo som slaar nogher j hiell vden brødhæ, han hawer ther stoor synd aff, ffor thet sømmer engen Ath affliffwe eller dømæ annen[1] til dødhe vden landes herre Æller then[2], som ther til ær skikketh aff hanum. Tha ma han dømæ ok rættæ, æfter som brøden ær stoor til, Ok hwo som dræber then, som fordømder ær Ffor syne misgerninger, han hawer ther ingen syndh aff, Fforthii hwer skall dømes aff gudh efter syne gerninger. Jtem koningen spwrdhe:

89 v. b

Ære noghre folk i werden, ‖ Som ædhæ andre folk? Capitulum E xxj. Sydrak swaredhe:

Eeth hande folk ær j werden, som ædhæ andre folk. Men thet forstandes ekke sa, ath the ædhæ them legommelighe. Men the, som taghe eens mandz rætte godz Ffra hanum vden rættæ, hwilket som han hawer afflæt meth sith legoms sware arbeydhe, The mwe siies ath ædhæ ok forderffwe andre, Ok the, som fortalæ andræ meth therres ordh Ok achte ath gøre them skam ok skadhæ[3]. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *herefter* til, *overstr. i Hskr., og* noghen, *slett. af Udg.* [2] *tilf. af Udg.* [3] *N. tilf.* de doen also quaet, off see ere vleisch eten, also de eyne mynsche den anderen.

Digitized by Google

hwo ær bædhre, een tywff eller een[1] mordere? || Capitulum Exxij. Sydrak swarede: 90 r. a

AFf thesse twenne ær enchtet got. Men the ære badhe ful ondæ. Men doch ær een mordere werræ æn een tywff, Fforthii Morderen tagher bort liiffweth[2], ok tywffwen borttagher[3] godzeth, Som man hawer Hafft[4] stort arbeydhæ fore, [5]ok han fanger sidhen stoor sorg igen[5]. Æn doch ær een annen[6] syndh, Som hører til wkyskheet. Hun ær meghet swarere[7], Ok gudh hadher henne stoorligh; hun kalles zodomiticum[8]. Ok gudh looth for then syndh syw howeth stædher sænkkes j affgrwnden. Then | samme syndh ær sa swar, Ath diefflene skammes 90 r. b ther wedh, nar hun skeer, Æn doch ath the begæræ, Ath all syndh skall skee, Ok englene skielffwe ther wedh Ok fruchte, ath gudh skall ladæ werden forgaa. Ok hun ær sa swar, Ath thet ær[9] vnder, Ath the, som henne bedriffwæ, Ath jorden ekke slugher them j segh. Men gudz barmhertigheet ok miskund bither ther effter, ath mennisken skal omwendæ segh Ok komme til ewighe leffneth. Jtem koningen spwrdhæ:

Gudz barmhertighet forgiffwer hun alle synder, Som mennisken gør? Capitulum Exxiij. Sydrak || swaredhe: 90 v. a

ALle the wandz drober j haffweth ære, Alle the sandz korn, pa jorden ære, ware the alle j een swm, æn wore gudz barmhertigheet eet twsinde mere. Ok hadhe eet menniske giort sa stoor syndh ok han hadhe myrdh fadher ok modher, høsfrw ok børn, Ok twsinde menniske Ther till, ok omwende thet menniske segh ok grædæ for

[1] *rett. fra* ein. [2] *N. tilf.* de god ghemaket heft myd synen gnaden na synes sulves ghelyk. [3] *rett. fra* borttaghet. [4] *rett. fra* Haff. [5-5] N: unde bringet ene in armoet unde in grote sorghe. [6] *rett. fra* annet. [7] *rett. fra* swarede. [8] *N. tilf.* Dat synt, de de dar ligghen myd eren wyven in anderen maneren, dan see scholden. [9] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

synæ synder Ok wilde aldri meer gøre syndh; Gudh wilde forgiwæ hanum them wisseleghe. Jtem koningen spwrdhe:

hwar fore arbeydhe mennisken J thenne[1] werden? Capitulum Exxiiij. Sy- | drak swaredhe:

90 v. b

For twennæ sagher skyldh. Een ær ath vpholde legemeth til sin nyttørfft[2]. Then annen, ath legemeth skall beholde syn macht ok tiene gudh. Ffor syn siels saligheet. Ffor sielen kan enchtet forwerffwe Vden legemmens hielp. Fforthii skal legemeth arbeydhæ for sielens saaligheet. The arbeydhe gantze wnytteligheok daarlighæ, The som arbeydhe om noghet godz Ffor therre børn eller frende skyldh. Man skal gøre ok achte Sasom een myræ, ther[3] arbeydher Om sommeren Om thet, || som then[4] skal fortære om winteren. Sa skule ok mennisken arbeydhæ J thenne werden meth godhe gerninger Ok almøssæ, Ath siælen ekke lydher hwnger om winteren. Man skal ekke Sa[5] tencke: Jegh wil affle meghet godz ok giwe myne børn, Fførste iegh dør. Men thinæ børn ok frender, nar the hawe thit godz æfter thin dødh, The achte fuld lideth, hwar thu bliffwer, eller hwar theg lydher. Fforthij skal man meer skøde sielen æn legemeth, Ffor hun ær twsinde sinnæ wer- | dighere. Ok wiste mennisken, hwar wer- | digher hwn ær, Sanneligh, man achtedhe henne meghet mere, Ok man forkaste henne ekke saa ringæ, som man gør. Jtem koningen spwrdhe:

91 r. a

91 r. b

hwat tingh ær thet, Som mest ær skywldh Ok wkienneleghest ær pa jorden? Capitulum Exxv. Sydrak swarede:

MEnnisken ær wkienneligest pa jorden, fore the, som onde ære, The synes offte godhe, Ok the, som fwlæ ære aff ondhscapp, The betecke therre ondhscapp meth

[1] *rett. fra* thette. [2] *rett. fra* nyttrøfft. [3] *i Hsk. rett. fra* thet. [4] *rett. fra* thet. [5] *herefter* j, *overstreget i Hskr.*

Digitized by Google

godhe ladhæ, sa ath man ekke wel kan kienne them, forthij then, som god[1] ær, han taler gernæ got, Men then, som onder ær, Æn doch || han skywler thet, Tha kennes thet 91 v. a
stundom pa hans ordh ok[2] pa hans gerninger. Jtem koningen spwrdhæ:

Thet godhe eller ondæ, som mennisken gør, kommer thet aff gudh eller aff hanum sielff? Capitulum Exxxvj. Sydrak swaredhe:

SAnneligh sigher jegh tegh, ath gud wil enchtet onth, Men thet, som got ok dygdelight ær[2], thet ær aff hanum, Fforthii han ær alsombæst, Ok enchtet ær got vden hanum, Ok hans godhet kan enchte hierte besynnæ. Ok han skapte alle tingh Aff sin store godheet Ok kerligheet, Ok han wil, ath mennisken skulde alltiidh gøre got Ok fange ther fore ewiigh glædhe. Doch | matte han wæll skapt 91 v. b
mennisken Sa ath the ekke hadhe syndeth. Tha hadhe han giordh diewelen wreth[3], Som wt war kast aff hemmelen, Ath han ok ekke skapte hanum Sa ath han ekke skulde synde. Ok han skapte mennisken wedh friit wilkor, Sa ath thet kan gøre ont eller got, hwilketh thet sielff wilde. Doch hawer gudh giweth mennisken syn ok forstandelsæ ath kenne thet, som got ær, Ok fly thet, som ont ær. Sa ær alt got aff gud, Som nw sagt ær. Jtem koningen spurdhe:

hwart bliffwer daghen, første natten kommer? Capitulum Exxxvij. Sydrak swaredhe:| 92 r. a

Gudh skapte sool ok maane ok stierner Ath lywse werden. Ffør æn han them skapte, Tha war all werden mørk. Sa ær ekke dawen annet æn soolsens skyn Ok lywsen pa jorden, Ok natten ær encteth annet Æn

[1] *i Hskr. rett. fra* godher. [2] *tilf. af Udg.* [3] *rett. fra* wredh; N: Men so hadde he unrecht ghedaen dem duvele.

Digitized by Google

soolsens bort gangh aff wort sywn. Ok nar han ganger sa langht bort fran oss, Tha skikker gudh[1] iorden mellom soolen ok oss, Sa ath thet worder nat, Ok dawes Tha anner[2] stedts, ok nar soolen ganger fraa them, Tha dawes thet meth oss, Ok nattes meth them[1], thet kommer alt aff iordens tryndheet, Som førre ær saght. Jtem koningen spurdhe:

92 r. b

hworledh | kan solen ok manen ok stierner ok planeter holdes vpæ wdi firmammentet? Capitulum E xxxviij. Sydrak swaredhe:

Planeter ok stierner, sool ok maanæ, Alle holdes the j firmamenteth Som een løwe holdes j eet hws æfter gudz macht ok wilie. Ok the stædhes aldrigh, Men the røres ok gaa omkringh meth firmamenteth. Ok nar een stierne eller planete gaar nedh j wæster, Tha gaar een annen vp j øster. Jtem koningen spwrdhe:

røres[3] alle stierner Ok ga omkringh meth firmamenteth? Capitulum E xxxix. Sydrak swaredhe:

92 v. a

Alle stierner røres ok omløbe || meth firmamentet Ffor vden een, Som kalles leyde stierne, hun staar stillæ, Ok hun ær gantze høght, fforthij synes hwn lidhen. Men een tiidh førhøwer hun segh, Ok thet er j then tidh, Som firmamentet omhwerffwes fra winter ok til sommer, Ok j then tiidh skule skipmen forwaare them, Ath the ekke faare wille ok forderwes. Jtem koningen spurdhe:

Skal orlogh ok striidh all tiidh were j werden? Capitulum E xl. Sydrak swaredhe:

Orlogh ok striidh bliwer altiidh j werden, Somme synne mere ok somme synne myndre. Fforthij Ath wore her friith[4] j werden, Tha ware thet ekke werden, Men para-

[1] *tilf. af Udg.* [2] *rett. fra* anners. [3] *rett. fra* rører. [4] *rett. fra* friit.

Digitized by Google

diis eller hemmerighe, | Ffor ther ær all tiidh friith[1]. Nw 92 v. b
skalthu widhæ, ath thet ær twenne hande orlogh eller striidh
her j werden. Een ær aandeligh Mellom sielen ok diewelen,
Ok han afflader aldri ath striidhæ meth godhe menniske.
Men een annen ær legemligh Mellom eet menniske ok
anneth, Ok han fanger engen ændæ Ffør werden forgaar.
Jtem koningen spwrdhe:

hwii sigher man, ath werden ær enchtet? Capitulum Ff i. Sydrak Swaredhe:

Thet ma sies, forthii Ath engen tingh ær her j werden,
Som ey skal forga ok forderffwes[2] ok fanger ænde. || 93 r. a
Fforthii sies thenne werden Ath were enchtet Ffor thet,
som ewicht ær. Ffor alt thet, j werden ær, Thet ær skapt
aff enchtet, Ok alt thet, som her leffwer[3] j werden, Thet
skal døø Ok skilies hædhen. Ok sa hawer gudh giort een
wæy Aff thennæ werden, Ath hwilken wæy mennisken skal
sa faare, Ath nar thet ær Ath ændæ, Ath man tha kommer
til ewigh glædhe. Jtem koningen spwrde:

hwar fore skapte gudh søffn? Capitulum Ff ij. Sydrak swarede:

For menniskens roo ok hwiilæ. Fforthii ath nar legem-
meth soffwer, Tha hwiiles hierteth. Llighæ Som een
stoor herre, | Nar han wogher, Tha wogher ok alle hans 93 r. b
tienere hanum til tieneste, Ok nar han soffwer, Tha mwe
the ok hwiiles. Sa ær thet ok meth hierteth. Nar menni-
sket soffwer, Tha hwüles alle lemmer, for søffn begynnes
Fførst[4] j hierteth Ok gaar sa j øwen Ok sidhen j alle lem-
mer. Sa ær søffn giordh ekke for annet Æn for legem-
mens hwiilæ skyldh. Fforthii skapte ok gudh natten, Ællers
hadhe han wel bwdhet, ath daghen skulde altiidh hawe
bleffweth. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *rett. fra* friit. [2] ff *illumineret.* [3] *rett. fra* løber. [4] *rett. fra* Fføst.

Digitized by Google

hwar ær then swndeste stedh, pa jorden kan were? Capitulum Ff iij. Sydrak swarede:

Then swndeste steth pa jorden Thet ær ther, som man
93 v. a kan || forware segh for sywgdom Ok fra ond maat ok dryk, fra hede ok kulde. Ok the, som boo J hede lande, The skule ekke ædhæ heet madh, Fforthii the ther aff motte[1] fange stoor sywghdom. Ok thesslighæ The, som boo j kolle landh, The skule ekke ædhæ koldh maat, Fforthii the mæste sywgher, mennisken fanger, The komme aff wkyskeligh ok wnaturligh ædhe[2] ok dryk. Fforthii hwo som wil holde segh swndh, han skal ekke ædhæ wden een tiidh om daaghen, ok han skal ekke formeghet beware segh meth wkyskheet. Hwo som forwarer segh, han ma lenge bliffwe karsk til sith legemme. Jtem koningen spwrde:

93 v. b hwar mange | hande folk holde werden vppæ? Capitulum Ff iiij. Sydrak swaredhe:

Fiiræ hande folk ær j werden. The første ære the, som lære ok kenne folket ath leffwe efter lowen Ok efter gudz wiliæ. The andre ære ridderskap[3] ok hærskapp, Som regere folketh Ok straffæ ok pinæ them for therres misgerninger, Sa ath fatighæ ok righæ mwe bliffwe meth friith. The tredhie ære The, som brwghe ok arbeydhe iorden Ok komme henne til ath giwe syn frucht. The fiærdæ ære the, som bærghæ them meth køpenskapp[4] ok føre[5] the ting,
94 r. a Som mennisken gørs behoff, ffraa eet landh ok til eet || annet. Vden thesse iiij hande folk kan werden ekke bliffwe bestanden. Jtem koningen spurdhe:

[1] *herefter* man, *slettet af Udg.* [2] *rett. fra* aadhe. [3] *Haandskr.:* riddersk *og over Lin. tilføjet:* ska. [4] *rett. fra* køpenskapt. [5] *rett. fra* fore.

Digitized by Google

Ær koningen mektighere æn rætten? Capitulum Ff v. Sydrak swaredhe:

Rætten ær ower koningen, Fforthii rætten kan twinge koningen, ok koningen ær enchtet vden rætten[1], Ok koningen ær pa rættens wegnæ. Ok skal koningen hawe nogher ære eller werdigheet, Thet skal were for rætwiisheths skyldh. Ok kongen skal taghe till segh herscapeth ok altiidh styrke rætwiisheth Sa wel for then fattighæ Som for then righæ. Ffor een propheta skal fødes, han skal siæ aff | gudz mund, Ath sallighe ære the alle, Som ære ok 94 r. b. gøre rætfærdigheeth. Jtem koningen spurdhe:

kan man hawe riigdom, Saa ath han ekke mindzkes? Capitulum Ff vj. Sydrak swaredhe:

Man ma wel hawe riigdom, Then som man kan bære alt werden ower Ok han doch ekke mindzkes. Then [2]ær en goth[2] riigdom, som man ekke kan see. Thet ær noghen konst. han kan ekke forderffwes, Fforthii han forwerffwer sith brødh, hwar han kommer. Fforthii sier iegh, ath konst ær then bætzte[3] riigdom j werden, Ok kan ekke tabes eller stieles. Jtem koningen spwrdhæ:

hwor aff kommer thet stundom Man seer een quinnæ, ath man tha be- || gærer henne, 94 v. a Ok hun mannen? Capitulum Ff vii. Sydrak swaredhe:

Thet kommer aff hiertens store wstadigheth, Ok aff wstadigh syn, Ok aff[4] legommes skrøbeligheet Ok aff krank complex. Ffor nar eet menniske seer eet annet, Mannen quinnen, quinnen mannen, Ath the see hwer

[1] *rett. fra* rætteth. [2-2] *tilf. af Udg.;* N: Dit is eyn gude ryckheit, de men ok nicht seen mach. [3] *herefter* ko, *overstreget i Hskr.* [4] *tilf. over Linien.*

Digitized by Google

andre skønhet, Strax aff then syn ffødhes fafengeleghe tancke, Ok thes mere the see ok tencke pa hwer andre, Thes mere begæring fange the til sammen. Men een wiis ok stadigh man, [1]nar han[1] seer een deeligh[2] quinne, Tha skal han lowe gudh, Ath han hawer skapt sa skønæ creatwræ, Ok ther effter skal han ekke mere tencke pa henne. Jtem koningen spwrdhe:

94 v. b The menniske, | Som kenne andre j thenne werden, ffange the noghen løøn ther[3] fore J then annen werden? Capitulum Ff viij. Sydrak swarede:

The menniske, Som lære ok kenne folket her i werden, The fange dupelt løøn j then annen werden[4]. The mwe lighes wedh een man, Som giwer bort alt thet, han hawer got, Ok sælffwer beholder han then werste deeldh, ok the, som sa[5] kienne, the fange engen løøn Ffor therræ lærdom, Men the fangæ stoor pynæ for therræ ondhgerninger. Jtem koningen spwrdhæ:

hwar aff kommer tenckelsæ? Capitulum
95 r. a Ff ix. Sydrak | swaredhe:

Menniskens tancke, hwat helder the ære· onde eller godhe, Alle komme aff sielens macht. Nw sies sielen serdeles ath ware j hiertet, for thet ær thet første, Som begynner [6]ath leffue[6] j mennisken, Ok thet ær som siist døer. Fforthii komme alle tancke aff hierteth. Ok ær hierteth pwrt ok reent, Tha kan thet tencke pa thet, Som got ær. Æn ær hiertet smitteth ok swarith aff syndh, Tha kan thet

[1-1] *Hsk.* han nar, *ombyttet ved* b *og* a *over Linien.* [2] N: eyn schone wyff. [3] *tilf. af Udg.* [4] *Herefter udfaldet et Stykke om de Mennesker, som lærer god Lærdom fra sig og selv øver gode Gerninger og derfor belønnes i den anden Verden; her omhandles kun den anden Klasse Mennesker, der lærer godt, men ikke selv lever derefter.* [5] *Tilf. af Udg.* [6-6] *rett. fra* oc loffue; *hele Perioden mgl.* N.

Digitized by Google

enchtet tencke vden the ting, som syndighe ære. Fforthii sier iegh, ath tencke kommer aff hierteth. Jtem koningen spwrdhe:

hworledhes skal man elske syn wen? Capitulum Ff x. | Sydrak swarede: 95 r. b

Er thin wen eller frende dandes ok rætwiis, Tha skal thu hielpe ok styrke hanum, hwat thu kant, meth rættæ. Men til wrættæ skalt thu enctet styrke hanum. Men ær thin wen wrætwiis ok ondh Ok gør annet folk fortreeth, Tha skaltu ekke hielpe eller forsware hanum, Men tw skalt straffæ ok lære hanum, Æller thu sies aff[1] andre ath were ondh ok wrætwiis meth hanum. Jtem koningen spurdhe:

hwilketh ær bædhræ, Ath tiæ eller ath talæ? Capitulum[2] Ff xi. Sydrak swaredhe:

Til ath tiæ ok at talæ, ther hører serdeles tiidh till. man[3] matte tale j then tiidh, At thet wore || twsende 95 v. a synne bædre ath tiæ, ok man matte fange ther stoor skadhe aff. Ok man matte ok tiæ j then tiidh, Ath thet wore meghet bædhræ ath talæ. Fforthii skal een man hawe een hals Som een trane[4], Sa ath han ey skal strax talæ, hwat som hanum j synne løber, Men han skal encke alle syne ordh, førre han sier them, hwat ændæ the kunne faa. Jtem koningen spwrdhe:

Skal man fly altiidh then, som ondh ær? Capitulum Ff xii. Sydrak swaredhe:

The, som ondæ ære, them skal man altiidh fly. Fforthii hwo, som meth them omgaar, Han regnes ok ond meth them. Llighe som een man, ther ma ga ath een godh

[1] ff *illumineret i Hskr.* [2] *rett. fra* Eapitulum. [3] *i Hskr. rett. fra* men. [4] *rett. fra* trawne.

Digitized by Google

95 v. b wey, Ok nar han ganger aff wæyen, Tha | gaar han J tornæ ok stinger segh ok riwer syne klædher synder, Men bliffwer han pa then godhe wey, Tha bliffwer han wskadh. Sa ær thet ok, hwo som omgaar meth them, som ondæ ære, Han regnes ondh meth them, Ok man fanger[1] enchtet wden ont aff them, Fforthii skal man altiidh fly them. Jtem koningen bochtus spurdhe:

hwo skal were wisere, Then gamle eller then vnge? Capitulum Ff xiij. Sydrak swaredhe:

Eer then vnge wisere æn then gamle, Thet ær moot natwren, Ok thet ær then vnge stoor priis ok then gamle
96 r. a stoor || last, Ffore aff[2] reth natwræ Tha ær then gamle wisere æn then vnge, ffor hans hiernæ ær stadighere ok sterkere æn then vnges, Ok skal then gamblæ ware stadigher ok sterkere ok wisere æn then vnge ær Ok lideth hawer forsøght[3]. Ok ær thet sa thu kiennер tegh ath were wisere Æn een annen, Tha skalt thu ekke fortalæ æller bespottæ hanum, Men thu skalt læræ hanum Ok takke gudh, ffor thu hawer then wiisdom Ekke aff tegh sielff, Men aff gudh. Jtem koningen spwrdhe:

hwor fore skapte gudh haar pa mennisken? Capitulum Ff xiiij. | Sydrak Swaredhe:
96 r. b

Thet ær forthii Ath mennisken skulde skywle syn skam, Ok forthii hawe wii ok kledher ath skywle wore blyssell ok werme segh for kulde. ok før æn adam brødh gudhs budh, Tha hadhe han engen blwelsæ Aff syne lemmer. Men strax han hadhe brwdeth[4] gudz budh, Tha kende han segh nøghen ok skywlde segh, ok alle elemente ware them sidhen wlydighe. Jtem koningen spwrdhæ:

[1] *herefter* ek, *overstreget i Hsk.* [2] *rett. i Hsk. fra* ath. [3] *rett. fra* for søght. [4] *indføjet i Randen med mørkere Blæk.*

Digitized by Google

hwat æblæ wor thet, som adam oodh først j paradiis? Capitulum Ff xv. Sydrak swaredhe:

J then tiidh Adam wor skapt, Tha bødh gudh hanum
Ath ædhæ aff al then frucht, || j paradiis war, for vden 96 v. a
aff thet trææ, Som kalledhes wiisdoms eller liiffsens træ.
Tha forsmaddæ han thet budh, Som fore ær saght, Ok ath
aff then sammæ frucht. ok thet war ekke sa stoor syndh,
ath han oodh æblæth, Men thet war stoor syndh, ath han
forsmaddæ gudz budh. Jtem koningen spurdhe:

hwor fore fødhes somme menniske blinde ok somme døwæ? Capitulum Ff xvj. Sydrak Swarede:

Gudh han hawer skikketh hemmelsens lub Ok tegens
ok planeters, Ok hoo som fødes j the tegn, Som ther
til skikket ær, The worde sa, somme haltæ, Sommæ blinde,
Somme døwæ ok somme dwmme[1] ok thet kom | alt fore- 96 v. b
thii ath adam brødh gudz budh, Ok thet skal sa bliffwe
een amminnelsæ. Fforthii Som adam saa fruchten ok be-
gæredhe henne, Fforthii fødhes somme blinde, somme
døwe. Ok forthii han aadh fruchten meth sin mwndh,
Fforthii bliffwe somme ok fødhes stwmmæ. Jtem koningen
spwrdhe:

Then almøssæ, som man giffwer j thennæ werden, hielper thet noghet j then annen werden? Capitulum Ff xvij. Sydrak swaredhe:

The almøssæ, som giffwes her j werden Ffor gudhs ker-
lighets skyldh ok for fattighæ || menniskæ nyttorfft, 97 r. a
The hielpe ganze meghet J then annen werden Them, som

[1] *rett. fra* dwmmer.

Digitized by Google

tro pa gudh Ok holdæ hans budh. Ok almøssen ær aldri sa liden, Ath gudh ey løner henne twsende foldh. Men the, som[1] giwe almøssæ Ffor werdens priis ok for menniskens loff, Ok the ekke gøre thet for gudhs kerligheet, [2]Them hielper sadan almøssæ enchteth[2], ffor the hawe vpbooreth therræ løøn, J thet ath the fingæ menniskens priis ok loff ther fore. Jtem koningen spwrdhæ:

Synder domeren ther j, ath han dømmer them, Som illæ hawe giordh, | eller synder ther nogher, Som pyne them? Capitulum Ff xviij. Sydrak swarede:

97 r. b

DOmmeren synder ekke, j thet han dømmer them, Som skyldighe ære, Men sanneleghe han synder, om han them ekke dømer. Ok the menniske, Som pyne them, The synde ther enchtet meth, Men the two therræ hænder J synders blodh. Jtem koningen spwrdhe:

Skal man hedhre ok ære werdzens høffdingæ ok dommere? Capitulum Ff xix. Sydrak swaredhe:

MAn skal ære ok hedhre them, fore the ære skikkedhe aff gudh Ath rættæ ok dømæ folketh ok ath straffæ ok || ræffzæ[3] them, Som ondæ ære, Ok ath hielpe ok styrke them, Som godhæ ære. Fforthii skal man hedhre ok ære them, Ok serdeles the, Som rætfærdighe ære. Jtem koningen spurdhe:

97 v. a

[1] *tilf. af Udg.* [2-2] *Hsk. har:* Them hielper sadan kerlighet enchteth Æller almøssæ; N: den en helpen de almyssen nicht. [3] *rett. fra* ræffzlæ.

Digitized by Google

kan ok nogher godhgerninger hielpe, Om ekke synden owergiffwes? Capitulum Ff xx. Sydrak swaredhe:

Liighe som engen legedom[1] kan læghæ noghet saar, ee mædhen jærneth sidher J saareth, Sa kan engen[2] godhgerningæ fulkommen[3] hielpe til mennisken saligheet, wden synden ær ower giffwen. Jtem koningen spurdhe:

The menniske, som fødhes stwmmæ eller ok daarske æl- | ler galnæ ok kunne enctet 97 v. b
skøn, skule the bliffwe salighe eller fortabedhe? Capitulum Ff xxj. Sydrak swaredhe:

The menniske, som enchtet widhæ, ont eller got, Naar the døø, Tha komme the til saligheet Ok komme blandh the børn, Som døø, fførre the komme til ret vnderstandelsæ, Ffor gøre the mennisken noghet ont, Tha regnæs them thet for enchteth syndh, Ffor the weste ekke, ath thet war syndh. Ok gudh kreffwer engen man mere, Æn som han || hawer hanum giwet. Jtem koningen spwrdhæ: 98 r. a

hwarledhes[4] kunne englene wiidhæ al tingh? Capitulum Ff xxij. Sydrak swaredhe:

Engelene See ok bekenne j gudh Alle tingh, Som skedde ære, Ok the hawæ stoor frygdh, nar the see oss gøre thet, som got ær. Ok ær them gantze læth, nar wi[5] gøre synden. Jtem koningen spurdhe:

[1] *herefter* Som k, *overstreget i Hskr.* [2] *tilf. af Udg.* [3] *rett. fra* fulkomme. [4] *rett. fra* hwarledhe. [5] *rett. fra* the; N: Unde see hebben ok grote rouwe van uns, also see uns sien in undogheden.

Digitized by Google

Ænglenæ gøme the mennisken her pa jorden? Capitulum Ff xxiij. Sydrak swaredhe:

98 r. b Eenglene, æn doch the ære | ekke j hemmellen, Doch gøme the alle tiidh mennisken her pa jorden. Ok nar the see, ath thet gørs mennisken behoff, Tha ære the strax till redhe Ath hielpe. Men doch miste the ekke[1] then glædhæ, som the hawe j hemmellen. Ok som the ære hoos oss pa jorden, Sa ære the strax igen, Som the wele were. Jtem koningen spurdhæ:

hwarledhes[2] obenbaræ segh englenæ for mennisken? Capitulum Ff xxiiij. Sydrak swarede:

Nær engelene obenbare segh for mennisken, Tha taghe the them eeth legom aff luchten, Saa ath [3]the ey[3] 98 v. a synes for || mennisken. Fforthii ær enchtet menniske sa gudhelight eller sa ont eller sa sorghfult, Ath soghe thet een engil J syn rætte skikkelsæ, Sanneleghe, Thet skulde forglømæ All syn sorgh Ok skulde tykkes, ath The wore j hemmelen. Sa skøøn ok saa klaar er engelenæ. Fforthii skule wii gernæ Arbeydhæ ther om, Ath wii matte bliffwæ meth them vden ændæ. Jtem koningen spwrdhe:

widhæ diefflenæ al thet, wii gøre her j werden? Capitulum[4] Ff xxv. Sydrak swaredhe:

Alle the stede, pa jorden ære, Tha ære dieffle, Ok enchtet annet gøre Vden freste mennisken ok komme them 98 v. b til syn- | den. Ok hwat som menniske synde, Thet bebudhe the strax therræ mæstere meth stoor glædhæ. Ok nar som noghet goth owerwinner them, Tha fordømes the J affgrwnden aff therre mestere Ok ma aldri freste. Men

[1] *herefter* then ekke, *overstr. i Hsk.* [2] *rett. fra* hwarledhe. [3-3] *tilf. af Udg.*; N: darumme dat see de mynsche nicht sien en mach. [4] *rett. fra* Capitulum.

Digitized by Google

han skikker andre j syn stedh. Ok lighæ som adam war wtkast Ok forsmoth, for dieffwelen ower wan hanum, Sa forsmoes ok diefflene[1] ok forkastes aff therres mæstere, Nar mennisken ower winner them. Jtem koningen spwrdhe:

hwat stedh ær thet, Som kalles skeres eldh? Capitulum Ff xxvj. Sydrak swarede: ||

99 r. a

Skeres eldh ær een stedh, ther som meghet stoor eldh ær Ok mange hande pyner. Ok then minste pyne, ther ær, hun ær størræ æn alle the pyner, Som noghet menniske kan tencke pa jorden. ok emeden sielene ære j the pyner, Tha obenbare englene ok andre hellighe men, Som the hawe thient, segh[2] for them, Ok trøste them Ok bedhe them tollelighæ liidhæ then pyne Ffor then stoore glædhæ, the skule tillkomme. Ok aff sadan trøst fange the stoor hughswalelsæ J therre pyne. Ok ther pynes the Sa lenge, Till | thes The hawe fult giort Ffor alle therres synder. Sidhen føres the J then ewighe glædhæ. Jtem koningen spurdhe:

99 r. b

hwat tingh ær helffwedhæ, Ok hwat gøre sielene ther? Capitulum Ff xxvij. Sydrak swarede:

Første the ondæ menniske døø, Tha saffne dieffwelne them meth stoor mørken Ok ære stoorlighe gladhæ, Ath the skule fange then siell aff thet forbannedhe legemme, ok sa føre the henne strax til helwides. Ok helwedhe ær j twenne deelæ, Eet ydermere, ok ther ær engen pynæ vden mørken, Eet annet ær innermere, Ok ther ær ni hande sware pyner Ok wsielighe. Thet første[3] ær yldh ok hedhe, Ok j || then eldh grawes forbannedhe siele, Llighe[4] Som legemet begrawes her pa jorden. Ok then samme eldh ær

99 v. a

[1] ff *illumineret i Hsk.* [2] *tilf. af Udg.;* N: so openbar syk en de engele ofte ander hilligen, den see ere ghedaen hebben upp ertryke. [3] *I Randen:* 1. [4] *tilf. i Randen og illumineret.*

Digitized by Google

sa heedh, ath wore alt thet watn, pa jorden eller j werden ær[1], j thenne eldh, Tha kunne the ekke slykke then minste lwæ. Ok then eldh ær andeligh Ok wsynligh ok giffwer enchtet lyws aff segh, Ok han brenner aff segh sielffwer vden ændæ. Ok then yldh han ær sa heedh Ffor thenne werdens yldh, Som [2]yldhen ær for[2] then yldh, Som ær maleth pa een wægh, Then som engen klarheet eller wermæ giwer aff segh. ℂ Then annen[3] pynæ ær kulla, Sa swar, Ath engen man kan ful tencke thet. Ok wore thet største biergh gløende j werden ær Ok kastes thet j then kuldh, 99 v. b j eet øwen blik, | Tha ware thet kalt Ok wt slukt. ℂ Then tredie[4] pynæ Ær ormæ, som aldrigh døø, hugormæ, padder, dragher ok snooger. Ok the leffwe j then eldh som fiske j watneth. ℂ Then fiærdæ[5] pynæ ær ondh lucht. Ok then lucht ær sa fwll, Ath engen tingh luchter sa illæ j werden. ℂ Then fæmtæ[6] pynæ ær slaw, Ath man slaar siele, Llighe som een smedh slaar pa eeth jern eller smedher. ℂ Then sættæ[7] pynæ ær mørkken, Ok thet ær sa tykt, Ath man ma taghe ok følæ thet. ℂ Then sywende[8] pyne ær skam 100 r. a ok skendzsæll, Som the ha- || we aff synden, Ffor hwer kenner ok seer then annens synder. ℂ then ottende[9] pynæ ær diefflenes grwmmæ sywn ok skraall ok robh. ℂ Then niende[10] pynæ ære gløende bandh, Meth hwilke the ære sa sterkeellige[11] bundene[12], Ath the enchtet ledhemoth kunne røræ. Thesse ni pyner tole the, for thii Ath the forsmodde the ni ænglæ koor. Ok sa som the aldrigh[13] kunne mættes her j werden aff syndh ok ondscapp, Sa fange the ok aldrigh ændæ pa therre pynæ. Ok for then stynkende wkyskheet, Som the her giorde j werden, Ther fore 100 r. b skule the tolæ then styn-|kende lucht j helwidhæ. Ok forthii the[14] wele ekke bøyæ therre legemme till gudz tieneste,

[1] *tilf. af Udg.* [2-2] *tilf. af Udg.;* N: ghelyk also dit vur gheit boven dat vur, datmen molet an der want. [3] *I Randen:* 2. [4] *I Randen:* 3. [5] *I Randen:* 4. [6] *I Randen:* 5. [7] *I Randen:* 6. [8] *I Randen:* 7. [9] *I Randen:* 8. [10] *I Randen:* 9. [11] ll *illumineret i Hskr.* [12] *rett. fra* bandene. [13] *rett. fra* aldrik. [14] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

Fforthii skule the tolæ ewigh hug ok slaw. Ok forthii the ekke skøtte thet sanne lyws, Som wor gudh, Ffor thet tolæ the ewigh mørk. Ok forthii Ath the ekke wilde ladæ aff synden, Fforthii skall hwer kienne anders synder. Ok forthii ath the ekke wilde høre gudz budhordh, Fforthij skule the høre we ok skraal Ok tennæ gnitzell ok dieffle robh. Ok for alle therræ lømmer wore løsæ Ok redhebonæ til synden, Fforthii skule the bindes meth gloende bandh. Ok thesse fornempde pynæ skule alle høwferdighe, Alle falskenæræ, Alle wkyskeræ, || Alle owerflødighere, Alle mandrabere, Alle girighe ok alle tywffwe ok løwnere, Alle thesse, som thesse synder bedriffwe Ok therre lighe Ok ekke gøre plicht eller boot for therræ synder, The fangæ allæ thessæ fornæffnde pyner. Jtem koningen spwrdhe: 100 v. a

See the godhe, som j hemerige ære, them, som j helwedhe ære, Ok the, som j helwidhe ære, See them, som j hemerighe ære? Capitulum Ff xxviij. Sydrak swaredhe:

The godhe som j hemerighe ære, The se wel them, som j helwedhe ære, Ok the hawe ther stoor glædhe aff, Ath the ekke giorde sadane synder, Ok ath the flydde sadane pyner. Ok fadheren seer sønen, Ok sønnen fadheren, | Ok modheren dotteren. Doch hawer engen ynk ower them Ok engen sorgh Ther aff, Meer æn man seer fiske swømmæ ok leghe j ett watn. Ok the, som j helwedhe ære, The se ok them, som j hemerighe ære, Ok hawe stoor sorgh ok pyne ther aff, Ath the hawe møst Sa stoor glædhæ. Jtem koningen spurdhe: 100 v. b

Æfter gudz søns tilkommelsæ The, som tha komme til hemerighe eller til helffwidhæ, widæ the ok af the gerninger, Som

Digitized by Google

skeer j werden? Capitulum Ff xxix. Sydrak swarede:

101 r. a The som rætfærdighe ok godhe ære, The kienne well alle[1] them, || som j werden ære, Ok widhæ therre gerninger ok therre naffn, Ok the bedhe for them, Som them ælste j werden, Ok therræ bøner hielpe meghet j gudz aasywn. Men the, som j helwidhe ære, The wiidha ekke, hwat her skeer j werden ydermere, Æn the[2] them syæ, Som dawlighe thiit komme. Ok the, som j hemmelen ære, the bedhe for engen, Vden the wiidhe, ath thet ær gudz wiliæ, Thet som the bedhiæ. Jtem koningen spwrdhe:

Mwe sielenæ obenbaare sek, nar the wilie, ffor mennisken? Capitulum Ff xxx. Sydrak swaredhe:

101 r. b GOdhe menniskes | siele mwe obenbare segh, nar the wele, Ok hwem the wele. Men the, som j pyne ære, The mwe thet ekke gøre, Vden the hawe orloff aff therræ engell. Tha mwe the obenbare them Hwem the wele. Ok thet gøre the, pa thet Ath there wener skall bedhe for them Ok frelse them aff therres pyne. Men forbannedhe siele The mwe ekke obenbare them[3], Men sywnes the ath obenbare them, Tha ær thet enchtet vden dyæffwelen, Som achter Ath swighe mennisken ther meth. Jtem koningen spwrdhe:

hwar aff komme drømæ? Capitulum Ff xxxj. Sydrak swarede:

101 v. a Vnderstwndom kom- || me the aff gudh ok engelsens jnskywdelsæ, Ok stundom komme the aff diæffwelsens swigh. Stundom komme the aff owerflødigheet, aadh ok dryk, Stundom komme the aff stoor fastæ. Somme kommæ

[1] *rett. fra* alt. [2] *tilf. over Linien.* [3] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

aff then tingh, Som man før om daghen hawer seet eller tenkt. Jtem koningen spwrdhe:

wil gudh forgiffwe alle the synder, Som mennisken gør? Capitulum Ff xxxii. Sydrak swarede:

Gudh aff syn storæ nadhe ok miskund wil for giffwe alle the synder, som[1] man gør, Sa framt Som man wil forlade Ok gøre synde bædhringh. Men the, som forsma athgøre syndh booth ok ath bædhre them | eller tencke 101 v. b
sa: gudh ær ekke sa miskundh, Ath han wil forgiffwe
therres synder, The fange aldri nadhe, Men the bliffwe fortabet til ewigh tiidh. Jtem koningen spurdhe:

The[2] trææ, som gudh skapte j werdens begynnelsæ, bore the strax frucht? Capitulum Ff xxxiij. Sydrak swarede:

Strax gudh hadhe skafft adam ok eua ok alle tingh, Tha looth han strax yrther ok trææ bæræ blomster Ok frucht, hwert efter sith slechtæ. Jtem koningen spurdhæ:

pa hwat timæ war adam || skapt? Capitulum Ff xxxiiij. Sydrak swarede: 102 r. a

Adam war skapt pa then trediæ timæ pa dawen Then manæ, som han kalledhe galriapp, Ok thet war pa then dagh, Som wii kalle fredagh, Ok pa then sammæ dagh dødhe han. Ok noe dødhe ok pa then samme dagh, Ok gudhs søn skal fødhes pa then dagh Ok døø pa then dagh pa then timæ, ath adam war wt drewen aff paradiis, Thet war pa then niende timæ. Jtem koningen spurdhe:

[1] *tilf. over Linien.* [2] *I Marginen:* hic incipiatis scribere.

Digitized by Google

hwo giorde thet første wiin? Capitulum
102 r. b Ff xxxv. Sydrak swaredhe: |

NOe giorde thet første win, effter floden wor gangen ower werden. Ok til foren drak man engen win ok ey aat kødh. Men sidhen flodhen hadhe wereth, Tha kende engelen noe, hwarledh han skulde gøre[1] wynneth Ok ædhæ kiødh, Fforthij Ath menniskens komplex wor tha annerledh omskipt, æn the førre ware. Ok sa wart wineth giort effter gudz wiliæ Ok engelens radh. Jtem koningen spurdhe:

Then tiidh Adam war wt drewen aff paradiis, fan han strax frucht ath fødhe segh aff? Capitulum Ff xxxvj. Sydrak Swaredhe
102 v. a hanum Saa: ||

ADam war ekke skapt j paradiis, Men j then stedh, Som kalles ebron. Ok ther han hadhe brwdeth gudz budh Ok war wt kast af paradiis, Tha wiiste engelen hanum til then stedh igen, Ok j samme stedh dødhe han Ok war ther begrawen. Ok j then stedh wiisde engelen hanum fruct, Som han skulde ædhæ, Ok sadhe[2], hwar leeth han skulde fødhe segh aff syne henders arbeydhæ. Jtem koningen spwrdhæ:

Skapte gudh ny frucht pa jorden effter flodhen? Capitulum Ff xxxvij. Sydrak Swa-
102 v. b redhe hanum sa: |

NÆy, Men then samme frucht, som førre war skapt, hwn bleff, forthii Ath alle handdæ røder bleffwe j jorden æffter guds wiliæ. Ok thentidh flodhen wor forgangen, Tha begynte the røder ath woxe ok gaffwe frucht. Jtem koningen spurdhe:

[1] *rett. fra* gøreth. [2] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

hwar steddes arken, Ther flodhen wor forgangen? Capitulum Ff xxxviij. Sydrak swaredhe:

Arken bleff standende pa eth høght biergh effter gudz wiliæ, fforthii gudh wilde, ath hun skulde ther bliffwe. Ther stander hun[1] till iertegn, Ath flodhen war gangen ower werden for synds[2] skyldh, Ok ath || gudh hader storlighe synden. Jtem koningen spurdhe: 103 r. a

hwar aff kommer barmhertighet? Capitulum Ff xxxix. Sydrak swarede:

Barmhertighet kommer aff hierthet. Nar mennisket seer noghet, som ynkkelight ær, Tha swedes hiertet aff then ynkkelighe tingh, Som mennisketh seer. Ok mennisken skulde gerne forbarme segh ower them, Som thorfftigh ær, Fforthii ther stander screffweth, Ath hwo som ekke gør barmhertigheet, han skal ekke fange barmhertighet. Jtem koningen spurdhe:

Ær thet nyt-|telight ath hawe glædhscap ok rooscapp her j werden? Capitulum Ff xl. Sydrak swaredhe: 103 r. b

The menniske, som ath spørye werdens glædhæ, Thet ær them meghet wnyttelight, Fforthii man skal ekke tiene too herrer til takke. Sa ær thet ok ther meth. Hwo som wil hawe legoms glædhe, han kan ekke fange sielens glædhæ Ok roo, Fforthii legemmens glædhe ok løstigheet kan ekke were wden synden. Ok[3] synden hører til diewelen. Fforthii skal man ekke skødæ eller achte werdens glædhæ, Men taghe gudh j sith hierte ok glædhes J hanum. Jtem koningen spurdhe: || 103 v. a

[1] *tilf. af Udg.* [2] *rett. fra* syns; N: umme de sunde des mynschen. [3] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

Skall man gøre miskundh meth them, som j pyne ok j drøwelsæ æræ? Capitulum[1] g j. Sydrak swaredhe:

Hwo som frelser eet creatwr aff fænxell, han gør stoor barmhertighheet, Æn doch Ath thet wore eet[2] vskellight creatwre. Men the creatwræ, Som dwe ath ædhæ, them ma[3] man wden syndæ gribæ ok slaa j hell. Ok andre creatwræ, Som tegh encteth gøre ont, them skalt thu ekke affliffwæ, Men laath them leffwe for hans skyldh, Som them hawer giweth liiff. Men wil noghet creatwr skadhe tegh ok gøre tegh ont, Tha matthu sla thet j hell, fforthii
103 v. b hwer man ær skyldigh till ath | forware segh selff. Jtem koningen spurde:

hwilket er nyttelighere, ath drikke watn eller win? Capitulum g ij. Sydrak swaredhe:

WJneth ær gantze ædle ok giwer legemet swndheet, Ok aff winnet skal man fange godh vnderstandelse, ok thet ær meghet nyttelight til the menniske, som madhelighe drikke, Ok han gør them enchtet ont, Ok them ær bædhre ath drikke win æn watn. Ok the, som drikke win wmadelighe ok fordrikke them sielwæ, Sa ath the gøre[4]
104 r. a them selff ont, ok them ær || bædhre at drikke watn æn win. Jtem koningen spurdhe:

Skal man hawe løst til noghen leegh? Capitulum g iij. Sydrak swarede:

Man skal engen løst hawe til noghen[5] leegh wden till gudh, Fforthii all then ting, j werden ær, thet ær antigh aff hoffmooth eller Awendh Æller serdeles aff wkysk-

[1] *herefter overstreget* Ff. [2] *rett. fra* ee. [3] *over* a *et utydeligt Bogstav.* [4] *rett. fra* badhe; N: Wente see doen syk sulven quaet. [5] *rett. fra* engen.

Digitized by Google

heet. Ok sa ær næppeligh noghen leegh j werden, ath han ey til bøyes Til thesse fornempde [1]trenne synder[1]. Fforthii skal man engen løst hawe til noghen leegh wden til thet, som got ok høwest ær Ok | nyttelight ær. ok een hande 104 r. b
leegh Tha skal æn komme j werden, Som serdeles hører 5
diewelen till, Ok ther skal mennisken hawe stoor løsth til. Ok then leegh ganger till Meth been, som kalles terninge, ok aff then samme leegh kommer meghet ont, Sa ath mange skule slaas j hell ther ower, Ok mange forsweriæ therræ gudh ok bliffwe[2] ther fore fortabedhe til ewigh tiidh. Jtem 10
koningen spurdhe:

Nar man ær rørdh til ath slaas eller kiiffwæ, hwarledh skal han thet fly? Capitulum g iiij. Sydrak swaredhe:

Nar een man ær rørdh til kiiff eller hastigheet, || Tha 104 v. a
skal han affholde segh ok tencke pa annet, som hanum nyttelight ær, ok [3]kan han[3] ekke sa affholde segh[4], Tha skal han gaa fra folk Ath spasere eller taghe segh noghen løstighet fore, Ath han kan kommæ J annen tancke ok giwe sith hierte Sa til fredh. Jtem koningen spurdhe: 20

Ær thet illæ giort ath rosæ segh aff syne ondæ gerninger? Capitulum g v. Sydrak swarede:

Thet menniske, som roser aff synden ok aff syne ondæ gerninger, The gøre dubelt syndh, Fførst ath the rosæ 25
ther aff, Ok[5] syden, ath the giwe andre menniske ont æfter sywn til | synden, Ok thet ær storlighe ille giort. Jtem 104 v. b
koningen spurdhe:

[1-1] *i Haandskriftet ombyttede med* b *og* a *over Linien.* [2] ff *illumineret i Hskr.* [3-3] *rett. fra* han kan. [4] *herefter Rasur.* [5] *herefter* synden, *overstreget i Hskr.*

Digitized by Google

kan noghet ont menniske hawe wiisdom? Capitulum g vj. Sydrak Swaredhe:

MAn finner j mange ondæ menniske vnderstundom stoor wiisdom. men[1] therres wiisdom kan them sielffwe lideth gaffne, Fforthii then[2] skywles offte j eet w werdight kaar. Nw mattw widhæ, Ath fiiræ hande ære, Som wiisdom hawe. Then første ære the, Som troo pa gudh ok gøre thet godhe ok ladæ thet ondæ, The ære al-
105 r. a som wiseste. The andre ære the, som widhe got || ok gøre ont, therre wiisdom ær lideth werth. Then tredhie wiisdom ær then, som vnge menniske hawæ ok doch regnes for therre vngdom skyldh. Then fierde wiisdom ær then[3], som fattige menniske hawe, han ær ok enchtet regnende, Æn doch Ath han ær stoor. Fforthii syer iegh, Ath man skulde engen mandz wiisdom forsma, Stoor eller liden, fattigh eller riigh, Fforthii aff een liden brwn kommer stundom sa søt watn aff Som aff een stoor aa. Jtem koningen spurde:

hwar fore ær quinfolk Sa snaare till glædh-
105 r. b skapp eller til drø-|welsæ? Capitulum vij. Sydrak swaredhe:

Thet kommer ther aff, Ath therre hierte ok blodh ær lættere æn mandzens, ok forthii mwe the lignes wedh eet lideth riis, Som bøyer strax fore, nar som noghet wædher bless pa Thet. sa ær thet ok meth quinfolk. Nar them hender noghet glædhelight, Tha ære the strax gladhæ, Ok sa ther jmooth, Nar som them hender noghet drøweligt, Tha ære the strax syrgende. Ok thet kommer alt ther aff, Ath therræ hierte ær lettere æn mandzzens. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *rett. fra* meth. [2] *rett. fra* ther. [3] *rett. fra* them.

Digitized by Google

Skal man offte gaa til syne frænder ok til synæ wener? Capitulum g viij. || Sydrak swaredhe: 105 v. a

Man ma wel ga til sin wen, doch ekke for offte, Fforthii man matte sa offtæ komme, Ath thet wore til wtakke. Ok matte thin wen hawe noghet ath gøre, Som han[1] ey wilde, ath thu skulde wiidhæ, Och komme thu then tiidh, Tha wore thet til wtakke. Fforthii skaltu giwæ thin wen budh, nar thu wilt gange til hanum, Ath han ther efter ma redhe segh, Tha gør thu wiseligh. Jtem koningen spwrdhæ:

Om myn wen kommer til megh, nar ekke ær tiidh, skal iegh tha were wreedh? Capitulum g ix. Sydrak swaredhe:

NAar thin wen kommer til tegh, Tha skal thu blidhelighæ vndfaa | hanum meth bliit ænledhe Ok gøre 105 v. b hanum thet bætzte, thin formwe ær. Ok giorde thu hanum meghet til godhe, Ok ther thu hanum thitt wredhe anledhe, Tha ær thet ey taknemælight, hwat got thu gør hanum. Jtem koningen spurdhe:

hwar mange hande folk ær til, Som mest lywæ? Capitulum g x. Sydrak swaredhe:

Trænnæ hande folk ære til, som meghet lywe. The første ære gamle men, The som siighe: j myn barndom war stoor lyst Ok tha giorde iegh saa stoor mandom. Ok tha kan man ey anneth wiidhæ, Æn thet ær santh. The andre ære the, som meghet ha- || we wandreth Ok syæ 106 r. a aff mange vnderlighe tingh Meghet mere, Æn the wiidhæ j sandheet. The tredie ære the[1], som riighe ære, The mwe ok lywæ friith, Fforthii Æn doch ath man weeth, Ath thet

[1] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

ær wsanth, Som the syæ, doch tørf man them ey straffæ, vden syæ thet sammæ, som the syæ, pa thet ath man ma nyde them got ath. Ok såa mwe thesse thrennæ partye lywe, ath man ey maa straffæ them. Jtem koningen spurdhe:

hwor fore ære smabørn sa wforstannyghe ok skrøbelighere æn wskellighe dywr? Capitulum g xj. Sydrak swaredhe: |

106 r. b

Thet smabørn ære sa skrøbelighæ, Thet ær for then sagh, Ath dieffwelen skal thes mere skendzel ok skam hawe, Ok sa skrøbeligh een tingh skal fange then ære, Som han forkaste meth sith hoffmooth. Annen sagh ma were fforthii ath adam han brødh gudz budh, Ok ther for war menniskens natwr Sa arm ok sa ynkkeligh, Ath eet wskellight dywr kan meghet snarere byerræ segh selff. Jtem koningen spwrdhe:

hwar aff hawe somme menniske meer vnderstandelsæ æn somme hawe? Capitulum g xii. Sydrak swaredhe:

Thet kommer ther aff, Ath somme menniskæ hawe meghet purere hiernæ || ok subtilegere blodh æn somme, Fforthii the[1] ære meghet subtilegere j therre wnderstannelsæ æn the ære, Som hawe groff ok owerflødigh hiernæ. Ok thet kommer aff planeters lub æfter gudz wilie. Jtem koningen spurdhe:

106 v. a

hwar aff kommer thet man sukker? Capitulum g xiij. Sydrak swaredhe:

Thet kommer aff sware tancke. nar som mennisken tencker pa thet, Som swart ok drøwelight ær Æller syrghelight, Tha søgher blodhit hierteth Ok giffwer een

[1] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

heet lucht aff segh, Ok ther beswares hiertet aff, Ok sa aander man langhligh ok hænter lukt Ath swalæ hierteth ther meth, Ok thet kalles | Suk. Jtem koningen spwrdhe: 106 v. b

hwat elementæ kan man bæst ombære? Capitulum g xiiij. Sydrak swaredhe:

Man kan enchtet vmbære aff them, fforthii Ath menniskens legemme ær sammen sæth Aff alle fiiræ. Fforthii behøffwer mennisken thet ene sa wel som thet anneth. wore een man pa eet kostelight skipp pa haweth, Doch kunne man ekke vmbære iorden, Fforthii man kunne ekke fange hwerken ath ædhe æller ath brænnæ Ok ekke fange skibh, Om iorden ekke hadhe wereth. Ok wore ekke watneth ok elden ok luchten, Tha || kunne ok iorden engen 107 r. a frucht giwe. Ok ther fore kan man enchtet ombære eller møste Aff the iiij elementæ, for enchtet aff them kunne bliffwe wedh syn macht vden the bliwe alle fiiræ. Jtem koningen spwrdhæ:

hwii fødhæ ekke fuglæ vnger Som andre dywr [1]Æller andre creatwr[1]? Capitulum g xv. Sydrak swaredhe:

Ware thet sa, ath fugle skulde hawe therræ vngher, Tha skulde the ekke flwæ. fforthii hawer gudh thet sa skapt, Som hanum wor tekkelight. Jtem koningen spwrdhæ:

hwat helder hawer legemeth | mere pyne eller sielen, fførste mennisken døør? Capitulum g xvj. Sydrak swaredhe: 107 r. b

Thet ær stoor sorgh ok pyne pa badhe sidher, Nar mennisken skal døø, doch hawer sielen meer anger ok

[1-1] *tilføjet under Overskriften og indføjet med et Kryds.*

Digitized by Google

sorgh[1]. Ok then nødh ok sorgh ær sa stoor, Ath enchtet menniske kan thet till fulle syæ, Ok meghet meer, om hun ekke hawer sa skellighe leffweth, Som hwn skulde. Jtem koningen spwrdhe:

hwar fore hawer quinner Sa stoor pynæ ath fødhæ børn, Ok sidhen framdeles Sa stoor sorgh ath fødhæ them vpp, Til the
107 v. a worde stooræ? Capitulum g xvij. Sydrak *etc.*: ||

Thet ær for twennæ sagher skyld. Een ær thet, Ath quinnen war then første, som brøth gudz budh. Annen sagh, Ath hun hadhe leffligheet ther til, Ath hun kunnæ komme adam til Ath ædhæ æbleth meth segh. Ok før eua war wt dreffwen, Tha sadhe gudh til henne: J sorgh skaltu fødhæ thinæ børn. Ok then forbannelsæ gik ower alle quinner. Ok hadhe ekke adam ok eua brwdeth gudz budh, Tha skulde strax børnen ganget ok[1] kunneth fødhet them selff, Første the wore fødde, ok motheren skulde hawe fødhet barnet wden we ok sorgh. Jtem koningen spurdhe:

Skal man rosæ ther aff, ath man ower
107 v. b winner synæ fi-|endæ? Capitulum g xviij. Sydrak swaredhe:

Skeer [2]thet sa[2], ath thu owerwinner thin fiendæ, Tha skalt thu ekke rosæ aff. Fforthii owerwant[3] thu hanum j dagh, j[4] Morgen ma en komme, som tegh owerwinner. ok ær thet sa, Ath thu selff roser Aff thin fromheet, Tha regnes thet tegh aff andre for daarscapp. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *herefter Rasur.* [2-2] *i Haandskr. ombyttede ved* b *og* a *over Linien.* [3] *rett. fra* owerwantz. [4] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

Skal man opte skempte meth sin wen? Capitulum g xix. Sydrak swaredhe:

Thu skalt ekke w ærligh skemptæ eller leeghe meth thin wen, Fforthii ther kommer offte stoor w wen- || scapp 108 r. a
ok wredhe aff. Fforthii skal man forware segh, nar man wil leghe eller skempte meth noghen, Tha skal man gøre thet meth høwiske ordh ok forware thet, ath ther enchtet ont kan aff komme. Jtem koningen spwrdhæ:

hworleedh skal man holde segh mooth syne fiendæ? Capitulum g xx. Sydrak swaredhe:

Thu skalt hawe tegh frommæligh ok dristeligh mooth thin fyende, Æn toch Ath thu ware fruchttigh ok redh. Men seer thin fyende, Ath thu holder tegh dristigh, Tha fruchter han, Ok ma sa falle, ath thu | ower wynner 108 r. b
hanum[1]. Jtem koningen spwrdhe:

hwar fore kan man ekke see sielene? Capitulum g xxj. Sydrak swarede:

SJælen ær een aandh ok hawer ekke legom. Fforthii kan engen legomligh tingh see the tingh, Som aandeligh ære. Men een siel seer wel een annen, Sa snart som hwn er skyldh aff legemmeth. Ok engen kan sywnes for mennisken, wden sa ær, ath han tagher segh noghet legomme aff luchten. Jtem koningen spurde:

hwilket skabes fførst j mennisken, sielen eller legemmeth? Capitulum g xxij. Sydrak swaredhe:

Gudh hawer altingh skapt Som the || skulde were. Ok 108 v. a
nar som legemmeth er fult kommeth j moders liiff

[1] *tilføjet over Linien.*

Digitized by Google

æffter gudz wilie Ok the syw planeters lub, strax j then puncht sender gudh sielen j legommeth, Ok aff gudz aandh worder hun affleth meth legommeth. Ok strax sielen hwn kommer j legommeth, Tha røres thet. Jtem koningen spurdhe:

Ther gudh hadhe skappt alle tingh, gaff han them tha naffn? Capitulum g xxiij. Sydrak swaredhe:

Gudh gaff Adam fførst naffn ok gaff hanum sidhen wnderstandelse ath neffne alle tingh Ok gaff hanum
108 r. b sidhen vnderstandelse j alle hande konster. | Ok han kiende them sidhen syne børn. Ok noe ær wor annen fadher, Fforthii ath aff hanum ere kommen alle menniske, ok han ok hans børn fødde tywe twsende menniske, Før noe dødhe. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff kommer thet sa til, ath somme menniske ære store ok somme smaa? Capitulum g xxiiij. Sydrak swaredhe:

MEnniske ære smaa ok store æffter the tymer ok planeter, Som the affles ok fødhes innen. Ok somme hawe thet aff therres forældre, Ath the effter them[1]. Ok
109 r. a hwat børn Ther fødhes, fførste || teghn begynne there lub, The worde sma. Ok fordom wor folket større ok sterkere æn nw, Ok the som effter oss komme, The worde æn myndre æn wii. Ok sa lenge som werden stander, Tha skal mennisken worde ee lenger skrøbeligere. Fforthii Ath om hweriæ twsende aar moth Tha omskiptes altingh pa jorden æffter Planeters lub, Fforthii hwer planetæ regerer werden J twsende aar, ok første the syw M aar ære frem-

[1] *her maa være udfaldet noget, maaske:* ære store; N *har:* is dat wyff grot, so mach dat kint ok wol grot syn, all is de vader wol kleyne.

Digitized by Google

gangen, Sidhen skall thet stande J gudz woldh, om werden skall lenger were. Jtem koningen spwrdhæ mesteren ath: | 109 r. b

hwilket ær swarere, hedhe eller kuldhe? Capitulum g xxv. Sydrak swaredhe:

Estu illæ kledh ok ær tegh kalth, Tha mattw hielpe tegh j mange madæ. Thu maat arbeydhæ æller løbæ eller gaa tegh til wermæ. Men estu heeth, Thet kant thu ekke sa wel fordriffwæ, Fforthij thu math sa saare kolne tegh, Ath thu math fange thin dødh ther aff. Jtem koningen spwrdhe:

hwilket ær bædhræ, Ath ælske werdens riigdom æller forsma thet? g xxvj. Sydrak swarede hanum Saa: ‖ 109 v. a

The, som ælske gudh, the affle ekke meghet aff thette werdens gots, fforthii engen kan tiene twenne herrer til takke. Sa kan engen badhe elske gudh ok werden. Men the, som forsma thet, the gøre meghet wiseligere, Ok the hawe stoor glædhe Till thet godhe, Som the skule fange Æffter thette leffneth. Jtem koningen spurdhe:

Ære menniske noghet thes werræ, Ath the hawæ ondæ forældræ? Capitulum g xxvii. Sydrak swaredhe:

The, som hawe ondæ forældræ Ok doch selffwe ere godhe, Thet kan them enchtet skadhe, Ok the ere ekke thes werræ for gudh. Men menniske holde them togh ekke | sa godhe som andre. Ok sa ther jmoth The, som 109 v. b godhe forældre hawe ok sælff ære ondæ, thet[1] kan them enchtet gaffne vden sa ær, Ath the ære sielffwe godhe. Jtem koningen spurdhe:

[1] *rett. fra* then.

Digitized by Google

hwar aff kommer bliitscap ok glædhæ? Capitulum g[1] xxviij. Sydrak swaredhe:

Till bliitscapp hører twenne tyngh, Som ær karskheet ok riigdom, ok vden the twenne tingh kan man ekke meghet blithscapp eller glædhe hawe her j werden. Fforthii estu riigh ok ekke karsk, Tha kant thu engen glædhe hawe
110 r. a Aff then[2] riigdom, thu hawer, Men tw hawer ther meer || sorgh aff. Men estu karsk ok fattis tegh thet[3], som thu behøwer til thit lyffs[4] næringh, Tha ær[5] thin glædhe ok føwæ her j werden. Jtem koningen spurdhe:

hwat ær then lysteligste tingh ath skudhe her j werden? Capitulum g xxix. Sydrak swarede:

Thet ær ath see vp til hemmelen ok skudhe sool ok maanæ ok stierner Ok betencke gudz store makt ok woldh, Tha ær thet godhe menniske gantze lystelight. Men the tingh, som mennisken mest begerer ath skudhe ok ath see, Thet tykker them ware lystigeste. Fforthii skal man
110 r. b attraa | ok skudæ thet, mennisken ær nyttelight. Hwo som thet ekke gør, hans wiisdom ma lighes wedh lyws, som brende for them, som blinde ære. Jtem koningen spwrdhe:

hwar fore fallæ somme nedher ok ligge som the skulde døø, Ok hwar aff fange the thet? Capitulum g xxx. Sydrak swarede:

MEnniske fange thet j trennæ hande made. Først aff meghet forgifftight wethske, Som ære j mennisken, ok thet giwer segh stundom til hierteth ok betagher mennisken syn krafft, Sa ath thet faller strax til jorden, Ok

[1] *tilf. af Udg.* [2] *rett. fra* thin. [3] *rett. fra* the. [4] ff *illumineret i Hskr.* [5] *herefter* thet, *slettet af Udg.*

Digitized by Google

tha tykke the menniske, Ath the see store ormæ ok grwmmæ tyngh || ok worde storligh forfærdæ. J annen madhe hender thet, ath mennisken gør nogher swaar synd, Ok for then syndh fange diefflenæ macht Ath pyne thet menniske there legemme Ok faar sa j thet Ok slaar thet moot jorden. Men doch hawer diewelen ekke macht ower sielen, Ok ey ath dødhe thet, Sa fræmt Som thet troor pa gudh. J tredie madhe hender thet aff[1] forældre syndh, Ath thet menniske ær affleth J then tymæ, Som wnatwrligh ær. Jtem koningen spwrdhæ: 110 v. a

hwat ær then farligste lyth, pa mennisken ær? Capitulum g xxxj[2]. Sydrak swaredhe:

Thet ær menniskens øwuen, Fforthii the forkastæ mange tiidh badhe liiff ok siel. Ok aff sywn komme tancke j hierteth, Ok aff tancke komme samtykke. Ok nar samtykkæ giffwes til synden, Tha ær thet noghet nær sa swart som synden | ware redhe fulkommen, Ok hierteth begierdæ ekke nær sa meghet, Som thet gøør, ware ekke øwuene. Men nar øwene rætteligh regeres, Tha ær enchtet lystelighere lethemodh pa mennisken, Fforthii the gømmæ mest legemmeth fraa fordærffwelsæ. Jtem koningen spurdhe: (110 v. b) 111 r. a

hwar aff kommer thet, Som kalles menniskens natwre? Capitulum g xxxij. Sydrak Swaredhe: (110 v. b)

Thet kommer aff alle the lemmer, | pa mennisketh ær, Ok serdeles aff thet blodh, Som alle mennisken adere swede aff them, ok thet samme blodh forwændes syden aff natwrligh wermæ. Jtem koningen spwrdhæ: (110 v. a) (110 v. b)

[1] *herefter* aff, *slettet af Udg.* [2] *K. 31 og 32 har i Hsk. faaet ombyttet Overskrifterne, dette er i Marg. rettet med Bogst.* a—f.

Digitized by Google

(111 r. a) hwilketh ær then nytteligste konst? Ca*pitulum* g xxxiij. Sydrak swaredhe:

Thet ær ath[1] kunne dygder ok øffwe them, Ok serdeles j gudhs troo ok kerlighet. Ok hwo som leffwer j
111 r. b dygdelighet ok lærer andre ath leffwe sa meth | segh, The mwe lignes wedh soolen, Som lywser alle ok doch taber hwn ekke syn klaarheet. Men the, som wiidhe goth Ok kenne andre Ok gøre doch sielffwe illæ, The mwe lignes wedh eet lyws, Som lywser andre Ok fortærer segh sielff.
10 Jtem koningen spurdhe:

hwarleet skal man elske synæ børn? Ca*pitulum* g xxxiiij. Sydrak swaredhe:

Man skal ælske synæ børn, fforthii The ære therre frucht Ok ære aff therræ kiødh ok blodh. Thu skalt
15 først ælske thin gudh Ffor all tingh, Ther nest tegh sielff, Ther nest thin høsfrwæ, Ok sa thine børn, Ok sa thinæ
111 v. a frender ok wenne, Ok sidhen alle || menniske. Men thine børn skalt tw sa ælske, Athw lærer ok kenner them thet, som dyghdelight ær. Men tw skalt ekke sa ælske thine
20 børn, ath thu hader tegh selff. Thet skal sa vnderstandes, Ath thu j engen madhæ skal begere thin jæffnlighes godz meth wrættæ, pa thet Ath thynæ børn skulde worde righe, Fforthii gør thu thet, Tha fortaber thu tegh Ffor therre skyldh. wisselighe, thu wilde gernæ, Ath the alle sammen
25 wore fortabedhæ, pa thet Ath thu matte frelses. Ok forthii skalt thu engen syndh affle tegh ffor there skyldh, Men lath them[2] nymme j therre vngdom noghet embedhe,
111 v. b Som the mwe fødhæ segh | meth Ok affle godz, Sa wel som thu. Jtem koningen spwrde:

[1] *tilf. af Udg.* [2] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

hwat er thet wenligste dywr aff wskellighe creatwræ? Capitulum g xxxv. Sydrak swaredhe:

Een hwndh ær thet wenligste dywr pa jorden ok troskylligste, Ok han [1]ær thet[1] serdeles Ffor fiiræ godhe dygder. Thet første ær thet, Ath han ær syn hosbonde gantze troo. Thet anneth ær thet han kan wel luchte ok vplede dywr. Thet tredie ær thet, Ath han engen wil stede om natten ath stielæ fra syn hosbondæ. Thet fierdæ, ath han kan leeghe meth syn twngæ thet saar, som | han slikker ythelighe. Ok enchtet dywr lucter Sa meghet Som hwnden wden een myræ, Thet kan ok luchte sterkelighe ok forthii thet luchter syn fødhe. Jtem koningen spurdhe: 112 r. a

hwilketh ær høygere, jorden æller haffweth? Capitulum g xxxvj. Sydrak swaredhe:

JOrden ær høygræ, Ffor ware haffweth høyere æn iorden, Tha ginge thet ower iorden Ok forderffde fruchten, Ok sa hwat pa jorden ware. Jtem koningen spurdhe:

hwar aff ære ænglene skaptæ? Capitulum g xxxvij. Sydrak swaredhe: | 112 r. b

Enghene ær aff enchtet skapte vden aff gudz wilie Ok aff thet ordh, som gudh sadhe, Ath the skulde worde; strax pa stedhen wore the skapte. Men adam wor skapt aff twenne tingh, Fførst legemeth aff jorden, Sidhen sielen aff gudhs aandh. fforthii ær mennisket Meer en engelen, fførst forthii Ath mennisken hawæ liiff ok aandh, Ok engelen ær ekke vden een pwr andh. Jtem koningen spurdhe:

[1-1] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

hwat helder skal man ælske them, som oss ælske, Æller them, som oss hadher? Capitulum g xxxviij. Sydrak Swaredhe:

112 v. a FOr gudz skyldh skal man ælske then[1], Som oss hader, Tha fanger man ther || fore stoor løøn aff gudh. Men ath thu ælsker then, som tegh ælsker, Thet ær lideth werdhskyldh ffor gudh. Nw skule menniskens gerninge ware thwert moot dieffwelens gerninger ok ondscab, Fforthii ath dieffwelen aff sin storæ ondscapp hader al tiidh them, som hanum ælske, ok effter fylie them, Sa ther j moth skal mennisken aff syn godheet ælske them, Som hanum hadhe, Ok thet skal han gøre for gudz skyldh, Fforthii gudh ælsker alle. Men aff hans rætwiisheet fange the pyne, Som illæ gøræ. Jtem koningen spwrdhæ:

[2]hwilket hawer størræ krafft ok macht, yrter eller stene[2]? Capitulum g xxxix. Sydrak swarede: |

112 v. b

Gudh hawer giffweth the trenne hande tingh stoor krafft Ok størst macht, Fforthii man kan meghet wnderlight[3] tingh gøre meth ordh, Som langt wore aff ath syæ. Jtem ære ok mange hande nyttelighe yrter til, Men the, ther nytteligest ere, ere[4] The som man hawer syn føde aff. Jtem fynner man ok mange hande kostelighe stene ok dyrbare, som hawe stoor makt ok dygdh, ok the lade wii bliffwe, Som the æræ. Men somme stene ære till, The som man kan ekke ombære, thet[5] ære møllestene, ther hawe wii nytteligheth aff ower all werden. Jtem || koningen spurdhe:

113 r. a

[1] *tilf. af Udg.* [2-2] N: Na dem dat de werlt steit by cruden, by worden unde by steine, welk is dat beste up erden? [3] *herefter Rasur.* [4] *tilf. af Udg.* [5] *rett. fra* eet; N: dat is de molensteyn.

Digitized by Google

Skal man sye syn wen alle syne hemelighe ærende? Capitulum g xl. Sydrak swarede:

Jeen hande made skal man syæ syn wen Alle syne hemelighe ærende ok enchtet skywle, thet er gudh, hanum skal man kennes alle syne ærende, ondæ ok godhæ, Ok enchtet dylie for hanum. Ok the, som efter gudz tilkommelsæ skulde were j gudz stedh Ok kalles prester, Ffor them skal man ok enchtet dyliæ. Ok ellers skalt thw engen siæ thinæ hemelighæ ærende Vden thin ful godhe wen, Som thu hawer forsøght, Ther kan tye, Fforthii tw mattæ | syæ thine hemelighe ærende Ffor thin wen, Ok han ginge sidhen Ok sadhe them syn wen, Ok sa framdeles sadhe thet for syn wen, Sa lenge thet matte obenbares ok komme tegh til skam eller skadhe. Fforthii ær thet ey goth Ath syæ syne hemelighæ ærende Vden for then, Som thu weest ath han tegh ekke røwer. Jtem koningen spurdhe: 113 r. b

Ær thet stoor synd ath beware segh meth quinnær? Capitulum h j. Sydrak swaredhe:

SA tiith som thet skeer, Tha ær thet stoor dødhelig syndh Vden meth syn eyen høsfrw, Thet ær føwe syndh eller engen. Men[1] doch ær thet langt swarere syndh ath || beware segh meth een annen mandz echte quinne eller man Æn thet ær meth them, Som ekke ære j echtescapp. Jtem koningen spwrdhe: 113 v. a

hwat hande maath styrker legemeth mest? Capitulum h ij. Sydrak swaredhe:

Thet bætzte math ok thet, som mæst styrker legemeth, thet ær thet kiødh aff een godh feeth oxæ eller aff

[1] *herefter* tha, *overstreget i Hskr.*

Digitized by Google

eet faar, Fførste thet ær weltilredh, Fforthii the[1] hawe bæst krafft. Jtem koningen spwrdhe:

hwor fore hwngrer man mere om morgenen Æn om affteenen? Capitulum h iij. Sydrak swarede:

113 v. b Thet kommer ther aff, ath mennisken soffwer om natten, ok søffn fortærer meghet aff then wætzke, Som ær j mawen, Ok nar man ekke æder om afftenen, Tha hwngrer man ekke sa saare, Fforthii Ther ær Tha meghet wqwemelight wætzke J mawen. Jtem koningen spurdhe:

J hwat made deelæss Then madh j leghemeth, Som mennisken ædher? Capitulum h iiij. Sydrak swaredhe:

Then madh, Som man ædher, han omskifftes ok fortæres først j maawen, Tha skifftes thet ædhleste ok thet subtiligeste til ath styrke[2] mennisken hierte. Then annen parth skifftes ath wether qweghe hiernæn Ok naturligh sædh. Then[3]

[4]hwat ledemoth ær pa mennisketh, Thet som mæst prydher mennisken legeme? h xij[4].

114 r. a . . . . eeth øwe wdhe eller foodh eller handh aff huggen, Tha skulde thet menniske ey nær were sa leeth[5] okh grymt Ath see, Som om næsen war aff huggen. Men mere aff sangningh hadhe mennisken aff hand eller fodh Æn aff næsen ware boortæ. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *tilf. af Udg.* [2] *rett. fra* stykke. [3] *Her mgl. antagelig 2 Blade.* N *fortsætter*: De derde over alle den licham unde lede. De vierde unde dat wert scheten dreck unde gheit van dem mynschen. [4-4] *Overskriften taget fra Registret.* [5] ee *tilskrevet over* æ *i Ordet* læth.

Digitized by Google

hwarleth kommer thet til, ath man kan følæ wætheret Ok ekke see thet? Capitulum h xiij. Sydrak swarede:

Wædheret maa lighes wedh gudh, Som ær alle tingh mektigh, Fforthii alle tingh følæ hanum, ok hanum[1] kan engen see, Ok engen tingh kan leffwe vden hanum. Sa ær thet | ok meth wætheret. Alle creatwre kunne følæ 114 r. b thet Ok engen kan see thet, Ok enchtet creatwræ kan leffwe vden thet, Ffor toghe man noghet creatwre ok luchte thet j een tingh, Som thet ware sa, ath thet ekke kunne fange andæ, Tha skulde thet snarlighæ døø. Jtem koningen spurdhe:

hwar fore kan man see elden ok ekke taaghe hanum? Capitulum h xiiij. Sydrak swaredhe:

Ther ær twenne hande eldh, een ær leeghemligh, Som wij nw se ok følæ. Annen ær andeligh, Ok han kan sees ok ekke taghes, Ok han ma lighes wedh soolen, Som hwer man || ma see, Ok engen kan følæ. Jtem koningen 114 v. a spwrdhe:

hwat ær een reen ok kysk Jomfrw? Capitulum h xv. Sydrak Swaredhe:

Thet ær[2] een jomfrw[2], som aldri war smitteth meth wkyske taale, tancke, gerninger ok aldri vpp loot syne øwen til[3] wqwemligh sywn Til noghen man, Thet ær een kysk ok reen mø, ok telligh wskyllighheet ok reenlighheet ær gudh meghet tekkelight, Ok the fange stoor løøn, Som thet beware. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *rett. fra* han. [2-2] *tilf. af Udg.;* N: eyn maghet. [3] *tilf. af Udg.;* N: de ere oghen nyie upp en dede to seende werlike dink.

Digitized by Google

hwilketh kan bædhre holde segh for wkyskheet, Then som jomfrw | ær, æller then, som smittigh ær? Capitulum h xvj. Sydrak swarede:

114 v. b

Hwat menniske som wsmyttet ær, Thet haver meghet bædhræ ath bewaре segh Ffor wkyskheet, Æn thet, som smitteth er, lighe Som eet watn kan bædhræ holdes j then stedh, som ekke watnt ær ath løbe wth, æn thet, som førre ær watnt ath løbe. Jtem koningen spwrdhe:

hwo ær aff hedere natwre, een man eller een quinnæ? Capitulum h xvij. Sydrak swarede:

Een quinne ær ekke nær saa heth som een man aff natwre, Ffor iegh sier tegh, Ath he-||deste quinnæ, pa jorden ær, hun ær kollere æn then kolleste man, j werden ær. Fforthii ær quinnen meghet mektighere j natwrligh gerning æn mennene ære. Ok thet kommer ther aff, Ath the ære kolde til natwræ, Ok ther fore kunne the ekke nær sa offte corrumperes Som mennene. Jtem koningen spwrdhe:

115 r. a

nar een quinne ær meth fooster, hwar wedh fødhes thet J modhers liiff? Capitulum h xviij. Sydrak swarede:

Gudh haver thet sa skapt, ath legemet afflæs ok fødhes j modhers liiff Aff modhers blodh Ok aff modhers aande, Ok nar le-|gemet ær fulkommeth Æffter naturligh lubh, Tha sender gudh sielen j legemeth. Jtem koningen spurdhe:

115 r. b

Skal een man sænnæs paa syn høsfrwe Ok obenbare hennes misgerninger, Om han

Digitized by Google

fornymmer nogher wtucht til henne? Capitulum h xix. Sydrak swaredhe:

Er thet sa, Ath thin høsfrw mesgør noghet, Som henne ekke sømer, Tha skalt thu thet ekke obenbare, Fforthii obenbarer thu henne skam, Thet ær tegh engen hedher, Men thu hawer wanhedher aff meth hennæ, ok man skal tencke, Ath thet ær[1] saa || snart thin skyld Som hennes. 115 v. a
Ok weest thu noghet meth noghen annen mandz høsfrw, Thet skalt thu ekke helder obenbare, Ok thu skalt engen skende, Fforthii hwer man skall selff sware syne gerninger.
Jtem koningen spwrdhe:

ær thet well giort æller illæ, ath man hawer mistro til sin[2] høsfrw? Capitulum h xx. Sydrak swaredhe:

Thu skalt ekke mistro Thin høsfrwe j nogher madhe, Fforthii ær hun godh Ok mistroor thu henne, Sachte hun matte worde ther ond aff. Ok ær hun ondh ok mistroor thu henne, Sachte hun | worder æn tha werræ, æn 115 v. b
hun førre war. Fforthii engen ting ær werræ ath temmæ æn een ondh quinnæ. Sa ær engen tingh pa jorden, Som ma lignes een godh quinnæ, Fforthii een goth quinnæ ær meghet meer loff ok ære werdh Æn een godh man, Fforthii hun ær skrøbeligere til natwræ æn een man ær. Ok een ond quinne stander næppelighæ ath gøre goth, Fforthii eet ont træ bær næppelighæ godh frucht. Jtem koningen spwrdhe:

Skal man straffæ sin høsfrw swarlighe, om hun brydher? Capitulum h xxj. Sydrak swaredhe: || 116 r. a

Man ma well straffæ sin høsfrw, nar hun bryder, Tha skal thet were sachtferdelighe Meth godhe ordh vden hug, Ffor ær thet sa Thu slaar henne, Tha worder

[1] *tilf. over Linien.* [2] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

hun sachte æn werræ, Ok straffer thu henne meth godhe ordh, Tha tenckер hun sa, Ath thu gør thet aff kerligheet, Ther worder hun bædhræ aff, Æn thu sloæ henne Ok sæntes pa henne. Jtem koningen spwrdhe:

hwor fore ære somme menniske athskalledhe, Ok somme ære ekke? Capitulum h xxij. Sydrak swarede:

The børn, som fødes j thet tegn piscis, Thet ær een
116 r. b fisk, fforthii thet tegn | ær aff sin natwræ kalt ok
waat, Fforthii kalles thet een fisk, Ok thet barn, som fødhes, naar maanen ær j thet thegn, Thet worder effter thet tegns natwræ skalleth. Ok somme hawe thet effter therre forældre. Jtem koningen spurdhe:

hwii ære somme menniske gwle ok somme hwidhe? Capitulum h xxiij. Sydrak swarede:

Thet kommer ok aff the teghn, Som the affles ok fødhes innen. Ok mest kommer thet aff therres eyen complex. Fforthii the, som ære[1] kolde aff[2] there complex, The ære
116 v. a hwidhæ, ok the, som mere hawe aff heden, The || ære
gwlere eller brwnere. Jtem koningen spwrdhe:

hwarleet hawe planeter ok the tolff tegn segh til sammen? Capitulum h xxiiij. Sydrak swarede:

SOm gudh skikkedhe them første tiidh Ath regeres pa hemmelen, Sa skule the bliffwe, Ok skule aldrig omskiffte therre lubh eller therre macht. Then første hedher saturnus ok hawer ij teghn vnder segh. Thet ene heder capricornus, ok thet hawer serdeles macht ower menniskens skenebeen. Thet annet hedher aquarius, Thet hawer macht ower tæær ok[3] fodæ blath. Then annen hedher

[1] *tilf. af Udg.* [2] ff *illumineret.* [3] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

jupiter, Ok hun hawer vnder segh ij | tegn. Thet ene heder 116 v. b
piscis, ok thet regerer hææl ok ylyæ. Thet[1] annet heder
sagittarius, Thet regerer lændh ok laar. Then tredhie planete
ær mars ok hawer ok ij tegn j segh. Thet ene hedher
Aries, ok thet regerer howet ok hiernæ. Thet annet hedher
scorpio, Thet regerer naturligh lemme. Then fierde planete
hedher sol Ok hawer eet tegn, Som hedher leo. Thet
regerer Seener ok been. Then fæmtæ planeta hedher venus
Ok hawer thu teghn. Thet ene hedher libra, Ok thet re-
gerer ryggen. Thet annet hedher taurus, ok thet regerer
halssen. Then siættæ planetæ hedher mercurius Ok hawer
ij teghn. Thet første || hedher geminj, Thet regerer hænder 117 r. a
Ok armæ. Thet anneth hedher virgo, Thet regerer bwgh
ok jnwolæ. Then sywendæ planeta hedher luna Ok hawer
eeth teghn, som hedher cancer. Thet regerer bryst ok mawe.
Jtem koningen spwrdhe:

Ær thet ænglene jmoth, ath menniske gøre synder? Capitulum h xxv. Sydrak swaredhe:

Thet ær them ganze leet, fforthii The gømme menni-
sken alle stedh, ok første mennisken gør syndh, Tha
flyr bort ængelen, ok dieffwelen ær gantze gladh. Jtem
koningen spwrdhe:

The, som ære j paradiis, mwe the komme wt, førs-| te them løster? Capitulum h xxvj. 117 r. b Sydrak swarede:

The, som ære j paradiis, The begere ekke ath ga wt.
begerde the ath ga wt, tha matte the well. Men the,
som æræ wdi thet yderste helwidhe, The skule komme
wt, Nar gudz søn kommer j werden Ok hawer tholt dødh
ok pynæ Ffor them, Tha tagher han them wt ok fører them
j sith riighe. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *rett. fra* Then.

Digitized by Google

Ære sielene hwiidhæ, Soortæ, tykkæ eller smalæ? Capitulum hxxvij. Sydrak swarede:

Jegh hawer førre saght tegh, Ath sielen ær een aande-
117 v. a ligh tingh, Ok || forthii ær hwn kleenligh, Ath henne
kan engen see. ok hwo som hennæ sowæ, Tha ær henne
skapnet som eet menniske. ok ær thet sa, Ath hun ær
saligh, Tha ær hun gantze klaar ok skøn. Ok ær thet sa,
ath hun ær forbanneth, Tha ær hwn soortere æn noghet
kull. Jtem koningen spurdhe:

The sma børn, Som enchtet wiidhe, skule the fortabes eller frelses? Capitulum hxxviij. Sydrak swarede:

Engen siell worder fordømeth wden then, som weeth
ont eller goth, Tha skal hun dømes efter synæ ger-
117 v. b ninger. Men the smaa børn, som dø ok | enchtet kunne
fforstande, The skikkes[1] j eth mørk, Ther som the engen
annen[2] pyne hawe Æn mørk, Ok ther skule the bliffwe
til then yderste dagh, tha staar thet til gudh, hwat han
wil gøre aff them. Jtem koningen spwrdhe:

Ær ther boolighe j then annen werden Som her ær? Capitulum h xxix. Sydrak swaredhe:

Gudh hawer bygdh een skøn stedh J then annen wer-
den, ok j then stedh ær mange boolighe Sa lystighe,
Ath thet ekke kan lighnes wedh noghen jorderighes tingh,
Ok ther ma engen komme tiith wden the, som godhe ære,
118 r. a Ok leffwe efter gudz || budh. Jtem koningen spwrdhe:

[1] *rett. fra* skikke. [2] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

The, som gøre meghet got ok lideth ont, hwar bliffwe the, fførste the døø? Capitulum h xxx. Sydrak swaredhe:

Saa lenge til thes, Ath gudz søn fødhes, Tha ær ekke vden een wey, Fforthii hwat heller man gør illæ eller wæll, Tha skal man til helwides, Sa lenge Til gudz søn fødhes aff een jomfrw. Sidhen fanger mennisken twenne weyæ. hwo som gør altiidh ont, han kommer til helwidhes. Ok hwo som gør got, han kommer til hemelrighes. Ok hwo som gør meghet goth ok lideth ont, han | skal j then pynæ, 118 r. b som kalles skereseldh, Ok ther skal han renses Saa lenge, Ath han hawer giort fult Ffor alt thet, han hawer syndeth. Jtem koningen spwrdhe:

Om adam ekke hadhe syndeth, skulde doch lighæ mange menniske wordet fødde j werden? Capitulum h xxxj. Sydrak Swaredhe:

Hadhe adam ekke syndeth, Tha hadhe ekke flere wordeth fødde Æn the, som godhe hadhe wereth. The onde menniske som[1] skule fordømes, The hadhe ekke wordeth føddæ. Ok nar som gudz wiliæ hadhe wereth, Tha hadhe mennisketh || strax kommet til hemerighe J 118 v. a the stedher, Som dieffwelen wdh fwllæ. Jtem koningen spurdhe:

Thentidh flodhen gik ower all jorden, war hun ok tha j paradiis? Capitulum h xxxij. Sydrak swaredhe:

Ney, fforthij floden gik ower werden, Ffor hun skulde aff twa then syndh, Som j werden war. nw war engen syndh j paradiis, fforthii kom floden ekke ther. Men then syndh, som adam giorde, hun bleff pa hanum

[1] *tilf. af Udg.*

Digitized by Google

selff ok fulde Hanum wth aff paradiis, ther han war wt dreffwen Ffor synden skyldh. Jtem koningen spurdhe:

118 v. b

Thentiidh adam war skapt, | hwat helder syntes han gammel eller vng? Capitulum h xxxiij. Sydrak Swaredhe:

Han wor skapth vng ok skøn som een engill, fforthii han skulde bliffwæ meth them. Men sidhen, ther han syndedhe ok war wtkast, Tha woxte hanum skæg ok haar, Ok tha war han pa sith legems skikkelsæ Som een man pa xxx aar. Jtem koningen spurdhe:

The børn, Som fødhes aff them, Som ekke troo pa gudh, skule the fortabes? Capitulum h xxxiiij. Sydrak swaredhe:

The worde alle dømde til pyne, Sa lenge gudh wil
119 r. a sætte dom ower them ok mennisken, thet || ær forthii leffuedhe the, Tha wordhe the onde som therræ forældræ. Ok forthii ær thet trolight, ath the bliffwe fortabedhe. Jtem koningen spurdhe:

Fførste een man ær pa een stedh, Som man kan næræ segh, skal man ther stædight bliffwæ? Capitulum h xxxv. Sydrak swaredhe:

Estu pa een stedh, ther som thu kanth hawe thin liiffs næringh, Tha ær thet got, Ath thu ther bliffwer, fforthii han skall ladhe segh nøwe meth, Nar han hawer nogh, Ok tæncke, ath thenne werdens riigdom ær forgængeligh.
119 r. b Ok io thes mere man fanger aff hanum, thes mere | begærer man ath hawæ. Men æstu tørfftigh[1] ok kant thu komme een annen stedh, ther som thu kant rolighere ok bedher leffwe, Tha ær thet raadh[2] ath giwe segh tiidh. Jtem koningen spurdhe:

[1] ff *illumineret.* [2] *herefter Rasur.*

Digitized by Google

Skal man lydhe ok gøre effter hwers mandz raadh? Capitulum h xxxvj. Sydrak swaredhe:

Thu skalt høre hwers mandz raadh, Ok hwilket som thu kant prøwæ bæsth were, thet skaltu lydhe ok gøræ. Ok kanth thu prøwæ, Ath thit eyeth raadh ær bæst, Tha gør ther æffter. Jtem koningen spwrdhæ:

Skal man owergiwe thet landh, som man ær || fødh j? Capitulum h xxxvii. Sydrak swaredhe: 119 v. a

Man ma wel forgædhe sith fædhernæ land, Om sa ær, Ath man ær fattigh Ok kan segh ther ekke næræ, Tha ma man thet wel owergiwe ok faare thiit, som man mere kan forwerwæ, Fforthii thet ær tegh nyttelighst, Som thu best kant fødhe tegh. fforthii hwar wii ære, Doch ære wii sa goth Som j fremmedhe landh. Jtem koningen spurdhe:

hwilket ær bædhre, macht eller konst? Capitulum h xxxviij. Sydrak Swaredhe:

KOnst ær bædre æn macht, fforthii man gør offte | thet meth konst ok behendeligheet, Som man ekke kan gøre meth styrke eller macht. Men for gudh ær siælens styrke bædre, Fforthii ath engen konst æller behendeligheet hielper for hanum. Jtem koningen spurdhe: 119 v. b

Om noghen spør noghet aff een annen, skal han strax swaræ hanum ther till? Capitulum h xxxix. Sydrak Swaredhe:

Spør noghen aff annen thet som høwest ær Ok got ær, Ok kan han strax sware ther til thet som sanningen ær, Tha gøre segh thet. weeth han ekke sanningen, Tha skal han ther enchtet sware till, Førre han spør || segh 120 r. a

Digitized by Google

fore æller han fynner thet aff scripten, Tha skal han swaræ saghtmodeligh. Tha holdes han for een wiis man. Jtem koningen spwrdhæ:

Ma man well æske thet, Som hanum ær skyldigh? Capitulum hxl. Sydrak Swaredhe:

Een man ma well kreffwæ thet, som man ær hanum skyldigh, Ok thet skall man gøre meth godhe ok høwiske ordh. Ok estu nogher man skyldigh, Tha skalt tw selff mynne tegh ath betale. Ok kant thu thet ekke gøre, Tha [1]skalt thu[1] kerlighe bedhe hanum om daw ok
120 r. b stwnder. Ok nar thu jætter ath betale ha- | num, Tha halt thet fast. Tha worder thu wel betroweth Ok holdes aff andre ath were rætfærdigh. Jtem koningen spwrdhe:

Om een man fynner een annen pa syn konæ, hwat skall han gøre tha? Capitulum J primo. Sydrak swaredhe:

Fynner een man noghen annen pa syn konæ, Tha skal han thet fordrawæ for gudz skyldh, Ok skal han straffæ hanum meth godhe ordh, ath han ekke saa offte gør. Ok skalt thu thet engen man obenbare, Vden sa ær, ath hun
120 v. a thet ekke ower giffwer, Fforthij thes mere ‖ thu thin høsfrw straffer, Thess werræ worder hwn. ok engen man kan taghæ them ware æller gømæ them, første the ekke selffwe wilde were godhe. Ok then samme hastighet, Som thu fangher aff thet[2], Skalt thu fordøliæ[3], Som thu bæsth kant, Fforthii thin høsfrwe ær ekke then eneste, thet gør. Ok haffweth tørres ekke ther fore, Ok iorden taber ekke syn frucht ther fore, Ok creatwræ pa iorden dø ey ther fore. Ok forthii sier iegh, ath thu ekke for saare skalt forderffwe tegh selff Ffor hennes ondscapp, Ffor hwat

[1-1] *Ordene ombyttede i Haandskr. ved* b *og* a *over Linien.*
[2] *rett. fra* then. [3] *rett. fra* fordøwæ.

Digitized by Google

quinnæ som sa tagher annen man, hun ær werræ ok slemmere | for gudh æn noghen padde. Ok hwat man, 120 v. b
Som thet gør, Han ær werræ æn noghen hwnd. ok forthii, thet sachteste thu kant taghe tegh thet, thet ær tegh nyttelighest. Jtem koningen spwrdhe:

Skal een man hawe noghen annen mandhs sorgh? Capitulum J ij. Sydrak swarede:

Andelighe ma een man hawe wel anners mandz sorg, Nar man seer noghen gøre illæ, Ther [1]skal man[1] syriæ Ffore, Men legemligh skalt thu enchtet syriæ, hwat een annen gør. Fforthii gør han wel eller illæ, Tha staar thet pa hanum. Fforthii ær || thet een daare, som ther be- 121 r. a
warer segh meth. Jtem koningen spurdhe:

Ma man ey forwiidhæ gudh, Om oss ær noghet jmoth? Capitulum J iij. Sydrak swaredhe:

Thet ma man engeleth gøre, men altiidh skal man lowe, takke ok ære gudh. Fforthii alt got hawe wii aff hanum. Ok thet onde, som wii hawe, thet hawe wii aff oss sielff. Fforthii skule wii ekke skylde hanum ther fore. Skeer theg[2] noghen skadhe, Tha straffæ tegh selff Ok thin daarskabh faare. Ok æstu wanwittigh eller wforstandigh, Tha spør tegh fore aff andre, Som wiisæ ære. Æstu fattigh, Tha ar- | beydhæ fast, Tha fanger thu nogh. Men 121 r. b
estu laat ok wiltu enchtet gøre, Tha ær thet thin eyen forsømelsæ, Ath thu est fatigh. Ok gudh ma ther enchtet om, Llighe som een ware j eet watn ok kunne sømme, Ok han wilde ekke, Tha wore thet hans eyen forsømelsæ ok ekke andres. Fforthii rør hand ok fodh, Tha hielper tegh gudh. Jtem koningen spwrdhe:

[1-1] *Ordene ombyttede i Haandskr. ved* b *og* a *over Linien.*
[2] *i Haandskr. rett. fra* thet. *Herefter overstreget Ordet* sa.

Digitized by Google

hwat hælder ær thet bædre ath giwe then righæ eller then fatighæ man? Capitulum J iiij. Sydrak swaredhe:

121 v. a Thet ær meghet bædhræ ath giwe then fattighæ, Tha fanger man || hundredhe foldh løøn aff gudh. Men thet, som man giwer then righe, Thet gør man for thet, Som man wil hawe igen aff hanum. ok thet ma sachte wære[1], Ath thet, som man giffwer hanum, Thet hawer han selff nogh aff, Ok sachte han takker lideth ther foræ. Men thet, som man giwer then fattighæ, Ther fanger man badhe tak ok løn fore. Jtem koningen spurdhe:

Skal man were tienstachtigh fore alle men? Capitulum J v. Sydrak swarede:

Man skal gerne[2] were tienstachtigh for alle, Men doch skal man achte, J hwat made[3] the ære fattighæ
121 v. b eller righæ. Man skal were the fat- | tighæ tienstachtig ffor then løn, Som man wil hawe aff gudh, Ok the righe Ffor thet godhe ok gaffn, Som man wil hawe aff them. Ok hwosom tien een forstandigh ok wiis man, Han skal ekke forsaare haste pa sin løøn, Fforthii ær han rætwiis, Tha begerer han ekke tieneste vden han gør tegh fullest ther fore. Jtem koningen spurdhe:

hwat ær then behendeligste tingh, Som mennisken hawer pa segh? Capitulum J vi. Sydrak swaredhe:

Thet ær søffn, Fforthii nar man soffwer, Tha løster man ey ath ædhæ eller drikke Ok han ær ey sa sterk, Ath man tha kan noghet gøre. Ok le-[4] ||

[1] *tilf. af Udg.* [2] *tilf. over Linien.* [3] *herefter* hwat, *slettet af Udg.* [4] *her slutter Haandskriftet. Den afbrudte Sætning lyder i N.:* Wente de licham en mach nicht leven sunder slapp.

Digitized by Google

NAVNE- OG SAGREGISTER

DETTE REGISTER OMFATTER IKKE „TAVLEN" PAG. 1—20.

Aandssvages Salighed 149.
Abel, Adams Søn 51.
Adam 21, 32, 33, 36, 41, 49, 50, 52, 54, 56, 57, 60, 74, 98, 129, 132, 133, 146, 147, 164, 166, 171, 181.
Adam efter Uddrivelsen af Paradis 51.
Adams Alder 182.
Adams Alderdom og Død 55.
Adams Dom 53.
Adams Skabelse 155.
Adams syv Synder 51.
Adams Uddrivelse af Paradis 156.
Adelen 72, 142.
Afgudsdyrkelse 32, 74.
Afhold 99.
Afrika 116.
Afstraffelse af Kvinden 92.
Alexander (den Store) 87.
Almisse 147.
Amazoner 87.
Antikrist 70.
Antiochia 24.
Antipoder 110.
Apostlene 66, 70.
Aquarius (Vandmanden), Stjernebillede 178.
Arbejde 138.
Arbejdets Velsignelse 94.
Aries (Vædderen), Stjernebillede 179.
Arken 157.
Armene 179.
Asien 116.
Aske 82.
Avind 79.
Babelstaarnet 74.
Barmhjertighed 157.
Barmhjertighed mod Fjender 76.
Barnemord 86.
Bebrejdelser 126.
Bebrejdelser mod Gud 185.
Beg 113.
Begær efter Næstens Hustru og Gods 102.
Ben 179.
Berejste Folks Usandfærdighed 161.
Besvimelse 168.
Besøg hos Venner 161.
Besøg, ubelejligt 161.
Bjærge og Dales Oprindelse 113.
Blindfødte 147.
Blind Mand 72.
Blodet 62.
Blodet, som Bolig for Sjælen 59.
Blodtab 62.
Bochtus, Konge 22, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 41, 42. Nævnes desuden, om end sjælden ved Navn, i alle Kapiteloverskrifter („Item koningen spurdhe").
Bryllupsnat med Stedfortræder 87.
Brystet 179.
Brændesten (Svovl) 113.
Bugen 179.
Bøddelen 148.
Bønderne 142.
Bønnen 130.
Børnenes Synder 135.
Cancer (Krebsen), Stjernebillede 179.
Capricornus (Stenbukken), Stjernebillede 178.
Carboam, Verdensdel 49.
Cheruber 45, 46.
Cocratis, et Dyr 91.
Collecten (ɔ: Toledo) 23, 24, 25.
Consciam, Verdensdel 49.
Cordras, Filosof 24.
Daarer, unge og gamle 105.

Digitized by Google

Dagen 110, 139.
Damesis, Verdensdel 49.
Datters Forjagelse fra Hjemmet 87.
Deltagelse i Sorg 185.
Devittere (ɔ: Demetrius) 23.
Djævlene, som Sjæleførere 118.
Djævlenes Alvidenhed 150.
Dommeren 148.
Drabsmanden og den myrdedes Synder 136.
Drage 82, 107.
Drilleri 165.
Dristighed 80.
Dristighed overfor Fjenden 165.
Drømme 154.
Dværgfolk 84.
Dyden 170.
Dyrekredsen 178.
Dyrene, har ingen Sjæl 83.
Dyrene, Retten til at aflive dem 158.
Dyrene, skabte af Ilden 126.
Dyrenes Tal 125.
Døde Hav 123.
Døden 56.
Døden, de forskellige Alderstrin 56.
Døden, dens Aarsager 60.
Døden, dens Uafvendelighed 102.
Døden, ens for fattig og rig 75.
Døden, god eller ond 56.
Døvstumme 147.
Døvstummes Sprog 129.
Eclipsis 119.
Elementernes Uundværlighed 163.
Englene, Klassedeling 46.
Englene, skabte af Guds Vilje 171.
Englene, som Menneskenes Vogtere 150.
Englene, som Menneskets Frelsere 53.
Englene, som Sjæleførere 118.
Englenes Aabenbarelse for Menneskene 150.
Englenes Alvidenhed 149.
Englenes Skabelse 45.
Englenes Skikkelse 47.
Englenes Sorg over Synden 179.
Englenes Tal 125.
Englenes Visdom 47.
Ennoneus (Emir el Momenim) 23.
Eva 32, 33, 36, 41, 49, 50, 132, 133, 155, 164.
Evigheden 117.
Fattigmands Ophøjelse i den anden Verden 135.
Firmamentet 109.
Firmamentets Kraft 121.
Firmamentet som Maal for Menneskers Rejse 117.
Fiskene skabte af Vandet 126.
Fodsaaler 178.
Fordøjelsen 174.
Forstanden 162.
Forstillelse 138.
Fosterets Ernæring 176.
Frederik, Kejser 23, 24.
Fristelser 101.
Fri Vilje til ondt og godt 108.
Frugt 81.
Frænder 72.
Fuglene 81.
Fuglene, skabte af Luften 126.
Fuglenes Flyveevne 111.
Fuglenes Forplantning 163.
Fædrelandet 183.
Fædrenes Synder 135.
Fødemidler 173.
Fødsel 78.
Gale Dyr 81.
Galriap, Navn paa en Maaned 155.
Gamaff, Verdensdel 49.
Gamle Folks Usandfærdighed 161.
Garab, Konge af Indien 26, 27 28.
Gaver til rig og fattig 186.
Gavmildhed 131.
Gejstligheden 142.
Gemini (Tvillingerne), Stjernebillede 179.
Gerrighed 79.
Glæde 168.
Glæde i Armod 100.
Glæde, omskiftes til Vrede 91.

Digitized by Google

Glæder, legemlige og aandelige 128.
Gode Gerninger, som Middel til Salighed 149.
Gode Gerningers Uopsættelighed 134.
Gode Gerningers Værdi 118.
Gode Mennesker, Kendetegn 73.
Gode Raad 183.
Godgørenhed 95.
Godt og ondt 139.
Graabrødrene 70.
Gud, Skaberen 44.
Guds Allestedsnærværelse 44.
Guds Barmhjertighed 137.
Guds Evighed 43.
Guds Usynlighed 44.
Guds Vilje 130.
Guld 115.
Gule Mennesker 178.
Haar 146.
Had 79.
Hagl 111.
Halemennesker 85.
Halsen 179.
Havets Saltholdighed 113.
Hebron 51, 156.
Hede 167.
Helgenes Forbøn for Mennesker 154.
Helvede 118.
Helvedes ni Piner 151.
Hemmeligheder 173.
Hidsighed 89, 159.
Hidsigheds Fordrivelse 90.
Hilsen 132.
Himlenes Antal 43, 120.
Himmelens Højde over Jorden 121.
Himmellegemernes Fastgørelse til Firmamentet 140.
Himmellegemernes Skønhed 168.
Himmeriges Boliger 180.
Himmeriges og Helvedes Indbyggere kan se hverandre 153.
Hjernen 179.
Hornede Mennesker 84.
Hovedet 179.
Hudfarve 88.
Hugorm 82, 114.
Hunden 171.
Hunde- og Kattespisere 86.
Hunger 74.
Hustruens Afstraffelse 177.
Hustruens Utroskab, Advarsel mod 134.
Hustruens Ægteskabsbrud 177, 184.
Hvide Mennesker 178.
Hælene 179.
Hænder 179.
Høvdinge 148.
Ilden 62, 175.
Indien 25, 26, 107, 116.
Indvoldene 179.
Jafet, Noahs Søn 21, 29.
Jesus 44, 54, 57, 66, 143, 181.
Jomfruelighed 175.
Jomfrufødsel 44, 54.
Jordan 23.
Jorden er højere end Havet 171.
Jorden er rund 110.
Jorden, flydende paa Vandet 109.
Jordens lysteligste Sted 126.
Jordens Størrelse 110.
Jupiter, Planet 122, 179.
Jærn 98.
Kain, Adams Søn 51.
Kaldæa 23.
Karfunkler 115.
Kockylia, et i Havet forekommende Stof 115.
Kold Mad 89, 142.
Kongen 143.
Krakaber, Konge 29, 30.
Kreditor og Debitor 184.
Krig 140.
Kristendommens Bud 66.
Kristendommens Udbredelse 66.
Kulde 167.
Kunst 143, 183.
Kvindelandet 31.
Kvindens Forbandelse 164.
Kvinders Dejlighed 134.

Digitized by Google

Kvinders Forskellighed 133.
Kvinders Fødselskapacitet 77.
Kvinders Letbevægelighed 160.
Kvinders Paaklædning 134.
Kynoskephaler 31.
Kyskhed 127, 176.
Kæmper 74.
Kærlighed til alle gode Mennesker 135.
Kærlighed til Børnene 170.
Kærlighed til Fjender 172.
Kærlighed til Kvinder 90.
Kærlighed til Venner 93,
Kærlighed til Verdens Rigdom 167.
Kærlighed ved første Øjekast 143.
Kærlighed, ægteskabelig 92, 132.
Købmænd 142.
Kødspisning, tilladte og forbudte Dyr 132.
Kønsdriftens Styrke 176.
Kønslig Omgang med Kvinder 173.
Kønsorganerne 179.
Laar 179.
Langskæggede Mennesker 84.
Leg 158.
Legemet, skabt af fire Elementer 63.
Legemsstørrelse hos Mennesker 166.
Lejdestjerne 140.
Leo (Løven), Stjernebillede 179.
Libra (Vægten), Stjernebillede 179.
Livets Længde 103.
Livsens Træ 147.
Lucifer 45.
Luna (Maanen) 122, 179.
Lus 81.
Lyn 111.
Lænder 179.
Lærere 144.
Løgn 161.
Maaneformørkelser 119.
Madyan, Konge 23.
Magt 183.
Magthavere 71.
Mars, Planet 122, 179.
Martyrerne 67.
Maven 179.
Melankoli 90.
Menneskers Tal 125.
Mennesket, Guds Tjener 64.
Mennesket, skabt af Jorden 126.
Mennesket, skabt af 4 Elementer 48.
Mennesket, skabt i Guds Billede 60.
Menneskets Fødsel forudbestemt 133.
Menneskets Levetid 82.
Menneskets Mangel paa guddommelige Egenskaber 61.
Menneskets Natur 169.
Menneskeædere 136.
Menstruation 80.
Mercurius, Planet 122, 179.
Mistro til Hustruen 177.
Morderen 137.
Moses 21, 60, 98.
Muldyr 81.
Myg 81.
Naaman, Patriark 23.
Natten 110, 139.
Navnegivningen efter Skabelsen 166.
Noah 21, 25, 29, 30, 31, 33, 51, 98, 107, 113, 114, 130, 156, 166.
Noders Opfindelse 131.
Næsen 174.
Omgang med Mennesker 96.
Omgang med onde Mennesker 145.
Omgangskreds 99.
Onde Forældre 167.
Onde Gerninger, Pralen med 159.
Onde Menneskers Mulighed for at faa Del i Guds Naade 77.
Onde Sæder 97.
Opholdsstedet 182.
Orme 81.
Palerne (Palermo?) 24.
Paradis 49, 147, 181.
Paradis, Tilladelse til at forlade det 179.
Paven 70.
Perler 115.
Perlefiskere 115.
Persien 25.
Piscis (Fisken), Stjernebillede 179.

Digitized by Google

Planeter 178.
Planeterne, regerer Verden 84.
Planeters Magt 121.
Planeterne efter Syndfloden 156.
Principatus 46.
Præster, som Skriftefædre 173.
Pygmæer 85.
Regnens Oprindelse 111.
Regnmængden 105.
Retfærdighed 100.
Retskaffent Levnet 118.
Retten 143.
Rettergang, overfor rig og fattig 75.
Rigdom 100.
Rigdom bringer Anseelse 96.
Rigdom, uproduktiv 104.
Rige Folks Usandfærdighed 161.
Rotter 81.
Ryggen 179.
Rædsel 80.
Sabach (Samaria), By 23.
Sagittarius (Bueskytten), Stjernebillede 179.
Samaria, By 23.
Sandhed i Svar 183.
Sandskorns Antal 124.
Sangens Opfindelse 130.
Satorien, Land mellem Indien og Persien 25.
Saturn, Planet 121, 178.
Scorpio (Skorpionen), Stjernebillede 179.
Sejrspraleri 164.
Selvofringer 85.
Selvros 101.
Sem, Noahs Søn 29, 107, 130.
Sener 179.
Serapher 45, 47.
Sindssyge 104.
Sjælen, den gode 68.
Sjælen, den onde 67.
Sjælen, den ypperligste Skabning 67.
Sjælen, dens Adskillelse fra Legemet 57, 105.
Sjælen, dens Forhold til Legemet 58.
Sjælen, dens Plads i Legemet 59.
Sjælen indsættes, efter at Legemet er skabt 165.
Sjælen maa forlade Legemet, naar det dør 59.
Sjælen, som Aand 59.
Sjælen, som Konge over Legemet 69.
Sjælene, alle skabte paa samme Tid 63.
Sjælenes Aabenbaring for Mennesker 154.
Sjælens Farve og Dimensioner 180.
Sjælens Pine i Døden 163.
Sjælens Usynlighed 165.
Skabelsen 48, 81.
Skabelsens Aarsag 109.
Skabningerne, Gud sørger for deres Føde 83.
Skadelige Dyr i Noahs Ark 114.
Skaldethed 178.
Skinneben 178.
Skrivekunsten 103.
Skurv 80.
Skærsilden 151, 181.
Smaabørns Salighed 180.
Smaabørns Sprog 129.
Smaabørns Uforstand og Skrøbelighed 162.
Smedekunsten 98.
Sne 111.
Sodomi 137.
Solen 122, 179.
Solens Hede 123.
Solformørkelser 119.
Sommer og Vinter 110.
Sortebrødrene 70.
Sorte Hav 115, 123.
Spanien 23, 24.
Spedalskhed 80, 106.
Stene 172.
Stjerners Bevægelse 140.
Stjerners Magt 121.
Stjerners Tal 125.
Stjerneskud 120.
Stranon, Konge i Indien 107.
Stranon, Stad i Indien 107.

Digitized by Google

Strategi 129.
Suk 162.
Sult om Morgenen 174.
Sundhed 68.
Sundt Opholdssted 142.
Svogere 72.
Svovl 113.
Sværgen 98.
Sybrecht, Patriark i Antiochia 24.
Sydrak, Bogen og dens Skæbne 22.
Sydrak, Filosof 21, 22, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42. Endvidere i Overskriften paa alle Kapitler i Bogen.
Syndefaldet 50.
Syndefaldets Følger 181.
Syndfloden 113, 181.
Syndflodens Udspring 114.
Sygdom 68.
Søer, de forskellige Slags 123.
Sølv 115.
Søvnen 141, 186.
Tale 145.
Tanker 144.
Taurus (Tyren), Stjernebillede 179.
Tavshed 145.
Terningspil 159.
Thronus 46.
Tilgivelse 155.
Tjenstvillighed 127.
Tjenstvillighed mod rig og fattig 186.
Torden 111.
Troende Menneskers Løn 65.
Trolddom, Middel mod 106.
Troskab 78, 79.
Trosiell, Verdensdel 49.
Træerne ved Verdens Skabelse 155.
Tungen 89.
Tunis 23, 24.
Tyven 137.
Tæerne 178.
Tøyger, Graabroder i Palerne 24.
Umaadeholdenhed 88.
Ungventum de philosophia 106.
Urter 172.
Vand, de forskellige Slags 122.
Vanddraabers Antal 124.
Vandet fra Bjærgene 112.
Vandets Kredsløb 112.
Vantro Menneskers Børn 182.
Vantro Menneskes Fordømmelse 64.
Varm Mad 89, 142.
Varme Kilder 113.
Vejen til Gud 92.
Vejret, mørkt eller klart 73.
Velgerningers Ihukommelse 127.
Venner, gode og onde 93.
Venskab 145.
Venus, Planet 122, 179.
Verden, hvor længe skal den staa? 83.
Verdeners Tal, Himmel og Jord 65.
Verdens Forgængelighed 141.
Verdens Glæde 157.
Verdens Skabelse, dens Aarsag 123.
Verdensdele 116.
Verdensomrejse 116.
Vilde Mennesker 84.
Vinden 112, 175.
Vindskibelighedens Grænser 108.
Vinen 156.
Vinens gode Egenskaber 158.
Virgo (Jomfruen), Stjernebillede 179.
Visdom hos onde Mennesker 160.
Visdom hos ung og gammel 146.
Ydmyghed 131.
Ægtefælles Selvofring 86.
Ægteskabeligt Samliv 128.
Ære 100.
Æresbevisninger 131.
Øerne, de 1700 Øer i Havet 84.
Øjnene 169.
Ørnen 82.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

89099481194

b89099481194a

Digitized by Google

Digitized by Google

89099481194

B89099481194A

Digitized by Google